

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEZA MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA

Pelin CÖRÜT

2501110266

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğretim Üyesi Selman DURSUN

Düzeltilmiş Tez

İSTANBUL – 2019

AÇIKLAMA

Tez savunmasındaki eleştiri ve öneriler doğrultusunda, tez metninde aşağıda belirtilen hususlarda düzeltme ve/veya ekleme yapılmıştır.

1. **Abstract** kısmında, uzlaşma ve uzlaştırma terimlerinin yabancı dilde kullanımı yönünden yapılan eleştiri dikkate alınarak, hem yüksek lisans tezleri hem de makaleler incelenmiş olup yaygın olarak **uzlaşma** için **reconciliation**, **uzlaştırma** için **conciliation** terimlerinin sık kullanıldığı hatta bazı yazarlarca **uzlaştırma** için **reconciliation** terimi kullanıldığı, bazı yazarlarca ise **mediation** (**arabuluculuk**) ya da **penal mediation** (**ceza arabuluculuğu**) terimlerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ancak mevzuatta **penal mediation** (ceza arabuluculuğu) terimini karşılar bir ifade kullanılmadığından, kelimelerin kökenleri **-mediare** ve **conciliare-** ve yaygın kullanım da dikkate alınarak **Abstract** kısımda uzlaşma için **reconciliation**, uzlaştırma için ise **conciliation** terimleri kullanılmıştır.

2. “Uzlaşmanın Benzer Kurumlarla Farklılıkları” başlığı altına **Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uzlaşma** başlığı eklenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

3. Yabancı hukuklarda uzlaşmanın değerlendirildiği bölümde hem Anglo-Sakson hem de Kıta Avrupası ülkelerinin güncel uygulamaları ile ilgili araştırma yapılarak, yeni kaynaklardan bilgiler eklenmiştir.

4. Yüksek lisans tezlerinden faydalanılmış, tez metni ve kaynakça güncellenmiştir.

5. CMK madde 253/1’de “17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle (b) bendinin mevcut (4), (5) ve (6) numaralı alt bentlerinden sonra gelmek üzere sırasıyla alt bentler eklenmiş ve bent numaraları buna göre teselsül ettirilmiştir.”.

Yani bu değişiklik ile katalog halinde sayılan suçlar arasına **İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi), Güveni kötüye kullanma (madde 155) ve Suç eşyasının satın alınması veya**

kabul edilmesi (madde 165) suçları eklenmiş ve uzlaştırmacının kapsamındaki suçlar genişletilmiştir.

Bu husus da tez metnine eklenerek ilgili kısım güncellenmiştir.

6. CMK madde 253/12 gereği uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmalı, ancak bu süre içerisinde sonuçlandırılmazsa CMUY madde 24 uyarınca uzlaştırmacının durumu açıklayan bir dilekçeyle uzlaştırma bürosuna başvurması halinde bürodan sorumlu Cumhuriyet savcısının onayı alınmak koşuluyla uzlaştırma bürosu bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilirdi, yani uzlaştırmacının dosyayı teslim aldıktan sonra işlemleri sonuçlandırmak için azami süresi **elli gündü**.

Ancak CMK'da 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle değişiklik yapılarak, 12. fıkra;

*“Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Uzlaştırma bürosu bu süreyi **her defasında yirmi günü geçmemek üzere en fazla iki kez daha uzatabilir.**”*

şeklinde düzenlenmiştir. Yani artık uzlaştırmacının uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmak için azami elli gün olan süresi, **yetmiş güne çıkarılmıştır**.

Bu hususla ilgili değişiklikler tez metnine işlenmiştir.

7. Yukarıdaki maddeye paralel olarak, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile 31.12.2019 tarihinde CMUY'de uzlaştırma süresini düzenleyen madde 17 ve madde 24'te de değişiklik yapılmıştır.

Bu hususa ilişkin olan kısımlar tez metninde güncellenerek yeniden kaleme alınmıştır.

8. Daha evvel tezin farklı kısımlarında etkin pişmanlık ile ilgili olarak güncel bilgiler verilmiş olmasına karşın, okumanın kolaylaştırılması ve bilgilerin bir başlık altında toplanması adına, 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik

vurgulanarak bu kez bilgiler **Etkin Pişmanlık ve Uzlaşma** başlığı altında toplanmıştır.

9. Uzlaşma teklifinin vekil ya da müdafiyeye yapılmasının mümkün olup olmadığına ilişkin doktrindeki değerlendirmelere ve Yargıtay kararlarına yer verilerek konu hakkında güncel bilgiler aktarılmıştır.

10. Birden fazla kişinin fail ya da birden fazla kişinin mağdur olduğu durumlara ilişkin güncel kaynaklardan yararlanılarak örnek vermek sureti ile konu hakkında daha kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.

11. Uzlaşma kapsamındaki bir suçun, uzlaşma kapsamında olmayan başka bir suçla birlikte işlenmesi halinde, uzlaşma hükümlerinin uygulanamayacağı CMK madde 253/3'te düzenlenmekteydi. Madde metninde 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26ncı maddesiyle yapılan değişiklikle, uzlaşma kapsamındaki suçun ve uzlaşma kapsamında olmayan suçun **aynı mağdura karşı işlenmesi halinde uzlaşmaya gidilemeyeceği** koşulu getirilmiştir. Söz konusu değişikliğe ilişkin tez metnine eklemeler yapılmış, konu örneklerle ve Yargıtay kararları ile daha kapsamlı şekilde aktarılmıştır.

12. Uzlaşmaya ilişkin tartışmalı konularda doktrindeki görüşlere daha detaylı yer verilmiş, yeni kaynaklardan faydalanılarak içerik zenginleştirilmiştir.

13. **Tezin Sonuç kısmında görüş ve önerilere** daha geniş şekilde yer verilmiş, daha kapsamlı bir bölüm hazırlanmıştır.

14. Jüri tarafından temin edilmesi tavsiye edilen kaynaklar temin edilerek tez metnine ve kaynakçaya eklemeler yapılmış, dipnotlar güncellenmiş ve son olarak tespit edilen yazım hataları ve anlatım bozuklukları düzeltilmiştir.

ÖZ

CEZA MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA

PELİN CÖRÜT

Ceza Muhakemesi Kanunu madde 253 ve devamında düzenlenen uzlaşma; uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin Ceza Muhakemesi Kanunu ve Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'ndeki usul ve esaslara göre anlaşmış olmalarını ifade etmektedir. Uzlaştırma ise Cumhuriyet savcısının onayıyla görevlendirilen ve uzlaştırma müzakerelerini yöneten uzlaştırmacı tarafından, taraflar arasındaki uyuşmazlığın bahsi geçen Kanun ve Yönetmelik'teki usul ve esaslara uygun olarak anlaştırmaları yoluyla uyuşmazlığın giderilmesi sürecidir.

Suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanık arasındaki uyuşmazlığın çözümünü hedefleyen uzlaşma, aynı zamanda toplumda barışın sağlanması bakımından da önemli bir kurumdur. Klasik ceza muhakemesinden, temelindeki onarıcı adalet anlayışı nedeniyle farklı olan bu kurum, mağdurun korunmasını amaçlayan bir yapıya sahiptir. Ceza hukuku sistemimizdeki önemi nedeniyle, tezimizde Ceza Muhakemesinde Uzlaşma konusu ele alınmıştır.

Tezimiz üç bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde uzlaşma ile uzlaştırma kavramları, uzlaşmanın düşünsel kökeni ve alternatif uyuşmazlık çözümleri, diğer hukuklarda, bölgesel ve uluslararası belgelerde uzlaşma ve Türk hukukunda uzlaşma ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, uzlaşmanın taraflarına ve koşullarına detaylı olarak yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise önce uzlaşmanın soruşturma ve kovuşturma evresindeki ortak hükümlerine yer verilmiş, daha sonra ayrı iki başlık halinde soruşturma ve kovuşturma evresinde uzlaşma usulüne ve sonuçlarına değinilmiştir. Bu çalışmanın amacı, uzlaşma ve uzlaştırmaya ilişkin yasal düzenlemelerin incelenmesi ile doktrinde ve uygulamada tartışmalı konuların irdelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Uzlaşma, Uzlaştırma, Uzlaştırmacı, Onarıcı Adalet, Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri

ABSTRACT

RECONCILIATION IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

PELİN CÖRÜT

Reconciliation regulated in Article 253 and the rest in Criminal Procedure Law means, that the suspect or defendant and the victim of a crime due to a crime within the scope of reconciliation have reached agreement with the procedures and principles of the Criminal Procedure Law and the Regulation on Conciliation in Criminal Procedure. Conciliation is the process of settling the dispute by the conciliator who is appointed by the public prosecutor, manages the conciliation negotiations by agreeing the dispute between the parties in accordance with the procedures and principles mentioned Law and Regulation.

Reconciliation, which aims to resolve the dispute between the offender and the suspect or defendant, is also an important institution in terms of peace in society. This institution, which differs from classical criminal procedure due to its restorative understanding of justice, has a structure aimed at protecting the victim. Due to its importance in our criminal law system, Reconciliation in Criminal Procedure Law is discussed in our thesis.

Our thesis consists of three chapters. In the first chapter, general information about reconciliation and conciliation, intellectual origins of reconciliation and alternative dispute resolution, reconciliation in other laws, regional and international documents and reconciliation in Turkish Law are given. In the second chapter, the parties and the conditions of reconciliation are explained in detail. In the third chapter, firstly the common regulations of reconciliation in the investigation and prosecution phase are mentioned and then the reconciliation procedure and its results in the investigation and prosecution phase are mentioned in two separate titles. The aim of this study is to examine the legal arrangements related to reconciliation and conciliation also to discuss controversial issues in doctrine and practice.

Keywords: Reconciliation, Conciliation, Conciliator, Restorative Justice, Alternative Dispute Resolution

ÖNSÖZ

Günümüzde ceza muhakemesinde mağdurun korunması ve suçtan doğan zararlarının giderilmesi, şüpheli ya da sanığın cezalandırılması amacının önüne geçmiştir. Bu nedenle temelinde onarıcı adalet anlayışının bulunduğu kurumlar muhakeme sistemimizde yer almaya ve uygulanmaya başlamıştır. Alternatif uyuşmazlık çözümlerinden biri olan uzlaşma da bunlardan birisidir.

Uyuşmazlığın tarafları arasında barışın sağlanması hedeflenirken, bu kurumlar aracılığı ile aynı zamanda toplumsal barışın ve düzenin korunması da amaçlanmıştır. Bu çalışmada uzlaşma, uzlaştırma süreci ve uzlaşmanın sonuçları tüm boyutlarıyla incelenmeye ve doktrin ile uygulamadaki tartışmalı konular aktarılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması sürecinde bana katkıda bulunan ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sayın Selman DURSUN'a; her zaman bana destek olup bana inanan aileme, bu süreçte birçok fedakârlık göstererek yanımda olan ablama, Zeynep SAVAN'a ve Özer EKER'e; bana gösterdikleri anlayış ve verdikleri güç sebebiyle Prof. Dr. Sayın Samim ÜNAN'a ve Argun KERESTECİOĞLU'na en samimi duygularıyla teşekkür ediyorum.

Çalışmamızın konu ile ilgilenen herkese ışık tutabilmesini dilerim.

İSTANBUL, 2019

PELİN CÖRÜT

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
AÇIKLAMA	iii
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE TÜRK HUKUKUNDA UZLAŞMA

I. UZLAŞMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	3
A. Uzlaşma ve Uzlaştırma Kavramları	3
B. Uzlaşmanın Düşünsel Kökeni ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri	7
1. Uzlaşmanın Düşünsel Kökeni	7
a. Mağdurun Korunması Amacıyla Oluşturulan Kurumlar	7
b. Onarıcı Adalet Duyulan İhtiyacın Ortaya Çıkışı	10
c. Onarıcı Adalet Anlayışı	11
2. Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri	15
a. Genel Olarak	15
b. Müzakere (<i>Negotiation</i>)	17
c. Arabuluculuk (<i>Mediation</i>)	18
d. Tahkim (<i>Arbitration</i>)	21
C. Diğer Hukuklarda, Bölgesel ve Uluslararası Belgelerde Uzlaşma	23
1. Anglo-Sakson Hukukunda Uzlaşma	24
a. Amerikan Hukukunda Uzlaşma	25
b. İngiliz Hukukunda Uzlaşma	30
c. Kanada Hukukunda Uzlaşma	32
d. Avustralya Hukukunda Uzlaşma	33
2. Kıta Avrupası Hukukunda Uzlaşma	35
a. Alman Hukukunda Uzlaşma	37

b. Fransız Hukukunda Uzlaşma	40
c. İtalyan Hukukunda Uzlaşma	45
3. Avrupa Birliği Müktesebatında, Avrupa Konseyi Kararlarında Uzlaşma	48
a. Avrupa Birliği Müktesebatında Uzlaşma	48
b. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararlarında Uzlaşma	50
(1) Genel Olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Konuyla İlgili Kararları	51
(2) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(99)19 Sayılı Tavsiye Kararı ve Tavsiye Kararına Ekli Uzlaşma İlkeleri	53
II. TÜRK HUKUKUNDA UZLAŞMA	55
A. Genel Olarak	55
B. Ceza Muhakemesinde Uzlaşma	57
1. Uzlaşmanın Hukuki Niteliği ve Benzer Kurumlarla Farklılıkları	61
a. Uzlaşmanın Hukuki Niteliği	61
b. Uzlaşmanın Benzer Kurumlarla Farklılıkları	69
(1) Önödeme ve Uzlaşma	69
(2) Arabuluculuk ve Uzlaşma	72
(3) Şikayetten Feragat- Şikayetten Vazgeçme ve Uzlaşma	75
(4) Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uzlaşma	77
(5) Etkin Pişmanlık ve Uzlaşma	79
(6) Adli Kontrol ve Uzlaşma	81
2. Uzlaşmanın Amacı ve Sağladığı Yararlar	83
a. Uzlaşmanın Amacı	83
b. Uzlaşmanın Sağladığı Yararlar	84
(1) Mağdur/Suçtan Zarar Gören Açısından Sağladığı Yararlar	85
(2) Fail Açısından Sağladığı Yararlar	86
(3) Toplum Açısından Sağladığı Yararlar	86
(4) Ceza Adaleti Sistemi Açısından Sağladığı Yararlar	87
3. Uzlaştırmanın Genel Özellikleri ve Temel İlkeleri	87
a. Uzlaştırmanın Genel Özellikleri	87
b. Uzlaştırmanın Temel İlkeleri	89
(1) Uzlaştırmanın Tarafların Özgür İradelerine Dayanması ve Tarafların Temel Haklarının Korunması	90

(2) Taraflara Tercüman Atanması ve Tarafların Özel Durumlarının Dikkate Alınması	92
(3) Tarafların Yeterince Bilgilendirilmeleri ve Tarafların Uzlaştırma Sürecini Anlamalarının Sağlanması	93
(4) Müzakerelerdeki Bilgi ve Belgeler Konusunda Gizlilik	94
(5) Müzakerelerin Gizliliği Nedeniyle Yapılan Açıklamaların Davada Delil Olamaması	97
4. Uzlaşmanın Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri ile İlişkisi	98
a. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma	98
b. Kusur Sorumluluğu ve Uzlaşma	109
c. Hakimin Tarafsızlığı ile Bağımsızlığı İlkesi ve Uzlaşma	110
d. Re'sen Araştırma ile Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi ve Uzlaşma 111	
e. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaşma	113
f. Doğrudan Doğrualık ile Sözlülük İlkesi ve Uzlaşma	113

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN TARAFLARI VE UZLAŞTIRMANIN KOŞULLARI

I. UZLAŞMANIN TARAFLARI	115
A. Genel Olarak	115
B. Şüpheli ve Sanık	115
C. Mağdur, Suçtan Zarar Gören ve Katılan	116
D. Taraflardan Birinin Ölümü ve Mirasçılık	117
E. Şüphelinin veya Sanığın Akıl Hastası Olması ile Reşit Olmaması	118
II. UZLAŞTIRMANIN KOŞULLARI	119
A. Suçla İlgili Muhakeme Şartlarının Bulunması	119
1. Şikayet	120
2. İzin	121
3. Dokunulmazlığın Bulunmaması	121
4. Askerlik Hizmetinin Yapılmış Olması	122
5. Kusur Yeteneğinin Bulunması	122
6. Duruşma Ehliyetinin Bulunması	123
7. Suçun Zamanaşımına Uğramamış Olması	124
B. Şüpheli Hakkında Suça İlişkin Yeterli Delilin Bulunması	124

C.	Suçun Uzlaştırma Kapsamında Olması	126
1.	Şikayete Bağlı Suçlar	129
2.	Şikayete Bağlı Olup Olmadığına Bakılmaksızın TCK'daki Suçlar.....	131
3.	Suçta Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırmanın Kapsamı.....	132
4.	Diğer Kanunlarda Özel Olarak Belirtilen Suçlar	136
5.	Şikayete Bağlı Olmasına Karşın Uzlaşma Kapsamı Dışında Kalan Suçlar	137
6.	Uzlaşma Kapsamındaki Bir Suçun, Uzlaşma Kapsamında Olmayan Bir Suç ile Birlikte İşlenmesi	138
D.	Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması.....	140
E.	Birden Çok Fail veya Birden Çok Mağdur Olması Hallerinde Uzlaştırma	141
1.	Birden Çok Kişi Tarafından İşlenen Suçlarda Uzlaştırma.....	141
2.	Birden Fazla Kişinin Mağduriyetine veya Zarar Görmesine Sebebiyet Veren Bir Suçtan Dolayı Uzlaştırma.....	143
F.	Uzlaştırmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞTIRMA USULÜ VE UZLAŞMANIN SONUÇLARI

I.	UZLAŞTIRMA BÜROSU VE UZLAŞTIRMACI	146
A.	Uzlaştırma Bürosu.....	146
B.	Uzlaştırmacı	147
1.	Uzlaştırmacının Nitelikleri	147
2.	Uzlaştırmacıların Sicile Kaydı, Sicilden ve Listedenden Çıkarılması	148
3.	Uzlaştırmacıların Uyması Gereken Etik İlkeler	149
a.	Genel olarak	149
b.	CMUY Kapsamında Uzlaştırmacıların Uyması Gereken Etik İlkeler	150
(1)	Bağımsızlık ve Tarafsızlık.....	152
(2)	Görevini Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü.....	155
(3)	Taraflara Saygılı Davranma ve Taraflara Karşı Ön Yargılı Olmama Yükümlülüğü.....	157

(4) Uzlaştırıcının Aynı Olayda Vekil veya Müdafii Olarak Görev Üstlenmeme Yükümlülüğü	157
(5) Gizlilik Yükümlülüğü	158

II. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA.....159

A. Suçun Uzlaştırmanın Koşullarını Taşıyıp Taşımadığının Tespiti	159
B. Soruşturma Dosyasının Uzlaştırma Bürosuna Gönderilmesi ve Dosyanın İncelenmesi	159
C. Uzlaştırıcı Görevlendirilmesi	161
D. Uzlaőtırıcıya Belgelerin Verilmesi ve Gizlilik Bildirimi	162
E. Taraflara Uzlaştırma Teklifinde Bulunulması	164
1. Tarafların Fiil Ehliyetine Sahip Olması	165
2. Uzlaştırma Teklifinin Açıklamalı Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması	170
3. Uzlaştırma Teklifinin Yapılma Sırası ve Zamanı	171
4. Uzlaştırma Teklifinin Yapılamaması ve Hakkında Yakalama Emri Bulunan Şüpheli veya Sanığa Uzlaştırma Teklifi	173
5. Uzlaştırma Teklifinin İçeriğı ve Tarafların Bilgilendirilmesi	174
6. Uzlaştırma Teklifinin Reddi ve Kabulü	177
F. Uzlaştırma Müzakereleri	178
1. Uzlaőtırıcının Müzakerelerdeki Rolü	178
2. Uzlaştırma Müzakerelerine Katılabilecek Kişiler	179
3. Uzlaştırma Müzakerelerinin Gizliliğı	179
4. Uzlaştırma Müzakerelerinin Aşamaları	181
a. Hazırlık Aşaması	181
b. Ortak Toplantı Aşaması	183
c. Sonuç Aşaması	185
G. Uzlaştırma Süresi	186
H. Uzlaştırma Edim	188
1. Zararın Tespiti ve Giderilmesi	188
2. Uzlaştırma Giderilebilecek Zararlar	189
3. Edim Türleri ve Zararın Giderilmesine Yönelik Edimler	190
a. Edim Türleri	190
b. Zararın Giderilmesine Yönelik Edimler	192
4. Uzlaştırma Konu Edimin Hukuka ve Ahlaka Aykırı Olmaması	199
İ. Uzlaştırma Raporu ve Uzlaştırma Belgesi	201

J.	Uzlaşmanın Sonuçları	204
1.	Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı	206
2.	Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı	206
3.	Uzlaştırmanın Sonuçsuz Kalması Halinde Tekrar Uzlaştırmaya Gidilememesi	209
4.	Uzlaşma Halinde Aynı Suç Nedeniyle Tazminat Davası Açılamaması ve Davadan Feragat Edilmiş Sayılması	210
III.	KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA.....	211
A.	Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Haller	211
B.	Kovuşturma Dosyasının Uzlaştırma Bürosuna Gönderilmesi ve Dosyanın İncelenmesi	212
C.	Uzlastırmacı Görevlendirilmesi ve Uzlastırmacıya Belgelerin Verilmesi 214	
D.	Uzlaştırma Süresi	215
E.	Uzlaştırma Raporu	215
F.	Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları	217
1.	Düşme Kararı	217
2.	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı	218
IV.	UZLAŞMANIN DİĞER SONUÇLARI	221
A.	Zamanaşımı Yönünden Sonuçları	221
B.	Tazminat Alacağıın Sona Ermesi	223
C.	Edimin İfa Edilmemesi Halinde Ceza Davası ve İcra Takibinin Birlikte Yürümesi	224
D.	Tekerrüre Esas Olamama	224
E.	Müsadere	225
F.	Uzlastırmacı Ücreti ve Giderleri	228
G.	Adli Sicil ve Arşiv Kaydı Oluşmaması	230
SONUÇ		231
KAYNAKÇA		236

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e. / A.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADR	: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Alternative Dispute Resolution)
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUY	: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği
çev.	: Çeviri
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
dn.	: Dip not
Dr.	: Doktor
E.	: Esas
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
R.G	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SEGBİS	: Ses ve Görüntülü Bilişim Sistemi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
v.d.	: Ve Devamı

GİRİŞ

Yargı, kişilerin haklarını korumayı amaçlayan ve hukuk düzeninin ayakta kalmasını sağlayan temel bir devlet fonksiyonudur¹. Fakat bütün uyuşmazlıkların çözümünün devlet yargısından beklenmesi, mahkemelerin çok büyük iş yükü altında kalmalarına ve muhakemenin makul sürede sonuçlandırılmamasına sebep olmuştur. Bu nedenle uyuşmazlıkların çözümü için devlet muhakemesinin yanı sıra adalete ulaşmada etkinliği artırmayı hedefleyen yollar bulunmaya çalışılmıştır². Mahkemelerin gerçekleştirdiği geleneksel muhakeme usullerinden daha esnek kuralları içeren bu yeni uyuşmazlık çözümleri, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri (Alternative Dispute Resolution-ADR)** olarak adlandırılmıştır³. En genel ifade ile alternatif uyuşmazlık çözümleri, **muhakeme dışında kalan uyuşmazlık çözümleri** anlamına gelmektedir⁴.

Alternatif uyuşmazlık çözümleri, muhakemenin hızlandırılması amacıyla uyuşmazlıkların olabildiğince muhakeme dışında ve barışçıl yollarla çözülmesini öngörmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözümlerinin bu özelliği, onarıcı adalet sisteminin felsefi temelinden gelmektedir. Fakat her uyuşmazlık çözümünün, onarıcı amaçlar taşıdığı da söylenemez, örneğin; ABD’de uygulanan itiraf pazarlığı yöntemi muhakemeye alternatif olan ve adalet sistemini hızlandıran bir yöntem olmakla birlikte, onarıcı bir amaç taşımamaktadır⁵.

Onarıcı adalet anlayışı, suçtan zarar görenin muhakeme sürecine katılmasına büyük önem verirken, bu sistemde uyuşmazlıkların mümkün olduğunca adli makamların önüne götürülmeden çözüme kavuşturulması; adli makamların önüne götürülen uyuşmazlıkların ise suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanık

¹ Gülgün Ildır, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), Ankara, Seçkin, Haziran 2003, s. 385.

² Tamer Soysal, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma**, İstanbul, Arıkan, 2005, s. 203-204.

³ Alternatif uyuşmazlık çözümleri bazı yazarlarca **uyuşmazlıkların mahkeme dışı halli** veya **mahkeme dışı çözüm yöntemleri** olarak da yer almaktadır. Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. bs., İstanbul, Beta, Ekim 2010, s. 1197-1203; Mualla Buket Soygüt Arslan, **Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ocak 2008, s. 22; Hakan Pekcanitez, **75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği, Ocak 2004, s. 385-386. Tezimizde ise **Alternative Dispute Resolution** teriminin bire bir karşılığı olan **alternatif uyuşmazlık çözümü** ifadesi kullanılmıştır.

⁴ Nuri Berkay Özgenç, **Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma**, İstanbul, Legal Yayıncılık, Mayıs 2015, s. 2.

⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 49.

arasındaki ilişkiye değ er verilmek suretiyle muhakeme dışında ç özümlenmesi esastır⁶.

Alternatif uyuşmazlık çözümlerinin kökeni Anglo-Sakson ülkelerine dayanmış olsa da daha sonrasında Kıta Avrupası ülkelerinde ve diğer ülkelerde bu çözümler sıkça kullanılır hale gelmiştir. Bunun sebepleri ise birçok ülkenin ceza adalet sisteminin tatmin edici olmaması, muhakeme sürecindeki aksaklıklar, alternatif uyuşmazlık çözümlerinin daha kısa sürede daha faydalı sonuçlara ulaşma amacı ve küreselleşen dünyada bu çözümlerin destek görmesidir⁷.

Alternatif uyuşmazlık çözümleri, mahkemedeki muhakemenin bir alternatifi değildir. Buradan anlaşılması gereken, bu çözümlerin birçoğunun muhakemenin de bir parçası olarak yer alan kurumlar olduğudur. Örneğin, uzlaştırma ve arabuluculuk muhakemenin bir safhası olarak karşımıza çıkmaktadır⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunumuzda yer alan uzlaşma, tezimizde üç bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde; Uzlaşmaya İlişkin Genel Bilgiler başlığı altında uzlaşmanın düşünsel kökeni, alternatif uyuşmazlık çözümleri ve diğer hukuklarda, bölgesel ve uluslararası belgelerde uzlaşmaya nasıl yer verildiğine değinilmiş, sonrasında Türk Hukuku'nda uzlaşma hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise uzlaşmanın tarafları ve uzlaştırmamanın koşulları detaylı şekilde ele alınmış ve son bölümde uzlaştırma usulü ve uzlaşmanın sonuçları açıklanmıştır.

⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 22-23; Özgenç, **a.g.e.**, s. 50.

7 Mustafa Sarder Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı**, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Ocak 2018, s. 3.

⁸ Özgenç, a.g.e, s. 2.

BİRİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE TÜRK HUKUKUNDA UZLAŞMA

I. UZLAŞMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

A. Uzlaşma ve Uzlaştırma Kavramları

Uzlaşma kelime anlamı olarak; uyuşma, mutabakat, konsensüs anlamına gelmektedir⁹. **Uzlaştırma** ise uzlaştırmak işi, uyuşmazlığın çözümlenebilmesi amacıyla yapılan yasal çalışmaların tümü, iki yanın birbirine uymayan isteklerinde karşılıklı yararları birbirine yakınlaştırma yoluyla karşıtları arasında bir anlaşma sağlama demektir¹⁰.

Hukuk dilinde **uzlaşma**, suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin¹¹ anlaşmaları veya bağımsız bir **uzlaştırmacı** tarafından anlaştırmaları halinde ceza soruşturması veya kovuşturmasının bitirilmesi anlamına gelmektedir¹². **Uzlaştırma** kavramı ise kanunda **uzlaştırmacı** adı verilen bağımsız ve tarafsız bir üçüncü kişi aracılığı ile gerçekleşen uyuşmazlık çözüm sürecini ifade etmektedir yani burada uzlaştırma kurumu ve süreci kastedilmektedir. Özetlemek gerekirse **uzlaştırma**, uzlaştırmacının denetiminde yürütülen süreci ifade ederken; **uzlaşma** bu süreç sonunda ya da uzlaştırmacı olmadan taraflar arasında yürütülen görüşmeler sonucunda varılan mutabakatı ifade etmektedir¹³.

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği¹⁴nde uzlaşma, uzlaştırma ve uzlaştırmacı kavramları madde 4'te açıkça tanımlanmıştır. Buna göre;

⁹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/>, 31 Temmuz 2019.

¹⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 21.

¹¹ **Suçtan zarar gören** kavramı, mağduru da kapsadığı için tezimizde bu kavram kullanılmıştır.

¹² Seydi Kaymaz, Hasan Tahsin Gökcan, **Uzlaşma ve Önödeme**, 2.bs, Ankara, Seçkin, Eylül 2007, s. 45.

¹³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁴ R.G. Tarihi: 05.08.2017, R.G. Sayısı: 30145.

Uzlaşma; Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmalarını,

Uzlaştırma: Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaştırmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini,

Uzlaştırmacı: Şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasındaki uzlaştırma müzakerelerini yöneten, Cumhuriyet savcısının onayıyla görevlendirilen avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kişiyi,

ifade eder.

Bu kavramların açıklanması ihtiyacı, hem 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu¹⁵’nda hem de CMUY’de kavram birliğinin olmamasından kaynaklanmıştır.

CMK’nın ilk halinde ve 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun¹⁶ ile yapılan değişiklik sonrası, bahsi geçen alternatif uyuşmazlık çözümü **uzlaşma** olarak düzenlenmiştir. 6763 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹⁷ madde 34 ile madde başlığı **uzlaştırma** olarak değiştirilmiştir. Buna ek olarak, CMK’nın İkinci Kısım başlığı **Uzlaşma ve Müsadere**, Birinci Bölüm başlığı ise **Uzlaşma** olarak tanzim edilmiştir.

CMK’nın ve CMUY’nin bazı kısımlarında **uzlaşma**, bazı kısımlarında ise **uzlaştırma** kavramı kullanılmıştır. Örneğin;

- CMK madde 253/13’te **uzlaştırma müzakereleri** ifadesi kullanılmış olmasına karşın, 253/15’te **uzlaşma müzakereleri** ifadesi kullanılmıştır.
- CMK madde 253’ün başlığı **Uzlaştırma** ve madde 254’ün başlığı **Mahkeme Tarafından Uzlaştırma** iken; madde 255’in başlığı **Birden Çok Fail Bulunması Halinde Uzlaşma**’dır.

Fakat bu örneklerin aksine bazı kavramların da bilerek her iki düzenlemede aynı şekilde ve anlamda kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin;

¹⁵ R.G. Tarihi: 17.12.2004, R.G. Sayısı: 25673.

¹⁶ R.G. Tarihi: 19.12.2006, R.G. Sayısı: 26381.

¹⁷ R.G. Tarihi: 02.12.2016, R.G. Sayısı: 29906.

- CMK madde 253/4'te **uzlaşma teklifi** kavramı kullanılmış, CMUY ekinde yer alan teklif formunun başlığında da **Uzlaşma Teklif Formu** yazmaktadır. Ayrıca CMUY'de tekliften bahsedilen tüm maddelerde de **uzlaşma teklifi** ifadesi kullanılmıştır. Buradan **uzlaşma teklifi** teriminin bilerek kullanıldığı anlaşılmaktadır¹⁸.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere **uzlaşma** ve **uzlaştırma** kavramları hem CMK'da hem de CMUY'de farklı şekillerde ve anlamlarda kullanılmış, terminoloji birliğinin olmaması da kavram kargaşasına yol açmıştır. Bu sebeple bazı yazarların görüşüne göre, her iki terim de ayrı ayrı kullanılabilmelidir. Şöyle ki, iki tarafın katılımı ile gerçekleştirilen işlemler için **uzlaştırma** terimi, tek tarafın katılımı ile gerçekleştirilebilecek işlemler için ise **uzlaşma** teriminin kullanılması uygun olacaktır. Örneğin, **müzakere** tarafların katılımını gerektiren bir işlem olduğundan **uzlaşma müzakereleri** yerine **uzlaştırma müzakereleri** ifadesinin daha uygun olacağı savunulmuştur¹⁹.

Doktrinde savunulan bir başka görüşe göre ise; CMK'da düzenlenen uzlaşma sistemi tarafsız bir uzlaştırmacının, şüpheli ya da sanık ile suçtan zarar gören arasındaki uyuşmazlık çözüm sürecine katılıp tarafları uzlaştırma ilkesi üzerinde kurulmuş olduğundan, kurumun isminin **uzlaştırma** olması gerekmektedir²⁰.

Başka bir görüşe göre ise, kurumun isminin **uzlaşma** mı, **uzlaştırma** mı olduğu yönündeki tartışmaların önüne geçmek için kullanılacak yöntem, kavramın temel hedefinin ne olduğunun tespit edilmesidir. CMK'da **uzlaşma** kavramının temel hedefi, şüpheli ya da sanık ile suçtan zarar görenin uyuşmazlığın çözümü konusunda **uzlaşmaya** varmalarıdır. Yani kurumun esas amacı taraflar arasında **uzlaşmayı** sağlamaktır. **Uzlaştırma** ise **uzlaşmanın** tesis edilebilmesi için kullanılan bir araçtır. Bu nedenle **uzlaşma** kavramı daha kapsamlı olup kurumun adının **uzlaşma** olması daha makuldür²¹.

¹⁸ Mustafa Ruhan Erdem, Ferda Eser, Pakize Pelin Özşahinli, **Uzlaştırmacı Sınavına Hazırlananlar için 100 Soruda Uzlaştırma Uzlaştırmacının El Kitabı**, 3.bs., Ankara, Seçkin, Aralık 2017, s. 5.

¹⁹ Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 6.

²⁰ Mustafa Özbek, **Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. 54, Ankara, Eylül 2005, s. 295.

²¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 12.

Kanaatimizce de son görüş amaca uygun olacaktır. Zira geniş anlamıyla **uzlaşma**, CMK madde 253, 254 ve 255'te düzenlenen **uzlaştırma** kurumundan daha kapsamlıdır; sadece suçtan zarar gören ile şüphelinin veya sanığın anlaşmalarını ifade eden bir kavram değildir. Suçtan zarar görenin, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin, uzlaştırmacının, savcının ve hatta hakimin karşılıklı rol oynadıkları ve kimi zaman dava açılmasını, sanığa ceza verilmesini engelleyen bir kurumdur²².

²² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 47.

B. Uzlaşmanın Düşünsel Kökeni ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri

1. Uzlaşmanın Düşünsel Kökeni

a. Mağdurun Korunması Amacıyla Oluşturulan Kurumlar

Ceza hukukunda **mağduriyetin giderilmesi** amacı önemli bir yer tutmaktadır. Mağduriyetin giderilmesi, suçtan zarar görene tazminat ödenmesini de kapsayan geniş bir kavramdır. Burada ilk akla gelen medeni hukuk tazminatı olsa da aslında kastedilen husus, ceza hukukunda suç olarak kabul edilen fiilin sonuçlarının, suçtan zarar gören üzerinde bıraktığı etkilerin ceza hukuku kapsamında ya da bu kapsam dışındaki bir usulle ortadan kaldırılmasıdır. Hatta özellikle bu etkilerin şüpheli ya da sanık tarafından ortadan kaldırılması kastedilmektedir. Mağduriyet şüpheli ya da sanık tarafından tarafından maddi veya manevi edimlerle ortadan kaldırılabilir. Şöyle ki; aynen iade, maddi ve manevi tazminat, suçtan zarar görene verilen hediyeler veya kamuya yararlı kurumlara verilen parasal tazminat, doğrudan suçtan zarar gören nezdinde veya bir kamu kurumunda çalışmak gibi edimler **maddi edimler**; özür dileme, barış konuşması yapma gibi edimler ise **manevi edimlerdir**. Mağduriyetin giderilmesinde, suçtan zarar görenin olduğu gibi şüphelinin ya da sanığın da menfaati bulunmaktadır. Şüpheli ya da sanık, fiilinin etkilerini ortadan kaldırarak suçtan zarar görenin yararına hareket etmiş olurken, bu edimlerin yerine getirilmesiyle şüphelinin ya da sanığın yeniden topluma kazandırılması da mümkün hale gelecektir²³.

Klasik ceza hukukunda, suç ile ihlal edilen hakkın ve bu nedenle soruşturma ve kovuşturma görevinin devlete ait olduğu görüşü savunulur. Bu sistemde suça karşı iddia görevi devletin savcılık makamı aracılığıyla **kamu davası açılması** yolu ile yerine getirilmektedir. Bu nedenle de açılan kamu davalarında davacı olarak devlet gösterilmektedir²⁴.

²³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 18, dn. 44.

²⁴ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 156, 295.

Mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu²⁵ madde 344'e göre kanunda gösterilen durumlarda, takibi şikayete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kişinin **Cumhuriyet Müddeiumumisinin iştirakini tahrike hacet olmaksızın** açtığı davaya **şahsi dava** denilmekte idi²⁶. Bir başka deyişle, suçtan zarar görenin tek başına iddia makamında yer aldığı **şahsi dava** bir ceza davası olup, burada iddia ve kovuşturma faaliyetleri bizzat suçtan zarar gören tarafından yerine getirilmekte, davayı açmak, davayı yürütmek, mahkeme masraflarını ödemek ve gereken hallerde teminat göstermek gibi yükümlülükler de suçtan zarar görene ait olmaktadır. Ancak daha sonra her suçtan zarar görenin devlet olduğu, kamu davasının mecburiliği ilkesi, ceza muhakemesinin hızlandırılması amacı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve uzlaşma gibi yeni alternatif kurumların kabul edilmiş olması, Cumhuriyet savcısının daha etkin bir konuma getirilmesi gibi hususlar göz önüne alınarak²⁷ CMK'da, şahsi dava kurumu ortadan kaldırmıştır²⁸. CMK'nın temeli sayılan 1999 Tasarısı'nda da şahsi davaya yer verilmemesinin nedeni şu şekilde açıklanmıştır²⁹;

²⁵ R.G. Tarihi: 20.04.1929, R.G. Sayısı: 1172.

²⁶ Veli Kafes, "Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.:60, Ankara 2011, s. 128.

²⁷ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (Esas No:1/535, 1/292, Karar No. : 65)' na göre; "... İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6/1 ncı maddesinde, "her şahıs... bir mahkeme tarafından davasının makûl bir süre içinde hakkaniyete uygun ve alenî surette dinlenmesini istemek hakkına haizdir" denilmekte; Anayasamızda da, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının, yargının görevi olduğunu açıklanmaktadır (Anayasa m. 141/ son). Ceza muhakemesinin, hukuk devleti ilkesinden vazgeçmeksizin hızlandırılabilmesi için tasarıda; şahsî dava kaldırılmış, soruşturmanın çok iyi yapılmasını sağlayabilmek ve duruşmalarda "tek oturum" kuralını uygulayabilmek için iddianamenin iadesi imkânı getirilmiş; adli kolluğun kurulması öngörülmüş; mecburî müdafî sistemi büyük ölçüde kurulmuş; sanığın, ifade ve sorgudan itibaren değil suç haberinin alınmasından başlayarak, muhakemenin sonuna kadar müdafî yardımından yararlanabilmesi sağlanmış; yeni Ceza Kanunu ile kabahatler suç olmaktan çıkartılarak idarî yaptırım gerektiren fiiller haline getirilmiş; bilirkişilik büyük ölçüde yenilenmiş; doğrudan soru sorma hakkı yani çapraz sorgu sistemi öngörülmüş; kovuşturma mecburiyeti ilkesi; hukuk devleti ilkesinin fiilen yerleşmesine paralel olarak yumuşatılmış; Bölge Adliye Mahkemeleri kurularak iki dereceli denetim sistemi getirilmiş ve Yargıtayın yalnızca hukuki denetim yaparak içtihat mahkemesi haline gelmesinin yolu açılmıştır". (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>, 31 Temmuz 2019; Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan CMUK TASARISI Hakkında Komisyon Tarafından Hazırlanan Genel Gerekçe, (Çevrimiçi) http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/2004_cmuk_taslak.pdf, 31 Temmuz 2019.

²⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 22, dn. 63.

²⁹ Hüsamettin Uğur, Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine, **TBB Dergisi**, Sayı 73, 2007, s. 287, dn. 45.

“... Tasarı, her suçtan zarar görenin Devlet olduğu gerçeğinden hareketle, dava açmanın bir kamu görevi olması gerektiğini benimsemiş ve bireyin dava açmasını içeren şahsi dava usulünü kaldırmıştır. Şahsi davanın lehinde ve aleyhinde olanlar da vardır. Tasarı, günümüzde artık suçların kamusal ve özlük olarak ikiye ayrılmadığını, açılan ceza davasına katılma, Cumhuriyet savcısının dava açılmasına yer olmadığına dair kararına itiraz olanaklarını geniş ölçüde kabul etmiş bulunduğuna göre, uygulamada çok kere mahkemeleri işgal eden, zaman israfına neden olan şahsi davaya tasarıda yer verilmemiştir. Kaldı ki şahsi dava, suçtan zarar gören kimse için gerçekten külfettir ve bu haktan genellikle ekonomik durumları güçlü olanlar yararlanabilmektedir”.

Suçtan zarar görenin ceza muhakemesine savcının yanında katılması ise **kamu davasına katılma (kamu davasına müdahale)** kurumudur³⁰ ve bu da suçtan zarar görenin korunmasına hizmet eder. Burada suçtan zarar gören ile savcı iddia makamını birlikte oluştururlar ve suçtan zarar görenin kamu davasına katılmasına izin verildiğinde suçtan zarar gören **katılan** veya **müdahil** sıfatını haiz olur³¹.

Suçtan zarar görenin korunması yönünden önemli yere sahip bir başka kurum ise **şikayettir**. Ceza muhakemesinin başlaması ve devam ettirilmesi bir ceza muhakemesi şartına bağlı ise bu şart gerçekleşmeden herhangi bir işlem yapılamaz ve şikayet de ceza muhakemesi şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır³².

Şikayet, suçtan zarar görenin o suçun soruşturulmasını ve kovuşturulmasını talep ettiğini beyan etmesidir. Bazı suçların şikayete bağlı olmalarının nedenleri; bu suçların re’sen kovuşturulmayı gerektirecek kadar önemli ve tehlikeli görülmemeleri, toplumsal menfaatten bahsedilmeyen kişisel menfaatlere ters düşen ve az cezaya tabi suçlar olmaları, suçtan zarar görenin iradesi dışında suçun ve sonuçlarının başkaları tarafından öğrenilmesinin doğurabileceği sakıncalar olarak sıralanabilir. Özetle şikayet, suçtan zarar görenin soruşturma veya kovuşturma nedeniyle daha fazla zarara uğramasının önüne geçilmesini hedeflemiştir³³.

³⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 5.

³¹ Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı**, 5. bs., İstanbul, Beta, Şubat 2017, s. 731; Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. bs., Ankara, Adalet, Eylül 2019, s. 171.

³² Ali Kemal Yıldız, "Uzlaşma-Şikayet İlişkisi (YTCK m. 73)", **Ceza Hukukunda Uzlaşma**, Ed. Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s. 260-261.

³³ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 664-666.

Yukarıda bahsedilen bu kurumlar dışında, suçtan zarar görenin korunması için oluşturulan dolaylı kurumlardan da bahsetmekte fayda vardır. Bu dolaylı kurumların temelinde faili zararın tazmini için zorlama düşüncesi yatmaktadır. Örnek olarak; cezanın ertelenmesinin veya şartla salıvermenin, suçtan zarar görenin zararının tazmin edilmesi şartına bağlanması, cezanın belirlenmesinde veya güvenlik tedbirinin uygulanmasında suçtan zarar görenin uğradığı zararların hesaplanması ve buna göre hüküm tesis edilmesi, suçtan zarar görenin uğradığı zararların ödenmesine karar verilmesi, mala karşı suçlarda malın iadesine karar verilmesi, para cezasının tamamen ya da kısmen suçtan zarar görene ödenmesi ve gün para cezasında da ödemenin suçtan zarar görene yapılması, failin cezaevindeki ya da dışarıdaki kazancının suçtan zarar görenin zararını tazmin edecek oranda haczedilmesi, failin tazminatı ödememesi halinde para ya da hapis cezası uygulanması sayılabilir³⁴.

Dolaylı kurumlar dışında, doğrudan suçtan zarar görenin korunmasına hizmet eden bazı kurumlar ise tazminatın devlet tarafından ödenmesi (ABD, Kanada, İspanya ve İngiltere gibi), özel sigorta şirketi tarafından ödenmesi (İsveç) veya sosyal güvenlik kuruluşları tarafından (Avusturya) ödenmesidir. Buradaki amaç failin ödeme gücünün olmadığı yerde suçtan zarar görenin zararının karşılanmasıdır³⁵.

b. Onarıcı Adalet Duyulan İhtiyacın Ortaya Çıkışı

Onarıcı adalet anlayışı; suçtan zarar görenin, failin, sosyal çevrelerinin, yargı organlarının ve toplumun onarıcı sürece farklı biçimlerde katılmalarını öngörmektedir. Onarıcı adaletin dayandığı uygulamalar suç olan eylemin sadece kanuna değil aynı zamanda suçtan zarar görene ve topluma da zarar verdiği fikrine dayanmaktadır. Bu anlayış, suçtan zarar görenin zararının tazmin edilmesini, failin suç oluşturan eyleminden dolayı sorumluluk almasını, failin tekrar topluma kazandırılmasını ve toplumun suç teşkil eden bir davranıştan kaynaklı uyuşmazlığın çözümüne katılmasını hedefleyen bir anlayıştır³⁶.

³⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 26.

³⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s.26.

³⁶ Onarıcı adalet anlayışı hakkında detaylı bilgi için bkz. Ekrem Çetintürk, **Onarıcı Adalet ve Ceza Sisteminde Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, Ocak 2017, s. 7-9.

Ceza hukukunda korunması gereken ilk süje suçtan zarar gören olması gerekirken, Aydınlanma ağı'ndan günümüze kadar gelen süreçte hep failin korunması ön planda tutulmuştur. Bu durum da suçtan zarar görenin haklarının korunması ile failin korunması arasındaki dengenin bozulmasına sebep olmuştur. Olması gereken ise her iki tarafın da haklarını dengeli şekilde gzetmektir³⁷.

Onarıcı adalet anlayışına duyulan ihtiyacın bir sebebi, muhakeme mercilerindeki personelin ağır iş yüküdür. Adli personel ve teknik donanım artışı, iş yükü artışı ile doğru orantılı olarak sağlanamadığından, personelin iş yükü artmakta ve muhakeme süreci çok uzun sürmektedir. Bunun sonucunda toplumun adalete olan güveni sarsılmakta ve toplumsal barış da sağlanamamaktadır. Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yönünden onarıcı adalet anlayışının bir alternatif oluşturması da bu uyuşturamazlık çözümlerinin uygulanmasını popüler hale getirmiştir. Şöyle ki, kısa süreli hapis cezaları hükümlünün ıslahı için yeterli değildir. Bunun yanı sıra, kısa süreli hapis cezaları cezaevlerindeki kalabalığın ve infaz masraflarının artmasına neden olmaktadır. Bu durum da cezaevlerinin ıslah edici fonksiyonunu zedelemektedir. Ayrıca cezaevlerindeki hükümlülerin işledikleri suçlara göre sınıflandırıp buna göre yerleştirmek pek mümkün değildir. Bu nedenle örneğin mala zarar verme suçunu işlenmiş bir kimsenin kasten öldürme suçunu işleyen hükümlü ile aynı yerde tutulması, onu daha ağır olan suçun bozucu etkilerine açık hale getirir³⁸.

c. Onarıcı Adalet Anlayışı

Onarıcı adalet anlayışı (restorative justice), bazı kaynaklarda **onarıcı ceza adaleti anlayışı, denkleştirci adalet** gibi çeşitli şekillerde de kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler alışma Topluluğu'nun yapmış olduğu bir çalışmada onarıcı adalet kavramı,

“Onarıcı adalet, işlenmiş bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suçun ortaya çıkardığı zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren bir süreçtir.”

³⁷ etintrk, a.g.e., s. 33-34.

³⁸ zgen, a.g.e., s 30-33.

şeklinde izah edilmiş ve onarıcı adalet anlayışının amacı ise **mümkün olduğu ölçüde zararın tazmin ve telafisi veya suçun neden olduğu zararın ve yaralanmanın giderilmesi** olarak tarif edilmiştir³⁹.

Uzlaşmanın temelini oluşturan onarıcı adalet anlayışı, karşılaştırmalı hukukta gittikçe önem kazanan bir kavramdır⁴⁰. Onarıcı adalet anlayışının düşünsel temelini oluşturan bazı hipotezler mevcuttur. Bunların başında, suçun esasen şahıslar arasındaki ilişkilerin ihlali olduğu hipotezi gelmektedir. Klasik ceza adaleti anlayışında suçun, kanun normunun ihlali olarak tarif edildiği düşünülüyorsa, onarıcı adalet anlayışının klasik ceza adaleti sistemi ile arasındaki anlayış farklılığı ortaya çıkmaktadır. Bir diğer hipotez ise, suçun işlenmesinin bir takım yükümlülükler ve sorumluluklar doğurduğuna ilişkin olup, burada failin yükümlülüğü, suçtan zarar görenin zarara uğrayan haklarının, suç teşkil eden fiil öncesindeki haline geri getirilmesidir. Eski hale getirme ise tarafların adaletin sağlanması sürecine aktif şekilde katılmaları ile gerçekleşecektir. Son hipotez ise, bu anlayışın tarafları rehabilite etme ve yanlışları düzeltme amaçları üzerine kurulmuş olmasıdır. Bu hipotezin en temel dayanağı da adaletin sağlanması sürecinin, topluma ait olduğu fikridir⁴¹.

Onarıcı adalet programları, bir uyuşmazlığın taraflarının çözüme aktif bir şekilde katılması ve uyuşmazlığın doğurduğu olumsuz sonuçların hafifletilmesi düşüncesine dayanarak, dostane bir şekilde müzakere yoluyla uyuşmazlığın çözümlenmesini, bunu yaparken de sosyal sorumluluğun ve hoşgörünün geliştirilmesini hedeflemektedir. Onarıcı adalet programları, suç teşkil eden fiilin sadece kanunu ihlal etmediğini, aynı zamanda suçtan zarar gören ve topluma da zarar verdiğini esas alarak oluşturulmuştur. **Onarıcı süreç** ise suçtan zarar gören, fail ve toplumun genellikle bir kolaylaştırıcının yardımıyla, suçtan doğan uyuşmazlıkların çözümüne birlikte ve aktif olarak katılmalarıdır. Yani onarıcı süreç esasen arabuluculuğu, uzlaştırmayı ifade etmektedir⁴².

Onarıcı adalet anlayışının benimsendiği programlarda, suçtan zarar görenin zararının tazmin edilmesi ya da suçtan zarar görenin onarılması amacı, önemli bir yere sahip olduğundan, bu **onarımın** neyi kastettiği de açıklanmalıdır. **Onarımdan**

³⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 41.

⁴⁰ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 57.

⁴¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 40.

⁴² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 3-5.

kastedilen; şahsi zararın, mülkiyet kaybının ve adalet hissinin onarımıdır. Buna ek olarak onarıcı adalet anlayışında, suçtan zarar gören tüm unsurların onarılması da esastır⁴³.

Onarıcı adalet anlayışının temel hedefleri olarak; ceza hukukunda suçtan doğan mağduriyetin giderilmesindeki kanuni eksiklikleri ortadan kaldırmayı, muhakeme makamlarındaki artan iş yükü nedeniyle muhakemenin makul sürede sonuçlandırılmamasından doğan problemleri gidermeyi, failin topluma yeniden kazandırılmasını sağlayarak onun tekrar suç işlemesine engel olmayı ve bozulan toplumsal barışı yeniden sağlamayı⁴⁴ sayabiliriz.

Onarıcı adalet anlayışının, bütünüyle klasik ceza adaleti sisteminin bir alternatifi olmadığını da belirtmek gerekir yani bu anlayışa, klasik ceza adaleti sisteminin rakibi olarak bakılması hatalı olacaktır zira bu anlayış klasik ceza adaleti sisteminin destekçisi olarak yer almaktadır⁴⁵.

Onarıcı adalet uygulamaları arasında öne çıkanlar; mağdur-fail arabuluculuğu (ceza arabuluculuğu/uzlaştırma), aile ve topluluk grup toplantıları, görüşme grupları (barış halkaları), tazminata yönelik müzakere programları, küçük suçlu projeleri, topluluk kurulları veya mahkemeleri olarak sayılabilir⁴⁶. Bu yöntemlerin ortak özellikleri, şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin bir araya getirilmesi ve genelde yüz yüze görüşülerek suçun ve etkilerinin belirlenmesi, zararın nasıl giderileceği hususunda uzlaşmaya varılması, bu görüşmelerin bağımsız ve tarafsız bir uzlaştırmacı, kolaylaştırıcı, arabulucu veya toplantı organizatörü ile yapılması ve tarafların çoğu zaman beklentilerini belirlemek üzere önceden hazırlık yapmasıdır. Bu yöntemlere soruşturma evresinde, kovuşturma evresinde, tutuklamadan önce, kamu davası açılmadan önce, hükümden önce, hükmün verilmesinden sonra ve hatta infaz aşamasında başvurulabilir. Arabuluculuk ya da uzlaştırma sürecinin, üçüncü kişinin taraflar arasında bilgi getirip götürmek yolu ile yürüttüğü **mekik arabuluculuğu** şeklinde yürütülmesi de mümkündür. Yüz yüze yapılan toplantılarda suçtan zarar görene ve şüpheliye veya sanığa destek olacak kişiler de (aileleri veya arkadaşları gibi) çoğunlukla hazır bulunmaktadır. Grup

⁴³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 41.

⁴⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 10.

⁴⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 42.

⁴⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 7; Özgenç, **a.g.e.**, s. 42-48.

toplantısı söz konusu olduğunda ise bunlara ek olarak bazen toplumdan katılımcılar ve grup sorumlusu gibi ilgili kişiler de toplantıda bulunabilir⁴⁷.

Mağdur-fail arabuluculuğunun 1974 yılında Kanada'da (Ontario, Elmira), iki çocuğa karşı açılan bir ceza davasıyla ortaya çıktığı kabul edilir. Bu davada yirmi iki kere mala zarar verme suçunu işleyen ve daha önce ceza almamış olan çocuklar, suçlarını kabul ederler ve **Mennonito kontrol memuru (probation/parole officer)** ve **mennonite gönüllü koordinatörü**, davaya bakan hakime çocuklarla suçtan zarar görenlerin görüştürülerek terapiye dayalı bir yol izlenmesini önermişler, ardından çocuklarla suçtan zarar görenler görüşmüş ve suçtan zarar görenlerin sigorta kapsamı dışında kalan zararları tespit edilmiştir. Bu husus hakime bildirildiğinde, hakim çocukların bu zararı tamamen tazmin etmelerine karar vermiştir. Bu uygulama daha sonra **mağdur-fail uzlaştırma programı (victim-offender reconciliation program, VORP)** olarak adlandırılmıştır⁴⁸.

ABD'de 1999 yılında mağdur-fail uzlaştırma programları üzerinde yapılan bir araştırmada çıkan sonuçlar çarpıcı niteliktedir. Bu araştırmaya göre, mağdur-fail uzlaştırma programlarının temel önceliği suça sürüklenen çocuklardır⁴⁹. Mevcut programların %45'i sadece çocuklara hizmet etmekte, %46'sı hem çocuklar hem yetişkinlere hizmet etmektedir. Yani ülke çapındaki programların yalnızca %9'u yetişkinler içindir⁵⁰.

Ceza hukuku sistemi cezalandırmanın yanında failin toplumla yeniden barışmasını sağlayacak yöntemleri de düzenlemek durumundadır. Suçtan zarar görenin haklarının korunması ve mağduriyetinin giderilmesi, zararının tazmin edilmesi konusunda yeni yöntemler, tarihsel olaylar sonucunda gerçekleşmiştir⁵¹. Gerek ceza hukuku anlayışında gerekse suçtan zarar görenin korunması konusunda yaşanan gelişmeler neticesinde failin, suçtan zarar görenin ve muhakeme mercilerinin işbirliği yapmalarını gerektiren bazı kurumlar hukuk sistemlerine girmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu kurumlarda suçtan zarar görenin suç nedeniyle uğradığı zararın tazmin edilmesi fikri çok önemli bir husustur⁵².

⁴⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 7.

⁴⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 9.

⁴⁹ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 478; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 9-10.

⁵⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 9-10.

⁵¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 39.

⁵² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 56-57.

Onarıcı adaletten bahsederken, onarıcı adalet programlarına hakim olan ve karşımıza çıkan ortak ilkelerin neler olduğu hakkında da kısa bir bilgi verilmesi uygun görülmüştür. Bu ilkeler genel olarak; olaya dahil olan herkesin onuruna saygı duymak, tarafların sürece aktif şekilde katılmalarını sağlamak, hukukun üstünlüğünü göz önüne alarak insan haklarına saygılı davranmak, hiçbir anlamda ayrımcılık yapmamak, gönüllü olarak ulaşılan sonuçları tercih etmek, ulaşılan sonuçlarla tarafların ihtiyaçlarını tatmin etmek, tarafların müzakereler sonucu yapılan anlaşmaya uymalarını sağlamak ve kişi ile toplum güvenliğine saygı duyulmasını sağlamak şeklinde sayılabilir⁵³.

2. Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri

a. Genel Olarak

Giriş kısmında da bahsettiğimiz üzere, alternatif uyuşmazlık çözümleri muhakeme dışında kalan uyuşmazlık çözümleridir. Kökeni Anglo-Sakson hukukuna dayanan ve ilk olarak ABD’de ortaya çıkan alternatif uyuşmazlık çözümleri, ABD Yargı Kurumları ve Yargı Usulü Kanunu’nda;

“Hakim nezaretinde verilen bir kararın dışında, ön tarafsız değerlendirme, arabuluculuk, kısa yargılama ve tahkim usulleri vasıtasıyla ihtilaflı olan konuların çözümünde taraflara yardımcı olabilmek için tarafsız bir üçüncü kişinin katıldığı herhangi bir usul veya yöntem”

şeklinde tarif edilmiştir⁵⁴.

Alternatif uyuşmazlık çözümlerini devlet muhakemesinden ve zorunlu tahkimden ayıran en temel özellik, alternatif uyuşmazlık çözümlerinde taraflara uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması konusunda yardımcı olan arabulucu, uzlaştırmacı gibi kişilerin uyuşmazlık hakkındaki fikirlerinin bağlayıcı bir niteliğe sahip olmamasıdır⁵⁵.

Alternatif uyuşmazlık çözümlerinin amaçları; özellikle küçük ve kamu düzenini ilgilendirmeyen uyuşmazlıkların büyüyerek birer adli sorun haline gelmeden

⁵³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 5.

⁵⁴ Soysal, **a.g.e.**, s. 208, 209; Özgenç, **a.g.e.**, s. 47.

⁵⁵ İbrahim Özbay, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.:X, S.:3-4, Erzincan, Aralık 2006, s. 460.

önce çözüme kavuşturulmasını sağlamak⁵⁶, yargının iş yükünü hafifletmek, toplumun adalet sistemine olan güvenini kuvvetlendirmek, uyuşmazlık çözümünde tarafların etkinliğini arttırmak ve toplumsal barışı güçlendirmektir.

Tarafların uyuşmazlık çözüm sürecine doğrudan aktif olarak katılmalarını ve çözümün elde edilmesinde rol üstlenmelerini sağlaması, arabulucunun veya uzlaştırmacının kendi alanlarında uzman kişiler olması sebebiyle uyuşmazlığın daha sağlıklı ve verimli bir şekilde çözülmesi, uyuşmazlık çözüm sürecindeki görüşmelerin gizlilik ilkesi ile yürütülerek taraflar arasındaki ilişkilerin olabildiğince zarar görmeden devam etmesi, uyuşmazlıkların daha hızlı bir şekilde ve daha az masrafla çözümlenmesi, her iki tarafı da tatmin edecek bir sonuca odaklanılması, taraflara yapıcı çözüm önerileri sunulması gibi hususlar alternatif uyuşmazlık çözümlerinin olumlu yönleri olarak sayılabilir⁵⁷.

Olumlu yönlerinin yanı sıra olumsuz olarak değerlendirilebilecek bazı hususlar da söz konusudur. Taraflardan birisinin uzlaşmaya varma konusunda isteksizliğinin olduğu hallerde, alternatif uyuşmazlık çözümleri kendinden beklenen yararı sağlayamaz; alternatif uyuşmazlık çözümleri, uyuşmazlıkların diyalogla çözülmesi felsefesinden yola çıktığından uzlaşma kültürünün geri kaldığı bir toplumda alternatif uyuşmazlık çözümlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi mümkün olmamaktadır. Diğer bir husus, taraflar arasında ekonomik açıdan bir dengenin bulunmadığı durumlarda söz konusu olabilir, örneğin bazı durumlarda ekonomik olarak güçlü olan taraf bu avantajın kendine sağladığı imkanları kullanarak adil bir müzakere ortamının oluşmasına engel olabilir. Ayrıca, uyuşmazlık çözüm sürecine katılacak üçüncü şahısların; tarafsızlık, bağımsızlık, mesleki uzmanlık, gizlilik ilkesine uyma ve buna benzer konular açısından yeterli olmamaları alternatif uyuşmazlık çözümlerinin kendinden beklenen faydayı sağlamamasına sebep olabilir. Bunlara ek olarak, bahsi geçen üçüncü şahısların görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini sağlamak için gerekli kuralların, denetim mekanizmalarının getirilmemiş olması alternatif uyuşmazlık çözümlerine başvurulmasında tereddüt sebebi olabilir. Son olarak, üçüncü şahısların taraflara verebileceği zararların tazmini bakımından teminat oluşturacak bir mesleki sorumluluk sigortasının bulunmaması

⁵⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 137; Pekcanitez, **a.g.e.**, s. 15.

⁵⁷ Pekcanitez, **a.g.e.**, s. 14; Ildır, **a.g.e.**, s. 61-64; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 205-238; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 23-24.

da alternatif uyuşmazlık çözümlerine başvurunun az olmasına sebep olarak gösterilebilir⁵⁸.

Alternatif uyuşmazlık çözümleri genellikle basit ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda uygulanıp, özel hukuk ve idare hukuku alanlarında geliştirilen yöntemlerdir. Özellikle ticaret hukuku, iş hukuku, idare hukuku ve vergi hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda sıkça uygulanmaktadır⁵⁹.

Alternatif uyuşmazlık çözümlerinin en çok uygulananlarından biri uzlaşmadır. Diğer alternatif uyuşmazlık çözümleri ise müzakere, arabuluculuk, kısa duruşma, tarafsız ön değerlendirme, vakıaların saptanması, kısa jüri muhakemesi, itiraf pazarlığı, yargıç kiralama ve arabuluculuk olarak sayılabilir⁶⁰. Her ülke, kendi sosyal ve ekonomik gerçeklerini göz önünde bulundurarak bu yöntemlerden birini ya da bir kaçını seçebileceği gibi karma usuller de oluşturabilir veya sayılan yöntemlerin dışında başka usuller de geliştirebilirler. Buradan da anlaşılacağı üzere alternatif uyuşmazlık çözümleri yukarıda sayılanlar ile sınırlı değildir.

Tez konumuzun detaylarına girmeden önce alternatif uyuşmazlık çözümlerinden önemli olan birkaçına ve uzlaşma ile karşılaştırmalarına yer vermekte fayda görüyoruz.

b. Müzakere (Negotiation)

Müzakere, tarafların bir araya gelip görüşüp karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak bir anlaşmaya varmalarını amaçlayan en klasik alternatif uyuşmazlık çözümüdür⁶¹. Müzakere usulünün temel amacı, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafları aynı zeminde buluşturup görüştürmek, bu görüşmelerde tarafların problemleri hakkında fikir alışverişinde bulunarak bu görüşmeler neticesinde her iki tarafın da menfaatine olan ve kabul edebileceği bir çözüm yolu bulunmasını sağlamaktır. Müzakere yönteminde genellikle **tarafsız bir üçüncü kişi (neutral third party)** bulunmamaktadır. Fakat müzakere sırasında tarafsız bir üçüncü kişinin

⁵⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 51-54.

⁵⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 171 vd.; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 24, 25; Pekcanitez, **a.g.e.**, s. 14.

⁶⁰ İldir, **a.g.e.**, s. 78-115; Pekcanitez, **a.g.e.**, s. 15, 16; Soysal, **a.g.e.**, s. 212-216.

⁶¹ Soysal, **a.g.e.**, s. 212-216; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 100; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 25.

görüşüne başvurulabilir⁶². Müzakere yöntemi özellikle devletler arasında uyuşmazlıkların diplomatik yolla çözülmesinde sıklıkla tercih edilen bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir⁶³.

c. Arabuluculuk (*Mediation*)

Amerikan Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Danışma Kurulu'nun (National Alternative Dispute Resolution Advisory Council) tanımına⁶⁴ göre arabuluculuk;

“Arabulucunun uyuşmazlığın içeriği ve çözümüne ilişkin tavsiye niteliğinde ya da belirleyici bir rolü olmadığı, ancak çözüme ulaşmak için arabuluculuk süreciyle ilgili tavsiye veya karar verebildiği”

bir süreç olarak tanımlanmıştır.

Bir diğer tanıma göre **arabuluculuk**, taraflar arasında bir uyuşmazlık olduğunda onların mahkeme muhakemesine başvurması yerine tarafsız bir üçüncü kişinin veya kişilerin yardımını alarak bu uyuşmazlığı çözme konusunda anlaşmalarıyla ortaya çıkan yöntemdir⁶⁵.

Arabuluculuğun en dikkat çekici özelliklerin biri, taraflara doğrudan doğruya karşı tarafla görüşme fırsatı tanınması, tarafların uyuşmazlık hakkındaki fikir ve hislerini birbirleriyle paylaşabilmelerine olanak sağlamasıdır. Bu şekilde taraflar uyuşmazlık için gerçekçi çözümler üretebilirler. Ayrıca arabuluculukta uyuşmazlığın çözümüne etkisi olabileceği düşünülen kişiler de tarafların ya da arabulucunun talebiyle görüşmelere katılabilirler. Fakat arabuluculuğun gizliliği ilkesi gereğince taraflar ve tarafların temsilcileri dışında kimse arabulucunun izni olmadan toplantıda bulunma hakkına sahip değildir. Arabuluculuk genelde tarafların ya da temsilcilerinin arasındaki görüşmelerin çıkmaza girmesinin ardından başvuru bir yöntem olup, çoğu zaman taraflar arasında var olan ilişkileri sürdürme niyetinin olduğu

⁶² Soysal, **a.g.e.**, s. 212; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 25.

⁶³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 51; Soysal, **a.g.e.**, s. 212; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 25.

⁶⁴ National Alternative Dispute Resolution Advisory Council, **Dispute Resolution Terms**, (Çevrimiçi)

<https://www.ag.gov.au/LegalSystem/AlternateDisputeResolution/Documents/NADRAC%20Publications/Dispute%20Resolution%20Terms.PDF>, 31 Temmuz 2019; Özgenç, **a.g.e.**, s. 52.

⁶⁵ İldır, **a.g.e.**, s. 88.

durumlarda ortaya çıkar. Bu yönleme dava öncesinde ya da dava sırasında başvurulabilir⁶⁶.

Arbulucunun görevi, taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturup onlar adına bağlayıcı bir karar vermek değil, tarafların ortak bir zeminde buluşmalarını sağlayarak taraflara rehberlik etmektir. Bu nedenle arabulucunun tarafsız bir üçüncü kişi olması ve arabulucu olmanın gerektiği kriterlere ve kabiliyetlere sahip olması önemlidir⁶⁷.

Arbuluculuk, belirli ilkeler üzerine kurulmuştur. Bu ilkelerin en başında arabuluculuğun devlet muhakemesine alternatif oluşturması gelir. Bunun anlamı, bu yöntemin yargı yoluna başvurmayı ortadan kaldırmaksızın yargı yoluna yardımcı olacak şekilde uyuşmazlıkları çözebilmek için taraflara farklı olanaklar sunabilmesi demektir. Diğer bir ilke, tarafsız üçüncü bir kişinin varlığıdır. Tarafsız üçüncü kişinin katılımı olmadan ortaya konulacak bir çözüm yolu olan müzakeredir. Arbulucunun, taraflarla ve tarafların arasındaki uyuşmazlıkla herhangi bir ilgisinin olmaması gerekmektedir. Arbulucunun tarafları bağlayıcı bir karar verememesi ilkesi de yine bu kurum için büyük önem taşımaktadır. Çünkü arabulucunun esas görevi, yargı yoluna başvurmaya gerek kalmaksızın uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasında taraflara yardımcı olmaktır. Arbulucunun uyuşmazlık hakkında beyan etmiş olduğu görüşler tavsiye niteliğinde olup bağlayıcılığı yoktur. Diğer bir önemli ilke ise arabuluculuğun gönüllük esasına dayanmasıdır, taraflardan biri arabuluculuk sürecinin herhangi bir safhasında masadan kalkabilir ve süreci sonlandırabilir. Ayrıca, arabuluculuğa başvurmak, daha sonra yargı yoluna başvurmayı da engellemez⁶⁸.

Arbuluculuk ilkelerinden bir diğeri de arabulucunun yetkisinin taraflarca verilmesidir. Arbulucu taraflarca açıkça ya da zımnen kendisine verilen yetkiyi kullanmaktadır. Eğer taraflardan herhangi birisi arabulucuya vermiş olduğu yetkiyi geri alırsa arabuluculuk sona erer. En önem ilkelerden birisi de gizlilik ilkesidir. Arbuluculuk kurumu esas olarak taraflar arasındaki uyuşmazlığın ve çözümün gizli tutulduğu bir yöntemdir, meğer ki taraflar arabuluculuğun aleni olması veya herhangi

⁶⁶ İldır, **a.g.e.**, s. 89.

⁶⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 57.

⁶⁸ Özbay, **a.g.e.**, s. 473; İldır, **a.g.e.**, s. 48; Özgenç, **a.g.e.**, s. 58; Pekcanitez, **a.g.e.**, s. 14.

bir şekilde sonucunun yayımlanması hususunda anlaşmış olsunlar. Gizlilik ilkesinin önemi, arabuluculukta güven ortamının sağlanması bakımından önemlidir⁶⁹.

Arbuluculuk yönteminde önce taraflar arabuluculuğa davet edilir ve arabuluculuk yöntemine ilişkin ilk hazırlıklar yapılır. Sonrasında, taraflar bir araya gelirler ve gündem, konu başlıkları yöntem belirlenerek görüşmeler yapılır. Son kısımda ise arabuluculuk faaliyeti sonuçlandırılır ve görüşmeler sonucu alınan kararlar kayıt altına alınır. Arabuluculuk görüşmeleri üç şekilde sonuçlanabilir, taraflar anlaşabilir, anlaşamayabilir veya görüşmelerin devam ettirilmesine karar verilebilir⁷⁰.

Uzlaştırma ile diğer bir alternatif uyuşmazlık çözümü olan arabuluculuk arasında önemli benzerlikler vardır. Bu benzerlikler sebebiyle de çoğu kez uzlaştırma ile arabuluculuk birbiri ile karıştırılmaktadırlar.

Latince **conciliation** kelimesi, **düşüncede birleşme** veya **bir araya getirme** anlamını taşımakta olup uzlaştırma, **conciliare** kelimesinden gelmektedir⁷¹. Uzlaştırmacı ise, uyuşmazlıkları dostane şekilde sonuçlandırmak amacıyla tarafların kendi çözüm yöntemlerini geliştirmeleri için çalışmaktadır.

Arbuluculuk ise Latince **mediare** kökeninden gelmekte olup **araya girme** anlamını taşımaktadır. Arabulucu, ortak bir sonuca ulaşmak için taraflara çözüm önerileri sunar ve tarafları ikna etmeye çalışır. Burada uzlaştırmacı ile arabulucunun nüansı, arabulucunun daha yönlendirici ve müdahaleci bir rolünün olmasıdır. Uzlaştırmacı, tarafların aralarındaki ortak noktaların ortaya çıkarılması ve gösterilmesi açısından yardımcı olur yani burada uzlaştırmacı tarafların kendi kendine uyuşmazlığın çözümü hakkında karar vermelerini sağlamayı amaçlar. Arabulucu ise taraflara çözüm önerileri sunup uyuşmazlığı sonlandırmaya çalışır⁷².

Ayrıca belirtmek gerekir ki, ceza muhakemesinde **uzlaştırma** teriminin kullanılmasından hareketle, uzlaştırmanın Ceza Hukukuna, arabuluculuğun ise Özel Hukuka hizmet eden alternatif uyuşmazlık çözümleri olduğu söylenebilir⁷³.

⁶⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 59.

⁷⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 60.

⁷¹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 45.

⁷² İldir, **a.g.e.**, s. 78, dn. 2.

⁷³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 11.

d. Tahkim (*Arbitration*)

Bir hak üzerinde uyuşmazlık yaşayan tarafların, aralarında anlaşarak uyuşmazlığın çözümünü özel kişi veya kişilere bırakmalarına ve uyuşmazlığın bu kişilerce incelenip neticelendirilmesine ve karara bağlanmasına tahkim denir. Tahkim, tarafların aralarındaki mevcut ya da muhtemel bir uyuşmazlığın hakemlerce çözüme kavuşturulması için yapılan bir anlaşma olup, devlet tarafından denetlenen ve kararları kesin hüküm oluşturan ve aynı zamanda mahkeme kararı gibi icra edilebilen özel bir yargı faaliyetidir⁷⁴. Uyuşmazlığı çözümleyen bu kişi veya kişilere de hakem ya da hakem kurulu denir. Hakemlerin kendilerine havale edilen uyuşmazlığı çözüme kavuşturma konusunda hiçbir resmi sıfatları olmamasına karşın, taraflar uyuşmazlığın çözümünü hakem veya hakem kuruluna havale etmek ile verilecek karara uyacaklarını kabul etmişlerdir. Hakemler bir mahkeme gibi muhakeme yaparak uyuşmazlığı çözümlediğinden hakemlere ***hakem mahkemesi*** de denilmektedir. Tahkim ***meceburi*** ve ***ihiyari tahkim*** olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. ***Meceburi tahkim*** istisnai olup meceburi tahkimin uygulanacağı uyuşmazlıklar özel kanunlarda ayrıca düzenlenmiştir. Meceburi tahkime gidilmesi gereken uyuşmazlıklarda, tahkime başvurulmaksızın genel mahkemelerde yargı yoluna başvurulması mümkün değildir. ***İhtiyari tahkim*** ise tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri işlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların doğması halinde uyuşmazlığın çözümü için hakeme veya hakem kuruluna gideceklerine karar verip bu hususta anlaşmalarıdır⁷⁵.

Tahkim sözleşmesi, hakemlerin muhakeme yapmasını sağlama ve mahkemelere başvurma imkanını ortadan kaldırma gibi iki önemli esas üzerine kuruludur. Tahkim sisteminde uyuşmazlık bir hüküm ile neticelendirilir ve bu hükme kanunun belirlediği istisnai haller dışında devlet yargısının müdahale etmesi mümkün değildir. Meceburi tahkim hariç olmak üzere, tahkim yoluna başvurmak isteğe bağlı iken uyuşmazlığı çözüme kavuşturan geçerli bir tahkim muhakemesi sonucunda verilen hükme uyup uymama tarafların inisiyatiflerine bırakılmamıştır. Yani tahkim ile ulaşılan hüküm de aynı devlet muhakemesindeki hüküm gibi bağlayıcıdır⁷⁶.

⁷⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 71, dn. 268.

⁷⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 72.

⁷⁶ İldır, **a.g.e.**, s. 58.

Türk Hukukunda da tahkime yer verilmiştir, iç tahkim 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁷⁷ ile milletlerarası tahkim ise 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ile düzenlenmiştir⁷⁸.

Tahkimde de devlet muhakemesinde de yargılama yapılır ve hem hakemler hem de hakimler tarafsız ve bağımsızdırlar, verdikleri kararlara kimse müdahale edemez ve verilen kararlar bağlayıcıdır. Tahkim ile devlet muhakemesi arasında bu tür benzerlikler bulunmasına karşın, her iki muhakeme yöntemi arasında birçok farklılık da mevcuttur. Kısaca bahsetmek gerekirse; taraflar devlet muhakemesinde mahkemeyi, hakimi veya hakimleri seçemezler ancak tahkimde tahkime müracaat edip etmemek ve muhakemeyi yapacak hakemleri seçmek tarafların tasarrufundadır. Başka bir fark ise, devlet muhakemesinde tarafların uygulanacak muhakemeyi belirleme yetkileri olmamasına karşın, tahkimde uygulanacak muhakeme taraflarca belirlenebilir. Bunun dışında, devlet muhakemesinde hangi maddi hukuk kurallarının uygulanacağı önceden belli iken, tahkimde taraflar uygulanacak maddi hukuku da seçme imkanına sahiptirler⁷⁹.

Gelişmiş ülkelerde, özellikle Amerika'da bazı alanlarda tahkim devlet muhakemesi ile rekabet edebilecek kadar yaygınlaşmıştır. Bunun temelinde yatan sebep ise tahkimin devlet muhakemesindeki gibi uyuşmazlığın çözümü için taraflara bir garanti sunmasıdır⁸⁰. Bu sistemde taraflar hakemin vereceği hüküm ile bağlıdırlar⁸¹. Bir başka sebep ise, tahkimde uyuşmazlığın çözümü için o uyuşmazlığı çözecek en uzman kişi veya kişilerin hakem olarak atanması imkanının olmasıdır. Tarafların bu imkanının olması, devlet muhakemesinde ek giderlere en çok yol açan ve muhakemeyi uzatan bilirkişiye müracaat safhasını ortadan kaldırmaktadır⁸². Tahkimin yaygınlaşmasının başka bir nedeni ise devlet muhakemesine nazaran tahkim sürecinin daha hızlı neticelendirilmesidir⁸³. Buna ek olarak taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde gizlilik ilkesi esas alındığından, ticari ve yatırım

⁷⁷ R.G. Tarihi: 04.02.2011, R.G. Sayısı: 27836

⁷⁸ R.G. Tarihi: 05.07.2001, R.G. Sayısı: 24453

⁷⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 76-77.

⁸⁰ İldir, **a.g.e.**, s. 59.

⁸¹ İldir, **a.g.e.**, s. 159, dn. 162.

⁸² Özgenç, **a.g.e.**, s. 77.

⁸³ İldir, **a.g.e.**, s. 59.

uyuşmazlıklarının çözümünde devlet muhakemesine nazaran tahkim daha elverişli bir yoldur⁸⁴.

Devlet muhakemesi ile verilen bir kararın başka bir ülkede icra edilebilmesi için kararların tanınması veya tenfiz edilmesi gerekmekte olup bu prosedür hem çok ağır şartların yerine getirilmesi ile hem de tahkime nazaran daha uzun sürede ve maliyetli şekilde yapılabilmektedir. Tanıma ve tenfiz için karşılıklılık şartının aranması ve iki taraf arasında karşılıklılık olsa dahi tüm devletlerle yani çok taraflı bir karşılıklılık anlaşması olmadığından tanıma ve tenfizin uygulanabilirliği de çok güçtür. Halbuki yabancı bir hakem kararının, kararın verildiği ülke dışında, 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine dair New York Antlaşması⁸⁵na göre 144 ülkede tanınması ve tenfizi mümkündür⁸⁶.

C. Diğer Hukuklarda, Bölgesel ve Uluslararası Belgelerde Uzlaşma

Uzlaşma, suçtan zarar görenin mağduriyetinin ortadan kaldırılmasını hedefler. Bu da iki yöntem ile gerçekleştirilebilir. Birinci yöntem, fail ile suçtan zarar görenin uzlaşması yani muhakeme dışı usuldür, ikinci yöntem ise ceza muhakemesinde soruşturma ya da kovuşturma evresindeki uzlaşmadır⁸⁷.

Birinci yöntemde klasik ceza muhakemesi dışarıda bırakılmakta, yani muhakeme dışı usul ile fail işlediği suçun sorumluluğunu kabul etmekte ve bunun karşılığında suçtan zarar gören de faili affetmekte, uyuşmazlık sona ermektedir. Böylelikle toplumsal düzen yeniden sağlanmaktadır⁸⁸.

Bir diğer yöntem ise mağduriyetin ceza muhakemesi ile ortadan kaldırılması yani uyuşmazlık çözümünde ceza muhakemesi hukuku kurallarının uygulanmasıdır. Şüphelinin veya sanığın mağduriyeti gidermesi halinde, muhakemenin durması veya infazın ertelenmesi veya cezanın tamamen ortadan kalkması ya da cezada indirim yapılması sonuçları elde edilmektedir⁸⁹.

⁸⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 78.

⁸⁵ R.G. Tarihi: 21.05.1991, R.G. Sayısı: 20877.

⁸⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 79.

⁸⁷ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 47; Özgenç, **a.g.e.**, s. 13.

⁸⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 14.

⁸⁹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 47-48.

Uzlaşmanın yaygın olarak uygulandığı ülkelerde uzlaşma, genel olarak muhakemenin sonucuna ilişkindir. Verilen ceza miktarının indirilmesi veya verilen cezanın türünün değiştirilmesi, özgürlüğü kısıtlayıcı ceza yerine para cezasına hükmedilmesi ya da cezanın infazında bazı kolaylıklar sağlanması gibi konularda bazı pazarlıklar yapılarak dava konusu sınırlandırılmaktadır⁹⁰. Bu kısımda diğer hukuklarda, bölgesel ve uluslararası belgelerde uzlaşmanın nasıl düzenlendiğine ilişkin bilgi verilecektir.

1. Anglo-Sakson Hukukunda Uzlaşma

Onarıcı adalet anlayışı ve uzlaşma, esasen Anglo-Sakson hukuku kaynaklıdır⁹¹. Anglo-Sakson ceza muhakemesi sisteminden bahsederken, **mücadeleci sistem**den de bahsetmek gerekir. **Mücadeleci sistem**, “davacı ile davalı arasındaki yarışmaya bağlanmış bir taraf muhakemesi anlayışı”⁹² olup bu sistem, uyuşmazlığın tarafları arasında gerçekleştirilen hukuki bir savaştır. Başka bir deyişle, davalının suçlu olduğu kesin bir biçimde ya da her türlü makul şüpheden uzak şekilde savcı tarafından ispat edilmelidir. Buna karşılık, müdafî de sanık ya da şüphelinin masum olduğunu ispatlamak mecburiyetindedir. Bu sistemde, tarafların uyuşmazlık konusu üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi vardır, örneğin sanık ikrarda bulunarak iddiaya karşı çıkmaktan veya davacının delil toplamasına zorlanmasından vazgeçebilmektedir. Hakim ise taraflardan bağımsız ve tarafsız olarak hareket eder, her iki tarafın da belli kurallara uymasını ve bu kurallar çerçevesinde iddia ve savunma yapmalarını sağlar. Bu sistemde hüküm verme yetkisi hakime veya jüriye verilmiştir⁹³.

Bahsedilen anlayış, uzlaşmanın da hukuki dayanağını oluşturmaktadır. Sanığın suçluluğu konusunda anlaşma sağlanmış ise artık ihtilaflı bir muhakeme gereksiz hale gelecektir⁹⁴. Bazı yazarlara göre, ihtilaflı bir muhakemeden uzlaşma suretiyle vazgeçme, adalete ulaşmayı engelleyen bir durum olarak nitelendirilmemektedir, zira anlaşma yoluyla varılan adalet daha iyi bir adalettir. Bu

⁹⁰ Cumhuriyet Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan**, C.6, S.: 1-2, Konya 1998, s. 231.

⁹¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 141; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 37.

⁹² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 37.

⁹³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 141; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 37.

⁹⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 37.

nedenle, medeni muhakemede olduğu gibi muhakemenin amacı olan tarafların tatminine uzlaşmayla daha kolay, çabuk ve daha ekonomik bir biçimde ulaşılabilir⁹⁵.

70'lerde Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Anglo-Sakson ceza hukukunun bir biçimi olarak denenmiş olan uzlaştırma uygulamalarının kurumun gelişmesinde önemli yeri vardır⁹⁶. Kanada'da 1974 yılında yürütülen ilk uzlaştırma uygulamalarından sonra, Anglo-Sakson ülkelerin genelinde kuruma ilişkin alaka çoğalmıştır⁹⁷.

Amerika Birleşik Devletleri'nde uzlaştırma kurumu hapis cezası yerine uygulanabilecek dostane bir seçenek olarak görülmektedir. Uzlaştırma, Avustralya ve Yeni Zelanda'da öncelikle çocuklar için gerekli görülmüş ise de; daha sonra bu kuruma genç ve yetişkin failer için de gereksinim duyulduğu anlaşılmıştır⁹⁸.

Uzlaşma, ABD'de ve Kanada'da daha çok gönüllüler tarafından yürütülürken, İngiltere'de ise bu konuda iki farklı uygulama mevcuttur: ilki, **sosyal hizmet modeli (social work model)** olarak adlandırılır. Bu model, uzman kişilerin yönlendirici ve etkin bir rol üstlendikleri ve failin merkezde olduğu bir modeldir. İkinci model ise, **bağımsız uzlaşma modeli (independent mediation model)** olarak adlandırılır. Bu modelde ise, uzlaştırmacılar yönlendirici olmaktan ziyade kolaylaştırıcı bir rol üstlenirler ve suçtan zarar gören ile faile eşit şekilde yaklaşırlar⁹⁹.

a. Amerikan Hukukunda Uzlaşma

Amerikan hukukunda alternatif uyuşmazlık çözümleri, 1940 yılından itibaren toplu iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda arabulucuların rol almaya başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllarda ise bazı mahkemeler uzlaştırma adı altında bazı cürümlerde ve aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda arabuluculuğun kullanılmasını özendirmişlerdir. Politik ve sivil çatışmaların ülkede artış göstermesiyle 1964 yılında Sivil Haklar Yasası kabul edilmiş ancak bu da mahkemelerin iş yükünü arttırmış ve muhakeme süreçleri daha da uzadığı için alternatif arayışlar içine girilmiştir. Bunun üzerine 1976 yılında Amerikan Barolar

⁹⁵ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 37; Özgenç, **a.g.e.**, s. 141-142.

⁹⁶ İslam Safa Kaya, Huzeyfe Karabay, **Ceza Hukuku Sistemlerinde Uzlaştırma**, Ankara, Adalet Yayınevi, Temmuz 2019, s. 43.

⁹⁷ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 252.

⁹⁸ Kaya, Karabay, **a.g.e.**, s.43

⁹⁹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 38; Özgenç, **a.g.e.**, s. 142.

Birliği öncülüğünde **Adalet Yönetiminde Karşılaşılan Ortak Sorunların Nedenleri Hakkında Ulusal Konferans (Pound Konferansı)** ile alternatif uyuşmazlık çözümlerinin muhakeme sürecinde kullanılması gerektiği belirtilmiştir¹⁰⁰.

1980 yılından sonra ABD'deki uyuşmazlık merkezleri tarafından çok tercihli mahkeme teşkilatları kurulmuş ve bu teşkilatlarda alternatif uyuşmazlık çözümleri uygulanmaya başlanmıştır. 1990larda ise ABD'de alternatif uyuşmazlık çözümlerinin kanunlaşma süreci başlamış, 1992'de Amerikan Barolar Birliği "ABA SECTION" isimli bir birim kurması ile sürmüş, 1994'de ise Texas'ta çocuklar için arabuluculuk eğitimlerinin başlamasıyla hız kazanmıştır¹⁰¹. 1998 yılında **Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Kanunu'nun (Alternative Dispute Resolution Act of 1998)** Kongre tarafından kabul edilmesiyle, her bir federal bölge mahkemesi, mahalli kuralları çerçevesinde kendi alternatif uyuşmazlık çözüm programlarını oluşturma hususunda yetkilendirilmiştir. 1999 yılında da artık alternatif uyuşmazlık çözümlerinin etik kuralları oluşturulmaya başlanmıştır. Bugün Federal Bölge Mahkemeleri, 1998 yılında yürürlüğe giren bu kanun ile arabuluculuk ve benzeri uyuşmazlık çözümlerini, hukuk davalarına uygulayabilmektedirler¹⁰².

Amerikan ceza hukukunda uzlaşma, mağduriyetin giderilmesi amacının bir uzantısı olarak, muhakemeyi hızlandırmak amacıyla uygulanmaya başlanmıştır. Amerikan hukuk sisteminde uyuşmazlıkların çözülmesi için alternatif yollar aranmasında geleneksel yargılama sisteminin neden olduğu zaman kaybının, artan maliyet ve dava sayısının önemli bir etken olduğu söylenebilir. Taraflar jüri sistemi ile muhakeme yapılması hakkından kendi istekleri ile vazgeçip; süre ve maliyet açısından daha avantajlı yöntemlerle uyuşmazlığın çözülmesini tercih etmektedirler. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, ceza hukuku uygulamalarında da tercih edilmektedir. Bunlardan biri olan uzlaştırmaya, ABD ceza hukukunda kullanılan başlıca çözüm yöntemlerindendir¹⁰³.

¹⁰⁰ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 54; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 38; Özgenç, **a.g.e.**, s. 142.

¹⁰¹ Özbay, **a.g.e.**, s. 462-463.

¹⁰² Özgenç, **a.g.e.**, s. 143-144.

¹⁰³ David B. Simpson, "Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözümleri Ve Bunun Türk Hukuk Sistemi Ile Uygunluğu", Çev. Ayşe Tezel. (Çevrimiçi) <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=Amerikan%20Hukuk%92unda%20%D6zel%20%C7al%FD%FEmalar:%20%20Amerikan%20Hukuk%20Sisteminde%20Anla%FEma%20%20Al%FDklar%FDn%20Alternatif%20%C7%F6z%FCmleri%20ve%20Bunun%20T%FCrk%20Hukuk%20Sistemi%20ile%20Uygunlu%F0u&kimlik=586665454&url=makaleler/simpson-1.html>, 03 Kasım 2019.

Mağduriyetin giderilmesi, ilk olarak **restitution (geri verme, iade, diyet)** uygulamasıyla ortaya çıkmış, 1960ların sonunda ise hapisanelerdeki doluluk oranının yükselmesi ve mahkemelerin iş yükünün artmasıyla da muhakemeye alternatif arayışlar başlamış, **diversiyon (diversion)**¹⁰⁴ uygulamaları gündeme gelmiştir. Başlarda polise, uyuşmazlığı adliyeye göndermeme hususunda takdir yetkisi, savcılara ise fail ile pazarlık yapmaları yoluyla kamu davasının açılmaması yetkisi verilmiş ve bir müddet bu şeklide uygulanmıştır. Fakat zamanla **diversion** ve **restitution** uygulamaları birlikte uygulanır hale gelmiştir. 1972 yılında başlatılan **Prosecuter's Diversion Programme** ise günümüzdeki uzlaşma usulünün ilk örneklerinden biri olarak sayılmaktadır. Sanığın kabulü ile mağduriyetin giderilmesi, suç teşkil eden fiilin geleneksel muhakeme dışına çıkartılması için bu programda önşart olarak kabul edilmiştir¹⁰⁵.

Amerika'da uzlaşma, polis, savcı hakim veya denetimli serbestlik uygulamasında görevli memurlar tarafından uygulanabilmekte ayrıca kar amacı gütmeyen ya da kilise kökenli kuruluşlara da bu yetki verilebilmektedir¹⁰⁶.

Amerikan hukukçuları, şüphelinin ya da sanığın sorumluluğunu kabul ederek veya suçu ikrar ederek, muhakeme hukukuna ilişkin haklarından vazgeçmesi durumunda, tam bir ceza muhakemesi yapılmasını anlamsız görmektedirler. Kıta Avrupası hukuk sisteminde ise ceza muhakemesinin amacı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olduğu için bu iki sistem birbirinden oldukça farklıdır, zira Amerikan hukuk sisteminde amaç gerçeğe ulaşmak değil, neticede uyuşmazlığın çözümlenmesi ve hukuki barışın sağlanmasıdır¹⁰⁷.

Amerikan hukukunda uzlaşma hakkındaki yasal düzenlemeler, uzlaşmanın kapsamı ve usulü de çok çeşitlidir, örneğin ABD'de bazı eyaletlerde hakimlerin

¹⁰⁴ **Diversion** kavramının Türkçe'ye "kovuşturmadan ayrılma (saptırma), yargı sistemi dışına yönlendirme" olarak çevridiği belirtilmekte birlikte Feridun Yenisey'in diversiyonu "*bazı uyuşmazlıkların ve basit suçların hüküm vermeden sistem dışına çıkartılması*" şeklinde açıklarken; Hakan Hakeri'nin diversiyonu "*adli organların suça reaksiyon hususundaki rolünü azaltma yönündeki bütün çabalar*" olarak tarif ettiği ve kavramı teknik olarak "*ceza muhakemesinin, cezanın önleme amacı göz önünde tutularak, şüpheli kimse şekli bir yaptırıma tabi tutulmadan sona erdirilmesi*" şeklinde tanımladığı belirtilmiştir. Öznur Sevdiren, "Türk ve Alman Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Çocuk Suçluluğu Bakımından 'Diversiyon' Düşüncesinin Gelişimi", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.: 5, Nisan 2011, s. 259-260.

¹⁰⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 144-145; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 38-39.

¹⁰⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁰⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 145.

uzlaşma görüşmelerine katılmaları -en azından suskun kalmak suretiyle- kabul edilmektedir¹⁰⁸.

ABD'de arabuluculuk ve uzlaştırma kavramları genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır. Anglo-Sakson yargı sisteminde, maddi konulardaki arabuluculuk **uzlaşma** terimi ile ifade edilirken; diğer konulardaki uyuşmazlıklar **arabuluculuk** terimi ile ifade edilmektedir. ABD'de hakim uzlaştırma yetkisine sahip değildir, ancak hüküm verme yetkisine sahiptir¹⁰⁹.

Öte yandan eyalet kanunlarındaki uzlaştırma uygulamaları incelendiğinde, kimi eyaletlerde daha kapsamlı kimi eyaletlerde ise daha sınırlı uzlaştırma düzenlemeleri bulunduğu görülmektedir. Altı ABD eyaletinde uzlaştırma gibi taraflar arası diyaloga dayalı uygulamalara yönelik hukuki düzenlemeler bulunurken, yirmi üç eyalette ise uzlaştırma için özel hukuki düzenlemeler bulunmaktadır¹¹⁰.

Amerikan hukukunda uygulanan **plea bargaining (itiraf pazarlığı)**¹¹¹ kurumunu iki safhada ele almak mümkündür: birincisi **charge bargaining (suçlama pazarlığı)**¹¹², ikincisi ise **sentence bargaining (hüküm pazarlığı)**¹¹³ dir.

Charge Bargaining uygulamasında, savcı isnat edeceği suçu kesin olarak belirler, şüpheli ise ikrarda bulunup bulunmayacağına karar verir ve cezanın çeşidi ile miktarı belirsizdir. Bu uygulamada hakim çok fazla sınırlandırılmamakta, cezanın belirlenmesinde büyük rol oynamaktayken; savcı ancak isteyebileceği en üst ceza sınırını ifade edebilmektedir. Şüpheli ise artık ikrarı ile bağlı olup kanun yoluna gidemez. **Sentence Bargaining** uygulamasında ise sadece isnat edilen suç değil, ceza da uzlaşmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu uygulama cezanın belirlenmesi sırasında hakim de uzlaşmaya iştirak etmesiyle ya da hakim ceza tayini yetkisinden vazgeçip tarafların ortak önerdikleri cezayı kabul etmesiyle gerçekleşebilir. Amerikan hukukunda, hüküm pazarlığı sisteminde savcının taahhüdüne uymaması durumunda sanığın ikrarının geçersiz olduğu kabul

¹⁰⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 145-150.

¹⁰⁹ Erdal Yerdelen, Mustafa Serdar Özbek, Şeyda Altuntaş, Burak Boz, Dilek Özge Erdem, Berna Ayşen Yılmaz, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, 2018, s.100.

¹¹⁰ Kaya, Karabay, **a.g.e.**, s.47

¹¹¹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 99. Kaynakta **plea bargaining** kavramı **iddia (itham) pazarlığı** olarak tanımlanmaktadır.

¹¹² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 75, dn. 84.

¹¹³ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 75, dn. 86.

edilmektedir. Bu sistemin karma bir uygulamasına ise Federal Yüksek Mahkeme'deki muhakemede rastlanmaktadır. Buna göre, hakim uzlaşmada yer almamakta, taraflar uzlaştıkları cezayı açık duruşmada hakim onayına sunmaktadırlar. Eğer hakim önerilen cezayı uygun bulmazsa, sanık uzlaşma önerisini geri alıp duruşma talep edebilmektedir. Amerikan ceza hukuku sisteminde uzlaşma ancak şüphelinin vekili varsa gerçekleşmekte, bizzat şüpheli ile uzlaşma yoluna gidilememektedir hatta savcının doğrudan şüpheliyle uzlaşması geçersiz kabul edilmektedir¹¹⁴.

Son yıllarda ABD'de geliştirilen **Fastrack Programı** ise ceza uyuşmazlıklarında, yazılı uzlaştırma uygulamasının bir çeşididir ve bu program yalnızca eyalet mahkemelerinde uygulanabilmektedir. Bu programda eyalet savcısı, tutuklama tarihinden itibaren yedi gün içinde şüpheli hakkındaki tutuklama raporunu savunma avukatına gönderir, ek olarak eyalet savcısı bir ceza önerisinde de bulunur. Bu öneri, şüphelinin daha az cezayı kabul etmesi şeklinde ya da şüphelinin suçun daha basit halini kabul etmesi şeklinde yapılan öneridir. Ceza önerisinin şüpheli ve avukatı tarafından kabul edilmesi ve şüphelinin suçunu ikrar etmesi ile temyiz hakkından vazgeçmesi durumunda, bahsedilen öneri yazılı hale getirilmektedir. Bunun şüpheliye sağladığı en büyük fayda ise, şüphelinin yargılanması halinde alacağı cezadan daha az ceza almasıdır. Muhakemenin, tutuklama tarihinden itibaren otuz gün içinde bitirilmesi programın temel amacıdır. Amerikan hukukunda, uzlaşma sürecinde suçtan zarar gören ile de bilgi paylaşımı yapılır ve o da dinlenir ve suçtan zarar görenin görüşleri alınır. Bu süreç neticesinde suçtan zarar göreni tatmin edecek bir ceza verilmesine özen gösterilse de uzlaşma için suçtan zarar görenin onayının alınması, uzlaşmanın bir şartı değildir¹¹⁵.

ABD'de çok yaygın şekilde uygulanan **itiraf pazarlığı**, adil yargılanma hakkı yönünden sakıncalı bulunduğu için doktrinde eleştiriye maruz kalmıştır¹¹⁶. Bu yöntem, sanığın mahkeme önüne çıkarılmamasını ve sanığın cezasının hafifletilmesini sağlamak, uyuşmazlıkların hızlı şekilde çözümlenmesini sağlamak ve mahkemelerin iş yükünü hafifletmek gibi çeşitli avantajlara sahip olmasına karşın; savcıya fail üzerinde baskı kuracak nitelikte son derece geniş yetkiler vermek, sanığın kendini savunma imkanlarını kısıtlamak ve suçtan zarar görenin ceza

¹¹⁴ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 75; Özgenç, **a.g.e.**, s. 147-149.

¹¹⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 150-151.

¹¹⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 39.

muhakemesindeki etkinliğin azalmasına sebep olmak gibi pek çok dezavantajı da içinde barındırmaktadır. Bugün ABD’de uyuşmazlıkların %90’ı bu yöntemle çözüme kavuşturulmakta¹¹⁷ olsa da, kanaatimizce söz edilen dezavantajlar adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine sebep olduğu için itiraf pazarlığı sakıncalı bir uygulamadır.

b. İngiliz Hukukunda Uzlaşma

Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi, şahsi hak davasının söz konusu olmadığı İngiliz Hukukunda, ceza hukukunun yaptırımlar sistemi içinde kabul edilmiştir. **Compensation order (tazminat kararı)** 1964’te ortaya çıkmış bir uygulama olup mahkeme tarafından verilen bir **tazminat kararı** olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanı sıra, çocuk ve genç suçlular bakımından ise **reparation order (onarım kararı)** İngiliz hukukunda yerini bulmuş ve mahkemece hüküm giyen çocuk veya gençler hakkında bu kararın da verilebileceği düzenlenmiştir. Bu karar gereği, çocuk veya gençler sosyal hizmetliler gözetiminde belirli bir işte çalışmaya ya da suçtan doğan zararın giderilmesine yönelik programlara yönlendirilirler¹¹⁸.

İngiltere’de, **Crown Court (Ceza Mahkemesi)** tarafından yürütülen normal muhakemenin yanı sıra, **Magistrates Court (Sulh Ceza Mahkemesi)** tarafından yürütülen basitleştirilmiş bir muhakeme imkanı da söz konusudur. Magistrates Court, basit suçlarda tamamen yetkiliyken; ağır suçlarda sadece iddianın sağlamlığını kontrol etmekte ve gerekirse uyuşmazlığı Crown Court’a havale etmektedir¹¹⁹.

Magistrates Court’ta yargılanmak esasen sanık açısından oldukça avantajlıdır. Crown Court’taki gibi tamamen delillere dayanan bir duruşma yapılmamakta ve sanık jürili muhakemede sahip olabileceği daha fazla beraat etme ihtimalinden vazgeçmekte ise de, sanık burada jürili muhakemeye nazaran daha hafif bir ceza ile karşı karşıyadır. Çünkü Magistrates Court’ta bir fiil için en fazla altı ay, birden fazla suçun mevcudiyeti halinde ise en fazla bir yıl hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilebilir. Ayrıca, sanığın Magistrates Court’ta yargılanabilmesi için ikrarda bulunması, suçu kabullenmesi şart değildir¹²⁰.

¹¹⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 152; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 39-40.

¹¹⁸ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 40-41.

¹¹⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 154.

¹²⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 154-155.

İngiltere’de uyuşmazlıkların önemli bir kısmı uzlaşma ile sonuçlandırılmaktadır. Şöyle ki bu oran Magistrates Court’un yetkili olduğu suçlarla ilgili uyuşmazlıklarda %93 iken, Crown Court’un yetkisinde bulunan suçlarda %75 civarındadır¹²¹. Ancak İngiltere’de yargıçların cezanın belirlenmesi hususundaki geniş karar verme yetkisi, muhakeme ve soruşturmadaki önemli konumu uzlaştırma ve **charge bargaining** faaliyetlerinin resmi olarak yürütülmemesine neden olabilmektedir¹²².

İngiliz hukukunda **charge bargaining** uygulamasında ilk olarak polisle şüpheli arasında bir görüşme yapılmakta, şüphelinin suçunu kabul etmesi karşısında polis, ifadeye son verme, isnadın bir kısmından vazgeçme gibi olanakları şüpheliye sunabilmektedir. Polis, özellikle aydınlatılmasında güçlük çektiği suçlarda bu yöntemle sıklıkla başvurmaktadır. Uzlaşmanın sonucunda ise şüpheli hakkında daha hafif nitelikteki bir suçtan dava açılmaktadır. Böylelikle polis suçları aydınlatma oranını yükseltmekte, şüpheli ise daha hafif bir yaptırım ile karşı karşıya kalmaktadır¹²³.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, İngiltere’de de **itiraf pazarlığı** bir alternatif uyuşmazlık çözümü olarak uygulanmaktadır ancak İngiliz hukukunda ceza üzerinde pazarlık yani **sentence bargaining (hüküm pazarlığı)** söz konusu olmamaktadır. Sadece, sanığın belli suçlamaları kabul etmesi sonucu diğer suçlamalarla ilgili soruşturma yapılmaz¹²⁴. Bundan dolayı ceza ile ilgili taahhütler uzlaştırmanın tarafları açısından da önemsizdir. Yargı kurumları, uzlaştırma ile neticelenen uyuşmazlıklarda çoğunlukla, verilen cezanın üçte biri veya dörtte biri oranında ceza indirmine gitmektedirler¹²⁵.

İngiltere’de uzlaştırma faaliyetleri temelde tarafların biraraya getirilmesi yoluyla olur. Fakat kimi programlarda taraflara destek olabilecek kimselerin veya yakınlarının da katılım göstermesi mümkün olabilmektedir¹²⁶.

İngiltere’de uzlaşma programlarının uygulanmasında ise ikili model söz konusudur; **sosyal hizmet modeli (social work model)**’nde uzman kişiler

¹²¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 155.

¹²² Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 103.

¹²³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 155.

¹²⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 42.

¹²⁵ Kaya, Karabay, **a.g.e.**, s. 46

¹²⁶ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 104.

yönlendirici ve etkin rol oynamakta olup, bu modelde fail odak noktasıdır. **Bağımsız arabuluculuk modeli (independent mediation model)** ise suçtan zarar görene ve faile eşit şekilde davranılan ve uzlaştırmacıların yönlendirici değil, kolaylaştırıcı rol üstlendikleri bir uygulamadır¹²⁷.

Günümüzde uzlaştırma, genellikle yarı bağımsız ceza hukuku kurumları tarafından sürdürülen özel programlarla yapılmaktadır. Sivil toplum örgütleri ise özellikle komşular arasındaki uyuşmazlıklarda devreye girmektedir. Uzlaştırma makamlarının çoğu üye oldukları **Mediation UK** adlı kuruluşun ortaya koyduğu düzenlemelere uymak durumundadırlar¹²⁸.

c. Kanada Hukukunda Uzlaşma

Kanada, uzlaştırma hususunda detay yönünden daha eksik olmakla beraber Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan sistemin bir benzerini uygulamaktadır. Uzlaştırma Kanada'da da birçok ülkedeki gibi öncelikle pratikte kendine yer bulmuştur¹²⁹. Kanada'da uzlaşma ilk defa 1974'te Ontario'da uygulanmaya başlanmış, Federal düzeyde ise 1996 yılında Ceza Kanunu'nda yapılan reformla uygulama alanı genişletilmiştir¹³⁰. Uzlaşmanın hukuki temelini ise; 2003 yılında yürürlüğe giren Ceza Kanunu madde 717 ile 1984 tarihli Çocuk Ceza Kanunu'nun 4. Bölümü oluşturmaktadır¹³¹.

İtiraf pazarlığı yöntemi bu hukuk sisteminde de sıkça başvulan bir yöntemdir. Burada sanığın tek yükümlülüğü suçu ikrar etmek değildir, aynı zamanda gerekiyorsa muhbirlik ya da tanıklık yapması da yükümlülükleri arasındadır. Savcı ile sanığın vekili arasındaki uzlaşmada, savcı hakimin onayını almak suretiyle isnadını geri alıp sınırlandırılabilir¹³². Hakim, uzlaşmanın öznelerinden biri olmadığı için onun görevi sadece şüphelinin ikrarını geçerli saymak ve savcının tavsiyerleri var ise bunları dikkate alarak cezayı tespit etmektir¹³³. Bununla birlikte Kanada Hükümeti, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan **Onarıcı Adalet Programlarının Cezai**

¹²⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 41-42.

¹²⁸ Kaya, Karabay, **a.g.e.**, s. 45.

¹²⁹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s.102.

¹³⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 42.

¹³¹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s.102.

¹³² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 42.

¹³³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 153.

Konularda Uygulanması Hakkında Temel İlkeler Bildirgesi'nin oluşturulmasında önemli katkılar sağlamıştır¹³⁴.

d. Avustralya Hukukunda Uzlaşma

Avustralya'da uzlaşma, sıkça kullanılan bir alternatif uyuşmazlık çözümüdür. Onarıcı adalet programlarına ilişkin öncül uygulamalar genç faillere yönelik olarak oluşturulmuştur; zira genç failler tarafından işlenmiş olan hafif suçların bu kapsamda değerlendirilmesinin uygun olduğu düşünülmüştür. Daha sonra ise bu uygulama çocuk adaletinde yaygınlaşmış, yetişkin failler için ise alan yaratılmıştır¹³⁵.

Suç isnadı Avustralya hukukunda çoğunlukla polis tarafından yapılmakta olup ayrıca 1984'ten bu yana soruşturmayı yürütecek ve gerektiğinde sona erdirebilecek ayrı bir makam (**Director of Public Prosecutions**) bulunmaktadır. İddia makamı, savunma makamıyla anlaşarak bir kısım isnatlardan vazgeçmek suretiyle uzlaşmaya çalışmaktadır fakat birçok eyalette bunun için mahkemenin izni gerekmektedir¹³⁶.

Avustralya ceza hukukunda hakimin uzlaşmaya katılması kabul edilmemiş, taraflara yol göstermesi veya şüpheliye isnat edilen suçun cezası ile ilgili konuşması ise yasaklanmıştır¹³⁷.

Ülke genelinde onarıcı adaletin bir tezahürü olarak faillerin suçlarının sorumluluğunu almasını ve mağdurların nasıl etkilendiğini görmelerine olanak sağlayan konferanslar düzenlenmektedir. Polis, yargı kurumları ve çocuk adalet ajanslarınca sürecin değişik aşamalarında yürütülen bu konferansların yaptırımlarına uymayan suçlular için, geleneksel ceza muhakemesi işleyebilecektir¹³⁸. Bunun haricinde; Batı Avustralya, Yeni Güney Galler, Kuzey

¹³⁴ Kaya, Karabay, **a.g.e.**, s. 51.

¹³⁵ Jacqueline Joudo Larsen, "Restorative Justice in the Australian Criminal Justice System", **Research and Public Policy Series 127**, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2014, s. 5.

¹³⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 158; Ahmet Sezer, **Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma**, Ankara, Adalet, Haziran 2010, s. 47.

¹³⁷ Sezer, **a.g.e.**, s. 47-48.

¹³⁸ Larsen, **a.g.e.**, s. 5.

Toprakları, Queensland ve Tasmanya eyaletlerinde tarafların uzlaştırılmasına yönelik programlar da bulunmaktadır¹³⁹.

Avustralya hukukunda uzlaşmaya karşı çıkan bir görüş, söz konusu uygulamanın muhakeme makamının işlevini sınırlandırıdığını, gizli pazarlıklar yapılması suretiyle aleniyet ilkesinin ihlal edildiğini, fiile uygun şekilde ceza belirlenmediğini ve bazı vakalarda suçsuz insanların herhangi bir suçu kabul etmek zorunda bırakıldığını ileri sürmektedirler. Ancak belirtmek gerekir ki, Avustralya'da mahkemeler sanığın delil durumunun sanığın mahkûmiyetine yeteceğini gördükten sonra gerçekleşen ikrarı, daha az ceza almaya yönelik olduğu gerekçesiyle cezada indirim nedeni olarak saymamaktadırlar¹⁴⁰.

¹³⁹ Kathleen Daly, Hennessey Hayes, Restorative Justice and Conferencing in Australia, **Australian Institute of Criminology, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice**, 2001, s. 30.

¹⁴⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 158.

2. Kıta Avrupası Hukukunda Uzlaşma

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da yetmişlerde yürütülen ilk uzlaştırma faaliyetlerinden sonra, 1980'lerin başından itibaren Avrupa'da da bu uygulamalar yaygın hale gelmeye başlamıştır. İskandinav ülkelerinde ise uzlaştırma faaliyetleri ile ilgili süreçler Kuzey Amerika örneklerinden bağımsız, ancak eş zamanlı olarak ilerlemiştir¹⁴¹.

Norveç'teki ilk uygulama belediyeler tarafından gerçekleştirilmiş, bu uygulamayı Finlandiya'daki denemeler takip etmiştir. Norveç, 1991'de uzlaşmayı mevzuatına dahil etmiştir. Önceleri uzlaşmanın kapsamını; mala karşı suçlar gibi belirli ve önemsiz suçlar ile ilk kez suç işleyen ve çocuk suçlulardan bakımından kabul edilen uzlaşma oluştururken, sonraları bu kapsam genişletilmeye başlanmıştır¹⁴². Denetimli serbestliğe fazlasıyla önem verilen Almanya ve Avusturya ise Avrupa'da uzlaştırmmanın en gelişmiş olduğu ülkelerdir. Her iki ülkede de çocuk suçluların ıslahı için uzlaştırmaya büyük önem atfedilmiştir. Öte yandan Fransa'da mağdurları destekleyen kurumlar, uzlaştırma uygulamalarının gelişimi için kilit rol oynamıştır¹⁴³.

Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde kamu davasının mecburiliği ilkesi benimsenmiştir, yani ceza muhakemesi; suç işlenip işlenmediğini araştırmak, suç işlenmişse sonuçlarını tayin etmek, suçluları cezalandırmak ve bunları yaparken kamu düzenini korumak için yapılır¹⁴⁴. Ancak basit suçlarda dahi soruşturma ve kovuşturma mecburiyetinin kabul edilmiş olması, devletin yaptığı muhakeme masraflarının ve yargının iş yükünün artmasına neden olmuştur¹⁴⁵. Bunun üzerine Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, kamu davasının mecburiliği ilkesinin katı şekilde uygulanmasına istisna olarak getirilen kurumlara yer verilmiştir¹⁴⁶. Uzlaşma da bunlardan birisidir.

Kıta Avrupası ülkeleri uzlaşmayı yasalastırırken üç değişik yöntem izlemişlerdir: İlki, uzlaşmanın Çocuk Ceza Kanunu'nda düzenlenmesidir. Avusturya,

¹⁴¹ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 249-250.

¹⁴² Sezer, **a.g.e.**, s.43.

¹⁴³ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 250.

¹⁴⁴ Rifat Çulha, Fahrettin Demirağ, Ayşe Nuhoğlu, Salih Oktar, Durmuş Tezcan, Feridun Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı**, Ed., Ayşe Nuhoğlu, 4.bs., Ankara, Bilge, Mart 2019 s. 83.

¹⁴⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 159.

¹⁴⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 43.

Almanya, Finlandiya, Polonya ve Fransa buna örnek olarak verilebilir. İkincisi, uzlaşmanın Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ve Ceza Kanunu'nda düzenlenmesidir. Avusturya, Belçika ve Fransa, Ceza Muhakemesi Kanunlarında uzlaşmaya yer verirken; Almanya, Finlandiya ve Polonya hem Ceza Muhakemesi Kanunlarında hem de Ceza Kanunlarında uzlaşma ile ilgili hükümlere yer vermişlerdir. Son yöntem ise, hem çocukları hem de yetişkinleri kapsayacak bir kanun hazırlanmasıdır. Buna örnek olarak ise Bulgaristan ve Norveç hukuk sistemleri gösterilebilir¹⁴⁷.

Uzlaşma usulü yönünden, Avrupa ülkelerinde müzakerelerin genellikle failin ve suçtan zarar görenin yüz yüze getirilmesiyle yani **doğrudan arabuluculuk (direct mediation)** yöntemi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Tarafların bir araya gelmek istememeleri veya şartların uygun olmaması durumlarında ise **dolaylı arabuluculuk (indirect mediation)** söz konusu olmakta ve arabulucu taraflarla ayrı ayrı görüşerek uzlaşmayı sağlamaya çalışmaktadır. Uzlaşma müzakerelerinin failin ve suçtan zarar görenin yüz yüze getirilmeleri suretiyle gerçekleştirilmesi, uzlaşmanın ortaya çıkış sebebine daha uygun bir yöntem olarak görüldüğü için ABD'de yüz yüze yapılmayan uzlaşma müzakereleri, uzlaşma olarak kabul edilmemektedir¹⁴⁸.

Uzlaşmanın yapısal örgütlenmesine baktığımızda ise ülkelerde farklı uygulamalar olduğu görülmektedir. Burada önemli olan husus, uzlaşmayı yürüten kişi ya da kurumların gönüllülük esasına dayanıp dayanmadığıdır. Zira gönüllülük esasına dayalı bir örgütlenmenin, suçun sorumluluğunu tüm topluma dağıtmak ve adalete olan güveni artırmak yönünden olumlu olduğu iddia edilmiştir¹⁴⁹. Norveç, Finlandiya ve Fransa'da uzlaşma programlarında çalışanlar, yirmi ya da otuz kişilik gönüllü grupları olup, Norveç ve Finlandiya'da örgütlenme genellikle yerel yönetimler tarafından idare edilmektedir. Bu kişiler; önce özel bir eğitimden geçirilen, akabinde sorumlu bir uzmanın denetiminde ve çoğunlukla boş vakitlerinde çalışan, bu iş için herhangi bir ücret almayan ve sadece masrafları karşılanan kişilerdir. Avusturya, Almanya ve Belçika'da ise, adli makamlar bünyesinde oluşturulmuş olan uzmanlaşmış gruplar veya kişiler görev yapmakta olup, bu model **professional model (profesyonel model)** olarak adlandırılmaktadır. Önemle belirtmek gerekir ki, bu ülkelerde de tek tip bir uygulama söz konusu değildir. Fransa'da bazı uzlaşma

¹⁴⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 159-160; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 43.

¹⁴⁸ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 43; Özgenç, **a.g.e.**, s. 160.

¹⁴⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 160; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 44.

programları, sivil toplum örgütleri tarafından yürütülürken; bazıları denetimli serbestlik programlarına bağlı olarak uygulanmaktadır. Belçika, Almanya ve Fransa'daki bazı uzlaşma programları ise adli makamlarla işbirliği yapmak suretiyle bağımsız sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmektedir¹⁵⁰.

Anglo-Sakson ülkelerde, mağduru odak olarak kabul eden uzlaştırma uygulamaları, Kıta Avrupası'nda fail odaklı olarak yürütülmektedir. İtalya, Fransa, Lüksemburg, Çekya, Polonya ve Finlandiya'da ise hem fail hem de mağdur odaklı uzlaştırma uygulamalarının etkin olduğu bilinmektedir¹⁵¹.

Kıta Avrupası ülkelerinde uzlaşmanın bu kadar popüler hale gelmesinin iki ana sebebi olduğu ileri sürülmektedir. İlki, ceza muhakemesine konu uyuşmazlıkların adli makamların altından kalkamayacağı kadar artması ve ceza muhakemesinin basitleştirilmesi arayışıdır. İkinci sebep ise, ceza muhakemesine konu uyuşmazlıklarda benimsenen katı sisteminden, daha demokratik ve liberal olan **taraf muhakemesi** ilkesine olan yönelimdir. Hatta bu sebeplerden dolayı, Kıta Avrupası hukuk sisteminin yeni bir yapılanma içinde olduğu ve devletin cezalandırma otoritesinin zayıflamasıyla Anglo-Sakson hukuk sistemine yaklaştığı ifade edilmektedir¹⁵².

a. Alman Hukukunda Uzlaşma

Alman Hukukunda mağdurların uğradıkları zararların giderilmesi amacıyla 1976'da Mağdurun Tazmini Hakkında Kanun kabul edilmiş fakat bu kanun yalnızca ağır şiddet suçu mağdurlarını koruma altına almış ve tazminatın, ceza muhakemesi dışında idare mahkemeleri tarafından karara bağlanması öngörülmüştü. 1986'da çıkartılan Mağdurun Korunması Hakkında Kanun ile ceza muhakemesinde korumayı genişleten hükümler getirilmesine rağmen, suçtan zarar görene ceza ve ceza muhakemesi hukukunun temel ilkeleriyle bağlı bir rol verilmemiştir¹⁵³.

Alman ceza muhakemesinde uzlaştırmmanın iki ayrı mana ifade ettiği düşünülebilir. İlkinde klasik anlamda tarafların uzlaştırmacı önünde bir araya gelmesi ile vuku bulan uzlaştırma anlaşılırken, diğeri failin kendi rızasıyla zararı tazmin

¹⁵⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 44; Özgenç, **a.g.e.**, s. 160-161.

¹⁵¹ Kaya, Karbay, **a.g.e.**, s. 64.

¹⁵² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 44; Özgenç, **a.g.e.**, s. 161.

etmesi olarak anlaşılır. Yani ikinci durumda uzlaşmanın mümkün olabilmesi için, tarafların uzlaştırmacı tarafından bir araya getirilip görüşmelerine lüzum yoktur.¹⁵⁴

Almanya'nın birçok bölgesinde 1985'ten beri, hem adli makamlar (***hukuki yardım büroları***) hem de bağımsız kurumlar tarafından uzlaşma programları yürütülmekte olup, bu programlar daha çok genç suçluları kapsamaktaydı. Uzlaşmaya, 1990 yılında Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nda yapılan değişiklik ile ilk defa kanunda yer verilmiş, 1994'te ise Alman Ceza Kanunu'nda yapılan düzenleme ile yetişkinler bakımından da uzlaşmanın hukuki temeli atılmıştır¹⁵⁵.

Bunlara ek olarak, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ***Barıştırma Teşebbüsü*** başlığı altındaki düzenlemeye göre, konut dokunulmazlığını ihlal, hakaret, tehdit ve mala zarar verme gibi suçlardan şahsi dava açılabilmesi için öncelikle ilgili makam tarafından tarafları barıştırmaya teşebbüs edilmesi ve bu teşebbüsün sonuçsuz kalması şartı aranır. Doktrinde bu uygulamanın, suçtan zarar göreni tatmin etmeye yönelerek suçtan zarar görenin zararını gidermeyi hedeflediği belirtilmektedir¹⁵⁶.

Alman Ceza Kanunu'nun 46/a maddesinde, iki durumda cezanın indirilmesi ya da hiç ceza verilmemesi düzenlenmektedir. Buna göre, fail uzlaştırmacı aracılığı ile uzlaşmaya çaba gösterir, işlediği fiilden doğan zararları bütünüyle ya da esaslı şekilde giderir ya da gidermeye ciddi şekilde çaba gösterirse mahkeme cezayı hafifletebilir. Suçun bir yıldan fazla olmayan hapis cezasını veya 360 günlük para cezasını gerektirmesi durumunda ceza verilmesinden de vazgeçilebilir. Bu şartlar gerçekleştiğinde ise savcılık Alman Ceza Muhakemesi Kanunu madde 153 uyarınca; basit suçlarda kovuşturma yapılmasında herhangi bir yarar bulunmadığı kanaatine varırsa, şüpheliye suçtan zarar görenle uzlaşması ve giderim niteliğinde belirli hususları yerine getirmesi suretiyle soruşturmaya son verebilir. Ancak belirtmek gerekir ki, savcı bu kararı ancak mahkemenin ve şüphelinin kararı ve rızaları ile verebilecektir. Şüpheli edimini ifa ettiğinde, savcılık dosyayı nihai olarak ortadan kaldırır; kamu davası açıldıktan sonra da mahkeme, savcılığın ve şüphelinin kararı ve rızası varsa ve şüpheli suçtan doğan zararı gidermişse dosyayı sonuçlandırabilir. Bu şekilde yetişkinler bakımından da uzlaşma kabul edilmiş ve

¹⁵³ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 44; Özgenç, **a.g.e.**, s. 161-162.

¹⁵⁴ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 254

¹⁵⁵ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 70; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 45-46.

¹⁵⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 162-163; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 70.

uzlaşmayla ulaşılan sonuç takipsizlik kararı ile güvenceye altına alınmıştır¹⁵⁷. Eğer dava açılmışsa mahkeme yine savcılık kararıyla duruşmalar başlamadan evvel dosyayı sonlandırabilir. Failin uzlaşma yönündeki çabaları 46/a maddesinin uygulanması için yetersizse, bu çabalar cezanın tespit edilmesi aşamasında göz önüne alınır. Zira, failin uzlaşmaya yönelik çabaları cezaların ertelenmesi açısından dikkate alınan bir husustur¹⁵⁸.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu madde 153'e göre, yirmi bir yaş üstündekiler ve kimi zaman da on sekiz yaş üstündekiler için ceza soruşturmasının uzlaştırma uygulamaları ile sonlandırılması mümkündür¹⁵⁹. Alman hukukunda uzlaşma kapsamındaki suçlar yetişkinler için bir yıldan beş yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalar ile para cezasını gerektiren taksirli suçlar olarak belirlenmiştir. Çocuk suçlular yönünden ise bir yıldan on beş yıla kadar hapis cezasının gerektiren kasıtlı suçlarda da uzlaşmaya başvurulabilir¹⁶⁰.

Alman hukukunda mağdur-fail uzlaşmasında bazı standartlar belirlenmiştir¹⁶¹;

- Usul yönünden takipsizlik kararı verilebilecek hallerde uzlaşmaya müracaat edilmemesi öngörülmektedir.
- Mağdur-fail uzlaşması usulünün tatbik edilmesi için failin suçu ikrar etmesi gerekmektedir. Fail kendisine isnat edilen suçu işlemediği iddiasında bulunursa o zaman şekli ceza muhakemesi kuralları uygulanarak muhakemeye devam edilir.
- Uzlaşmaya her iki tarafın yani fail ile suçtan zarar görenin gönüllü şekilde katılmaları gerekmektedir.
- Uzlaştırmacının tarafsızlığını ortaya koyması gerekmektedir. Bu kişi, zararın giderilmesi çabalarının etik kurallara uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlamalıdır.

Alman hukukundaki bu uygulamada genellikle uzlaştırmacının önce şüpheli ile iletişime geçtiği, şüpheliye usul hakkında bilgi verdiği ve şüphelinin işbirliği yapamaya hazır olduğu durumda suçtan zarar gören ile iletişime geçerek ona bilgi verdiği ve uzlaşmayı bu şekilde ilerlettiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar,

¹⁵⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 45; Özgenç, **a.g.e.**, s. 164.

¹⁵⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 164; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 71-72.

¹⁵⁹ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 85.

¹⁶⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁶¹ Sezer, **a.g.e.**, s. 41; Özgenç, **a.g.e.**, s. 167-168; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 70.

uzlaşmaya şüphelilerin suçtan zarar görenlerden daha istekli olduğunu göstermiş, şüphelilerin onda dokuzunun, suçtan zarar görenlerin ise onda sekizinin işbirliği yapmaya hazır olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak, şüphelinin de suçtan zarar görenin de uzlaşma görüşmelerine katılma konusunda istekli olduğu durumlarda, uyuşmazlıkların yüzde sekseninin uzlaşma ile sonuçlandığı belirlenmiştir¹⁶².

b. Fransız Hukukunda Uzlaşma

Fransa'da 1980'lerin başında **düşük kaliteli adalet** olarak adlandırılan uzlaşma, ilerleyen süreçte bu kurum hakkında yapılan incelemelerin ve denemelerin olumlu sonuçlanması sebepleriyle faydalı olarak görülmeye başlanmıştır¹⁶³.

Adli makamlar ile özel kurumların işbirliğine dayanan Fransız sisteminde **médiation pénale yani ceza arabuluculuğu**¹⁶⁴, sivil kurumlar tarafından uygulanan ve muhakemeden saptırma olarak kabul edilen bir yöntem iken; **reparation penale**¹⁶⁵, Adalet Bakanlığı'na bağlı sosyal hizmetliler tarafından yönetilen çocuk ceza adaleti sisteminin bir parçasıdır¹⁶⁶.

Médiation pénale, 1993'te Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklik ile yetişkinler bakımından uygulanmaya başlanmıştır. Yetişkin suçlular, mahkeme tarafından kararlaştırılan belirli bir kurum tarafından yürütülen uzlaşmaya yönlendirilebilirler¹⁶⁷. Ceza uzlaştırması olarak tanımlanan bu uzlaştırma programlarının temeli; Ceza Hukukunda yapılan düzenlemeler, tebliğler (**circulars**) ve kararnameler (**decrees**) ile Ulusal Mağdur Yardım ve Arabuluculuk Enstitüsü (**National Institute of Victim Assistance and Mediation-INAEM**) tarafından yayınlanmış olan uzlaştırma prensiplerine dayanmaktadır¹⁶⁸.

Fransa'da on sekiz yaşından küçükler yönünden uzlaşma, esasen uzun yıllardır uygulanmaktadır. Fransa'da 02.02.1945 tarihli Kanun ile **reparation penale** uygulamaya geçirilmiş ancak bu durum adalet sisteminde ikili bir uygulamaya

¹⁶² Özgenç, **a.g.e.**, s. 168; Sezer, **a.g.e.**, s. 38-39.

¹⁶³ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 46, Özgenç, **a.g.e.**, s. 163.

¹⁶⁴ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 307. Bu kavram **Mediation penale** (veya **penal mediation**) ceza uzlaştırması olarak nitelendirilmektedir.

¹⁶⁵ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 307. **Reparation penale** düzenlemesi **tamir** olarak nitelendirilmektedir.

¹⁶⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 47.

¹⁶⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁶⁸ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 307.

sebebiyet vermiştir. Çocuklar açısından **reparation penale** ile **mediation penale** arasındaki uygulanması hususunda önemli farklar görülmektedir. Zira **reparation penale** son derece yetkin kurumlar tarafından uygulanırken; **mediation penale** ise bu uygulamalar hususunda belli ölçümleri bulunmayan kurumlarca uygulanabilmektedir¹⁶⁹. Fakat Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki uzlaşma ile ilgili hükmün, çocuklar bakımından uygulanmasında bir engel yoktur, hatta bazı yerel mahkemelerce on sekiz yaşından küçükler hakkında ebeveynlerinin de sürece katılmaları koşuluyla, kanundaki uzlaşma hükmünün uygulanmasına karar verilmektedir. Bu kanuna göre çocuklar; savcı, çocuk hakimi ya da çocuk mahkemesi tarafından uzlaşmaya yönlendirilebilirler. Savcının uzlaşmaya yönlendirmesi durumunda iddianame askıya alınır, mahkemenin ya da hakimin göndermesi halinde ulaşılabilecek sonuç cezayı ortadan kaldıran ya da askıya alan bir eğitim tedbiri olarak değerlendirilmektedir¹⁷⁰.

1998'de ise Adli Başvuru ve Uyuşmazlıkların Dostça Çözümüne Dair Kanun kabul edilmiştir. Bu kanunun amacı, taraflara haklarının ve sorumluluklarının neler olduğu hususunda bilgi vermek, uyuşmazlık yaşandığı takdirde hangi mercilere, ne şekilde başvurabilecekleri hususunda hukuki yardımda bulunarak basit uyuşmazlıklarda anlaşma yolu ile çözüm sağlamaktır. Söz konusu kanun ile Bölgesel Adli Yardım Konseyi'nin adı Bölgesel Adli Yardım ve Başvuru Konseyleri olarak değiştirilmiş¹⁷¹, bu konseylerin bünyesinde de Adalet ve Hukuk Evi birimleri faaliyet göstermeye başlamıştır. 2001 yılında faaliyete başlayan bu birimler, üç bölümden oluşmaktadırlar: 1) Hukuki Danışmanlık Bölümü 2) Hukuki Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Bölümü 3) Cezai Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Bölümü. Cezai Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Bölümü'nde, hafif cezayı gerektiren basit suçlar için Cumhuriyet Savcılığı bir arabulucu görevlendirmekte, arabulucu ise tarafları dinleyerek olayın mahiyetine göre; tarafların özür dilemesi, zararın tazmin edilmesi gibi yöntemlerle suçtan zarar görenin şikayetten vazgeçmesini sağlamakta, böylelikle yargının iş yükünün hafifletilmesi amaçlanmaktadır. Uzlaşmanın sağlanamaması durumunda veya suçun niteliği gereği muhakemenin mahkemelerce yapılması mecburiyetinin bulunduğu hallerde ise Adalet ve Hukuk Evi Görevlisi, olayın suçtan zarar görenine hukuki danışmanlık yapabilir ve/veya suçtan zarar

¹⁶⁹ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 317.

¹⁷⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 46-47.

göreni **Paris Aide aux Victimes**'e yani suçtan zarar görenlere yardım etmekle görevli kuruluşa yönlendirebilir¹⁷².

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre kamu davası açılmasına karar verilmeden önce Cumhuriyet Savcısı, tarafların rıza göstermeleri durumunda uzlaşmaya başvurabilir. Ülkemizde CMK'da düzenlenen uzlaşma hükümlerinin tanzim edilmesinde bu maddeden yararlanılmıştır¹⁷³.

23.03.2019 tarihinde 2019/222 sayılı Kanunun 59uncu maddesiyle, Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nda savcının görevlerinin sayıldığı madde 41/1'de değişikliğe gidilmiştir¹⁷⁴.

Madde 41/1-5'e göre; mağdurun talebi veya rızasıyla, fail ile mağdur arasında arabuluculuk (uzlaşma) yoluna başvurulur. Eğer arabuluculuk (uzlaşma) faaliyeti olumlu sonuçlanırsa, Cumhuriyet Savcısı veya resmi arabulucu (uzlaştırmacı) tarafından bir anlaşma belgesi düzenlenir, bu belge taraflar ve arabulucu (uzlaştırmacı) tarafından imzalanır ve taraflarla paylaşılır. Yapılan bu anlaşmaya istinaden eğer fail mağdurun zararları karşılığında maddi tazminat ödemeyi taahhüt etmişse, mağdur Hukuk Muhakemeleri Kanununa uygun olarak tazminat ödenmesini talep edebilir. Bir mağdurun eşi veya eski eşi, resmi olmayan bir bağ ile birlikte olduğu partneri ya da birlikte yaşadığı kişi tarafından şiddete uğradığı durumlarda; yalnızca mağdur açıkça talep ederse arabuluculuk (uzlaşma) faaliyetine başvurulur. Bu durumda, şiddetin faili de bu yasanın 1. maddesine tabidir. Fail ve mağdur arasında arabuluculuk faaliyetine başvurulmasından sonra mağdurun eşi veya eski eşi, resmi olmayan bir bağ ile birlikte olduğu partneri ya da birlikte yaşadığı kişi tarafından yeniden şiddete uğradığı durumlarda; tekrar arabuluculuk (uzlaşma) faaliyeti yürütülmez. Bu şartlar altında, özel durumlar dışında, savcı bir ceza anlaşması yapar veya dava başlatır¹⁷⁵.

¹⁷¹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 69; Sezer, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁷² Özgenç, **a.g.e.**, s. 171-172; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 69-70; Ali İhsan İpek, Engin Parlak, **Ceza Muhakemesinde Uzlaşma**, 3. Baskı, Ankara, Adalet, Mart 2016, s. 27.

¹⁷³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 170; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁷⁴ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 78.

¹⁷⁵ Orijinal metin: Article 41-1/5°: Faire procéder, à la demande ou avec l'accord de la victime, à une mission de médiation entre l'auteur des faits et la victime. En cas de réussite de la médiation, le procureur de la République ou le médiateur du procureur de la République en dresse procès-verbal, qui est signé par lui-même et par les parties, et dont une copie leur est remise; si l'auteur des faits s'est engagé à verser des dommages et intérêts à la victime, celle-ci peut, au vu de ce procès-verbal, en demander le recouvrement

Fransız Cumhuriyeti'nin resmi internet sitesinde uzlaşma ile ilgili verilen kapsamlı açıklamada ise; uzlaştırmmanın, adli takibe alternatif bir yöntem olduğu, bir muhakeme yapılması yerine fail ile mağdur arasında yapılacak barışçıl bir anlaşmaya dayandığı, hafif suçlara bağlı uyuşmazlıkları dostane şekilde çözümlemeye yaradığı ve suçu işleyen kişinin mağdurun maruz kaldığı zararları tazmin etmesini amaçladığı vurgulanmış, Cumhuriyet Savcısının ya da onun tarafından belirlenen adli polis memurlarının uzlaşma teklifi yapabildikleri belirtilmiştir. Ancak bunun için mağdurun rızasının gerekli olduğu, anlaşmazlık durumunda ya da varılan anlaşmanın uygulanmaması durumunda ise Cumhuriyet Savcısının takibe devam edebileceği ifade edilmiştir. Savcının, önüne gelen bir suç duyurusu karşısında; mağdurun zararlarının giderilmesi, bir suç sonucunda ortaya çıkan sorunlara son verilmesi ve failin topluma kazandırılması gibi yararların sağlanacağı kanaatine varması halinde uzlaştırmaya başvurabileceği belirtilmiştir. Bunun için fail ve mağdurun net bir şekilde belli olması, suçun ya da ihlalin ise basit, net tanımlanmış ve hafif nitelikte olması aranmaktadır (hakaret, tehdit, gürültü, hafif şiddet, basit hırsızlık, mala zarar verme, nafaka ödenmemesi ve çocuğun gösterilmemesi)¹⁷⁶. Bunlara ek olarak, aile içi şiddette uzlaştırmmanın ancak mağdurun talep etmesiyle gerçekleşebildiği, uzlaştırmmanın Savcı tarafından atanan bir arabulucu (uzlaştırmacı) tarafından yürütüldüğü ve bir mahkeme, kamu kuruluşu veya başka bir adli mekanda yapılabileceği, arabulucunun (uzlaştırmacının) taraflardan her birini (fail ve mağduru) bireysel olarak görüşmeye çağırdığı, taraflar çağrıya karşılık vermezse ya da uzlaştırma girişimini reddederlerse dosyanın Cumhuriyet Savcısına geri gönderildiği ve Savcının bu durumda dava açılmasına karar verebileceği ifade edilmiştir. Şayet taraflar, çağrıya icabet ederlerse

suivant la procédure d'injonction de payer, conformément aux règles prévues par le code de procédure civile. Lorsque des violences ont été commises par le conjoint ou l'ancien conjoint de la victime, son partenaire lié par un pacte civil de solidarité ou son ancien partenaire, son concubin ou son ancien concubin, il n'est procédé à la mission de médiation que si la victime en a fait expressément la demande. Dans cette hypothèse, l'auteur des violences fait également l'objet d'un rappel à la loi en application du 1° du présent article. Lorsque, après le déroulement d'une mission de médiation entre l'auteur des faits et la victime, de nouvelles violences sont commises par le conjoint ou l'ancien conjoint de la victime, son partenaire lié par un pacte civil de solidarité ou son ancien partenaire, son concubin ou son ancien concubin, il ne peut être procédé à une nouvelle mission de médiation. Dans ce cas, sauf circonstances particulières, le procureur de la République met en œuvre une composition pénale ou engage des poursuites. Uzlaşmaya ilişkin kanun metni için Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idSectionTA=LEGISCTA000006167418&cidTexte=LEGITEXT000006071154>, 03 Kasım 2019.

Metin çevirisi, tez sahibi tarafından yaptırılmıştır.

¹⁷⁶ Bu suçlar tek tek açıklama kısmında sayılmıştır.

arabulucunun (uzlaştırmacının) da yardımıyla barışcıl bir çözüml bulmaya çalışılacağı (Örneğin zarar ve faizlerin ödenmesi, özür dilenmesi gibi), eğer suçlanan taraf çocuksa, ebeveylelerinin de görüşmeye katılmasının gerektiği, tarafların talep etmesi halinde avukatlarının da görüşmeye getirilebileceği belirtilmiştir. Uzlaştırmanın başarılı olması halinde ise, taraflarca imzalanan bir tutanağın Savcı ya da arabulucu (uzlaştırmacı) tarafından hazırlandığı ve imzalandığı, bu tutanağın anlaşmanın şartlarını, özellikle üstlenilen taahhütleri içerdıği, şayet fail küçük ise anlaşmayı ebeveynlerinin imzalaması gerektiği ve sonucunda arabulucunun (uzlaştırmacının) sözleşme şartlarının yerine getirildiğini doğrulayıp arabuluculuğun (uzlaştırmanın) sonucu hakkında Savcıya bir rapor gönderdiği izah edilmiřtir¹⁷⁷.

Failin suç teşkil eden eylem ya da davranışını kabullenmesi ve mağdurun zararını telafi etmeyi kabul etmesi ile yürütölen ceza uzlaştırması hem çocuk hem yetişkin suçlular için uygulanabilmektedir¹⁷⁸.

Fransız hukukunda ceza arabuluculuğunun mutlak surette mahkeme tarafından yapılması aranmaz; polis, savcılık teşkilatı, suçlunun şartlı tahliye edildiği dönemde suçluyu gözlemleyen kuruluş veya bağımsız bir kuruluş tarafından da arabuluculuk faaliyeti gerçekleştirilebilir. Arabuluculuğun başarılı sonuçlanması halinde, suçtan zarar görenin zararı tazmin edilmiş olacağı için savcı takipsizlik kararı verebilecektir¹⁷⁹.

Fransa'da yetişkinler ağıısından **mediation penale** yani ceza uzlaştırması uygulamalarının, rakamlara bakıldığında oldukça başarılı olduğu görölmektedir. Bu durum uzlaştırmanın Fransız hukuk sistemindeki önemi tam olarak yansıtmamaktadır. Savcılar, artan iş yoğunluğuna çare olması için uzlaştırma uygulamaları gibi alternatif yöntemlere daha fazla bařvurmaktadırlar¹⁸⁰.

Fransa'da uzlaşma kurumu genelde bir aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda ve aile içi uyuşmazlıklarda uygulanmaktadır¹⁸¹. Fransa'da ağır

¹⁷⁷ Fransız Cumhuriyeti Resmi İnternet sitesi, (Çevrimiçi) <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1824>, 03 Kasım 2019. Metin çevirisi, tez sahibi tarafından yapıtırılmıştır.

¹⁷⁸ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 79.

¹⁷⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 170; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 68; Sezer, **a.g.e.**, s. 42.

¹⁸⁰ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 317.

¹⁸¹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 48.

suçlar yönünden halktan hakimlerin de görev yaptığı muhakeme mecburi olduğunda, masraflı ve uzun süren muhakemeler söz konusu olduğu için suçtan zarar görenlerin muhakemeden vazgeçtikleri görülmüş, bu nedenle bu durumun da Fransa'da uzlaşmanın gelişmesinde büyük bir etken olduğu savunulmuştur¹⁸².

Fransa'da uzlaştırma faaliyetleri ücretsiz olarak yürütülmektedir. Uzlaştırma faaliyetleri ile ilgili ortaya çıkan giderler merkezi fon tarafından karşılanmaktadır. Uzlaştırmacı olarak görev yapan kişiler ya ilgili kurumlar ya da savcılarca atanmaktadırlar. Mağdur ve fail uzlaştırma esnasında avukat bulundurabilirler, ancak avukatların hukuki temsil yetkisi bulunmamaktadır¹⁸³.

c. İtalyan Hukukunda Uzlaşma

İtalyan ceza adalet sisteminde 1989'da yapılan düzenleme ile uygulamaya giren uzlaştırma, aslında Anglo-Amerikan sisteminin etkisi altında kalmıştır¹⁸⁴. İtalya'da 24.11.1999 tarihinde 468 sayılı Kanun ile **uzlaşma-barış hakimliği (giudice di pace)** kurulmuş olup, 28.08.2000 tarihli Kanun Kararname'nin 4. maddesinde **uzlaşma-barış hakiminin** cezai yetkileri tanzim edilmiştir. Aynı kararnamede madde 35'te ise **Zararı Gideren Hareketler Sonucu Suçun Ortadan Kalkması** düzenlenmiştir. Buna göre uzlaşma hakimi; tarafları dinledikten sonra sanığın, duruşmadan önce suçun zararlı veya tehlikeli sonuçlarını ortadan kaldırdığını ya da suçun neden olduğu zararı tazmin yoluyla giderdiğini görürse, suçun ortadan kalktığına hükmeder¹⁸⁵. Bu usule göre, suçtan zarar gören bazı kabahatler ve özel kanunlardaki bazı suçlar açısından, hakimden davanın açılmasını talep edebilir. Bu durumda uzlaşma hakimi, suçtan zarar görenin yaptığı başvuruyu mesnetsiz ya da kabul edilemez bulmadığı takdirde, tarafları çağırır ve onları dinledikten sonra, failin suçtan kaynaklanan zararın giderilmesini sağladığını ya da suç neticesinde meydana gelen tehlikeyi ortadan kaldırdığını ispatlaması halinde, suçun ortadan kalktığına hükmedebilir. Ayrıca hakim, zararın önemsiz olduğu ve hareketin tesadüfi olduğu, failin hafif bir fiil olduğu, davanın sanığın ailesine, sağlığına veya işine zarar verebileceği kanaatine vardığında, zarar görenin de muvafakat etmesi kaydıyla, muhakemeden çekinebilir, para cezası, hapis cezası ya da evde hapis, kamu yararına çalışma gibi müeyyidelere hükmedebilir. Sanık,

¹⁸² Özgenç, a.g.e., s. 173; Sezer, a.g.e., s. 45.

¹⁸³ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s.80.

¹⁸⁴ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s.68.

¹⁸⁵ Soygüt Arslan, a.g.e., s. 48, Özgenç, a.g.e., s. 167.

duruşmada zararın giderilmesini daha evvel gerçekleştiremediğini fakat buna hazır olduğunu gösterirse hakim, üç ayı geçmeyen bir süre için muhakemenin durmasına karar verebilir. Hakim bu süre içinde adli polis görevlisini ya da sosyal hizmet görevlisini, zararın giderilmesi hususunu takip etmek üzere görevlendirir. Hakim tarafından verilen süre sonunda hakim, zararın giderildiğini tespit ederse suçun ortadan kalktığı kararını açıklar. Şayet, hakim aksi kanaatte ise muhakemenin devamına karar verir¹⁸⁶.

İtalya'da onarıcı adalet uygulamaları arasında bir tek uzlaştırma faaliyetleri yürütülmekte olup, konferans yahut halka yöntemleri uygulanmamaktadır. Kurulan uzlaştırma merkezlerinde kimi zaman yalnızca ceza muhakemesi alanında faaliyetler yürütülürken, bazılarında ise başka hukuk alanlarında da uzlaştırma faaliyeti yürütülmektedir. Uzlaştırmaların %50'sinden fazlası dolaylı olarak, geri kalan kısmı ise doğrudan uygulanmaktadır. Bunun başlıca sebebi uzlaştırmacı olarak görev yapan sosyal hizmetler yetkililerinin çoğunlukla suçlunun mağdur ile yazılı iletişim kurmasını tercih etmeleridir. Uzlaştırmacıların %42'si hukukçu olmayan sosyal hizmet görevlilerinden, %32'si ise gönüllü çalışanlardan meydana gelmektedir¹⁸⁷.

İtalyan ceza hukukunda uzlaşma ile ilgili en önemli konulardan birisi de 24.10.1988 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda madde 444-448 arasında düzenlenen, **Tarafların Talebi Üzerine Cezanın Belirlenmesi** başlığını taşıyan ve orta ağırlıktaki suçlar için kabul edilen **uzlaşma (patteggiamento)** kurumudur. Bu düzenleme, Anglo-Amerikan sistemindeki **itiraf pazalığı (plea bargaining)** ile oldukça benzerdir. Buna göre, üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda, şüpheli ile savcının anlaşmaları şartıyla isnat belirlenebilmektedir (**patteggiamento**). Uzlaşma iki şekilde; savcı ile şüphelinin önceden görüşmeleri üzerine ya da savcı yahut şüpheli tarafından yapılan bir talep üzerine gerçekleşebilir. Ancak ikinci durumda, diğer tarafın daha sonra muvafakat etmesi gerekmektedir. Talep ile muvafakat, duruşma başlangıcına kadar sunulabilir. Savcı ya da şüphelinin, karşı tarafın talebi hakkında olumsuz görüş beyan etmiş olması durumunda, bu kişi, duruşmaya kadar fikrini değiştirerek talebi kabul ederek uzlaşmaya varabilir. Şayet savcı, şüphelinin uzlaşma talebine muvafakat etmezse, bunun sebebini izah etmek durumundadır. Eğer taraflardan biri uzlaşma talebinde

¹⁸⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 48; Özgenç, **a.g.e.**, s. 174.

¹⁸⁷ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 325

bulunmuş, ancak karşı taraf olumlu veya olumsuz bir cevap vermemişse, bu durumda hakim sessiz kalan tarafa cevap vermesi için makul bir süre verir ve bu süre sona ermeden uzlaşma talebi geri alınamaz ya da değiştirilemez. Diğer tarafın muvafakat etmesi sağlanırsa hakim, yalnızca bu hususu görüşmek ve duruşmayı beklemeden talep hakkında bir sonuca varmak üzere özel bir toplantı düzenler. Bu şekilde soruşturma evresinde uyuşmazlık çözüme kavuşturulabilir¹⁸⁸.

İtalya'da uzlaştırma çocuk adalet sisteminin de öğelerinden biri olup, muhakeme kurumlarının ve Adalet Bakanlığı Çocuk Adalet Biriminin mesuliyeti altındadır. Bu bağlamda, yargıçlar ve savcılar ilgili dosyanın uzlaştırma kapsamına alınmasına karar verebilirler, ancak bunu yaparken farklı maddelere göre hareket etmektedirler. Savcılar sıklıkla Çocuk Ceza Muhakemesi Kanunu madde 9'a göre uzlaştırma faaliyetlerini başlatmadırlar. Yargıçlar ise çoğunlukla denetimli serbestlikle ilgili olan Çocuk Ceza Muhakemesi Kanunu madde 28'e göre uzlaştırma hükümlerini uygulamaktadırlar¹⁸⁹.

Uzlaşmaya göre para cezası veya ertelenmek üzere hapis cezası talep edilebilmekte olup talep edilen cezanın türü ve miktarı açık olarak belirtilmelidir. Belirtmek gerekir ki, cezanın türü ve miktarı hususunda takdir yetkisine sahip olmayan hakim, ancak bu talebi kabul etmek ya da cezayı kanuna aykırı bulursa talebi reddederek muhakeme yapmak zorundadır. Hakim ancak uyuşmazlığa uygulanabilecek ceza normunun ve cezayı etkileyen nedenlerin doğru tayin edilip edilmediğini denetleyebilmektedir. Ancak, beraat kararı verilebilecek bir durum söz konusu ise bu durumda tarafların belirli bir ceza konusunda uzlaşmış olmaları hakimi bağlamaz, hakim re'sen beraat kararı verebilir. Uzlaşma durumunda ise, delillerin toplanmasına ve araştırma yapılmasına gerek olmaksızın dosyanın mevcut durumuna göre karar verilir ve uzlaşma sonucu verilen karar kesin olup kanun yolu kural olarak kapalıdır¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 175-176; Sezer, **a.g.e.**, s. 46-47.

¹⁸⁹ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 321

¹⁹⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 176-177; Sezer, **a.g.e.**, s. 47.

3. Avrupa Birliği Müktesebatında, Avrupa Konseyi Kararlarında Uzlaşma

a. Avrupa Birliği Müktesebatında Uzlaşma

Avrupa Birliği'nin ceza hukuku açısından dayanağı olan ilk belge, birliğin kurucu metinlerinden olan **Amsterdam Antlaşması**'dir. Bu antlaşmada ceza hukukunda, özellikle organize suçlar, terör, uyuşturucu kaçakçılığı alanlarında ye devletlerin arasında işbirliği sağlanması ngrlmektedir¹⁹¹.

ye devletler, ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku sahalarında Avrupa Birliği Hukuku'nun etkisine direnç gösterdikleri için, ceza hukuku uzun müddet Avrupa Birliği bünyesindeki yasama faaliyetlerinin dışında kalmıştır. Avrupa Birliği Hukuku'nun milli ceza hukukları için önem taşımadığı yönündeki görüş 1990'lı yılların başından itibaren değişmeye başlamış, Avrupa Birliği Hukuku'nun gereklilikleri, ceza hukuku çalışmalarının en temel sorunlarından birisi haline gelmiştir. 1992 yılında yürürlüğe giren **Maastricht Antlaşması** ve 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması da bahsedilen bu gelişmeleri destekleyici hükümler içermektedir. Buna karşın, Avrupa Birliği'nin ortak bir ceza/ceza muhakemesi hukuku sistemi inşa etme gibi bir amacı da yoktur. Avrupa Birliği'nin milli ceza hukuku düzenlerini birbirine yaklaştırmak istemesinin temelinde, ortak pazarın işleyişini teminat altına alma amacı yatmaktadır. Ceza hukukunun Avrupalılaşması sürecinin başladığını göstermesi açısından özellikle Avrupa Birliği'ne ye devletler arasında 26.07.1995 tarihinde imzalanan **Avrupa Birliği'nin Finansal ıkarlarının Korunmasına İlişkin Sözleşme** ve Avrupa Parlamentosu'nun görevlendirilmesi üzerine bir araya gelen ceza hukuku uzmanlarınca hazırlanan **Avrupa Birliği'nin Finansal ıkarlarının Korunmasına İlişkin Ceza Hukuku Düzenlemelerinin Corpus Juris'i** zerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği özellikle kendisine ait ekonomik çıkarların cezai yönden korunması amacıyla milli hukuk düzenlerinin birbirine yakınlaştırılması alanında son derece etkin çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda milli ceza hukuku normlarının, Avrupa Birliği'ne ait yararları da içerecek şekilde uygulama alanının genişlemesine yönelik bir temayül ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği Hukuku ile çatışmaya giren milli ceza hukuku normlarının uygulanmaması, Avrupa Birliği Hukuku'nun milli hukuklara

¹⁹¹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 51.

yönelik bir başka etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer durum ise, milli ceza hukuku normlarının yorumunda Avrupa Birliği Hukuku'nun göz önünde bulundurulmasıdır¹⁹².

Avrupa Birliği, son yıllarda ceza hukukunda onarıcı adalet anlayışı hakkında son derece önemli çalışmalar yapmaya başlamıştır. Avrupa Birliği bünyesinde 1999 yılında suçtan zarar görenlerle ilgili ve mağdur-fail arabuluculuğuyla ilgili çalışmalar başlatılmıştır. 15 Mart 2001'de **Mağdurların Cezai Takibatlardaki Durumu Hakkındaki 15 Mart 2001 tarihli Konseyi Çerçeve Kararı**¹⁹³ kabul edilmiştir. Bahsedilen bu çerçeve kararda suçtan zarar görenlerin desteklenmesi amacıyla Üye Devletlerin arabuluculuğu geliştirmeleri gerektiği belirtilmiştir¹⁹⁴ ve ceza muhakemesinde suçtan zarar görenlerin korunmasıyla ilgili asgari kurallar düzenlenmiştir. Üye devletler, iç hukuklarını bu kurallara uygun hale getirmek mecburiyetindedirler¹⁹⁵.

Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı'nın 1/e maddesine göre **ceza davalarında arabuluculuk cezai takibat öncesinde veya süresince, yetkili kimse tarafından arabuluculuğu yürütülen, suçun faili ve mağduru arasında, müzakere edilmiş bir çözüm arayışı**¹⁹⁶ olarak tarif edilmiştir.

Ayrıca, aynı kararın 10. maddesinde¹⁹⁷ devletlerin arabuluculuğu desteklemek amacıyla yapması gerekenlere yer verilmiştir. Buna göre;

¹⁹² Özgenç, **a.g.e.**, s. 189-190, dn. 150.

¹⁹³ Mağdurların Cezai Takibatlardaki Durumu Hakkındaki 15 Mart 2001 tarihli Konsey Çerçeve Kararı (2001/220/JHA), Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi çeviri metni için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.abgm.adalet.gov.tr/yayinlar/adaletcevirileri/adaletcevirileri.html>, 31 Temmuz 2019; Ayrıca, orjinal metin için bkz.: Official Journal of the European Communities, (Acts adopted pursuant to Title VI of the Treaty on European Union) Council Framework Decision of 15 March 2001 on the Standing of Victims in Criminal Proceedings (2001/220/JHA), (Çevrimiçi) <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libcategories/EN/43/0/-1/-1>, 31 Temmuz 2019.

¹⁹⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁹⁵ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 51.

¹⁹⁶ Orijinal metin: "Article 1-(e) 'mediation in criminal cases' shall be understood as the search, prior to or during criminal proceedings, for a negotiated solution between the victim and the author of the offence, mediated by a competent person."

¹⁹⁷ Orijinal metin: "Article 10-Penal mediation in the course of criminal proceedings 1. Each Member State shall seek to promote mediation in criminal cases for offences which it considers appropriate for this sort of measure. 2. Each Member State shall ensure that any agreement between the victim and the offender reached in the course of such mediation in criminal cases can be taken into account."

1. Her Üye Devlet, bu tür önlemler için uygun olduğunu düşündüğü suçlara ilişkin ceza davalarında, arabuluculuğun teşvik edilmesine özen gösterir.

2. Her Üye Devlet, ceza davalarında böyle bir arabuluculuk sırasında mağdur ile suç faili arasında varılan herhangi bir anlaşmanın dikkate alınmasını temin eder.”

Ayrıca, 1990 tarihli ve 19 numaralı **Savcıların Rolüne İlişkin Birleşmiş Milletler Rehber İlkeleri**’nde ise suça sürüklenen çocukların karıştığı olaylardan doğan uyuşmazlıkların mahkeme dışında çözümünü kolaylaştırmak için topluluk programları, geçici gözetim ve rehberlik ve suçtan zarar görenlerin zararlarının giderimi gibi çeşitli imkanların sağlanması gerektiğine yer verilmiştir¹⁹⁸.

Üye devletler arasında işbirliği sağlamak amacıyla hareket eden Avrupa Birliği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 5 ve 6’da yer alan hakları da dikkate alarak ceza muhakemesinin basit ve hızlı hale getirilmesini sağlayacak çalışmalar yapmaktadır¹⁹⁹.

b. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararlarında Uzlaşma

Uzlaşma programlarının temel özelliklerini ve asgari şartlarını ortaya koyan uluslararası düzenlemelerle, çoğu ülkede idari düzenleyici işlemlerle veya bu alanda faaliyette bulunan sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanan kurallarla, uzlaşma kurumunun kuralları ortaya konulmaya çalışılmaktadır²⁰⁰.

Örneğin, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1985’te R(85) tavsiyeleri ile suçtan zarar görenin konumunun iyileştirilmesi için üye ülkelere bazı temel önerilerde bulunmuştur.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin (R85) 11 sayılı, **Ceza Hukukunda Mağdurun Durumu** konulu kararına göre,

“Mağdurun menfaatlerinin korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması ceza adaletinin temel işlevlerinden biri olmalıdır. Ceza adaleti; fiziksel, psikolojik, maddi ve sosyal yönlerden zarar gören mağdurla daha çok ilgilenmeli ve

¹⁹⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 11.

¹⁹⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 192.

²⁰⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 51.

mağdurun ihtiyaçlarını karşılamak için hangi adımların atılması gerektiğini dikkate almalıdır. Bu amaçla alınacak tedbirler, toplumsal kuralların kuvvetlendirilmesi ve failerin ıslahı gibi ceza hukukunun diğer amaçlarıyla çelişmeden, tam tersine bu amaçlara ulaşmasına yardımcı olacak ve mağdur ile fail arasında sonuçta yeniden bir uzlaşma tesis edecek şekilde hayata geçirilmelidir.”²⁰¹

Bu ihtiyacı karşılamak için uluslararası alanda suçtan zarar görenin korunması için çaba gösterilmeye başlanmış, özellikle Avrupa Konseyi bünyesinde bazı sözleşmeler yapılmış ve tavsiye kararları alınmıştır. Bunlara örnek olarak; 24.11.1983 tarihli **Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi**, Avrupa Konseyi’nin 28.06.1985 tarihli ve R(85) 11 sayılı **Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı**, R(87) 21 sayılı **Mağdurlara Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Tavsiye Kararı**, R(99) 19 sayılı **Cezai Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğa İlişkin Tavsiye Kararı**’ndan bahsedilebilir²⁰².

(1) Genel Olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Konuyla İlgili Kararları

Avrupa Konseyi’ne ilişkin statü, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyal yıkım nedeniyle yeni bir Avrupa kurulması için on devlet tarafından Londra’da imzalanmış ve 03.08.1949 tarihinde yürürlüğe girmiş, Türkiye ise bu statüyü kurucu üye olarak 5456 sayılı Kanun ile 12.12.1949 tarihinde kabul etmiştir ve 08.08.1949 tarihinden itibaren Avrupa Konseyi üyesidir²⁰³.

Avrupa Konseyi’ne üye olan çoğu ülkede son yıllarda arabuluculuk/uzlaşma alanında son derece önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu hususta öncelikle suçtan zarar görenlerin hakları bakımından çalışmalar yapılmıştır²⁰⁴. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 1977 tarihli **Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkındaki 27 Sayılı Tavsiye Kararı** ile suçtan zarar görenlerin herhangi bir

²⁰¹ Özgenç, a.g.e., s. 194.

²⁰² Özgenç, a.g.e., s. 34-35, dn. 113.

²⁰³ Özgenç, a.g.e., s. 192, dn. 156.

²⁰⁴ Kaymaz, Gökcan, a.g.e., s. 62-63.

tazminat alamamaları durumunda Devletin bu kişilere tazminat ödenmesine katkıda bulunması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bahsi geçen karardaki temel ilkelerden yola çıkılarak, 24.11.1983 tarihinde **Şiddet Suçlarının Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi**²⁰⁵ kabul edilmiştir²⁰⁶.

Türkiye, **Şiddet Suçlarının Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi**'ni 24.04.1985 tarihinde imzalamış fakat henüz bu sözleşmeyi onaylamamıştır. Adalet Bakanlığı'nın bu tavsiye kararını temel alarak hazırladığı **Mağdur Hakları Kanunu**²⁰⁷ tasarısı da henüz kanunlaşmamıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin aldığı R(85)11 sayılı ve **Ceza Hukukunda Mağdurun Durumu** başlıklı kararına göre, suçtan zarar görenin çıkarlarının korunması ve gereksinimlerinin giderilmesi ceza adaletinin temel hedeflerinden biri olmalıdır ve Bakanlar Komitesi'ne göre, ceza muhakemesi hukukunun tüm aşamalarında suçtan zarar görenin gereksinimleri daha fazla dikkate alınmalıdır²⁰⁸.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(87)18 sayılı **Ceza Adaletinin Sadeleştirilmesi** başlıklı kararına göre Avrupa Birliği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 5 ve 6. maddelerinde yer alan hakları da dikkate alarak ceza muhakemesinde basitliği sağlamalıdır. Bakanlar Komitesi'ne göre, üye devletler, Anayasal hükümlerinin doğrultusunda mevzuatlarını inceleyerek, özellikle uygulanabilecek muhakeme dışı usûlleri değerlendirerek gerekli değişiklik ya da düzenlemeleri yapmalıdırlar²⁰⁹.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(87)21 sayılı **Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi**' başlıklı kararında ise üye devletlere failer ve suçtan zarar görenler arasında arabuluculuk uygulamasını teşvik etmeleri tavsiye edilmiştir²¹⁰.

²⁰⁵ Avrupa Konseyi'nin 24.11.1983 tarihinde kabul ettiği 'Şiddet Suçlarının Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi', (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/magdur_haklari_incelemeraporu.pdf, 31 Temmuz 2019.

²⁰⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 192-193.

²⁰⁷ Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı metni için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf>, 31 Temmuz 2019.

²⁰⁸ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 11; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 63; Sezer, **a.g.e.**, s. 30-31.

²⁰⁹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 63; Sezer, **a.g.e.**, s. 31; Özgenç, **a.g.e.**, s. 195.

²¹⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 196.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(95)12 sayılı **Ceza Adaletinin Yönetimi** başlıklı kararında ise Avrupa'da ceza adaleti sisteminde yaşanan problemlerin arttığı, davaların sürüncemede kaldığı ve muhakeme sürecinin çok uzun olduğu belirtilerek, bahsedilen problemlerin aşılmasında fayda sağlayabilecek çözümlerden birisi olarak uzlaşma tavsiye edilmiştir²¹¹.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin ceza hukukunda arabuluculukla ilgili en önemli kararı ise Bakanlar Komitesi tarafından 15.09.1999 tarihinde kabul edilen R(99)19 sayılı **Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**²¹² başlıklı tavsiye kararıdır²¹³. Bu karara göre, uzlaşmanın uygulanabilmesinde dikkate alınması gereken ilkeler detaylı şekilde belirtilmiş ve üye ülkelerin hükümetlerine, uzlaşmayı geliştirmeleri tavsiye edilmiştir²¹⁴.

(2) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(99)19 Sayılı Tavsiye Kararı ve Tavsiye Kararına Ekli Uzlaşma İlkeleri

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, R(99)19 sayılı **Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk** başlıklı tavsiye kararını 15.09.1999 tarihinde kabul etmiştir. Bu kararın ekinde açıklanan ilkeler²¹⁵, arabuluculuk ve uzlaştırma konusundaki temel ilkeleri belirttiği için oldukça önemlidir. Tavsiye kararı²¹⁶ şu şekildedir:

“Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi yasasının 15.b maddesi uyarınca,

²¹¹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 53.

²¹² Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 'Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk' başlıklı R(99)19 sayılı tavsiye kararının orijinal metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://rm.coe.int/1680706970>, 20 Temmuz 2019; çeviri metni için bkz. (Çevrimiçi) [https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/RecR\(99\)19%20T%C3%BCr%C3%A7e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/RecR(99)19%20T%C3%BCr%C3%A7e.pdf), 20 Temmuz 2019.

²¹³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 197.

²¹⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 198.

²¹⁵ Detaylı bilgi için Bkz. Mustafa Özbek, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 'Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk' Konulu Tavsiye Kararı, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.:7, S.:1, İzmir, 2005, s. 130, 131; Selman Dursun, “Avrupa Konseyi'nin Uzlaştırmaya Dair Tavsiye Kararları ve Türk Uzlaştırma Düzenemeleri”, **Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu**, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, 2018, s. 60-62.

²¹⁶ Çeviri metni için bkz. Özbek, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 'Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk' Konulu Tavsiye Kararı, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s.130-131.

Üye ülkelerde ceza meselelerinde esnek, kapsamlı, sorun çözücü, katılım seçeneğinin geleneksel ceza muhakemesini tamamlayıcı ya da ceza muhakemesine alternatif olduğu arabuluculuğun kullanımındaki gelişmelere dikkat çekerek,

Mağdur ve failin ve ceza muhakemesine katılan topluluklar kadar ceza muhakemesinden taraf olarak etkilenebilecek olan diğer kişilerin, ceza soruşturmasına aktif kişisel katılımının artırılmasının gerektiğini göz önüne alarak,

Mağdurların, mağduriyetlerinin sonuçlarına değinmeleri, faille iletişim kurmaları ve kendilerinden özür dilenmesi ve kendilerine tazminat ödenmesiyle ilgili olarak daha çok söz hakkına sahip oldukları konusundaki meşru menfaatlerini kabul ederek,

Faillerin sorumluluk duygularının teşvik edilmesinin ve onlara, topluma yeniden uyum sağlayıp ıslah olabilecekleri şekilde, hatalarını düzeltmeleri için pratik fırsatlar sunmanın önemini dikkate alarak,

Arabuluculuğun, suçun önlenmesinde, işlenmesinde ve suçun ortaya çıkardığı uyuşmazlığın çözülmesinde, bireyin ve toplumun önemli olan işlevinin değerini artırdığını, böylece daha yapıcı ve daha az baskıcı ceza adaleti sonuçlarını teşvik edeceğini kabul ederek,

Arabuluculuğun özel hüneler gerektirdiğini ve uygulama kanunlarını ve güvenilir bir eğitimi zorunlu kıldığını kabul ederek,

Ceza meselelerinde arabuluculuk hakkında sivil toplum örgütleri ve mahallî topluluklarca yapılması mümkün olan önemli katkıyı ve kamusal ve özel kuruluşların çabalarının birleştirilmesi ve düzenlenmesinin gerektiğini göz önüne alarak,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin gereklerine saygı duyarak, Üye ülkelerin hükümetlerine, ceza meselelerinde arabuluculuğun geliştirilmesinde, bu tavsiye kararının ekinde açıklanan ilkeleri dikkate alması ve bu metne mümkün olan en kapsamlı uygulamayı kazandırması tavsiye olunur”.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi bu kararında, ceza hukukunda arabuluculuğun faydalarına dikkat çekerek, arabuluculuğun geleneksel ceza muhakemesini tamamlayan bir alternatif olduğunu ifade etmiştir. Ceza hukukunda arabuluculukta tarafların sürece katılması, devletin ve failin özneleri olduğu geleneksel ceza muhakemesinden oldukça farklı olup arabuluculukta hedeflerden biri de tarafların kendi aralarındaki uyuşmazlıkları kendilerinin yönetmesi ve çözmeleri imkanının olmasıdır. Arabuluculukta suçtan zarar gören, menfaatlerine uygun herhangi bir tazminatı talep edebilir ve bunun üzerinde müzakereler yapılabilir. Ayrıca, faile de uyuşmazlığın çözümüne ve tazminat şeklinin belirlenmesine doğrudan katılma şansı tanınmaktadır. Böylelikle, failin ıslah edilmesi ve topluma kazandırılması mümkün hale gelir²¹⁷.

Bu tavsiye kararından, arabuluculuğun daha düzenli, istikrarlı ve güvenilir bir şekilde uygulanması için arabuluculuğun temel ilkelerinin yasalarda düzenlenmesi

²¹⁷ Özbek, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin ‘Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk’ Konulu Tavsiye Kararı, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 144-145.

gerektiği de anlaşılmaktadır. Arabuluculukta, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin korunmasına özen gösterilmeli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen güvencelere de bağlı kalınması gerekir²¹⁸.

II. TÜRK HUKUKUNDA UZLAŞMA

A. Genel Olarak

Ceza hukuku dışındaki alanlarda, uzlaşmaya ilişkin yapılan düzenlemeler daha eski tarihlere dayanmaktadır. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu²¹⁹ madde 35/A²²⁰, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun²²¹ madde 77/A²²², 4787 sayılı

²¹⁸ Özbek, a.g.e., s. 146.

²¹⁹ R.G. Tarihi: 07.04.1969, R.G. Sayısı: 13168.

²²⁰ Avukatlık Kanunu madde 35/A: "Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilam niteliğindedir."

²²¹ R.G. Tarihi: 28.11.2013, R.G. Sayısı: 28835.

²²² Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun madde 77/A: " (Ek:28/11/2017-7061/116 md.) (1) Bu Kanunda öngörülen idari para cezaları hakkında, ceza muhatabı tarafından, tespit edilen aykırılıkların kanun hükümlerine yeterince nüfuz edememekten veya kanun hükümlerini yanlış yorumlamaktan kaynaklandığının veya yargı kararları ile idarenin ihtilaf konusu olayda görüş farklılığının olduğunun ileri sürülmesi durumunda, Bakanlık bu maddede yer alan hükümler çerçevesinde idari para cezasının muhatabı ile uzlaşabilir. (2) Reklam Kurulu tarafından verilen idari para cezaları hariç olmak üzere, Bakanlık tarafından verilen idari para cezaları ile valilikler tarafından verilen idari para cezalarına karşı bu madde kapsamında uzlaşma talebinde bulunulabilir. (3) Uzlaşma talebi, idari para cezası kararının tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde, henüz idari yargı yoluna başvuru yapılmamış idari para cezaları için yapılır. Uzlaşma talebinde bulunulması halinde, dava açma süresi durur; uzlaşma sağlanamaması halinde süre kaldığı yerden işlemeye başlar. Uzlaşma sağlanamaması halinde yeniden uzlaşma talebinde bulunulamaz. (4) Bu madde kapsamında yapılan uzlaşma talepleri, uzlaşma komisyonları tarafından değerlendirilir. Uzlaşma komisyonlarının tutacakları uzlaşma tutanakları kesin olup gereği idarece derhal yerine getirilir. Ceza muhatabı, üzerinde uzlaşılan ve tutanakla tespit olunan hususlar hakkında dava açamaz ve hiçbir mercie şikayette bulunamaz. (5) Uzlaşma halinde, idari para cezasında yapılacak indirim oranı yüzde elliye geçemez. Bu madde uyarınca üzerinde uzlaşma talebinde bulunulan idari para cezaları hakkında 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 17 nci maddesi uyarınca ayrıca peşin ödeme indiriminden yararlanılamaz. Uzlaşma konusu yapılan idari para cezaları, uzlaşma gerçekleştiği takdirde, uzlaşma tutanağı uzlaşma anında tebliğ edilir ve tebliğinden itibaren on beş gün içinde ödenir. (6) Uzlaşma komisyonlarının başkan ve üyelerine, bu komisyonlardaki çalışmaları dolayısıyla verilecek huzur hakkı ve huzur ücreti ile buna ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir. (7) Uzlaşma komisyonlarının kurulması, çalışması ile bu madde kapsamında yapılacak başvurulara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir".

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun²²³ madde 7²²⁴ ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu²²⁵ madde 85²²⁶ örnek olarak verilebilir. Bunlara ek olarak, özel hukuk alanında ise 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu²²⁷ alternatif uyuşmazlık çözümlerinin gelişip yaygınlaşmasında son derece etkili olmuştur²²⁸.

Ceza hukukunda uzlaşma kurumuna ise ilk olarak vergi ceza hukukunda yer verilmiştir. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu²²⁹ Dördüncü Kitap, Üçüncü Kısım, Üçüncü Bölüm altında Ek madde 1 ile 12 arasında düzenlenen uzlaşma, idare ile vergi mükellefi arasındaki vergi uyuşmazlıklarının kolay ve hızlı bir şekilde çözülmesi

²²³ R.G. Tarihi: 18.01.2003, R.G. Sayısı: 24997.

²²⁴ Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun madde 7/1: "Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir."

²²⁵ R.G. Tarihi: 16.06.2006, R.G. Sayısı: 26200.

²²⁶ Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu madde 85/9, 85/10, 85/11: "... (Ek fıkra: 17/4/2008-5754/49 md.) Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurları tarafından devamlı mahiyetteki işyerlerinde yapılan asgarî işçilik incelemesi sonucunda tespiti yapılan ve sigortalılara mal edilemeyen fark sigorta primine esas kazanç matrahı üzerinden gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte hesaplanacak sigorta primi ve buna bağlı uygulanacak idari para cezalarında, konuya ilişkin raporun Kurumun ilgili birimine gönderilmesinden önce işverenle uzlaşma yapılabilir. Uzlaşmaya varılması halinde, bu durum tutanakla tespit edilir. Uzlaşılan tutarlar kesin olup, uzlaşma konusu yapılan tutarlar hakkında işverence dava açılmaz ve hiçbir mercie şikayet ve itirazda bulunulamaz. Uzlaşılan prim ve idari para cezaları, uzlaşma tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir ay içinde ödenir. İşveren, uzlaşılan idari para cezası tutarı için ayrıca peşin ödeme indiriminden yararlandırılmaz. Uzlaşılan tutarların, bu sürede tam olarak ödenmemesi halinde uzlaşma bozulur ve uzlaşılan tutarlar kazanılmış hak teşkil etmez. Uzlaşmanın temin edilememiş veya uzlaşma müzakeresinde uzlaşmaya varılamamış olması veya uzlaşmanın bozulması hallerinde işveren, bu konuya ilişkin daha sonra uzlaşma talep edemez. (Ek fıkra: 17/4/2008-5754/49 md.) Uzlaşma neticesinde indirim yapılması nedeniyle tahsil edilmemiş olan sigorta primlerinin daha sonra Kurum veya mahkeme kararıyla sigortalılara mal edilmesi halinde, daha önce eksik tahsil olunan sigorta primleri, sigortalının çalıştığı süre ve sigorta primine esas kazancı dikkate alınarak gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte tahsil olunur. Asgarî İşçilik Tespit Komisyonunun çalışma usul ve esasları, Komisyonda görev alacak teknik elemanların nitelikleri, asgarî işçilik tespitinde uygulanacak yöntem, verilerin belirlenmesi, tamamlanmış veya devam etmekte olan işlerle ilgili yapılacak yerinde tespit kriterleri, uzlaşma komisyonlarının oluşumu, çalışma usul ve esasları ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usul ve esaslar, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

²²⁷ R.G. Tarihi: 22.06.2012, R.G. Sayısı: 28331.

²²⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 223-230.

²²⁹ R.G. Tarihi: 10.01.1961, R.G. Sayısı: 10703, R.G. Tarihi: 11.01.1961, 10704, R.G. Tarihi: 12.01.1961, R.G. Sayısı: 10705.

maksadıyla düzenlenmiştir. Vergi hukukunda uzlaşma, verginin ya da ceza miktarının iki taraf arasında uyuşma sağlanarak çözümlenmesidir²³⁰.

B. Ceza Muhakemesinde Uzlaşma

Hukukumuzda suçtan zarar görenin korunması hususu uzun yıllar boyunca ihmal edilmiş, ceza hukuku reformu çalışmaları daha ziyade fail dikkate alınarak yürütülmüştür. Hukukumuzda sanık haklarının iyileştirilmesi için çalışmalar yapılmaya başlanmış, özellikle Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sanık hakları konusunda önemli bir yol kat edilmiştir²³¹.

Önceki bölümde anlattığımız üzere, onarıcı adalete duyulan ihtiyaç zamanla daha çok ortaya çıkmış, suçtan zarar görenin tatmin edilmesi daha önemli bir hedef haline gelmiştir. Bu sebeple suçtan zarar görene bazı haklar ve yetkiler tanınması öngörülmüş, suça karşı sadece cezai yaptırım yeterli görülmeyerek suçtan zarar görenin zararını giderim yolu olarak onarıcı adalet anlayışı benimsenmiştir.

Suçun failine acı vermeye odaklanan **cezalandırıcı (ders verici) adalet anlayışı** 18.yüzyıl sonunda etkinliğini kaybetmiş, suçluyu ıslah etmeyi hedefleyen ve bu hedefi hayata geçirmek için de cezaevlerini araç olarak kullanan **ıslah edici adalet anlayışı** da 20.yüzyılın sonunda yerini **onarıcı adalet anlayışına** bırakmıştır²³². **Onarıcı ceza adaleti anlayışı** ise suç failinin yol açtığı zararlar üzerinde yoğunlaşmakta, suçtan doğan zararın giderilmesini, tarafların tatmin edilmesini ve böylelikle toplumsal barışın ve güvenliğin sağlanmasını hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşırken de failin suç teşkil eden davranışlarının sonuçlarını anlaması, davranışlarının yanlış olduğunu kabul etmesi ve suç nedeniyle ortaya çıkan zararın giderilmesi için gerekenleri yapmaya hazır olması, onarıcı ceza adaleti anlayışındaki temel beklentiler olarak sayılmıştır²³³.

Ceza hukukumuzda başta TCK²³⁴, CMK ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun²³⁵ olmak üzere 2005 yılında reform niteliğinde mevzuat

²³⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 231-232.

²³¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 208.

²³² Vahit Bıçak, "Türk Ceza Hukukunda Adalet Anlayışı: Onarıcı Adalet Yaklaşımıyla Ceza Adalet Sisteminin Yeniden İnşası", **Adalet Şurası 10 – 11 Ocak 2018**, Ankara, Haziran 2018, s. 117-135. Yazar, **cezalandırıcı adalet anlayışı** terimi yerine, **haddini bildirici** veya **ders verici adalet anlayışı** terimini kullanmıştır.

²³³ Soysal, **a.g.e.**, s. 216-217; Özgenç, **a.g.e.**, s. 214.

²³⁴ R.G. Tarihi: 12.10.2004, R.G. Sayısı: 25611.

değişiklikleri yapılmış ve suçtan zarar görenin korunması alanına ilişkin de yeni düzenlemeler ve kurumlar getirilmiştir²³⁶. Bu düzenlemelerde ve kurumlarda, dünyada hızla yayılan onarıcı ceza adaleti anlayışının etkileri görülmektedir²³⁷. Bunların başında, CMK madde 234'te yer alan **mağdur ile şikâyetçinin hakları** düzenlemesi gelmektedir²³⁸. Diğer bir kurum ise **ertelemeler**. Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için aranan şartlar arasında **uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere**, suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi sayılmaktadır²³⁹. Ayrıca CMK madde 231/1 uyarınca; suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşulu derhal yerine getirilemediği takdirde, sanık hakkında mağdura veya kamuya verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödemek suretiyle tamamen gidermesi koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir. Bunlara ek olarak TCK madde 50/1-b'ye göre; kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, muhakeme sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine çevrilebilir²⁴⁰.

CMK'nın mağdurları korumaya yönelik başka bir düzenlemesi de, madde 236/2 ve 236/3'te yer almaktadır²⁴¹. Buna göre;

“...(2) İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.

²³⁵ R.G. Tarihi: 29.12.2004, R.G. Sayısı: 25685.

²³⁶ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ise 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile 01.06.2005 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

²³⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 74.

²³⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 215.

²³⁹ Bkz. CMK madde 171/3-d ve madde 231/6-c.

²⁴⁰ Centel, Zafer, **El Kitabı**, s. 800-801.

²⁴¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 220.

(3) *Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.*”

Onarıcı adalet sadece mağdurun değil, failin ve toplumun da haklarını dikkate alan bir sistem olduğu için bu anlayışın, **failin yeniden topluma kazandırılması fonksiyonuna** da değinmek gerekmektedir. Örneğin, mahkumların cezaevlerinde isteğe bağlı olarak çalıştırılmaları, failin cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata daha kolay uyum sağlaması yönünden onarıcı bir uygulamadır²⁴².

Vergi Usul Kanunu’ndan sonra uzlaşma; 2005 yılında yürürlüğe giren TCK madde 73/8, CMK madde 253, 254, 255 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu²⁴³ madde 24 ile ceza hukukumuzda girmiştir. TCK madde 73/8;

“Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla suçtan zarar gören ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet Savcısı veya hakim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir.”

şeklinde düzenlenmişti. Fakat uzlaşmanın uygulanması sırasında karşılaşılan sorunlar ve doktrindeki tartışmalı hususlar nedeniyle 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile TCK madde 73/8 yürürlükten kaldırılmış ve ÇKK madde 24 ile CMK madde 253 ve 254 maddelerinde büyük değişiklikler yapılmıştır²⁴⁴. 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler sonrasında ise 2016 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile bir kez daha köklü değişiklikler yapılması gereği hasıl olmuştur. Bahsi geçen kanunlarla yapılan değişiklikler yeri geldiğinde detaylı şekilde izah edildiğinden, tekrardan kaçınmak adına burada yer verilmemiştir.

²⁴² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 76-77, dn. 337.

²⁴³ R.G. Tarihi: 15.07.2005, R.G. Sayısı: 25876.

²⁴⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 79-80; Özgenç, **a.g.e.**, s. 234-235.

Uzlaşmaya ilişkin usul kuralları ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun **Özel Yargılama Usulleri** başlıklı Beşinci Kitabı'nın **Uzlaşma ve Müsadere** başlıklı İkinci Kısım'ında düzenlenmiştir. İkinci kısmın birinci bölümünde madde 253, 254 ve 255'te uzlaşma ve uzlaştırmaya ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Bahsi geçen maddeler uyarınca;

- soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan suçlarda,
- şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın Türk Ceza Kanunu'nda yer alan ve madde 253/1-b'de sayılan suçlarda,
- suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda,
- soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olanlar hariç olmak üzere, diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunan suçlarda,

şüpheli ile suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması için girişiminde bulunulur.

Uzlaştırma müzakereleri sonucunda şüphelinin, suçtan doğan zararı veya mağduriyeti gidermesi üzerine uzlaşmaya varılması halinde, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı; kovuşturma evresinde ise hakim ya da mahkeme tarafından düşme kararı ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir. Böylelikle taraflar arasındaki uyuşmazlık **muhakeme dışı (extrajudicial)** bir yolla çözüme kavuşturulmuş olur²⁴⁵.

Belirtmek gerekir ki, TCK'nın mülga madde 73/8 maddesi ile 5560 sayılı Kanun öncesi CMK madde 253 ve 254'ün detaylı hükümler içermemesi sebebiyle uzlaşmanın nasıl yapılacağı hususunda yaşanan belirsizlikler, Türkiye Barolar Birliği'nin bir yönerge çıkarmasına sebep olmuştur. **Türk Ceza Kanunu 73. Maddesi ile Ceza Muhakemesi Kanunu 253, 254 ve 255. Maddelerinde Düzenlenen Uzlaşmanın Uygulanması Hakkında Yönerge**²⁴⁶; uzlaşmanın

²⁴⁵ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 80-81; Özgenç, **a.g.e.**, s. 236.

²⁴⁶ 5560 sayılı Kanundan önce mevzuatta **uzlaştırıcı** olarak sadece avukatların görevlendirilebilmesi öngörülmüştür. Bu sebeple TBB de uzlaşmanın uygulanma usullerini

barolara getirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesinde uyulacak usullerin gösterilmesi, uygulamada birlik ve düzenin sağlanması amacıyla çıkartılmıştır. Bu **Yönerge**, uzlaşmayla ilgili bir yönetmelik çıkartılıncaya dek, kılavuz görevi görmüştür²⁴⁷. Konu hakkında bir yönetmeliğin hazırlanıp yürürlüğe girmesi ise 5560 sayılı Kanun ile CMK madde 253'te yapılan değişikliklerden sonra gerçekleşmiştir.

1. Uzlaşmanın Hukuki Niteliği ve Benzer Kurumlarla Farklılıkları

a. Uzlaşmanın Hukuki Niteliği

CMK'da **uzlaşma** adı altındaki düzenleme, **geniş anlamda uzlaşmanın** sadece bir kısmı olup doktrinde **dar anlamda uzlaşma** olarak adlandırılan **mağdur-fail uzlaşması**nı düzenlemektedir²⁴⁸. Bundan ayrı olarak, örneğin TCK madde 73/4-7'de düzenlenen **şikayetten vazgeçme** de geniş anlamda uzlaşmanın bir şekli sayılabilir²⁴⁹.

Suçtan doğan mağduriyetin iki şekilde giderilmesi mümkündür. Birincisi klasik muhakeme usulü; ikincisi ise muhakeme dışı bir yol olan uzlaşmadır²⁵⁰. Uzlaşma sonucunda mağduriyetin giderilmesiyle, süreç suçtan zarar görenin tatmini ile son bulmaktadır. Bu da uzlaşmanın **hukuk uyuşmazlıklarını giderme yöntemi** olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur²⁵¹.

Savcının klasik ceza muhakemesindeki rolü uzlaştırma sürecinde değişmektedir. Zira savcının buradaki görevi, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığı ile edimin hukuka ve ahlaka uygun olup olmadığını

göstererek uygulama birliği sağlamak için 04.09.2005 tarihinde bahsi geçen Yönergeyi çıkartmıştır. Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 82, dn.354; Özgenç, **a.g.e.**, s. 239, dn. 104. Türk Ceza Kanunu 73. Maddesi İle Ceza Muhakemesi Kanunu 253, 254 ve 255. Maddelerinde Düzenlenen Uzlaşmanın Uygulanması Hakkında Yönergesi için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.ordubarosu.org.tr/Print.aspx?ID=12397&Tip=>, 9 Temmuz 2019

²⁴⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 81, 82; Özgenç, **a.g.e.**, s. 239.

²⁴⁸ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 49; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 1-2.

²⁴⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 402.

²⁵⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 239. Süheyl Donay ise uzlaşmayı, ceza muhakemesini engelleyen, uyuşmazlığın taraflarının bir özel anlaşması olarak değerlendirmiş, suç mağduru ile suçu suçu işlediği iddia edilen kişi arasındaki cezai ilişkinin dostane bir yolla çözümünü olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Süheyl, Donay, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, Beta, Şubat 2015, s. 322.

²⁵¹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 49-50; Özgenç, **a.g.e.**, s. 240.

denetlemektir. Bu nedenle uzlaşmanın klasik bir savcılık işlemi olmadığı ortadadır²⁵². Nitekim, Yargıtay 4.Ceza Dairesi'nin 31.01.2007 tarih ve 2006/9889 E., 2007/970 K. sayılı ilamında²⁵³ uzlaşmanın soruşturma işlemi olmadığını açıkça belirtmiştir;

“... Uzlaşma teklifinin bir ‘soruşturma işlemi’ olmaması ve uzlaşma kurumunun tarafların iradeleriyle gerçekleştirilebilecekleri bir yasal barış yolu olması nedenleriyle, kanun koyucunun, uzlaşma hükümlerinin teklifi ya da uygulanabilmesi amacıyla kişilerin zorla getirilmesine izin vermediği anlaşılmaktadır...”

Uzlaşmanın, medeni hukuktaki gibi bir tür sözleşme, sulh veya feragat olarak değerlendirilmesi de isabetli değildir çünkü uzlaşmanın temel unsurları sulhten ve feragatten farklıdır²⁵⁴. HMK madde 307'ye göre, **davadan feragat** davacının, **talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir** ve feragatin konusu, davacının **talep sonucudur**. Madde 307 ve devamındaki düzenlemelere göre; feragatin hüküm ifade etmesi, karşı tarafın ve mahkemenin muvafakatine bağlı değildir. Kayıtsız ve şartsız şekilde yapılması gereken feragat, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurmaktadır ve ancak irade bozukluğu söz konusu olduğunda feragatin iptali istenebilir. Aynı durum, *davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesi* anlamına gelen **davayı kabul** için de geçerlidir. Belirtmek gerekir ki, kabul ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda hüküm doğurmaktadır. Uzlaşma ise, şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin kabulüne bağlı olup bu iki kurumdan tamamen farklıdır²⁵⁵.

Bunlara ilave olarak, uzlaşma ile sulh arasında da ince bir çizgi vardır. HMK madde 313'e göre, **sulh** *görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir*. Başka bir ifadeyle, sulh tarafların aralarındaki uyuşmazlığı anlaşılarak sonuçlandırmalarıdır. Esasen uzlaşma, bazı yönleriyle sulhe ile benzer özellikler taşımaktadır. Zira uzlaşmanın temeli **sulh anlayışına**

²⁵² Özgenç, **a.g.e.**, s. 240-241; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 82.

²⁵³ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 50, dn.19.

²⁵⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 84; Özgenç, **a.g.e.**, s. 241.

²⁵⁵ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 84.

dayanmakta olup sulh de alternatif uyuşmazlık çözümlerinden biri olarak değerlendirilmektedir²⁵⁶.

Bunlara ek olarak, HMK madde 313/4'e göre sulhun şarta bağlı olarak yapılabileceği belirtilmişken, CMK'da düzenlenen uzlaşmanın, şarta bağlı olarak gerçekleştirilmesine olanak yoktur²⁵⁷. Ayrıca uzlaşmada mahkeme veya savcı, tarafların üzerinde anlaşmaya vardıkları edimin hukuka ve ahlaka uygun tespit etmekte ve edimin ifa edilmesinin sonuçlarına göre hüküm kurmaktadır²⁵⁸.

Doktrinde uzlaşmanın bir ceza hukuku kurumu mu, yoksa bir ceza muhakemesi hukuku kurumu mu olduğu hususunda tartışmalar yaşanmıştır. Özellikle 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerden sonra, kanunların zaman bakımından uygulanması hususunda, bu tartışma önem kazanmıştır. 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önce uzlaşma, TCK'nın **Genel Hükümler** başlıklı birinci kitabının, **Yaptırımlar** başlığı altındaki üçüncü kısmının **Dava ve Cezanın Düşürülmesi** başlıklı dördüncü bölümünde düzenlenmişti ve madde 73'ün başlığı **Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikâyeteye Bağlı Suçlar, Uzlaşma** idi. Bu maddenin mülga sekizinci fıkrasında ise **uzlaşmaya** yer verilmiş ve uzlaşmanın, aynı bölümde yer alan **sanığın veya hükümlünün ölümü, af, zamanaşımı ve önödeme** gibi davanın ve cezanın düşürülmesi sonucunu doğuran bir kurum olarak düzenlendiği ifade edilmekteydi. Fakat TCK madde 73/8'in yürürlükten kaldırılmasıyla, uzlaşmanın yalnızca iki kanuni dayanağı kalmıştı. Bunlar; CMK madde 253 ila 255 arasındaki düzenlemeler ve ÇKK madde 24'teki düzenlemeydi. CMK'da ise uzlaşma, **Özel Yargılama Usulleri** başlıklı beşinci kitap içinde yer bulmuştur. Bu durumda uzlaşmanın, ceza muhakemesi hukuku bakımından **özel bir muhakeme usulü** olarak kabul edildiği belirtilmiş, fakat uzlaşmada gerçek anlamda bir muhakeme yapılmadığı, uyuşmazlığın muhakeme dışı usulle çözümlendiği ifade edilmiştir²⁵⁹.

²⁵⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 85; Ildır, **a.g.e.**, s. 165; Özgenç, **a.g.e.**, s. 241-242.

²⁵⁷ Soysal, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma**, s. 238.

²⁵⁸ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 51, dn. 20.

²⁵⁹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 83-84; Özgenç, **a.g.e.**, s. 243-244.

Doktrindeki bir görüş, uzlaşmayı bir muhakeme engeli²⁶⁰ veya bir dava şartı²⁶¹ olarak nitelendirmiş, uzlaşmanın kamu davasının açılmasını önlemesi veya açılmış olan kamu davasını ortadan kaldırması da bu iddianın dayanağı olarak göstermiştir. Uyuşmazlığın taraflarına uzlaşma teklifinde bulunulup teklif reddedilmedikçe veya reddedilmiş sayılmadıkça, kamu davası açılamaz; CMK'nın 174/1-c maddesi gereğince uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde uzlaşma uygulanmadan iddianame düzenlenirse, iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesine karar verilir. Yargıtay da vermiş olduğu muhtelif kararlarda uzlaşmanın bir kovuşturma şartı olduğunu vurgulamıştır²⁶².

Doktrindeki başka bir görüşe göre, uzlaşma muhakemeyi önleyici yapısı gereği bir ceza muhakemesi hukuku kavramıdır ve bu nedenle onun yeri CMK olmalıdır²⁶³. Diğer bir görüşe göre ise uzlaşma, ceza ve davanın düşürülmesi üzerindeki etkisi nedeniyle TCK'da yer almalıdır. Çünkü uzlaşma, devletle suçlu arasında bulunan cezalandırma ilişkisini ortadan kaldırdığı için, esas bakımından bir ceza hukuku kurumudur²⁶⁴. Bu görüş benzeri başka bir görüş ise, uzlaşmanın her ne kadar CMK'da düzenlenmiş olsa da, taraflar arasında uzlaşma sağlanması durumunda savcının iddianame düzenlemesinin önünü kapadığını ve bunun kamu davasının mecburiliği ilkesinin benimsendiği bir hukuk sisteminde gerçekleşmiş olması sebebiyle aslında uzlaşmanın devletin ceza verme yetkisini ortadan kaldırdığını ifade ederek, uzlaşmanın maddi ceza hukuku yönünden TCK'da düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür²⁶⁵.

²⁶⁰ Nur, Centel- Hamide, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Bs., İstanbul, Beta, Eylül 2019, s. 564; Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 10. Bs., Ankara, Seçkin, Ağustos 2019, s. 81; Sezer, **a.g.e.**, s. 56.

Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu ise uzlaştırmayı, "ceza muhakemesi şartı" olarak isimlendirmişlerdir. Bkz. Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. bs., Ankara, Seçkin, Eylül 2018, s. 585.

²⁶¹ Can Canpolat, Zeyyat Sabuncuoğlu, **Uzlaştırma**, 2. Bs., İstanbul, Legal, Mayıs 2019, s. 21-22.

²⁶² "... Uzlaşma bir kovuşturma şartı olduğundan, uzlaşma kapsamında kalan suç yönünden uzlaşma işlemi yapılmalı, sonucuna göre hüküm kurulmalıdır." Y.7.CD., T.: 23.12.2008, E.: 2006/8806, K.:2008/22324. (Sezer, **a.g.e.**, s. 57, dn.139) "... şikayete bağlı bulunması ve zarar görenin gerçek kişi olması nedeniyle uzlaşma kapsamında kaldığı ve uzlaşma da bir kovuşturma şartı olduğundan öncelikle 5237 sayılı yasanın 7/2 maddesi de nazara alınarak 5271 sayılı CMK'nın 253 ve 255. maddeleri gereğince uzlaştırma işlemi yapılması, sonuçsuz kalması halinde lehe olan yasaya göre hüküm kurulması gerektiğinin düşünülmemesi..." Y.5.CD., Tarihsiz, E.: 2006/13895, K.: 2007/395. (Sezer, **a.g.e.**, s. 57, dn.139)

²⁶³ Çulha v.d., **a.g.e.**, s. 46.

²⁶⁴ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 3-4

²⁶⁵ Yenisey, Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 795-796.

Bir başka görüşe göre ise uzlaşma hem muhakemeyi önlemesi sebebiyle muhakeme hukukunun bir kurumu, hem de faille devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirdiği için ceza hukuku kurumudur²⁶⁶. Fakat burada muhakemeye devam edilemediği için bireyle devlet arasındaki ceza ilişkisi şekli bir işlem ile sona erdiğinden, uzlaşmanın muhakeme hukuku kurumu olma özelliğinin daha ağır bastığı ifade edilmektedir²⁶⁷. Diğer bir görüş ise uzlaşmaya bir ceza muhakemesi hukuku kurumu olarak bakılması gerektiğini, ancak bunu yaparken uzlaşmanın geleneksel ceza adalet anlayışının temel felsefesinden ayrı tutulması gerektiğini savunmuştur²⁶⁸.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 06.11.2007 tarih ve 2007/6-212 E., 2007/229 K. sayılı ilamında, CMK'da ve ÇKK'da düzenlenen uzlaşmanın, inşa edilmiş tarzı itibarıyla hem ceza hukuku kurumu hem de ceza muhakemesi hukuku kurumu özelliğini taşıyan ***karma bir kurum*** olduğunu kabul etmiştir. Uzlaşmanın, şekil itibarıyla bir ceza muhakemesi kurumu olduğu ortada olmasına karşın, uzlaşma ile doğan sonuçlar dikkate alındığında uzlaşmanın ceza hukukuyla da sıkı bir ilişkisi olduğunu belirtmek gerekir²⁶⁹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 12.3.2019 tarih ve 2016/61 E., 2019/197 K. sayılı ilamında²⁷⁰;

"19.12.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle, 5237 sayılı TCK'nın 73. maddesinin başlığında yer alan "uzlaşma" ibaresi metinden çıkarılmış, 45. maddesiyle de aynı maddenin sekizinci fıkrası yürürlükten kaldırılmış, yine 24 ve 25. maddeleri ile CMK'nın 253 ve 254. Maddeleri değiştirilmiştir.

*Yapılan bu düzenlemeye göre **uzlaştırmanın bir ceza muhakemesi kurumu olduğu açık ise de birey ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi nedeniyle maddi ceza hukukunu da ilgilendirdiği tartışmasızdır.***"

²⁶⁶ Aynı yönde görüş için bkz. Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 70-71. Centel, Zafer, **El Kitabı**, s. 477; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 49-53; Sezer, **a.g.e.**, s. 58; Özgenç, **a.g.e.**, s. 245-246.

²⁶⁷ Centel, Zafer, **El Kitabı**, s. 477; Özgenç, **a.g.e.**, s. 246; Ali Savaş Çubukçuoğlu, **Onarıcı Adalet Bağlamında Ceza Hukukunda Uzlaştırma Kurumu ve Kapsamı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 8; Mahmut Kaplan, "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları", **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.: 5, S.: 1, Haziran 2015, s. 79-80.

²⁶⁸ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 357-370.

²⁶⁹ Sezer, **a.g.e.**, s. 57; Özgenç, **a.g.e.**, s. 246.

²⁷⁰ Lexpera, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2016-61-k-2019-197-t-12-3-2019>, 03 Kasım 2019.

denilerek Yargıtay'ın güncel kararlarında da istikrarlı şekilde karma yapıdan bahsedildiği anlaşılmaktadır.

5560 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerden sonra uzlaşmanın hukuki niteliğinin belirlenmesi, kanunların zaman bakımından uygulanması bakımından önemli bir gereksinim haline gelmiştir. Zira 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası, uzlaşmaya tabi suçların kapsamı genişletilirken, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile etkin pişmanlık öngörülen suçlar uzlaşma kapsamından çıkarılmıştır. Böyle olunca da, TCK madde 73/8'in yürürlükten kaldırıldığı 19.12.2006 tarihine kadar işlenen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile etkin pişmanlık öngörülen suçlar yönünden uzlaşma hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususu tartışmaya açılmıştır. Eğer uzlaşma, ceza hukuku kurumu olarak kabul edilirse, TCK madde 7 gereği uzlaşma ile ilgili değişiklikler failin lehine veya aleyhine olup olmamalarına göre uygulama alanı bulacak; eğer uzlaşma, ceza muhakemesi kurumu olarak kabul edilirse, uzlaşmayla ilgili değişiklikler derhal uygulama alanı bulacaktır²⁷¹.

5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesi TCK'da uzlaşmayla ilgili bir düzenleme bulunduğu için sanık lehine olması sebebiyle 19.12.2006 tarihinden önce işlenen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda ve etkin pişmanlık öngörülen suçlardan şikayete tabi olan suçlar hakkında, uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür²⁷². Burada önemle ifade etmek gerekir ki, 24/11/2016 tarihli ve 6763 sayılı Kanun madde 34 ile CMK madde 253/3'te yer alan "*etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile*" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır ve böylelikle etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlarda da uzlaşmanın yolu açılmıştır.

5560 sayılı Kanunla TCK'dan uzlaşmanın çıkarılması ve 5560 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesindeki "*Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla hükme bağlanmış olmakla beraber henüz kesinleşmemiş olan dosyalarda, uzlaşma kapsamının genişlediğinden bahisle bozma kararı verilemez.*" şeklindeki düzenleme, uzlaşmanın bir ceza muhakemesi hukuku kurumu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu noktada Yargıtay 22. Ceza Dairesi'nin 07.06.2016 tarih ve 2015/17692 E., 2016/9727 K. sayılı ilamından da bahsetmek gerekmektedir. Bahsi geçen kararda;

²⁷¹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 87; Özgenç, **a.g.e.**, s. 246-247.

²⁷² Özgenç, **a.g.e.**, s. 248; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 87.

“5252 sayılı Yasanın 9/3. maddesi uyarınca, sanık yararına olan hüküm, önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak ortaya çıkan sonuçların birbiriyle karşılaştırılması suretiyle bulunacağı, uyarılma hükmünde kazanılmış hak olmayacağından, dosya içeriğine göre, müştekinin ikametine gece vakti şahsi çeviklik gerektirecek şekilde balkondan tırmanıp içerisinden suça konu eşyaların çalınması, yakalandığında da üzerinden çıkan suça konu eşyaların müştekiye iadesinin sağlanması şeklinde gerçekleşen eylemde, sanığın eylemine uyan, 765 sayılı TCK'nin 493/1, 523, 59, 81. maddeleriyle, 5237 sayılı TCK'nin 142/1-b, 143, 116/1-4. maddelerinin "konut dokunulmazlığının ihlali suçu açısından uzlaşma koşulları da değerlendirilerek" her iki Yasaya göre denetime olanak sağlayacak şekilde uygulanan Yasa maddeleriyle, verilmesi gereken cezalar ayrı ayrı tespit edilip, sonuç cezalar karşılaştırılarak lehe olan yasa belirlenerek uygulama yapılması gerektiğinin gözetilmemesi,

Bozmayı gerektirmiş, hükümlü ...'ın temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülüş olduğundan, hükmün bu sebepten dolayı istem gibi BOZULMASINA, infaz aşamasında lehe yasa uygulaması nedeni ile yapılan lehe uygulamaların kazanılmış hak oluşturmayaçağının gözetilmesine, 07/06/2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”

denilmektedir. Yani 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun²⁷³ madde 9/3'teki *“Lehe olan hüküm, önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak, ortaya çıkan sonuçların birbirleriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir.”* hükmünün uygulanması sırasında, uzlaştırmamanın da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği, yani uzlaştırmamanın koşulları var ise ve sanık için uzlaştırmamanın uygulanması lehine olacak ise uzlaştırmaya başvurulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, 5560 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 19.12.2006 tarihinden önce işlenen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile etkin pişmanlık öngörülen suçlar açısından da lehe kanun ilkesi gereğince uzlaştırmaya başvurulması gerekmektedir²⁷⁴.

²⁷³ R.G. Tarihi: 13.11.2004, R.G. Sayısı: 25642.

²⁷⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 88; Özgenç, **a.g.e.**, s. 248.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 5.10.2018 tarih ve 2018/3823 E., 2018/16582 K. sayılı ilamında²⁷⁵, yerel mahkemenin hakaret suçunun işlendiği konusundaki kararında direnmesi üzerine yapılan değerlendirmede;

“02/12/2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanunun 34. maddesiyle 5271 sayılı CMK’nın 253. maddesinde uzlaştırmaya ilişkin kapsamlı değişiklikler yapılmış, Cumhuriyet savcısı ya da mahkeme tarafından uzlaştırma yapılması uygulaması sona ermiş, uzlaştırmayla ilgili işlemler, Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde oluşturulan uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirilecek olan konusunda eğitilmiş uzlaştırmacılara bırakılmıştır. Her ne kadar uzlaştırma usul hukuku kurumu olarak düzenlenmiş ise de, fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi bakımından maddi hukuka da ilişkin bulunması nedeniyle yürürlüğünden önceki olaylara uygulanabilecektir. Bu açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde ve uzlaştırmacının hukuki niteliği nazara alındığında, 6763 sayılı Yasayla getirilen uzlaştırma bürosuna ve büro tarafından görevlendirilecek olan konusunda eğitilmiş uzlaştırmacılara ilişkin düzenlemelerin, sanık lehine olduğu dikkate alınıp uzlaştırmadan beklenen toplumsal fayda da nazara alındığında, anılan düzenlemelerin yürürlüğünden önceki olaylara da uygulanması gerekmektedir.”

denilerek, yerel mahkemenin direnmesi konusunda karar verilmek üzere dosya Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderilmiştir. Buradan da anlaşılabacağı üzere, uzlaşmanın hukuki niteliğinin değerlendirilmesi hususunda hala yargı mercilerinin farklı kademelerinde dahi farklı uygulamalar ve görüşler mevcuttur.

Özetlemek gerekirse, uzlaşmanın karma bir hukuki niteliğe sahip olduğu daha açık ifade ile, uzlaşmanın hem ceza hukuku hem de ceza muhakemesi hukuku kurumu olduğunu söylemek mümkündür. Uzlaşma kapsamında olan bir suç bakımından uzlaşma uygulanmadan muhakemeye devam edilememektedir yani bu suçlarda uzlaşma bir muhakeme şartı²⁷⁶ olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, taraflar arasında uzlaşmanın sağlanmış olması ve uzlaşmaya ilişkin diğer koşulların sağlanmış olması durumunda, şüphelinin veya sanığın cezai sorumluluğu ortadan kalktığı için uzlaşma maddi ceza hukukunun bir parçasıdır. Bunun ise iki

²⁷⁵ Lexpera, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/4-ceza-dairesi-e-2018-3823-k-2018-16582-t-5-10-2018>, 03 Kasım 2019.

²⁷⁶ Bazı yazarlar **muhakeme şartı** yerine **muhakeme engeli** terimini kullanmaktadır. Bkz. Özbek, Cüni, Özcan, a.g.e., s. 25.

sonucunun olduğu belirtilmektedir; birincisi, zaman bakımından uygulanmaya ilişkindir. Muhakeme normlarının geçmişte işlenen suçlar bakımından dahi derhal uygulanmaları esas iken; ceza normları, **kanunsuz suç ve ceza olmaz** ilkesi gereği kural olarak geçmişte işlenen suçlar yönünden uygulanamaz. Fakat ceza adaleti gereği, fail lehine olmak koşuluyla ceza normlarının geçmişte işlenen fiiller yönünden uygulanması mümkündür. Bu nedenle doktrinde, uzlaşmanın fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini ilgilendirdiği ileri sürülerek, uzlaşmanın kapsamını genişleten bir normun fail lehine olacağı gerekçesiyle geçmişe dönük fiiller bakımından da uzlaşmanın uygulanabileceği savunulmaktadır. İkinci sonuç ise, kıyas yasağına ilişkindir. Muhakeme normlarında kıyas serbestisi söz konusu iken; ceza normlarında kıyas yasağı vardır. Bu nedenle uzlaşmanın kapsamını kıyas yoluyla daraltmak ya da genişletmek mümkün değilken, uzlaşmanın nasıl gerçekleştirileceğine dair usul yönünden kıyas yapmanın mümkün olduğu belirtilmektedir²⁷⁷.

b. Uzlaşmanın Benzer Kurumlarla Farklılıkları

(1) Önödeme ve Uzlaşma

Önödeme, TCK'nın Birinci Kitap, Üçüncü Kısım, Dördüncü Bölümü'nde 'Dava ve Cezanın Düşürülmesi' başlığı altında 75. maddede düzenlenmiştir²⁷⁸.

²⁷⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 25.

²⁷⁸ TCK madde 75: "Önödeme-Madde 75- (1) Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların faili; a) Adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını, b) Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için otuz Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı, c) Hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırını, soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmaz. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/12 md.) Taksirli suçlar hariç olmak üzere, önödemeye bağlı olarak kovuşturmaya yer olmadığına veya kamu davasının düşmesine karar verildiği tarihten itibaren beş yıl içinde önödemeye tabi bir suçu işleyen faile bu fıkra uyarınca teklif edilecek önödeme miktarı yarı oranında artırılır. (2) Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde de fail, hakim tarafından yapılacak bildirim üzerine birinci fıkra hükümlerine göre saptanacak miktardaki parayı yargılama giderleriyle birlikte ödediğinde kamu davası düşer. (3) Cumhuriyet savcılığınca madde kapsamına giren suç nedeniyle önödeme işlemi yapılmadan dava açılması veya dava konusu fiilin niteliğinin değişmesi suretiyle madde kapsamına giren bir suça dönüşmesi halinde de yukarıdaki fıkra uygulanır. (4) Suçla ilgili kanun maddesinde yukarı sınırı altı ayı aşmayan hapis cezası veya adli para cezasından yalnız birinin uygulanabileceği hallerde ödenmesi gereken miktar, yukarıdaki fıkralara göre adli para cezası esas alınarak belirlenir. (5) Bu madde gereğince kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesine, malın geri

TCK'daki düzenlemeye göre, uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların faili TCK madde 75/1-a,b,c'de belirtilen tutarları, soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde öderse kişi hakkında kamu davası açılmaz. Önödemenin amacı, yaptırımı hafif olan suçlarda, fail ile devlet arasında bir uyuşma sağlamak ve mahkemelerin iş yükünü hafifletmektir²⁷⁹.

TCK'da dört çeşit önödeme düzenlenmiştir²⁸⁰. Bunlar;

- 1) Kamu davası açılmadan önce önödeme,
- 2) Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan doğruya mahkemeye intikal etmesi durumunda önödeme,
- 3) Cumhuriyet savcılığınca madde kapsamına giren suç nedeniyle önödeme işlemi yapılmadan dava açılması halinde önödeme,
- 4) Dava konusu fiilin niteliğinin değişmesi suretiyle madde kapsamına giren bir suça dönüşmesi halinde önödeme.

Önödeme, geniş anlamda uzlaşma kapsamındaki kurumlardan biri olarak değerlendirilmektedir zira önödeme, şüpheli veya sanıkla iddia veya muhakeme makamı arasında gerçekleşen bir anlaşma durumudur. Ayrıca, önödeme uygulanıp uygulanmayacağı adli makamların takdir yetkisine bırakılmamıştır, zira kanunun lafzından adli makamların önödemenin suç ve cezaya ilişkin şartlarının

alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümleri etkilemez. (6) (Ek: 24/11/2016-6763/12 md.) Bu madde hükümleri; a) Bu Kanunda yer alan; 1. Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (98 inci maddenin birinci fıkrası), 2. Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması (madde 171), 3. Çevrenin taksirle kirletilmesi (182 nci maddenin birinci fıkrası), 4. Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma (264 üncü maddenin birinci fıkrası), 5. Suçu bildirmeme (278 inci maddenin birinci ve ikinci fıkraları), suçları, b) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 108 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan suç, bakımından da uygulanır. Bu fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi halinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmaz. (7) (Ek: 24/11/2016-6763/12 md.) Ödemede bulunulması üzerine verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlar ile düşme kararları, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.”

²⁷⁹ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku** s. 552; Özgenç, **a.g.e.**, s. 249.

²⁸⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 249.

gerçekleşmesi durumunda uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, ilk önce önödeme yoluyla uyuşmazlığı çözmesi gerektiği anlaşılmaktadır²⁸¹.

Önödeme ile uzlaşma benzer amaçlara hizmet etmektedirler. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 05.02.1990 tarih ve 1989/367 E., 1990/6 K. sayılı kararında; *"...Önödemenin amaçlarından birisi mahkemelerin işlerinin önemli oranda azaltılması ve çabuklaştırılması, ikincisi de sanığın mahkumiyet hükmü ile karşı karşıya kalmasının, dolayısıyla sabıkalı duruma düşmesinin önlenmesidir..."* denilmiştir. Kararda bahsi geçen her iki amaç uzlaşma ve önödemenin amaçları arasında yer almaktadır²⁸².

Buna ek olarak önödemede de, uzlaşmada olduğu gibi şüpheli veya sanık para cezasını ödediğinde soruşturma evresinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı, kovuşturma evresinde ise düşme kararı verilmektedir. Bu da her iki kurumun doğurduğu hukuki sonuçların benzer nitelikte olduğunu göstermektedir²⁸³.

Bir suç, yalnızca adli para cezasını gerektiriyor olsa bile ya da bir suç için kanunda öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmıyor olsa bile; şayet o suç şikayete bağlı bir suç ise, bu durumda önödeme hükümlerinin uygulanması mümkün olmayacaktır zira uzlaşmaya tabi bir suç söz konusu olduğunda önödemeye gidilemez²⁸⁴.

Doktrindeki bir görüşe göre, uzlaşmaya tabi suçlarda önce uzlaşma girişiminde bulunulmalı, uzlaşmanın gerçekleşmemesi halinde ise kanunda aranan şartlar sağlanmışsa önödeme yoluna gidilmelidir²⁸⁵. Bu görüşe göre, uzlaşma kapsamındaki bir suç söz konusuysa önce uzlaştırma yoluna gidilmesi gerektiği için, suçtan zarar görenin uzlaşmaya yanaşmaması durumunda, fail önödemeden faydalanma imkanını da kaybedecektir. Şikayete bağlı suçlarda soruşturmanın yapılması, suçtan zarar görenin iradesine bırakılmışken; bu irade açıklandıktan sonra uzlaşmaya başvurulup da uzlaşmanın gerçekleşmemesi halinde önödemenin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda da iradeye bir değer tanınması gerektiği,

²⁸¹ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 552-553; Özgenç, **a.g.e.**, s. 249-250.

²⁸² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 89; Özgenç, **a.g.e.**, s. 251.

²⁸³ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 7-8.

²⁸⁴ Ünver, Hakeri, **a.g.e.**, s. 765; Özgenç, **a.g.e.**, s. 252.

²⁸⁵ Centel, Zafer, **El Kitabı**, s. 402; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 211-212.

mevzuattaki mevcut düzenlemenin, Anayasa madde 10 ve TCK madde 3'te yer verilen **eşitlik ilkesine** aykırı olduğu savunulmuştur²⁸⁶.

Önödeme şüpheli veya sanık, cezalandırılmamak için devlete belli tutarda para ödemekte; uzlaşmada ise şüpheli veya sanık aynı amaçla suçtan zarar görenin zararını gidermektedir. Önödeme şüpheli veya sanık tarafından devlete ödenen para cezai bir yaptırımdır; uzlaşmada suçtan zarar görene yapılan ödeme, zararın giderilmesi için yapılan bir tazminat ödemesi niteliğindedir. Uzlaşmada eğer taraflar arasında belli bir meblağın ödenmesi üzerinde anlaşmaya varılmışsa burada şüpheli veya sanık ile suçtan zarar gören söz konusu tutarı birlikte kararlaştırmışlardır; önödeme ise devlete ödenecek olan tutar önceden yürürlükte olan tarifelere göre belirlenmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, önödemenin suçtan zarar görenin zararını gidermek gibi bir amacı yoktur²⁸⁷.

(2) Arabuluculuk ve Uzlaşma

Uzlaştırma ile arabuluculuk kurumlarının büyük benzerlikler taşıması nedeniyle, genel olarak iki kurum arasındaki farklılıklar dikkate alınmadan, birbirleriyle eş anlamda kullanılmaktadır. Her iki alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi de tarafsız ve uzman bir üçüncü kişinin katılımı ve rehberliği ile tarafların uyuşmazlığın çözümünde aktif rol alarak anlaşmalarını sağlamak üzere kullanılan, gönüllülük ve gizlilik esasıyla yürütülen, mecburi ve bağlayıcı olmayan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Ancak iki kurum arasında büyük farklılıklar söz konusudur. Her iki kurum da geniş anlamda arabuluculuk yöntemi olup aralarındaki en temel fark, uzlaşma ceza hukukuna ait iken, arabuluculuğun hukuk uyuşmazlıkları ile ilgili bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olmasıdır. Fakat bu kurumlar esasen, tarafsız üçüncü kişinin benimsediği rolü, tarzı, yaklaşımı ve uyguladığı yöntemler açısından büyük farklılıklar göstermektedir²⁸⁸.

Arabuluculuk sahasında; konuları ele alışları, uygulamaları ve müdahale yöntemleri bakımından çeşitli arabuluculuk modelleri bulunmaktadır. Hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculukta, bu modellerden anlaşma odaklı olan ***kolaylaştırıcı arabuluculuk modeli*** kullanılmakta, ceza arabuluculuğu olan uzlaştırmada ise iletişim odaklı olan ***diyalog odaklı model*** uygulanmaktadır.

²⁸⁶ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 211-212; Özgenç, **a.g.e.**, s. 252-253.

²⁸⁷ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 7; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 90.

²⁸⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 55-61; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 161.

Anlaşma odaklı arabuluculukta amaç, tarafların karşılıklı kabul ettikleri bir çözüme hızlı ve etkili bir şekilde ulaşmaktır. Diyalog odaklı olan uzlaştırmada ise amaç, tarafların birbirleriyle iletişim kurmaları ve uyuşmazlığa konu olay sonucunda hissettikleri ve ortaya çıkan etkiler konusunda karşılıklı bir anlayış sağlamaktır. Diyalog odaklı olan uzlaştırmada anlaşma, bir amaç değil sürecin bir sonucudur²⁸⁹.

22.06.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu²⁹⁰ madde 2-b'de yer alan **arabuluculuk** tanımına göre *“Arabuluculuk: Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren”* yöntemdir. Buna göre bahsi geçen Kanun'un ilk halinde diyalog odaklı bir arabuluculuk yaklaşımı benimsenmişken, aynı Kanun'da 25.10.2017 tarihinde yapılan değişiklikle bu metnin sonuna *“tarafların çözüm üretemediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen”* ibaresi eklenmiş ve bu şekilde çözüm önerisi de getirebilen anlaşma odaklı bir arabuluculuk yöntemine geçilmiştir.

²⁸⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 161.

²⁹⁰ R.G. Tarihi: 22.06.2012, R.G. Sayısı: 28331.

Uygulanan modele göre arabulucu ya da uzlaştırmacının rolü ve müdahaleci olup olmadığı da farklılık gösterir. Arabulucu yansız ve eşitliğe özen gösteren bir konumda iken uzlaştırmacıdan beklenen önyargısız olmasıdır. Uzlaştırmacının süreçteki rolü, taraflar arasında karşılıklı saygıya dayalı bir iletişim kurmayı sağlamak ve bunun için de her iki tarafın güvenine dayanan, gereksinimlerini göz önünde bulunduran ve suçtan zarar görene yönelik bir hassasiyetle süreci yürüten bir yöntem izlemektir. Uzlaştırmada uzlaştırmacı, taraflar arasındaki uyuşmazlığı dostane bir çözüme kavuşturmak için, taraflar üzerinde güç kullanmaksızın, tarafları kendi çözüm önerilerini geliştirmeye ve kendi kararlarını vermeye yönlendirmektedir. Arabuluculukta ise arabulucu, özellikle tarafların ortak bir çözüm üretememesi halinde devreye girerek, ortak bir çözüme ulaşmak maksadıyla taraflara çözüm önerileri sunar ve onları ikna etmeye çalışır. Bu yönüyle arabulucu, uzlaştırmacıya nazaran daha geniş bir hareket ve yönlendirme serbestisine ve sürece daha fazla müdahale etme olanağına sahiptir²⁹¹. Uzlaştırmacı tarafların uzlaşma için ortak bir zemin bulmalarında yön göstermeye çalışır, arabulucu taraflara çözüm önerileri sunarak uyuşmazlığı anlaşmayla sonlandırmak için uğraş gösterir²⁹².

Arabuluculukta amaç iki tarafın da isteklerine uygun bir çözüme ulaşmak iken; uzlaştırmada amaç taraflar arasında diyalog kurarak iyileşme sağlamaktır. Arabulucunun rolü uyuşmazlığı, iki tarafın da kabul edebileceğı bir anlaşmayla sonlandırmak için taraflara rehberlik etmektir. Uzlaştırmacı ortak toplantı öncesinde taraflarla yaptığı görüşmelerle, toplantı aşamasına gelindiğinde tarafları doğrudan ve gerçekçi beklentilerle iletişim kurmaya hazır hale getirir. Arabulucunun kullandığı yöntem ve tarz; tarafları ve uyuşmazlığı bir çözüme ulaştırmak için konuşan, sorular yönelten ve özel bir nedeni olmadığı sürece ortamda sessizliğe izin vermeyen bir tarzdır. Uzlaştırmacı ise uzun süreli sessizliklere izin verir, bu anların gücünden yararlanır, bu anlara konuşarak müdahale etmez ve sessizliğin etkisiyle başlayan iletişime destek olarak iyileştirici rolünü kabul eder. Arabulucu tarafların anlatmak istediklerine, uyuşmazlığın geçmişine ve duygusal yönüne önem vermez; uzlaştırmacı ise tarafların anlatmak istediklerine, sözlü ve sözsüz iletişimlerine, uyuşmazlığın geçmişine ve duygusal yönüne duyarlı olup hikaye anlatımı ile dinlemeyi teşvik ederek bunun iyileştirici etkisini kabul eder. Arabuluculukta taraflar

²⁹¹ Ildır, **a.g.e.**, s. 165.

²⁹² Zehra Odyakmaz, "İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları", **Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Sempozyumu**, Ankara, 2006, s. 67; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 161.

için somut edimler içeren bir anlaşma, varılmak istenen amaç ve sürecin sonucudur. Uzlaştırma sonucunda ise özür dilemek gibi somut olmayan, manevi edimler içeren ya da hiçbir edim içermeyen bir anlaşmaya varılması mümkün olup amaç tarafların birbirlerini dinleyerek anlamalarıdır²⁹³.

(3) Şikayetten Feragat- Şikayetten Vazgeçme ve Uzlaşma

Uzlaşma ile şikayetten feragat veya şikayetten vazgeçme arasındaki ilişki şikayete bağlı suçlar bakımından ortaya çıkmaktadır. Kanunda soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan suçların bulunması, geniş anlamda uzlaşmanın kapsamına girer. Çünkü bu kapsamdaki suçlar işlendikten sonra, suçtan zarar gören ile şüpheli veya sanık arasında anlaşma sağlandıktan sonra dava açılmamakta ya da açılmış olan dava düşmektedir²⁹⁴.

Bazı suçlar hakkında soruşturma evresinin başlayabilmesi için suçtan zarar görenin şikayetine bağlı kılınmasının bir sonucu olarak, suçtan zarar görenin bu şikayetinden vazgeçmesi de mümkün olabilmekte ve bu vazgeçme de hukuki sonuçlar doğurmaktadır²⁹⁵. TCK'nın 73/4-7 fıkralarında şikayetten vazgeçme düzenlenmiştir.

TCK'da sadece **şikayetten vazgeçme** ifadesi kullanılmış, **şikayet hakkından feragat** ise düzenlenmemiştir. Doktrinde ise bu konuda bir ayırım yapılmasının gerekliliği tartışılmıştır. Bu görüşe göre, şikayet hakkı doğduktan sonra, bu hakkın yasal süresi içinde kullanılmayacağının açıklanmasına **feragat**, bu hakkın kullanılmasından sonra geri alınmasına ise **vazgeçme** olarak isimlendirilmelidir. Doktrindeki başka bir görüşe göre ise, şikayet hakkının kullanılmayacağının açıklanması **vazgeçme**, bu hakkın kullanılmasından sonra geri alınması ise **geri alma** olarak adlandırılmalıdır²⁹⁶. TCK madde 73/4'te ise şikayet hakkının kullanılmasından sonra, kovuşturmanın devam etmemesi yönündeki irade beyanı **vazgeçme** olarak nitelendirildiğinden, kanaatimizce şikayet hakkı kullanılmadan önceki beyan **feragat**, şikayet hakkı kullanıldıktan sonra şikayetin geri alınması ise

²⁹³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 162.

²⁹⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 92.; Özgenç, **a.g.e.**, s. 257.

²⁹⁵ Yıldız, **a.g.e.**, s. 270; Özgenç, **a.g.e.**, s. 257.

²⁹⁶ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 673-674; Yıldız, **a.g.e.**, s. 270; Özgenç, **a.g.e.**, s. 257-258.

vazgeçme olarak adlandırılmalıdır. Belirtmek gerekir ki, TCK madde 73/4'te şikayetten vazgeçmenin kovuşturma evresiyle ilgili sonucunu düzenlemiş olmasına karşın, mefhumu muhalifinden soruşturma evresinde şikayetten vazgeçmenin mümkün olmadığı gibi bir çıkarım yapılmamalıdır²⁹⁷. Buna ek olarak aynı maddenin devamında hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçmenin cezanın infazına engel olmadığı da düzenlenmiştir.

TCK madde 73/7'de ise kamu davasının düşmesinin, suçtan zarar görenin şikayetten vazgeçmiş olmasından kaynaklanması ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini açıklaması halinde artık hukuk mahkemesinde dava açamayacağına yer verilmiştir.

Şikayetten feragat, tek taraflı bir irade beyanıken; şikayetten vazgeçme ise karşı tarafın kabulüne bağlı yani iki taraflı bir işlemdir. TCK madde 73/6 uyarınca şikayetten vazgeçme, bunu kabul etmeyen sanığı etkilememektedir. Bunlara ek olarak, vazgeçmeden vazgeçme ve feragatin geri alınması da hukuken mümkün değildir²⁹⁸.

Uzlaşma ve şikayetten vazgeçme, sonuçları itibariyle de birbirlerine benzeyen kurumlardır, zira şikayetten vazgeçme soruşturma evresinde gerçekleşirse kovuşturmaya yer olmadığı kararı, kovuşturma evresinde gerçekleşirse davanın düşmesi kararı verilir²⁹⁹.

Suçtan zarar görenin veya kanuni temsilcilerinin yaptıkları ve suçtan zarar görenin şikayetçi olmadığını, haklarını elde ettiği için şüphelinin veya sanığın cezalandırılmasından vazgeçtiğini veya bu gibi ibareleri içeren bir beyan, CMK madde 253 ve devamında düzenlenen anlamda bir **uzlaşma** değildir. Çünkü ortada şikayete bağlı bir suç var ise, bahsedilen şekildeki beyanlar **şikayetten vazgeçme** olarak nitelendirilmelidir³⁰⁰.

Uzlaşma yapısı itibariyle şikayetten vazgeçmeye göre daha külfetlidir zira şikayetten vazgeçmede fail suçtan zarar görene herhangi bir ödeme yapmak ya da suçtan zarar görenin zararını gidermek zorunda değildir. Ayrıca, uzlaştırma

²⁹⁷ Yıldız, **a.g.e.**, s. 274; Özgenç, **a.g.e.**, s. 258, dn. 187.

²⁹⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 258-259.

²⁹⁹ Feridun Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma**, İstanbul 2005, s. 252; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1232; Özgenç, **a.g.e.**, s. 259.

³⁰⁰ Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. bs., Ankara, Adalet, Eylül 2018, s. 766; Özgenç, **a.g.e.**, s. 259.

müzakerelerinin CMK'da ve CMUY'de belirtilen usullere göre yürütülmesi gerekmekte olup uzlaşmanın, tarafların özgür ve aydınlatılmış iradeleriyle gerçekleşip gerçekleşmediği ve taraflar arasında kararlaştırılan edimin hukuka ve ahlaka uygun olup olmadığı Cumhuriyet savcısının veya hakimden denetimine tabidir. Ancak şikayetten vazgeçmede Cumhuriyet savcısı ya da hakim, suçtan zarar görenin zararının giderilip giderilmediğini, suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçmesinin onun özgür iradesine dayanıp dayanmadığını araştırmaz, bunları yapabilecek yetkileri de yoktur. Ayrıca, suçtan zarar gören şikayetten vazgeçme beyanında açıkça şahsi haklarından vazgeçmemişse, daha sonra bir hukuk davası açarak tazminat talep edebilir. Fakat uzlaşmada, taraflar arasında uzlaşmanın sağlanması durumunda soruşturmaya konu suç nedeniyle hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmayacağı, daha önce açılan bir tazminat davası var ise de bu davadan feragat edilmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Hukuk mahkemesinde açılmış olan bir dava nedeniyle uzlaşma belgesinin hukuk mahkemesine sunulması durumunda hakim, feragat nedeniyle davanın reddine karar verir³⁰¹.

Özetle, uzlaşma kapsamındaki suçlar her ne kadar şikayete bağlı ise de (CMK 2531-b ve 253/2 hariç olmak üzere) uzlaşma, şikayetten feragat ya da şikayetten vazgeçme manasına gelmemektedir, zira yukarıda ifade edildiği üzere her iki kurum birbirine bazı yönlerden benzese de esasen doğurduğu sonuçlar birbirinden farklıdır³⁰².

(4) Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uzlaşma

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına ilişkin olarak detaylı bilgi 3. Bölümde **Soruşturma Evresinde Uzlaştırma** başlığı altında **Uzlaşmanın Sonuçları** kısmında verilmiş, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına ilişkin bilgiler ise **Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları** başlığı altında irdelenmiştir. Bu nedenle bu başlık altında sadece uzlaştırma ile bahsi geçen kurumların arasındaki ilişkiye değinilmektedir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, failin işlediği suçun ağırlığı ve failin kişiliği dikkate alınarak hakkında kamu davasının açılmasından kanunda yazılı

³⁰¹ Yıldız, **a.g.e.**, s. 276-277; Sezer, **a.g.e.**, s. 104; Özgenç, **a.g.e.**, s. 259-260.

³⁰² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 25.

şartlarla ve belli bir süre içinde iyi hal göstermesi durumunda vazgeçilebilmesidir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, erteleme süresince tekrar suç işlenmemesi durumunda uzlaştırmada olduğu gibi kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmektedir. Başka bir deyişle, uzlaştırma ile kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumları benzer bir hukuki sonuç doğurmaktadırlar.

CMUY Madde 7/9'a göre uzlaştırmaya tabi suçlarda kamu davasının açılmasının ertelenmesi ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı uzlaştırma girişiminde bulunulmadan verilemez. Yani bu düzenlemeye göre uzlaştırma kapsamındaki suç aynı zamanda kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilecek bir suç niteliğinde ise ilk önce uzlaştırma yoluna gidilmeli, eğer uzlaşma sağlanamaz ise bu durumda kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı CMK Madde 171/2 vd. sayılan şartların sağlanmış olması koşuluyla verilebilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı da yine uzlaştırma kapsamına giren suçla ilgili olarak önce uzlaştırma hükümlerinin uygulanması ve sonuç alınamaması halinde verilebilecektir. Kısacası her iki durumda da ilk önce uygulanması gereken uzlaştırma hükümleridir³⁰³.

Doktrindeki bir görüşe göre; taraflar arasında uzlaşmanın sağlanmasına rağmen daha sonra failin edimi yerine getirmemesi halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının verilebileceğinin mümkün olduğu savunulmuştur. Buna gerekçe olarak ise, failin elinde olmayan sebeplerle edimi ifa edememiş olabileceği, uzlaştırmada edimin yerine getirilmemesinin sebebi üzerinde durulmadığı ve lehe olan bu kurumların uygulanmasının mümkün olması gerektiği gösterilmiştir. Ancak CMK'daki düzenlemeler gereği edimin yerine getirilmemesi durumunda soruşturma evresinde kamu davasının açılması, kovuşturma evresinde ise hükmün açıklanması gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Bu sebeple yukarıda yer verilen görüşe katılmadığımızı belirtmek isteriz.

Uzlaşmanın sağlanamaması halinde CMK Madde 231'deki şartların bulunması durumunda mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmelidir. Hatta Yargıtay'a göre uzlaşmanın sağlanamaması, hükmün

³⁰³ Berrin Akbulut, Murat Aksan **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Ankara, Seçkin, Eylül 2019, s. 41-42. Aynı yönde görüş için bkz. Mümin Güngör, **Ceza Yargılamasında Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, Temmuz 2019, s. 115.

açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmemesine gerekçe gösterilmemelidir³⁰⁴.

CMK Madde 253/19'da açıkça uzlaştırma ile kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumları arasında bir sıralama yapılmış olup, uzlaştırma kapsamında yeralan suçlarda önce uzlaştırma yoluna gidilmesi gerektiği; bu yolun başarılı olmaması halinde ise şartları mevcutsa kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebileceği ifade edilmektedir³⁰⁵.

(5) Etkin Pişmanlık ve Uzlaşma

Sadece kanunda öngörülen belirli suç tipleri yönünden uygulanabilen **etkin pişmanlık**; suçun tamamlanmasından sonra failin, işlediği suç nedeniyle ortaya çıkan sonuçların gerçekleşmesine isteyerek engel olması, ilgili kanun hükmünde belirtilen belli davranışlarda bulunması, failin suçtan doğan zararı bir şekilde gidermesi anlamına gelir yani kanunkoyucu suçtan dönmeyi teşvik ederek failin cezasını indirmiş veya ortadan kaldırmıştır³⁰⁶. Etkin pişmanlığın hukuki niteliğinin, cezayı kaldırır veya cezada indirim yapılmasını gerektiren bir şahsi sebep olduğu söylenebilir. Etkin pişmanlık sebebiyle **ceza verilmesine yer olmadığı kararı**, ancak etkin pişmanlık sonucunda cezanın kaldırılması durumunda verilebilecektir³⁰⁷.

TCK, bazı suçlarda sanığın etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanmasını, suçtan zarar görenin zararını gidermesi şartına bağlamış olsa da etkin pişmanlık bir cezasızlık veya cezada indirim nedeni olduğu için, uzlaşma gibi **muhakeme dışı bir** yol değildir. Eğer, TCK'da ilgili suç yönünden aranan etkin pişmanlık şartları mevcutsa, etkin pişmanlık hükümleri hakim tarafından uygulanır. Ancak kısmen tazminin söz konusu olduğu durumlarda TCK madde 168 uyarınca mağdurun rızası aranmaktadır. Uzlaşmada ise tarafların iradeleri her aşamada ön plandadır³⁰⁸.

6763 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrası etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçların uzlaşma kapsamına alınması ile uzlaşmanın kapsamın genişletilmiştir. Kanaatimizce, işlenen suçun kamu otoritesi ve kamu zararından

³⁰⁴ Akbulut, Aksan **a.g.e.**, s. 43.

³⁰⁵ Güngör, **a.g.e.**, s. 115.

³⁰⁶ Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi**, 7. Bs., Ankara, Yetkin, 2018, s. 370.

³⁰⁷ Elif Bekar, "Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İÜHFİM (ISSN: 1303 – 4375), C.: LXXV S.: 1, 2017, Legal Yayıncılık, s.15-60; Özgenç, **a.g.e.**, s. 263.

³⁰⁸ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 95; Özgenç, **a.g.e.s.** 265.

ziyade mağduru ya da suçtan zarar göreni doğrudan etkileyen suçlar olması ve fail ile mağdurun veya suçtan zarar görenin uzlaşmaya iştirak etmesiyle sağlanacak uzlaşma, onarıcı adalet anlayışı bağlamında toplumdaki barışı sağlayacaktır³⁰⁹. Ancak bu düzenleme ile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçların tamamının uzlaştırma kapsamına girdiğini söylemek mümkün değildir zira suç yine ya şikâyetle bağlı olmalı ya da CMK madde 253'te yer alan katalog suçlardan olmalıdır³¹⁰.

TCK madde 73/8'in yürürlükten kaldırıldığı 19.12.2006 tarihine kadar işlenen ve etkin pişmanlık öngörülen suçlar yönünden uzlaşma hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususuna ilişkin tartışmalara "Uzlaştırmanın Hukuki Niteliği" başlığı altında yer verildiğinden, tekrara düşmemek adına bu başlık altında yinelenmemiştir.

³⁰⁹ Aynı yönde görüş için bkz. Nuri, Ağ, **Uzlaştırma Hükümlerinin Uygulanması ve Uygulamadaki Aksaklıklara Yönelik Çözüm Önerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2018, s. 56.

³¹⁰ Ebubekir Yıldırım, **6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Türk Hukuk Sisteminde Uzlaştırma Kurumu**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019, s. 37-38; Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 40.

(6) Adli Kontrol ve Uzlaşma

Hukukumuzda ilk defa CMK ile giren ve maddi gerçeğe ulaşabilmek için en çok başvurulmuş koruma tedbirlerinden biri olan tutuklamaya alternatif olarak getirilen **adli kontrol**, CMK madde 109 ve devamında düzenlenmiştir³¹¹. CMK madde 109/3 uyarınca adli kontrol, şüphelinin veya sanığın TCK'da gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir³¹².

Adli kontrol ile uzlaşmanın ilişkisinden bahsetmek gerekirse; adli kontrol tutuklamaya alternatif olan bir koruma tedbiri iken, uzlaşma alternatif bir uyuşmazlık çözümüdür. Adli kontrol, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının istemi ve sulh ceza hakiminin kararıyla, CMK madde 100'de belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, kovuşturma evresinde ise görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından uygulanabilirken; uzlaşma, uzlaşma kapsamındaki suçlarda tarafların bir araya gelerek anlaşmalarını Cumhuriyet savcısının veya hakimnin belli hususları denetlemesi ve onaylamasıyla gerçekleşir³¹³.

Belirtmek gerekir ki bu iki kurum arasında bazı benzerlikler de bulunmaktadır. CMK madde 109/3-h'de Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek paranın suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlanması, şüphelinin tabi

³¹¹ Centel, Zafer, **El Kitabı**, s. 69.; Özgenç, **a.g.e.**, s. 260-261; Ahmet Gökçen, Murat Balcı, Emin Alşahin, Kerim Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Bs., Ankara, Adalet, Ekim 2018, s. 409-422.

³¹² CMK madde 109/3: "(3) Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir: a) Yurt dışına çıkamamak. b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak. c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde meslekî uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak. d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek. e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçuşu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek. f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak. g) Silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek. h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak. i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek. j) (Ek: 2/7/2012-6352/98 md.) Konutunu terk etmemek. k) (Ek: 2/7/2012-6352/98 md.) Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek. l) (Ek: 2/7/2012-6352/98 md.) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek."

³¹³ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 94; Özgenç, **a.g.e.**, s. 261-262.

olabileceği yükümlülüklerden biri olarak sayılmıştır. Bu tedbire, kovuşturma evresinde mahkeme de karar verebilir. Bu şekilde suçtan doğan zararların giderilmesinin teminat altına alınması ve eski hale getirme hedeflenmiştir. Ayrıca CMK madde 114;

“ (1) Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir. (2) Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredilebilir.”

şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı veya sanık hakkında beraat kararı verildiğinde, bu güvencenin şüpheliye veya sanığa geri verilmesi gerekir. Eğer sanık mahkum olursa, katılanın yaptığı masraflar da güvenceden karşılanır³¹⁴. Tüm bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, adli kontrol kurumu da suçtan zarar görenin korunması için tedbirler almaktadır ve bunun temelinde de onarıcı adalet anlayışı yatmaktadır³¹⁵.

Adli kontrol ile uzlaşma arasındaki ilişkiden bahsederken üzerinde durulması gereken bir başka husus ise CMK madde 253/8’de yer alan düzenlemedir. Buna maddeye göre, uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir. Bir başka deyişle, uzlaştırma süreci yürütülürken ya da uzlaşma teklifi kabul edilmesine rağmen, şüpheli hakkında koruma tedbirlerine hükmedilebilecektir. Zira, uzlaştırma sürecinin başlamış olması, soruşturma ya da kovuşturma işlemlerinin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Bu sebeple, uzlaştırma müzakereleri sürerken şüphelinin ya da sanığın evinde arama yapılabilir veya bu kişilerin hakkında gözaltı, tutuklama gibi koruma tedbirleri uygulanabilir. Bu düzenlemenin amacı, tarafların uzlaşmamaları halinde hakim ya da Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya ya da soruşturmaya devam edecek olması ve daha da önemlisi, iddianame düzenlenebilmesi için delillerin soruşturma evresinde toplanarak muhafaza edilmesidir. Böylece sürecin sonunda uzlaşmanın

³¹⁴ Centel, Zafer, **El Kitabı**, s. 802.

³¹⁵ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 94, dn. 405; Özgenç, **a.g.e.**, s. 262.

sağlanamaması olasılığında, şüpheli tarafından delillerin karartılması ihtimalinin önüne geçilmiş olunacaktır³¹⁶.

Soruşturma evresinde delillerin toplanması hususu ise ayrı madde olarak CMUY madde 9'da düzenlenmiştir. Buna göre, soruşturmasına başlanılan ve uzlaştırma kapsamında kalan suçlara ilişkin gerekli araştırma ve soruşturma işlemleri, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır ve CMK madde 160 ve devamı maddeleri uyarınca toplanması gereken tüm deliller toplanır. Çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı ise soruşturma sırasında gerekli gördüğü takdirde çocuk hakkında ÇKK'da yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hakiminden isteyebilir.

2. Uzlaşmanın Amacı ve Sağladığı Yararlar

a. Uzlaşmanın Amacı

Uzlaşmanın felsefesine göre amaç, şüpheliyi ya da sanığı cezalandırmak değil; şüphelinin ya da sanığın, hem suçtan zarar görenin zararını karşılaması hem de suçtan zarar görenle ve dolaylı olarak toplumla arasında barış tesis edilmesidir³¹⁷. Bununla beraber, bir taraftan mağdurun korunması, diğer taraftan yargılama süreci uzamadan yargının iş yükünün hafifletilmesi de uzlaşmanın hizmet ettiği diğer hususlardır³¹⁸. Uzlaşma;

- Suç mağdurlarının, menfaatlerinin korunması ve tatmin edilmesi anlayışının toplumda güç kazanması,
- Suçun işlenmesinden sonra taraflar arasında oluşan düşmanlığın sona erdirilmesi ve aralarında barışın tesis edilmesinin amaçlanması,
- Failin, işlediği suçun sorumluluğunu üstlenip suçun olumsuz sonuçlarını gidermesi ve topluma geri kazandırılabilmesi,
- Devletin uzun muhakeme sürecinde ve muhakeme sonrası cezanın infazı sürecinde üstlendiği gider ve masraflarının azaltılması,

³¹⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 94; Özgenç, **a.g.e.**, s. 262-263.

³¹⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 4.

³¹⁸ Şahin, Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s. 82.

gibi nedenlerle hukuk sistemimize girmiş ve uzlaşma ile genel anlamda aşağıdaki sonuçların elde edilmesi amaçlanmıştır³¹⁹:

- Onarıcı adalet anlayışının amaçlarını gerçekleştirmek,
- Suçun işlenmesinden sonra şüpheli veya sanık ile suçtan zarar gören arasında ortaya çıkan uyuşmazlığı, bağımsız ve tarafsız bir uzlaştırmacı aracılığı ile çözüme kavuşturmak,
- Suçtan zarar görenin suçtan doğan zararını kısa sürede gidermek,
- Şüphelinin veya sanığın uzlaştırmayı kabul ederek suçtan zarar görenin zararını gidermek ve suçtan zarar göreni tatmin etmek, bunun sonucu olarak da önce taraflar arasında, sonra da şüpheli veya sanık ile toplumun arasında barışı sağlamak,
- Bunların tümünün gerçekleşmesi ile de toplumdaki bireylerin adalete olan güvenlerini arttırmak,
- Uzun muhakeme sürecini kısaltmak, muhakeme giderlerini azaltmak,
- Mahkemelerin iş yükünün azaltılması bakımından ise sadece ceza davalarının değil, bunun yanı sıra zararın giderilmesi amacıyla açılacak hukuk davalarının açılmasının da önüne geçmek.

b. Uzlaşmanın Sağladığı Yararlar

Uzlaşma, faili cezalandırmak yerine fail ile suçtan zarar gören arasındaki uyuşmazlığı, ceza muhakemesi alanı dışına çıkararak tarafları biraraya getirip uzlaştırarak uyuşmazlığı çözüme kavuşturmayı amaçlar. Bu yüzden uzlaşma, klasik ceza muhakemesine alternatif olarak kabul edilmektedir. Başka bir anlatımla, uzlaşmanın hedefi; suçun işlenmesinden sonra şüpheli veya sanık ile suçtan zarar gören arasında doğmuş uyuşmazlığı uzlaştırmacı aracılığıyla çözüme kavuşturmak, suç nedeniyle bozulan adaleti yeniden sağlamak ve suçtan zarar göreni tatmin etmektir. Suçtan kaynaklanan zararın şüpheli veya sanık tarafından karşılanması şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin aralarındaki ilişkinin de onarılmasını sağlar³²⁰. Uzlaşmanın başka bir amacı ise kanunların uzlaşma kapsamında olduğunu belirttiği suçlarda muhakeme dışı bir yol ile dava ekonomisine katkıda

³¹⁹ Dieter Dölling, "İşlenen Suç Nedeniyle Suç Faileri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation)", Çev.: Sulhi Dönmezer, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma**, İstanbul 2005, s. 17; Sezer, **a.g.e.**, s. 6.

bulunmaktadır³²¹. Bahsedilen hedeflere, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı'nın 265. maddesinde³²² ve CMK'nın gerekçesinde açıkça yer verilmiştir.

Uzlaşmanın bu amaçları göz önüne alındığında uzlaşmanın, uyuşmazlıktan doğrudan ya da dolaylı etkilenen taraflara ne gibi faydalar sağladığından bahsetmek uygun olacaktır.

(1) Mağdur/Suçtan Zarar Gören Açısından Sağladığı Yararlar

Uzlaşmanın suçtan zarar gören açısından sağlayabileceği yararlar bahsetmek gerekirse; suçtan zarar görenin işlenen suçtan dolayı ortaya çıkan mağduriyeti, fail tarafından azaltılabilir ya da ortadan kaldırılabilir zira fail işlediği suçun suçtan zarar gören üzerindeki olumsuz etkilerini telafi etme şansını elde eder³²³.

Bunun dışında suçtan zarar gören ile failin bir araya gelmesi sonucu, suçtan zarar gören işlenen suç sebebiyle oluşan hislerini ve düşüncelerini direkt olarak faile aktarma imkanına sahip olur. Ayrıca, işlenen suç sonrasında suçtan zarar görenin, sadece fail tarafından cevaplanabilecek soruları sorması da suçtan zarar gören yönünden hem suç sonrası oluşan korkularını gidermesinde hem de cevaplara

³²⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 235.

³²¹ Erdener Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, 9. bs., Ankara, Seçkin, Nisan 2019, s. 887; Özgenç, **a.g.e.**, s. 235.

³²² "...uzlaşmanın hedefi suçun işlenmesinden sonra fail ve suçtan zarar gören arasında meydana gelen çekişmeyi, hakim veya Cumhuriyet savcısının ya da onların atayacakları bir uzlaştırmacının girişimleriyle çözmek hem adaleti sağlamak ve hem de mağduru tatmin etmektir. Böylece zarar giderilince fail ile suçtan zarar gören arasında barış sağlanabilecektir. Gerçi uzlaşma dışındaki bir kısım yollarla da tazminatın sağlanması olanağı vardır. Ancak uzlaşma kurumunda zararın giderilmesi onarım yanında ayrıca bir moral unsurun da sağlanmasını olanaklı kılmaktadır. Uzlaşma böylece özel önleme işlevine yardım ettiği gibi genel olarak kamunun yararlarının korunmasını da sağlamaktadır. Uzlaşma ile fail işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek, suçun sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olmaktadır. Failin ceza sorumluluğu saptanıp zararın giderilmesi için gereken de yapılmış bulunacağından hem adalet yerine getirilmiş olacak, fiille ihlal edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliği vurgulanacak ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edilecek ve ayrıca devlet, yaptırım uygulamak yönünden katlanacağı birçok masraftan da kurtulmuş olacaktır. Bu çeşit uygulamalara "onarıcı adalet" denilmektedir." (Çevrimiçi) <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekce.doc>, 10 Temmuz 2019.

³²³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 13.

ulaşmasında faydalı olabilecektir. Kaldı ki, suçtan zarar görenin failden bir özür talebi var ise bunun sağlanması için de zemin oluşmuş olur³²⁴.

Ayrıca, geleneksel ceza muhakemesinde suçtan zarar gören, çoğunlukla suçtan doğan sorunların çözümünde dışarıda bırakılmaktadır. Uzlaştırma ise suçtan zarar görene bir süje olarak yer vermekte ve suçtan zarar görenin bu aktif rol ile kendisini bir eşya veya hedef gibi değil de, o suçtan zarar gören bir insan olarak hissetmesini sağlar. Suçtan zarar görenin yargı yoluna başvurma, suçtan doğan maddi ve/veya manevi zararının tazmini için dava açma gerekliliğini ortadan kaldıracaktır, suçtan zarar görenin zararının fail tarafından giderilmesi olasılığını arttırır, adaletin yerine geldiği duygusunu hissettirir³²⁵.

(2) Fail Açısından Sağladığı Yararlar

Uzlaştırma, failin sadece cezalandırılması anlayışı üzerine kurulan bir sistem değildir, aksine faile yaptığı hataları telafi etme, suçtan zarar görenden özür dileme imkanı verir, failin işlediği suçun suçtan zarar gören üzerindeki etkilerini anlamasını sağlar hatta faile toplum içindeki itibarını düzeltme fırsatı sunar. Uzlaştırma aynı zamanda failin toplum tarafından bir suçlu olarak değil, insan olarak tanınmasına da fırsat tanır, failin tekrar suç işleme ihtimalini azaltarak suç işlenmesinin önlenmesine de katkıda bulunur. Bunlardan ayrı olarak, fail suçtan zarar görene karşı olan sorumluluğunu kabullenir, suçtan zarar görenin zararının nasıl giderileceğine ilişkin karar verme sürecine katılarak makul ve yerine getirilebilir bir giderim anlaşması yapabilir. En önemlisi de fail eğer ilk kez suç işleyen bir kimseyse veya suça sürüklenen çocuksa, suçtan zarar görenin zararının giderilmesi yoluyla fail muhakemeden, muhakemenin sonuçlarından, sabıkalı olmaktan ya da hapis cezası almaktan kurtulabilir³²⁶.

(3) Toplum Açısından Sağladığı Yararlar

Uzlaştırmada, maddi ve manevi kayıpların daha kısa sürede telafi edilmesi nedeniyle suçların toplum üzerindeki olumsuz etkileri azaltılmış olur. Ayrıca failin, suçtan zarar görene nasıl zarar verdiğini anlamasını sağlayarak suçun tekrarına büyük ölçüde engel olur. Uzlaştırma, özellikle ailenin geçiminden sorumlu olan aile

³²⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 13.

³²⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 85-86; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 14.

³²⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 14; Özgenç, **a.g.e.**, s. 87.

üyelerinin özgürlüğünden yoksun bırakılması örneğinde olduğu gibi, hapis cezasının toplum üzerindeki olumsuz etkilerini de hafifletir, failin suçtan ders almış olarak topluma dönmesini sağlar. Böylelikle şüphelinin veya sanığın toplumla barışmasının önü açılır. Suçun, taraflar arasında sürekli devam eden bir uyuşmazlığın parçası olduğu veya suçtan zarar gören ile failin gelecekte görüşme ihtimallerinin bulunduğu hallerde ise toplumda barışın tesisi için bir zemin oluşturur. Bunlara ek olarak, suçtan kaynaklanan sorunların çözülmesi sadece devletin yargı erkinden beklenmemekte, toplum da sürece katılarak sorunun çözümü üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir. Ayrıca eğitilmiş gönüllüler uyuşmazlığın çözümü konusunda elde ettikleri tecrübeleri kendi çevrelerinde ve geniş anlamda toplumda uygulayabileceklerdir³²⁷.

(4) Ceza Adaleti Sistemi Açısından Sağladığı Yararlar

Suçtan zarar görenin mağduriyeti giderilerek, onların ceza adaleti sistemine olan güvenleri sağlanır. Böylelikle, toplumun ceza adaleti sisteminden duyduğu tatmin duygusu artırılmış olur. Uzun süren ceza muhakemesinde harcanan zaman ve muhakeme giderleri uzlaştırma ile azaltılır, bu da kaynakların daha verimli kullanılmasına olanak sağlar. Bunun doğal bir sonucu olarak da muhakeme dışı yolla uyuşmazlığın çözümü ile mahkemelerin iş yükü azalır. Bunlara ek olarak, hem suçtan zarar gören hem şüpheli veya sanık çözüm sürecine etkin şekilde katılırlar ve bu süreçte söz sahibidirler, bu da uyuşmazlık çözüm sürecini hızlandırır ve kısaltır. Ayrıca, toplum için tehlikeli olmayan ve toplum ile suçtan zarar görene yararlı katkısı dokunabilecek failler için alternatif seçenekler geliştirilmek suretiyle hapis cezasının yol açtığı giderler de azaltılmış olur³²⁸.

3. Uzlaştırmanın Genel Özellikleri ve Temel İlkeleri

a. Uzlaştırmanın Genel Özellikleri

Uzlaştırmanın temel amacı, suçtan zarar görenin zararının giderilmesidir. Suçtan zarar görenin zararının; aynen iade, maddi ve manevi tazminat, suçtan zarar görene verilen hediyeler veya kamuya yararlı olan kurumlara verilen tazminatlar gibi maddi edimlerle, bunun yanı sıra özür dileme ve barışma konuşması yapma gibi

³²⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 15.

³²⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 15.

manevi edimlerle de giderilmesi mümkündür.³²⁹ Bu giderim biçimlerinin yanında, onarıcı adalet anlayışının bir parçası olarak uzlaştırma çoğu zaman belirli bir eğitim veya meslek programına katılmak gibi alternatif yaptırımlara da uygulama alanı yaratmakta veya denetimli serbestlik, şartlı tahliye gibi infaz hukuku kurumlarıyla bir arada uygulanabilmektedir³³⁰.

Uzlaştırmanın gönüllülüğe, gizliliğe, güvene ve saygıya dayalı bir ortamda gerçekleştirilmesi, hem suçtan zarar gören hem de fail için büyük önem taşımaktadır³³¹. Ancak bu ilkelere uygun şekilde gerçekleştirilen bir uzlaştırma, alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak amacına ulaşabilir.

Uzlaştırmanın önemli özelliklerinden biri, uzlaştırmacının tarafsız ve bağımsız olmasıdır. Uzlaştırmacı taraflardan birini savunmadığı gibi temsil de edemez³³². Uzlaştırmacının tarafların menfaatlerini korumak için gerekirse görüşmelere müdahale etme yetkisi vardır. Örneğin, uzlaştırmacı görüşmelerin samimi şekilde yürütülmeyeceğinden emin ise görüşmeyi başlatmayabilir. Ayrıca fail ile suçtan zarar gören arasında sosyal ve/veya ekonomik farklılıkların olduğu durumlarda ekonomik ve sosyal açıdan güçlü olan tarafın bu avantajını kullanmasına engel olmalıdır. Buna ek olarak, taraflar arasındaki eşitsizlikler, anlaşmanın özgür irade ile yapılmasına engel olabileceğinden, taraflara avukat yardımından faydalanmaları önerilebilir³³³. Uzlaştırmacı, gönüllülük ve gizlilik gibi belirli hünerlerini kullanarak taraflar arasındaki iletişimi kolaylaştırır, başa çıkma, iyileşme ve onarmayı mümkün kılan güvenli ve denetimli bir ortam sağlar³³⁴.

Uzlaştırmanın bir diğer özelliği ise, uzlaştırma sürecinin tamamında geçerli olan gizlilik ilkesidir. Gizlilik, uzlaştırmacının soruşturma veya kovuşturma evresinde kendisine verilen bilgi ve belgeleri, taraflarla ya da üçüncü kişilerle paylaşmaması, uzlaştırma müzakereleri sırasında ortaya konulan bilgi ve belgelerin tarafların onayı olmadığı sürece hiçbir zaman açıklanmaması anlamına gelir. Bu husus özellikle uzlaştırma müzakerelerinin başarısızlıkla sonuçlanması durumunda, kamu davası

³²⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 89-90.

³³⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 31.

³³¹ Mustafa Özbek, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.:56, S.:4, Ankara 2007, s. 138.

³³² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 12.

³³³ Özbek, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 139.

³³⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 9.

açılması ya da açılan davaya devam edilmesi durumlarında önem teşkil eder. Çünkü uzlaşma sağlanmasının ön koşulu failin suçun sorumluluğunu kabul etmesidir. Mahkemenin, uzlaştırma müzakereleri sırasında failin suçunu ya da suçun sorumluluğunu kabul ettiğini öğrenmesi, hakim tarafsızlığını kaybetmesine neden olabilir hatta failin adil yargılanma hakkının dahi ihlal edilmesi söz konusu olabilir. Bu durumun önüne geçilebilmesi için uzlaştırmacının gizliliği ilkesinin sıkı şekilde uygulanması gerekmektedir³³⁵. Zira fail kadar suçtan zarar gören açısından da önem arz eden bu ilke, suçtan zarar göreni de failin muhtemel saldırılarına karşı korur³³⁶.

Uzlaştırmacının hukukiliğinin sağlanması ise uzlaştırmacı aracılığı ile bir araya gelen tarafların vardıkları sonucun, adli makamlarca denetlenerek ve onaylanarak hukuki bir sonuca bağlanması ile olur. Bunun için de, görüşmelerin sonunda tarafların anlaşmaya vardıkları hususları içeren ve uzlaştırmacının da imzasının bulunduğu tutanak ile uzlaşmanın tespit edilmesi gerekmektedir. Bu işlem ile muhakeme dışı bir yol olan uzlaşma, hukuki içerik ve teminat kazanır³³⁷.

b. Uzlaştırmacının Temel İlkeleri

CMUY madde 5'te³³⁸ uzlaştırmacının temel ilkelerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemenin önemli olmasının nedeni; ceza adaleti sisteminde yer

³³⁵ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 33.

³³⁶ Özbek, Mustafa, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmacısının Usul ve Esasları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 139.

³³⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 34.

³³⁸ CMUY madde 5: "Temel ilkeler-MADDE 5 – (1) Uzlaştırma, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin özgür iradeleri ile kabul etmeleri ve karar vermeleri halinde gerçekleştirilir. Bu kişiler anlaşma yapılana kadar iradelerinden vazgeçebilirler.

(2) Uzlaştırma, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin temel hak ve hürriyetlerine uygun olarak, menfaatlerinin korunması esasını gözetilerek yürütülür.

(3) Uzlaştırmaya katılan şüpheli, sanık, mağdur veya suçtan zarar gören ile kanuni temsilcileri müzakereler sırasında, Kanunun tanıdığı temel güvencelere sahiptir.

(4) Şüpheli, sanık, mağdur, suçtan zarar gören veya bu kişilerin kanuni temsilcileri Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise Kanunun 202 nci maddesi hükmü uygulanır.

(5) Uzlaştırma sürecine başlanmadan önce şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören; hakları, uzlaşmanın mahiyeti ve verecekleri kararların hukuki sonuçları hakkında bilgilendirilir.

(6) Şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin yaşı, olgunluğu, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu gibi belirgin farklılıklar, uzlaştırma sürecinde göz önüne alınır.

(7) Uzlaştırmacı görevi sebebiyle kendisine verilen bilgi ve belgelerin gizliliğini korur. Taraflardan birinin verdiği gizli bilgi ve belgeleri verenin izni olmadan veya kanunen zorunlu olmadıkça diğer tarafa açıklayamaz. Gizliliği koruma yükümlülüğü uzlaştırmacının görevi sona erdikten sonra da devam eder.

alan bir fiilin, suçtan zarar görenin zararının giderilmesiyle ceza adalet sistemi dışına çıkarılması ve devletin cezalandırma hakkından bir anlamda vazgeçmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle CMUY’de hem uzlaştırmacının usulüne hem de uzlaştırmacının uyması gereken temel ilkelere detaylı şekilde yer verilmiştir³³⁹.

(1) Uzlaştırmacının Tarafların Özgür İradelerine Dayanması ve Tarafların Temel Haklarının Korunması

Taraflar uzlaşmaya varma ve uzlaştırma müzakerelerine katılma konusunda özgürdürler. Uzlaştırma kural olarak tarafların karşılıklı gelecek diyalog kurmaları esasına dayanır, bu şekildeki uzlaşmaya **doğrudan uzlaşma**, tarafların bir vekil aracılığı ile temsil edildiği ve fiziken bir araya gelmedikleri uzlaşma görüşmelerine ise **dolaylı uzlaşma** denir³⁴⁰.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Hakkındaki R(99) 19 Sayılı Tavsiye Kararının Genel İlkeler başlıklı birinci paragrafında;

“Ceza meselelerinde arabuluculuk yalnızca tarafların özgür iradeleri ile rıza göstermeleri halinde gerçekleştirilir. Taraflar arabuluculuk esnasında her zaman bu rızalarını geri alabilmelidirler.”

kararı ile uzlaşmanın ancak gönüllülük esasına ve tarafların özgür iradelerine dayanması koşuluyla mümkün olabileceği belirtilmiştir. Böylelikle, taraflara uzlaşma teklifinin kabul edilmesi, uzlaştırma müzakerelerine katılım gibi hususlarda baskı yapılmaması gerektiği ifade edilmiştir³⁴¹.

CMUY madde 5/1, şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin özgür iradeleri ile uzlaştırmayı kabul etmeleri ve uzlaşmaya karar vermeleriyle uzlaştırmacının mümkün olabileceğini, bahsi geçen kişilerin anlaşma yapılarına kadar iradelerinden

(8) Uzlaştırmacı müzakerelere başlamadan önce taraflara; uzlaştırmacının temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını, uzlaştırma süreci ve sonuçlarını, uzlaştırmacı ile tarafların uzlaştırmadaki işlevlerini, gizlilik yükümlülüğünü açıklar ve onların süreci anlamalarını sağlar. (9) Uzlaştırmacı tarafların, hüküm ve sonuçlarını bilerek ve özgür iradeleriyle uzlaşmalarını sağlayacak uygun tedbirleri alır.”

³³⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 31.

³⁴⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 33; Özbek, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin ‘Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk’ Konulu Tavsiye Kararı, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 137.

³⁴¹ Uzlaştırma Durum Analizine İlişkin 7. Grup Çalışma Raporu, (Çevrimiçi) <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/ihtiyac/grprplr/7grup.pdf>, 8 Temmuz 2019.

vazgeçebileceklerini düzenlemiştir. Uzlaştırmacının bu hususta önemli görevleri olduğu ise CMUY madde 5/8 ve 5/9 fıkralarında yerini bulmuştur. Bu düzenlemeler birlikte ele alındığında ulaşılan sonuç; tarafsız uzlaştırmacının, tarafların özgür iradelerini etkileyecek ya da fesada uğratacak yönlendirmelerde bulunamayacağı, uzlaştırma süreci ile ilgili olarak taraflara sağlıklı bilgi vermesi gerektiği, uzlaştırmacının mahiyetini ve hukuki sonuçlarını tarafların anlamasını sağlayacak şekilde bilgilendirme yapması gerektiğidir. Zira uzlaştırma süreci ve hukuki sonuçları hakkında yeterli bilgisi olmaksızın tarafların özgür ve aydınlatılmış iradeleri ile karar verdiğini söylemek söz konusu olmayacaktır³⁴².

Tarafların özgür iradelerini ortaya koyabilmeleri yönünden değinilmesi gereken bir başka husus ise meramını anlatamayacak kadar Türkçe bilmeyen veya engelli olan bir taraf ya da kanuni temsilcinin olması durumudur. Eğer taraflardan biri ya da kanuni temsilcisi, meramını anlatacak kadar Türkçe bilmiyorsa, kendilerine atanan tercüman aracılığıyla esaslı noktalar kendisine anlatılır, aynı şekilde eğer taraflardan biri ya da kanuni temsilcisi engelli ise esaslı noktalar kendilerinin anlayacağı ya da kendileriyle anlaşabilecek kişiler aracılığıyla anlatılır ve bu kişilerin beyanları bu usul ile alınır. CMUY’de bu husus, CMK madde 202 işaret edilerek düzenlenmiştir.

Taraflar, uzlaştırma yoluna gidip gitmemekte, uzlaşma teklifini kabul edip etmemekte, uzlaşma teklifini kabul etseler dahi uzlaştırma müzakerelerine katılıp katılmamakta serbesttirler. Zira uzlaştırma müzakerelerinin amacı, tarafların aralarında belirleyecekleri bir edim üzerinde anlaşmaya varmalarıdır. Bu görüşmelerin olumsuz sonuçlanması, tarafların uzlaşmadan müzakerelerden ayrılmaları mümkündür. Bu nedenle uzlaşma teklifini kabul etmeleri hususunda taraflara herhangi bir baskı yapılamayacağı, iradelerini fesada uğratmaya yönelik bir vaatte veya tehditte bulunulmaması önem arz etmektedir. Özellikle sanığın daha yüksek bir ceza alacağı tehdidi ile veya kanunda yazılı olmayan bir avantajdan/cezai indirimden yararlandırılacağına dair bir vaat verilmesi ile suçu ikrar etmemiş olması gerekir. Uzlaştırmacının buradaki görevi; öncelikle tarafların yaşını, olgunluğunu, eğitimini sosyal ve ekonomik durumunu göz önüne alarak bilgilendirme yapmak, müzakere tekniklerini kullanarak tarafsızlığına ve bağımsızlığına gölge düşürmeksizin tarafların iletişim kurmalarını sağlamak ve isterlerse anlaşmalarını,

³⁴² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 31-33.

uzlaşmalarını sağlamaktır³⁴³. Ayrıca CMUY’de de açıkça belirtildiği üzere, uzlaştırmacı, tarafların hüküm ve sonuçlarını bilerek ve özgür iradeleriyle uzlaşmalarını sağlayacak uygun tedbirleri de almalıdır.

CMK’da ve CMUY’de Cumhuriyet savcısı ve hakime, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve uzlaştırma müzakereleri sonucu kararlaştırılan edimin hukuka ve ahlaka uygun olduğunun belirlenmesi halinde uzlaştırma raporunu veya uzlaşma belgesini mühür ve imza altına alma ve soruşturma dosyasında muhafaza etme görevi verilmiştir. Verilen bu görevin, uzlaşmanın tarafların özgür iradesine dayandığını kontrol eden bir denetim mekanizması olduğu belirtilmektedir³⁴⁴.

Uzlaştırma, şüphelinin veya sanığın, suçtan zarar görenin ve bu kişilerin kanuni temsilcilerinin temel hak ve hürriyetlerine uygun olarak menfaatlerinin korunması dikkate alınarak yürütülür³⁴⁵. Uzlaştırma süreci boyunca taraflar Anayasal haklarından ve ceza muhakemesi hukukundan kaynaklanan haklarından yararlanacaklardır. Uzlaştırmacı taraflarla ilk iletişim kurduğu andan, uzlaştırma raporunun düzenlenmesine kadar geçen tüm süreçte tarafların kişilik haklarını ve saygınlıklarını gözetmek zorundadır³⁴⁶.

(2) Taraflara Tercüman Atanması ve Tarafların Özel Durumlarının Dikkate Alınması

Şüpheli veya sanık, suçtan zarar gören ya da bu kişilerin kanuni temsilcileri derdini anlatacak kadar Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise CMK madde 202 gereği ilgili tarafa Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tercüman tayin edilir³⁴⁷. Uzlaştırmacının

³⁴³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 32-33.

³⁴⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 33.

³⁴⁵ CMUY madde 5: Temel İlkeler- "... (2) Uzlaştırma, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin temel hak ve hürriyetlerine uygun olarak, menfaatlerinin korunması esası gözetilerek yürütülür. (3) Uzlaştırmaya katılan şüpheli, sanık, mağdur veya suçtan zarar gören ile kanunî temsilcileri müzakereler sırasında, Kanunun tanıdığı temel güvencelere sahiptir."

³⁴⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 33-34.

³⁴⁷ CMUY madde 5: Temel İlkeler- "... (4) Şüpheli, sanık, mağdur, suçtan zarar gören veya bu kişilerin kanunî temsilcileri Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise Kanunun 202 nci maddesi hükmü uygulanır."

sağlanıp sağlanamadığına bakılmaksızın tercümana verilen ücret, Hazine üzerinde bırakılacaktır zira tercüman gideri muhakeme giderlerinden sayılmaz³⁴⁸.

CMUY madde 5/6 gereği, şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin yaşı, olgunluğu, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu gibi farklılıklar uzlaştırma sürecinde dikkate alınır. Uzlaştırmacı, uzlaştırma bürosu tarafından kendisine verilen belgelerden tarafların ifadelerini incelemeli, taraflar hakkında bilgi sahibi olmalı, böylelikle hangi tarafa nasıl yaklaşacağı konusunda fikir sahibi olmalıdır³⁴⁹.

(3) Tarafların Yeterince Bilgilendirilmeleri ve Tarafların Uzlaştırma Sürecini Anlamalarının Sağlanması

CMUY madde 5/5'te düzenlendiği üzere; uzlaştırma sürecine başlanmadan önce şüpheli veya sanık ile suçtan zarar gören; sahip olduğu hakları, uzlaşmanın mahiyeti ve verecekleri kararların hukuki sonuçları hakkında uzlaştırmacı tarafından bilgilendirilmelidir. Uzlaştırma müzakerelerine katılmayı kabul etmenin, şüpheli veya sanık açısından suçu kabul etmek, ikrar etmek; suçtan zarar gören açısından ise haklarından vazgeçmek anlamına gelmediği açıkça taraflara uzlaştırmacı tarafından anlatılmalıdır. Uzlaştırma sonucunda belirlenen edim bakımından suçtan zarar görenin elinde İİK madde 38 anlamında ilam niteliğinde bir belge olacağı da söylenmelidir. Şüpheliye veya sanığa, uzlaştırmacının sağlanması halinde suçtan zarar görenin tüm haklarından vazgeçmiş sayılacağı ve tazminat davası açamayacağı, açılan bir tazminat davası var ise feragat etmiş sayılacağı da açıklanmalıdır³⁵⁰.

CMUY madde 5/8'e göre, uzlaştırmacı müzakerelere başlamadan önce taraflara uzlaştırmacının temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını, uzlaştırma sürecini ve sonuçlarını, uzlaştırmacı ile tarafların uzlaştırmadaki işlevlerini, gizlilik yükümlülüğünü açıklar ve onların süreci anlamalarını sağlar. Bu hükmün amacı tarafların özgür ve aydınlatılmış iradeleriyle uzlaştırma sürecine katılımını sağlamaktır. Taraflar ancak gerekli bilgilere sahip olduktan sonra özgür iradeleri ile hareket edebilecek ve karar verebileceklerdir.

³⁴⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 34.

³⁴⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 35.

³⁵⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 35.

(4) Müzakerelerdeki Bilgi ve Belgeler Konusunda Gizlilik

CMK madde 157’de belirtildiği üzere, *Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.* Bu düzenlemenin yanı sıra, CMK madde 234/1-a.2’de suçtan zarar gören ve şikayetçinin soruşturma evresindeki haklarından bahsedilirken *“Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme”*si sayılmıştır. CMK madde 253/11 ise

“Görevlendirilen uzlaştırmacıya soruşturma dosyasında yer alan ve Cumhuriyet savcısınca uygun görülen belgelerin birer örneği verilir. Uzlaştırma bürosu uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır.”

şeklinde, aynı maddenin 13. fıkrası ise *“Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür.”* şeklindedir. Göreve ilişkin sırların açıklanması, bir suç olarak TCK madde 258’de ayrıca düzenlenmiş ve gizliliğin ihlali halinde ağır yaptırımlar öngörülmüştür³⁵¹. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinde gizliliğinin ihlal edilmesinin sonuçlarına ise TCK madde 285³⁵² ve 286³⁵³’da yer verilmiştir. CMUY’de ise;

³⁵¹ TCK madde 258: “Göreve ilişkin sırrın açıklanması- (1) Görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, kararları ve emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayınlayan veya ne suretle olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran kamu görevlisine, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Kamu görevlisi sıfatı sona erdikten sonra, birinci fıkra yazılı fiilleri işleyen kimseye de aynı ceza verilir.”

³⁵² TCK madde 285: “Gizliliğin ihlali- (1) (Değişik: 2/7/2012-6352/92 md.) (1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun oluşabilmesi için; a) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, b) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması, gerekir. (2) Soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (3) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için, tanığın korunmasına ilişkin olarak gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz. (4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların kamu görevlisi tarafından görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde, ceza yarısına kadar artırılır. (5) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (6) Soruşturma

uzlaştırmaya ilişkin temel ilkelerin düzenlendiği madde 5/7’de ve 5/8’de, uzlaştırmacıya belgelerin verilmesi ve gizlilik bildirimi başlıklı madde 16’da ve uzlaştırma müzakerelerinin gizliliğini detaylı şekilde düzenleyen madde 32’de gizlilik ilkesi ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Tüm bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere gizlilik ilkesinin, hem soruşturma evresinde hem de uzlaştırma sürecinde önemli bir yeri olduğu ortadadır. Yapılan işlemlerde ilgililerden başka kimsenin hazır bulunmaması ve yapılmış olan araştırma sonuçlarının kamuya açık olmaması, gizlilik ilkesi ile açıklanmaktadır³⁵⁴.

Uzlaştırmacı, görevi sebebiyle uzlaştırma bürosu tarafından kendisine verilen bilgi ve belgelerin gizliliğini korumak zorundadır, yani edinilen bilgiler taraflarla ya da üçüncü kişilerle paylaşılmamalıdır. Bu husus soruşturmanın gizliliği ilkesinden kaynaklanır. Bundan ayrı olarak, uzlaştırmacı müzakere sürecinde taraflardan birinin verdiği gizli bilgi ve belgeleri, verenin iznini almadan ya da kanunen zorunlu olmadıkça diğer tarafa ya da üçüncü kişilere açıklayamaz, zira uzlaştırma müzakereleri de gizlilik ilkesine tabidir. Bu nedenle de gizliliği koruma yükümlülüğü uzlaştırmacının görevi sona erdikten sonra da devam eder. Gizlilik ilkesinin bir başka sonucu ise uzlaştırma müzakerelerine ancak kanunda sayılan kişilerin yani mağdurun veya suçtan zarar görenin, şüphelinin veya sanığın, bu kişilerin kanuni temsilcilerinin ve taraf vekillerinin katılabilmesidir³⁵⁵.

Bu ilkeden bahsederken değinilmesi gereken bir başka husus ise, kural olarak aleni olan kovuşturma evresinde eğer uzlaştırma söz konusu olur ise bu noktada da uzlaştırma sürecinin gizlilik ilkesine tabi olduğudur³⁵⁶. Zira CMK’da ve CMUY’de gizlilik ilkesine uyulması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Uzlaştırmacıya gizlilik ilkesi kapsamında verilen bir görev de CMUY madde 5/8’de yer almıştır. Buna göre, uzlaştırmacı müzakerelere başlamadan önce taraflara; uzlaştırmacının temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını, uzlaştırma sürecini ve sonuçlarını, uzlaştırmacı ile tarafların uzlaştırmadaki işlevlerini ve gizlilik yükümlülüğünü açıklar, onların süreci

ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması suç oluşturmaz.”

³⁵³ TCK madde 286: “Ses veya görüntülerin kayda alınması- (1) Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

³⁵⁴ Özbek, Cüni, Özcan **a.g.e.**, s. 36.

³⁵⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 35-37.

³⁵⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 36-37.

anlamalarını sağlar. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere uzlaştırmacı hem gizlilik ilkesine bağlı görev yapmalı hem de bu hususta tarafları da bilgilendirmelidir.

Uzlaştırma müzakerelerinin gizliliği başlıklı CMUY madde 32’de ise konuya ilişkin olarak ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Bu maddeye göre, yukarıdaki ifadeler ek olarak; uzlaştırma müzakereleri boyunca -aksi kararlaştırılmamışsa- taraflar, müdafî ve vekiller dahil uzlaştırmacının özneleri, gizlilik kuralına uymakla yükümlüdürler ve müzakereler de gizli olarak yürütülür. Ayrıca, uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamalar herhangi bir soruşturma, kovuşturma ya da davada delil olarak kullanılamaz ve müzakerelere katılanlar bu bilgilere ilişkin olarak tanık olarak da dinlenemez. Ancak daha önce mevcut olan bir belge veya olgu var ise ve bunlar uzlaştırma müzakereleri sırasında ileri sürülmüş ise, bunların soruşturma ve kovuşturma evresinde ya da bir davada delil olarak kullanılmasına herhangi bir engel yoktur.

Uzlaştırma sürecinde uzlaştırmacıların, temel ve etik bir ilke olan gizlilik ilkesine riayet etmemesinin sonuçları CMUY’de madde 65 ile 68 arasında detaylı şekilde düzenlenmiştir. Şöyle ki, uzlaştırmacılar uzlaştırma müzakerelerinin gizliliğine riayet edilmesi ve CMK ile CMUY’nin öngördüğü yükümlülüklerle uygun hareket edilmesi bakımından görev yaptıkları yerin Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet başsavcı vekili veya görevlendirilen Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenirler. İlgili Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet başsavcı vekili veya Cumhuriyet savcısı tarafından denetim sonucunda bir rapor düzenlenir. Suç işlediği tespit edilen uzlaştırmacı hakkında CMUY’nin 49 ve 54. maddeleri uyarınca işlem yapılır. CMUY madde 49³⁵⁷,un içeriği uzlaştırmacı sicilinden ve listeden çıkarılma nedenlerini ve yaptırımların usulünü açıklar.

³⁵⁷ CMUY madde 49: “Uzlaştırmacı sicilinden ve listeden çıkarılma–(1) Uzlaştırmacı olabilmek için aranan koşulları taşımadığı hâlde sicile kaydedilen veya daha sonra bu koşulları kaybeden ya da uzlaştırma göreviyle bağdaşmayan tutum ve davranışlarda bulunan, Kanunun öngördüğü yükümlülükleri önemli ölçüde veya sürekli yerine getirmeyen, performans değerlendirmeleri sonucunda yeterli bulunmayan, etik ilkelere aykırı davranan, yenileme eğitimini tamamlamayan uzlaştırmacı Daire Başkanlığınca sicilden ve listeden çıkarılır. (2) Etik ilkelere aykırı hareket edilmesi halinde ihlalin niteliğine göre sicilden ve listeden çıkarma yaptırımı yerine uyarma veya bir yıla kadar geçici süreyle listeden çıkarma yaptırımı uygulanabilir. (3) Sicil ve listeden çıkarılma işleminden önce, uzlaştırmacının yazılı savunması alınır. Uzlaştırmacı, yazılı savunmada bulunması için kendisine yapılan yazılı bildirimin tebliğinden itibaren on günlük süre içinde savunmasını vermek zorundadır. Tebliğden imtina eden veya bu süre içinde savunmada bulunmayan uzlaştırmacı savunma hakkından vazgeçmiş sayılır. (4) Etik ilkelere aykırı hareket edilmesi nedeniyle hakkında

CMUY'deki düzenlemelerin yanı sıra, TCK kapsamında da konuya ilişkin düzenlemelerin mevcut olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, uzlaştırmacının gizlilik yükümlülüğüne uymaması durumunda, uzlaştırmacı ihlalin niteliğine göre TCK madde 285'te yer alan ***gizliliğin ihlali*** suçundan sorumlu tutularak cezai yaptırımla karşı karşıya kalabilir. Buna ek olarak kamu görevlisi olan uzlaştırmacının, görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanarak gizliliği ihlal etmesi halinde, TCK madde 285/4 gereği verilecek ceza yarısına kadar artırılır³⁵⁸.

(5) Müzakerelerin Gizliliği Nedeniyle Yapılan Açıklamaların Davada Delil Olamaması

CMK madde 253/20'de uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamaların herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamayacağı düzenlenmiştir. Aynı hükme CMUY'de madde 32'de de yer verilmiş ve maddenin devamında, müzakerelere katılanların bu bilgilere ilişkin olarak tanık olarak dinlenemeyeceği de belirtilmiştir. CMUY madde 32/4'te ise daha önce mevcut olan bir belge veya olgunun, uzlaştırma müzakereleri sırasında ileri sürülmüş olmasının, bunların soruşturma ve kovuşturma evresinde ya da bir davada delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmeyeceği ifade edilmiştir. Madde 32'nin 3. ve 4. fıkraları; bilgi, belge ya da olgunun ne zaman ileri sürüldüğü dikkate alınarak bunların soruşturma ya da kovuşturma evresinde yahut davada delil olarak kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin farklı sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Uzlaştırma müzakereleri başlamadan önce yapılan açıklamalar, soruşturma veya kovuşturma kapsamında dosyadan varlığı anlaşılan bilgi ve belgeler, delil yasağı kapsamında değerlendirilemez. Fakat bilgi, belge ya da olgu ilk defa uzlaştırma müzakerelerinde ortaya çıkmış ise bu durumda daha sonra delil olarak kullanılmasından bahsedilemeyecektir. Bu nedenle uzlaştırma müzakerelerinde yapılan açıklamaların daha sonra delil olarak kullanılamayacağı hususu, uzlaştırmacı tarafından

uyarma yaptırımı uygulanan uzlaştırmacı, Daire Başkanlığınca yazılı olarak uyarılır, uyarıya uyulmaması halinde üçüncü fıkra gereğince savunması alındıktan sonra sicil ve listeden çıkartılmasına karar verilir ve bu karar ilgisine tebliğ edilir. (5) Uzlaştırmacı, sicilden ve listeden çıkarılmasını her zaman isteyebilir. Bu durumda olanlar, sınav şartları dışındaki şartları haiz ise yeniden sicile kayıt yaptırabilirler.”

³⁵⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 38-39.

uzlaştırma müzakerelerine katılanlara açıkça izah edilmelidir, zira bu bilgiye sahip tarafların uzlaşmaya daha yakın olması muhtemeldir³⁵⁹.

Buna ek olarak, CMUY madde 32/3'te her ne kadar **uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamalardan** bahsedilmiş ve bilgi, belge ya da olguların ileri sürülmesinden lafzi olarak bahsedilmemişse de, doktrinde **açıklamalar** ifadesinin geniş yorumlanması gerektiği ifade edilmektedir. Aynı sonuca, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 19 Sayılı Tavsiye Kararı dikkate alındığında da ulaşmak mümkündür. Karara göre³⁶⁰,

“Uzlaştırmaya katılım, daha sonraki yargı sürecinde suçun ikrarı şeklinde delil olarak kullanılmamalıdır. Uzlaştırmacının raporu, uzlaştırma oturumlarının içeriğini açıklamamalı ve uzlaştırma sırasında tarafların davranışları hakkında bir açıklama ya da hüküm içermemelidir”.

Son olarak, müzakereler sırasında bir suç işlenmesi durumunda gizlilik ilkesinin artık geçerli olmayacağını, uzlaştırmacı tarafından yetkili mercilerin durumdan haberdar edilmesi gerektiğini belirtmek gerekir³⁶¹.

CMUY madde 5/9'da uzlaştırmacının, tarafların hüküm ve sonuçlarını bilerek ve özgür iradeleriyle uzlaşmalarını sağlayacak uygun tedbirleri almasından bahsedilmektedir. Açıkça anlaşılabacağı üzere maddede yer verilen husus, uzlaştırmacının görevlerinden biridir. Uzlaştırmacının taraflarla görüşürken kullanacağı dil, taraflara yaklaşımı görüşmeleri hangi sıklıkta gerçekleştireceği, müzakerelerin yapılacağı yeri ve zamanı belirleme, gerekli güvenlik tedbirlerini alma gibi hususlar bu görevin yerine getirilmesinde önemli rol oynayacaktır³⁶².

4. Uzlaşmanın Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri ile İlişkisi

a. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma

Adil yargılanma hakkı³⁶³, tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6'da yer almakta olup, 03.10.2001 tarihli kanun değişikliği ile bu

³⁵⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 39-40.

³⁶⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 39.

³⁶¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 40.

³⁶² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 40-41.

hakka Anayasa madde 36'da yer verilmiştir. CMK madde 160/2'de de **adil yargılama** kavramından bahsedilmektedir.

Adil yargılanma kapsamına, geniş anlamda muhakemeye ilişkin tüm safhalar girmektedir³⁶⁴. Bu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6'daki unsurlar dikkate alındığında genel olarak şu şekilde ifade edilebilir; *"Adil yargılanma, bireyin, gerek medeni hak ve yükümlülüklerine gerekse cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalara ilişkin herhangi bir davanın, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, makul bir süre içerisinde, aleni ve hakkaniyete uygun olarak görülmesine ilişkin hakkıdır."*³⁶⁵.

Adil yargılanma hakkı; yasal, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, aleni yargılanma hakkı, isnadı öğrenme hakkı, savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olma hakkı, kendi kendini savunma veya müdafiden yararlanma hakkı, ekonomik gücü yoksa ve gerekiyorsa müdafiden ücretsiz yararlanma hakkı, tanık dinletme hakkı, tercümandan ücretsiz yararlanma hakkı, silahların eşitliği, gerekçeli karar hakkı gibi birçok hakkı kapsamaktadır³⁶⁶. Bu nedenle bahsi geçen hakları ayrı ayrı başlıklandırmak yerine, bu haklar adil yargılanma hakkı başlığı altında ele alınmıştır.

³⁶³ Bazı yazarlar bu ilkeyi **dürüst muhakeme** olarak adlandırmaktadırlar. Metin Feyzioğlu, **"Dürüst muhakeme"** ile kastettiğimiz, AİHS'nin İngilizce metnindeki **fair trial** kavramıdır. **Fair trial**ın Türkçe karşılığı olarak, **adil yargılama** yerine **dürüst muhakeme** ibaresini kullanmamızın nedeni, **dürüst** kelimesi ile **yalnız adli yolla ve hileye başvurulmaksızın ulaşılan adaleti**; **muhakeme** kelimesi ile ise **yalnız yargılamayı yapan yargılama makamının değil, iddia makamının da dürüst olması gerektiği**'ni vurgulamak arzumuzdur." demiştir. Bu ifadenin yer aldığı makalede aynı zamanda **fair** kelimesini **dürüst** olarak tercüme eden Sulhi Dönmezer'in görüşüne de şu şekilde yer verilmiştir: "Ben **dürüst yargılama hakkı** diyorum. Neden, **adil yargılama** demiyorum? Çünkü, adil yargılama, neticesi adalete uygun yargılama demektir. Neticesi adalete uygun hüküm, bir takım usulsüzlükler yapılarak da elde edilebilir. Kişiyi döver, doğruyu söyletirsiniz, buna göre de hükmü verirsiniz. Netice adil olur. Ama dürüst yargılama olmaz. Onun için **dürüst yargılama** sözcüklerini, tercih etmelidir" Metin Feyzioğlu, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1999, C.:48, S.:1, s. 141, dn. 20.

³⁶⁴ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 83.

³⁶⁵ Hakan Karakehya, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kasım, 2007, s. 19.

³⁶⁶ Bu hakların bir kısmı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6'da açıkça ifade edilmiş, bazıları ise adil yargılama kavramının zorunlu sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında sadece muhakeme sırasındaki uygulamaların değil, soruşturma evresindeki uygulamaların da adil yargılanma kapsamında olduğunu ifade etmektedir³⁶⁷.

Bazı yazarlarca uzlaşmanın kabul edilmesinin, şüphelinin veya sanığın AİHS madde 6/3'te sayılan hak ve güvencelerinden vazgeçmesi neticesini doğurduğu ileri sürülmüştür. Bunun sebebi olarak ise, uzlaşma sürecinde sanığın müdafiden ve hukuki yardımdan yararlanma gibi hakları devam etse de, şüphelinin veya sanığın suçu veya sorumluluğu kabul etmekle, temel hakkı olan savunma hakkından ve hak arama özgürlüğünden vazgeçmesi³⁶⁸ gösterilmiştir. Fakat belirtmek gerekir ki, uzlaşma gönüllülük esasına dayandığından ancak tarafların isteğine bağlı olarak gerçekleşebilir ve bu nedenle de uzlaşmanın adil yargılanma hakkını ihlal ettiğinden bahsedilemez. Kanaatimizce uzlaşma, adil yargılanma hakkını ihlal eden bir kurum değildir³⁶⁹. Burada en önemli nokta, uzlaşmanın tarafların özgür iradesine dayanması gerektiğidir. Tarafların herhangi bir şekilde uzlaşmaya zorlanması durumunda tabii ki o kişilerin adil yargılanma haklarının ihlal edildiği söylenebilecektir.

Tarafların, uzlaşma konusundaki iradelerinin serbestçe oluşması, öncelikle onların uzlaşma hususunda yeterince bilgilendirilmiş olmalarına bağlıdır. Doktrinde, **aydınlatılmış iradenin**, uzlaştırmacının ve tarafların vekillerinin konu hakkında tarafları doğru ve yeterli bir şekilde bilgilendirmeleriyle mümkün olabileceği savunulmaktadır³⁷⁰. Şüphelinin veya sanığın, uzlaşmanın avantajlarını ve dezavantajlarını, duruşma yapılması halinde ortaya çıkabilecek olan sonuçların avantajlarını ve dezavantajlarını gerçekçi bir biçimde tartabildiğinde uzlaşmanın iradiliğinden bahsedilebilir³⁷¹.

Uzlaştırmacının; hem şüphelinin veya sanığın uzlaşma konusundaki iradesinin serbestçe oluşabilmesi için hem de usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, şüphelinin veya sanığın karşı taraftan veya adli makam ya da mercilerden gelebilecek herhangi bir baskı altında kalmasının engellenmesi gerekmektedir. Zira, uzlaştırma müzakerelerinin gizliliği kuralı ile görüşmelerde ortaya konan bilgi ve

³⁶⁷ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 83.

³⁶⁸ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 58; Özgenç, **a.g.e.**, s. 106.

³⁶⁹ Aynı yönde görüşler için bkz. Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 83; İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 35.

³⁷⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 108.

³⁷¹ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 254.

belgelerin açıklanamaması, şüpheli ya da sanık üzerinde baskı kurulmasına ve bunun yanında maddi gerçeğin ortaya çıkmamasına sebep olabilir. Bu durum da baskılar veya belirli menfaatler karşılığında masum bir kişinin dahi başkasının suçunu üstlenmesine sebep olabilir³⁷².

Tarafların iradelerinin etkilenmemesi, uzlaştırma süreci boyunca uzlaştırmacının bağımsız ve tarafsız olmasını gerektirmektedir. Uzlaştırmacı, tarafların bu sürece eksiksiz katılımını sağlayarak onların bu süreçten en iyi şekilde faydalanmaları için onlara yol göstermelidir³⁷³.

Makul sürede yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkının bir parçası olup, soruşturma evresinden başlayıp kanun yolları da dahil olmak üzere muhakeme sürecinin sonuna kadar muhakemeyi bütün olarak kapsayan bir ilkedir. Bu hak, davaların muhakeme makamları önünde sürüncemede kalmaması, ceza hukukunun kişinin temek hak ve hürriyetlerine müdahalede bulunması nedeniyle belirliliğin bir an önce sağlanması ve adaletin gecikmemesi amacıyla, adil yargılanma hakkının güvencelerinden biridir. Ceza davalarında makul süre, çoğu zaman gözaltına alınma tarihi, tutuklanma günü, soruşturmanın açıldığı gün, suç isnadı ile hazırlık soruşturmasının başladığı tarih olabilir. Makul sürenin değerlendirilmesindeki kriterler ise dava konusunun niteliği, şüpheli ya da sanık sayısı, muhakeme sırasında kişinin tutumu ve muhakeme makamının tutumu olarak ifade edilmiştir³⁷⁴.

Uzlaştırmanın, makul sürede yargılanma hakkına aykırılık teşkil edip etmediğine dair doktrinde çeşitli görüşler vardır. Buna göre bir görüş; uzlaştırma muhakemeyi kısaltma amacı taşıdığı için makul sürede yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmediğini savunmaktadır³⁷⁵. Bir diğer görüşe göre ise; uzlaştırmanın hizmet ettiği amaç ile adil yargılanma hakkının hizmet ettiği amaç tamamen birbirinin zıttıdır, çünkü uzlaştırma şüpheli ya da sanığın ceza almaktan kurtulmak için başvurduğu bir yol olup, şüpheli ya da sanık mahkemede yargılanma hakkından feragat etmektedir. Oysaki makul sürede yargılanma hakkı, yargılamayı muhakemeyi güvenceli hale getirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle de bu görüşü

³⁷² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 59, Özgenç, **a.g.e.**, s. 108.

³⁷³ Özbek, "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 'Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk' Konulu Tavsiye Kararı, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 159.

³⁷⁴ Neslihan Can, "Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı" **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.: 24, S.: 2, Aralık 2018, s. 777-778.

³⁷⁵ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 92-93.

savunanlara göre, uzlaştırma makul sürede yargılanma hakkına ve adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmektedir³⁷⁶.

Uzlaştırma, şüpheli ya da sanık ile suçtan zarar görenin anlaşmalarını sağlayarak uyuşmazlıkları kısa sürede sonuca ulaştırmaktadır, böylelikle şüpheli ya da sanık muhakeme dışı bu yol ile uzun bir muhakeme sürecinden kurtulmuş olmakta, suçtan zarar gören de uğradığı zararı kısa sürede tazmin ettirebilmektedir. Kanaatimizce bu sebeplerle, uzlaştırmanın makul sürede yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmediğini söyleyebilmek mümkündür.

Silahların eşitliği ilkesi, dava boyunca iddia ve savunma makamlarının hakları ve yükümlülükleri bakımından aralarında eşitliğin gözetilerek birine diğerinden daha üstün hakların tanınmamasını, bu dengenin muhakeme boyunca sürdürülmesi manasına gelen ve adil yargılanma hakkının bir parçası olan ilkedir. AİHM'in yerleşmiş içtihatları geeğince, ceza davasında sanık ile savcının eşit durumda olması gerektiği, savcılık tarafından mahkemeye sunulan tüm belgelerin sanığa da verilmesi gerektiği, temyiz incelemesinde kararın müzakeresi esnasında Yargıtay Başsavcısının bulunmaması gerektiği bu ilkenin gerçekleştirilmesi için göz önüne alınan unsurlardır³⁷⁷.

Buna ek olarak, ceza muhakemesinde suçtan zarar görenin konumunun güçlendirilmesi amacıyla atılan adımların, sanığın savunma hakkını kısıtlamaması gerektiği konusu da silahların eşitliği ilkesinin bir parçasıdır³⁷⁸.

Uzlaştırma, hem şüphelinin veya sanığın, hem de suçtan zarar görenin menfaatlerini dikkate alarak, taraflar arasında bir denge sağlamaktadır. Şöyle ki; şüpheli ya da sanık, suçtan zarar görenin zararını tazmin etmesi karşılığında ceza almamakta, suçtan zarar gören ise uğradığı zararın giderilmesi karşılığında şüphelinin veya sanığın yargılanması ve cezalandırılması ile elde edeceği manevi tatminden vazgeçmektedir. Bu sebeplerle, silahların eşitliği ilkesinin uzlaştırma ile uyumlu olduğu söylenebilmektedir³⁷⁹.

³⁷⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 60.

³⁷⁷ Can, **a.g.e.**, s. 775.

³⁷⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 126.

³⁷⁹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 93.

Masumiyet karinesi³⁸⁰, bir kişinin suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yani kişi hakkındaki mahkumiyet hükmü kesinleşinceye kadar, o kişinin suçlu muamelesi görmemesi, lekelenmemesi ve suçlu sayılmaması anlamına gelir³⁸¹. Bir başka deyişle, kişinin suçlu olarak nitelendirilebilmesi ve hakkında ceza hukuku kapsamındaki yaptırımların uygulanabilmesi, kesin hükümle mahkum olmasına bağlıdır³⁸².

Masumiyet karinesi, sanığın kendisine isnat edilen suç işleyip işlemediğini ispat etmekle yükümlü tutulmaması manasına da geldiği için aynı zamanda **susma hakkı**nın da temelini oluşturur. Ayrıca, sanığa isnat edilen suç, eğer yeterli delillerle ispat edilemezse **şüpheden sanık yararlanır** ve bu ilke de masumiyet karinesinin bir parçası olarak nitelendirilmektedir³⁸³.

Uzlaştırmamanın masumiyet karinesine aykırı olup olmadığı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, uzlaştırma masumiyet karinesine hem aykırılık teşkil etmez hem de bu karineyi zedelemeyiz, zira uzlaştırma bakımından dikkate alınan konu, failin suçlu olduğunu değil, suç oluşturan eylemi işlediğini kabul etmesi ve bu eylemin sorumluluğunu üstlenmesidir. Bu sebeple, failin suçlu olduğunu kabul etmesi gerekmeden, sadece mağdura haksızlık ettiğini ve bunu gidermek istediğini ifade etmesinin ceza hukuku anlamında suçlu olduğu anlamına gelmediği belirtilmiştir. Buna ek olarak, uzlaşmaya varılamaması nedeniyle gerekli diğer şartların da varlığı halinde yargılamaya devam edilmesi durumunda; failin uzlaştırmaya katılım sağlaması ceza muhakemesinde fail aleyhine

³⁸⁰ Metin Feyzioğlu, **masumiyet karinesi** yerine **suçsuzluk karinesi** temini kullanmayı tercih ettiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Anayasamız, 38/4. maddesinde, ‘masumluk’tan değil, ‘suçsuzluk’tan bahsetmektedir. Buna karşın gerek BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde (md. 11/1) gerekse AİHS’nde (md. 6/2) ‘suçsuzluk’ yerine, ‘masumluk’ nitelemesinin kullanıldığını belirtmeliyiz. Biz, makalenin başlığından da anlaşılacağı üzere, ‘suçsuzluk karinesi’ terimini kullanmayı tercih ediyoruz. Bunun nedeni, ceza muhakemesinde kişinin sanık sıfatını almasıyla birlikte, sanıklık statüsüne girmeyenlere uygulanamayan bazı koruma tedbirlerinin belirli şartlar altında kendisine uygulanabilir olmasıdır. Gerçekten, eğer kavramın adına masumluk karinesi denilecek olursa, özellikle, kişi hürriyetini mahkumiyet kararından önce ağır şekilde sınırlandıran tutuklama koruma tedbirinin masum kabul edilen bir kişiye uygulanması açıklanamaz olacaktır.” Feyzioğlu, **Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 137-138.

³⁸¹ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erden, Özge Sırma Gezer, Yasemin Saygılar Kırıt, , Esra Alan Akcan, Özdem Özyayın, Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemen, Mehmet Can Tok, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi** Hukuku, 13. Bs., Ankara, Seçkin, 2019, s. 156, Özgenç, **a.g.e.**, s. 111.

³⁸² Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 139.

³⁸³ Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 118-120; Özgenç, **a.g.e.**, s. 111.

kullanılamayacaktır. Tüm bu sebeplerle uzlaştırmamanın masumiyet karinesini ihlal etmediği, zedelediği savunulmuştur³⁸⁴.

Başka bir görüşe göre, şüpheli veya sanık suçsuz olduğuna inanıyorsa, hakkında kamu davası açılmasını isteyebilecektir, bu nedenle mağduriyetin giderilmesi ve uzlaştırma, şüpheli veya sanığın iradesine dayanması sebebiyle masumiyet karinesine aykırı değildir³⁸⁵.

Diğer bir görüşe göre ise, suç konusu fiil nedeniyle bir muhakeme yapılmadan ve sanık hakkında bir hüküm kurulmadan yapılan uzlaştırma, masumiyet karinesine aykırı sayılmıştır. Çünkü muhakeme yapılmadan sanığın kusurlu olup olmadığı hakkında kesin bir kanaatin oluşması olanaksızdır. Ayrıca uzlaşmanın şartı olarak şüpheli ya da sanığın, suçun sorumluluğunu kabul etmesi açıkça masumiyet karinesine aykırılık olarak değerlendirilmiştir. Zira kişi, suçsuz dahi olsa süreç ve neticeleri bakımından sıkıntılı ve korku veren ceza muhakemesine katılmak yerine, daha kısa sürede sonuçlanabilecek ve anlaşmaya açık bir yol olan uzlaşmayı seçebilecektir ve bu sebeplerle uzlaşmanın masumiyet karinesine aykırılık teşkil ettiği ileri sürülmüştür³⁸⁶.

Kanaatimizce, uzlaşmanın masumiyet karinesine olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır. Zira uzlaşma müzakereleri sonrasında uzlaşmaya varılamasa dahi şüphelinin ya da sanığın uzlaşmaya katılım sağlaması, yargılamada aleyhine kullanılamayacaktır. Kaldı ki, uzlaşma tarafların özgür iradeleri ile gerçekleşmesi esasına dayalı olup, şüpheli ya da sanığın masum olduğu iddiası ile uzlaşma sağlamadan yargılamaya devam edilmesini istemesi ve aklanma hakkını kullanması mümkündür.

TCK'nın mülga 73/8 fıkrasında *“Mağduru gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup soruşturulması veya kovuşturulması şikayete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmın ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet Savcısı veya Hakim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir.”* hükmüyle uzlaşmanın gerçekleşmesi, failin suçu kabullenmesi şartına bağlı tutmuş idi. Uzlaşmanın böyle

³⁸⁴ Çetintürk, a.g.e., s. 376-377.

³⁸⁵ Bkz. Soygüt, a.g.e., s. 61 ve dn. 278.

³⁸⁶ Özgenç, a.g.e., s. 112; Soygüt, a.g.e., s. 61-62.

bir şarta bağlı tutulması, masumiyet karinesine aykırılık teşkil ettiği için doktrinde fazlasıyla eleştiriye maruz kalmıştı. Fakat, 5560 sayılı Kanun ile TCK'nın 73/8 fıkrasının yürürlükten kaldırılması ve aynı Kanunla CMK madde 253'te değişiklikler yapılırken **suçu kabullenme** şartının düzenlemeden çıkarılması sebepleriyle, yeni düzenlemenin masumiyet karinesine daha uygun hale getirildiği söylenebilir.

Uzlaştırmının gizliliği ilkesi, masumiyet karinesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü uzlaştırma sürecinin başarısız sonuçlanması durumunda, uzlaştırma müzakereleri sırasında ortaya konulan bilgi ve belgelerin dava dosyalarında yer almaması sağlanmalıdır. Uzlaştırmaya konu olmuş bilgi ve belgelerin dava dosyasında yer almasına göz yumulması hakim tarafsızlığına gölge düşürür, masumiyet karinesine önemli ölçüde zarar verir³⁸⁷.

Aleniyet ilkesi, mahkemelerin bağımsız ve tarafsızlığının fiilen sağlanması ve adaletin kapalı kapılar ardında kalmasının önlenmesi için muhakemenin türüne ve içeriğine göre sağlanması gereken bir ilkedir³⁸⁸.

Aleniyet ilkesine, Anayasa madde 141'de, AİHS madde 6'da ve CMK madde 182'de yer verilmiştir ve CMK madde 289/1-f'de *duruşmalı olarak verilen hükümde açıklık kuralının ihlal edilmesi*, **hukuka kesin aykırılık hallerinden** biri olarak sayılmıştır.

Muhakemenin halkın girebileceği yerlerde yapılmasını ve muhakemeye ilişkin tutanakların halka açıklanabilmesini ifade eden bu ilke, aynı zamanda adil bir muhakemenin gerçekleşmesini desteklemektedir. Bu ilke, sadece duruşma ve hükmün açıklanması safhalarında kabul edilmiştir³⁸⁹.

Uzlaştırmının aleniyet ilkesine aykırılık teşkil edip etmediği konusunda doktrinde bir görüş birliği bulunamamaktadır. Bir görüşe göre, uzlaşmanın duruşma dışında gerçekleşmesi, uzlaşmanın sonucuna ya da esaslı noktalarına duruşmada yer verilmemesi sebepleriyle aleniyet ilkesi ihlal edilmektedir. Bir başka görüşe göre ise, uzlaşmanın aleni şekilde gerçekleştirilmemesi ve daha sonra da bu konuda

³⁸⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 62; Özgenç, **a.g.e.**, s. 114-115.

³⁸⁸ Can, **a.g.e.**, s. 780.

³⁸⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 115.

kamuoyunun bilgilendirilmemesi, aleniyet ilkesinin ihlali olarak değerlendirilmemelidir çünkü bu görüşe göre aleniyet sadece duruşmada sağlanmalıdır³⁹⁰.

Kanaatimizce uzlaştırmanın, müzakerelerin gizliliği ilkesi üzerine kurulmuş olması, uzlaşmanın aleniyet ilkesini ihlal ettiği anlamına gelmemelidir. Çünkü uzlaşmanın başarısızlıkla sonuçlanması halinde kamuya açıklanan görüşme tutanakları, davaya konu olan uyuşmazlığı çözecek hakim tutanaklara erişebilmesi nedeniyle hakim tarafsızlığına gölge düşürebilir, bu nedenle burada tarafsız hakim ilkesi aleniyet ilkesinin önüne geçmiştir. Kaldı ki, uzlaşma gerçekleştiğinde şüpheli hakkında kamu davasının açılmasına yer olmadığı kararı, sanık hakkında ise davanın düşmesi kararı aleni şekilde verilmekte olup bu husus da aleniyet ilkesinin uzlaşma ile bağdaşır nitelikte olduğunu göstermektedir³⁹¹.

Hak arama hürriyeti, AİHS madde 6 kapsamındaki haklardan birisi olup, her kişinin bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye erişme ve böyle bir mahkeme tarafından davasının dinlenilmesini talep etme hakkı olduğu anlamına gelmektedir. Bu hakka Anayasa madde 36'da da yer verilmiştir³⁹².

Anayasa Mahkemesi, bir kararında Anayasa madde 36'yı işaret ettikten sonra hak arama özgürlüğünün iki önemli ögesi olarak iddia ve savunma haklarını kısıtlayacak, bu hakların eksiksiz kullanımını engelleyecek ve adil yargılanmaya engel olacak kuralların, Anayasa madde 36'ya aykırılık oluşturacağını ifade ederek, maddi gerçeğe ulaşmak için savunma hakkının ve bu hakkın sağlanması için müdafii yardımından yararlanmanın önemini vurgulamıştır. Aynı kararda Anayasa Mahkemesi kanun yollarına başvurma hakkının, adil yargılanma hakkının ve hak arama özgürlüğünün kapsamına girdiğini ve adil yargılanma hakkının güvencelerinin kanun yolu başvurusunda da sağlanması gerektiğini belirtmiştir³⁹³.

Hak sahibinin menfaatlerinin korunması, hak arama hürriyetinin ve mahkemeye erişim hakkının hedeflerindendir, ancak hak sahibinin daha üstün

³⁹⁰ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 247.

³⁹¹ Aynı yönde görüş için Bkz. Özgenç, **a.g.e.**, s. 117.

³⁹² İldır, **a.g.e.**, s. 393-394.

³⁹³ Can, **a.g.e.**, s. 774.

menfaatleri bakımından bahsi geçen bu haklarından vazgeçmesi, bu hakların özüne aykırılık oluşturmayacaktır³⁹⁴.

Kanaatimizce uzlaştırma, hak arama hürriyetine, bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkında engel teşkil etmemektedir. Her ne kadar uzlaştırmada muhakeme yapılmısa da, uzlaştırmada taraflar özgür iradeleriyle gönüllü olarak sürece katıldıkları için, istediklerinde uzlaşmadan vazgeçebilirler ve ceza muhakemesi yapılmasını talep edebilirler³⁹⁵.

Adalet ilkesi, herkesin fırsat eşitliğinin bulunması ve kanun önünde eşit sayılması, herkese şahsiyetini geliştirme imkanı verilmesi, buna engel olan maddi ve manevi engellerin ortadan kaldırılması anlamına gelir³⁹⁶.

Uzlaşma, tarafların hızlı bir şekilde anlaşmalarını sağlayarak uyuşmazlıkların son derece kısa sürede sonuçlandırılmasını hedeflemektedir. Geciken adaletin adaletsizlik olduğu ve tarafların anlaşmaları yoluyla ulaşılan adaletin daha iyi adalet olduğu ifade edilerek uzlaşmanın adalet ilkesi ile çelişmediği savunulmuştur³⁹⁷.

Ayrıca, uzlaşmanın adli makamların iş yükünü azalttığı ve temelinde onarıcı adalet anlayışı yatması nedeniyle hukuk düzenine ve topluma katkıda bulunduğu göz önüne alındığında, onun adalet ilkesi ile bağdaştığı ortadadır³⁹⁸.

Eşitlik ilkesi, hakim tarafsızlığını ve taraflara objektif davranmasını, tarafların eşit şekilde iddia ve savunma yapabilmelerini ve bu eşitliğin tüm muhakeme boyunca sürdürülmesini gerektiren kapsamlı bir ilkedir³⁹⁹.

Uzlaşmaya tabi olan suçların belirlenmesinde yararlanılan ölçütlerin, eşitsizliğe neden olduğu söylenebilir çünkü uzlaşmanın her suç yönünden değil belirli suçlar bakımından uygulanabilir nitelikte olduğu ortadadır. Ancak, devletin suç politikası gereğince belirli suçlar için uygulanmasını uygun gördüğü bir kurumun, mutlak eşitlik anlayışıyla her suç için uygulanması, toplumdaki hukuk anlayışının ve hukuka olan güvenin zarar görmesine neden olacaktır. Öte yandan, uzlaşma

³⁹⁴ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 87-88; Özgenç, **a.g.e.**, s. 111.

³⁹⁵ Aynı yönde bkz. Ildır, **a.g.e.**, s. 48; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 87; İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 39.

³⁹⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 117.

³⁹⁷ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 251-252; İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 36.

³⁹⁸ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 90.

³⁹⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 118.

kapsamında olacak suçların belirlenmesinde; suçun ve cezanın ağırlığı, korunan hukuki değer gibi kıstasları dikkate alınması eşitlik ilkesinin ihlal edilmemesi yönünden oldukça mühimdir⁴⁰⁰.

Buna ek olarak, uzlaşmayı kabul eden şüphelinin veya sanığın; uzlaşmayı değil muhakeme yapılmasını tercih eden kişiye göre daha hafif bir yaptırımla karşı karşıya kalma ihtimali de doktrinde eşitlik ilkesinin ihlali olarak nitelendirilmiştir⁴⁰¹.

Ayrıca, ekonomik durumları iyi olan şüphelilerin ya da sanıkların, ekonomik yönden güçsüz olanlara nazaran uzlaştırmaya daha çok başvurmakta oldukları ve uzlaştırmanın bu yönüyle de kişiler arasında eşitsizliğe yol açtığı ileri sürülmüştür⁴⁰². Bu sava karşılık, uzlaştırmanın bünyesinde şüphelinin veya sanığın ekonomik durumuna göre alternatif giderim biçimlerinin düzenlenmesi gerektiği böylelikle bu düzenlemelerin uzlaştırmayı eşitlik ilkesine daha uyumlu hale getireceği ifade edilmiştir⁴⁰³.

Uzlaştırmanın benimsenmesinin bir nedeni olarak, muhakemenin olumsuz ve eşitliğe aykırı tarafları da olduğu dikkate alındığında, uzlaştırmanın eşitlik ilkesini gerçekleştirilmede olumlu etkisinin daha çok olduğu savunulmuştur⁴⁰⁴.

Özetle, uzlaştırmanın kapsamında eşitlik ilkesine aykırı birçok unsur bulunduğu fakat bunun alınacak olan çeşitli önlemlerle olabildiğince azaltılabileceği ifade edilmektedir. Kanaatimizce de yukarıda bahsi geçen olumsuz yönler, kanunda yapılacak düzenlemelerle bir miktar giderilebilir. Zira uzlaştırmanın avantajları ile dezavantajları karşılaştırıldığında avantajlarının daha ağır bastığı görüşündeyiz.

Gerekçeli karar hakkı da adil yargılanma hakkının bir parçasıdır. Muhakemede, kararların gerekçeli olması gerektiği hususu, hem uluslararası hem de ulusal düzenlemelerde yer almaktadır⁴⁰⁵.

Türk hukukunda, Anayasa madde 141, CMK madde 34, CMK madde 230 ve CMK madde 232 bu hakkı koruma altına almış olup, AİHS madde 6'da da bu haktan

⁴⁰⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 63.

⁴⁰¹ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 253.

⁴⁰² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 91.

⁴⁰³ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, 63.

⁴⁰⁴ İldır, **a.g.e.**, s. 51.

⁴⁰⁵ Ünver, Hakeri, **a.g.e.**, s. 692.

bahsedilmektedir. CMK'ya göre, her hükmün bir gerekçesi bulunmalıdır, aksi halde kurulan hüküm yasaya aykırı olacaktır. Gerekçede hangi unsurların yer alması gerektiği de CMK'da açıkça belirtilmiştir. CMK madde 230'a göre; iddia ve savunmada ileri sürülen görüşler, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi, bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi, ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi, bu hususta ileri sürülen istemler de dikkate alınarak TCK madde 61 ve 62'de belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi, yine aynı Kanunun madde 53 ve devamına göre cezaya mahkumiyet yerine veya cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi, cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanakların gösterilmesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak CMK madde 34 uyarınca, kararlarda; başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri de belirtilmek zorundadır.

Uzlaştırmaya başvurulduğunda uyuşmazlık, mahkemece yapılan muhakeme ile sonuçlandırılmadığı için Cumhuriyet savcısının ya da hakimın vereceği kararın gerekçeli olması gerekmemekte ancak bu da verilen kararın geçersiz olduğu anlamına gelmemelidir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, uzlaşma nedeniyle verilen kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararların ve kamu davasının düşürülmesine ilişkin kararların gerekçeli olması zorunludur. Gerekçede suçun uzlaşmaya tabi suçlardan olduğunun açıklanması ve uzlaşmanın usulüne uygun şekilde gerçekleştiğinin belirtilmesi yeterlidir. Bu yapılırken, gerekçenin **uzlaştırmının gizliliği** ilkesine aykırılık teşkil etmemesi de oldukça önemli bir husustur⁴⁰⁶.

b. Kusur Sorumluluğu ve Uzlaşma

Kusur ilkesi, kusursuz bir kimsenin cezalandırılmaması, faile kusurundan daha ağır veya daha az ceza verilememesi anlamına gelmektedir. Bu ilke, modern ceza hukukunun temelini oluşturur⁴⁰⁷.

⁴⁰⁶ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 93; Özgenç, **a.g.e.**, s. 127-128.

⁴⁰⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 103.

Kusur sorumluluğu ilkesine dayanan ceza hukukunda, ancak kusurlu olan kişi kusuru oranında sorumlu olabilecektir. Halbuki uzlaşma halinde kusur ile ceza arasında bir orantı sağlanamamaktadır⁴⁰⁸ zira uzlaşma neticesinde taraflar suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi için bir edim üzerinde anlaşmaya varırlar yani burada herhangi bir cezadan bahsetmek mümkün değildir. Uzlaşmanın gerçekleşebilmesi, şüphelinin ya da sanığın suçtan doğan sorumluluğunu kabul etmesi esasına dayandığı için klasik ceza muhakemesinde olduğu gibi maddi gerçeğin araştırılması ön planda değildir. Bu nedenle, şüphelinin ya da sanığın kusurluluğunun araştırılmaması ve onun muhakeme sonucunda daha ağır bir cezaya mahkum olacağı korkusuyla suçtan doğan sorumluluğu kabullenmesine sebep olabileceği ifade edilerek, uzlaşmanın kusur sorumluluğunu ihlal edilebileceği ileri sürülmüştür⁴⁰⁹.

Buna ek olarak, sanığın kendisine isnat edilen suçu gerçekten işlemiş olması halinde sanığın sadece tazminat ödemesi hali ile; sanığın suçsuz olmasına rağmen suçtan doğan sorumluluğu kabullenmesi halinde sanığa verilen ceza miktarı, **kusurla orantılı ceza** ilkesine aykırılık teşkil edecektir⁴¹⁰.

c. Hakimin Tarafsızlığı ile Bağımsızlığı İlkesi ve Uzlaşma

Hakimin objektifliği iki önemli unsurdan oluşmaktadır; ilki **hakimin tarafsızlığı**, ikincisi ise **hakimin kişiliğinden sıyrılması**dır. Hakimin taraflar bakımından objektif olmasına, yani onlara sübjektif davranmamasına **hakimin tarafsızlığı** denir. Ayrıca, hakimin taraflara objektif davranabilmesi için kendi kişiliğinden de sıyrılması gerekmektedir yani hakim karar verirken kişisel görüşlerine ve değer yargılarına göre hareket etmemelidir⁴¹¹.

Daha önce başka bir vesileyle de bahsettiğimiz üzere, TCK'nın mülga 73/8 fıkrasında uzlaşmanın gerçekleşmesi, failin suçu kabul etmesi şartına bağlı tutulmuştu. Bu da uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması durumunda, hakimin tarafsızlığı ilkesinin ihlal edilmesine sebep olan bir düzenlemeydi. Fakat 5560 sayılı

⁴⁰⁸ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan**, s. 253.

⁴⁰⁹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 56-57.

⁴¹⁰ Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 108-109; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 57; Özgenç, **a.g.e.**, s. 103.

⁴¹¹ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 549-550; Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 121-122.

Kanun ile TCK'nın 73/8 fıkarasının yürürlükten kaldırılması ve CMK madde 253'te değişiklikler yapılırken suçu kabullenme şartının benimsenmemesi, hakim tarafsızlığı ilkesi ile ilgili bahsi geçen sorunu büyük oranda ortadan kaldırmıştır⁴¹².

Dava dosyasında şüpheli ya da sanığın uzlaşma teklifini kabul ettiğini ancak uzlaşmanın herhangi bir nedenle gerçekleşmediğini tespit eden hakim, sanığı uzlaşma teklifini kabul ettiği için suçlu olarak değerlendirmemesi bu noktada hakim kişiliğinden sıyrılması ve uyuşmazlığı masumiyet karinesini de dikkate alarak değerlendirmesi gerekmektedir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, hakim tarafsızlığının sağlanması hususunda en büyük sorumluluk yine hakimindir. Zira hüküm veren hakim, sanığın uzlaşma teklifini kabul ettiğini bilmesinden etkilenmeden karar verip vermediğini tespit etmek olanaksızdır⁴¹³.

Uzlaştırmada tarafsızlık ilkesi, hem hakim hem savcı hem de uzlaştırmacı yönünden geçerli bir ilkedir⁴¹⁴. Zira uzlaştırmacının taraflı olması, uzlaştırmanın hukuka ve usule aykırı hale gelmesine neden olur⁴¹⁵.

d. Re'sen Araştırma ile Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi ve Uzlaşma

Maddi gerçek, geçmişte olup biten bir olayın, deliller aracılığıyla daha sonradan ortaya konulması demektir⁴¹⁶. Ceza muhakemesinin en önemli hedeflerinden birisi de maddi gerçeğe ulaşmaktır ve bu amaca ulaşmak için medeni muhakemeden farklı olarak, ceza muhakemesi yapan hakime delilleri ikame etme ve araştırma yetkisi verilmiştir. Buna **re'sen araştırma ilkesi** denilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, şikayet ve izin gibi kurumlar soruşturma ve kovuşturma makamlarının re'sen harekete geçmesine engel olan durumlardır⁴¹⁷.

Ceza muhakemesinde, medeni muhakemeden farklı olarak, şekli anlamda gerçek yeterli olmayıp, maddi anlamda gerçeğe ulaşılması yani işin esasının araştırılması önemlidir. Bu sebeple bu araştırmada gerçeğe ulaşırken; akla uygun ve olayın bütününe ilişkin delillerin beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira ceza

⁴¹² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 91; Özgenç, **a.g.e.**, s. 121.

⁴¹³ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 550, Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 92;

⁴¹⁴ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 34.

⁴¹⁵ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 92.

⁴¹⁶ Karakehya, **a.g.e.**, s. 39.

⁴¹⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 130-131.

muhakemesinde şüphenin ve faraziyelerin var olduğu yerde mahkumiyet kararından bahsedilmesi teorik olarak mümkün değildir, **şüpheden sanık yararlanır** ilkesi de tam olarak bu sebeple evrensel bir ilkedir⁴¹⁸.

Ceza muhakemesinin amacının maddi gerçeğe ulaşmak olduğu ve bunun için de dava açma mecburiyetinin olduğu hukuk düzenimiz göz önüne alındığında; taraflar arasındaki uyuşmazlığın anlaşma yoluyla sonuçlandırılmasını hedefleyen uzlaşma ile maddi gerçeğe ulaşma ilkesinin birbiriyle bağdaşmadığı hususu, haklı gerekçelerle doktrinde tartışma konusu olmuştur⁴¹⁹.

Günümüzde yargının iş yükünün hayli fazla olması ve muhakemenin uzun yıllar sürmesi, kapsamlı ve karmaşık davalarda soruşturma ve/veya kovuşturma evresinde tüm delillere ulaşabilmenin mümkün olmaması gibi hususlar göz önüne alındığında, muhakemenin maddi gerçeğe ulaşmadan sonuçlandırılması bazı durumlarda kabul edilmeye başlanmıştır⁴²⁰.

Uzlaşma sonucunda maddi gerçeğe ulaşamamakta, devlet yargısı bu aşamada maddi gerçeği araştırmaktan vazgeçmektedir⁴²¹. Uzlaşmada bazı durumlarda suçlu olmayan kişilerin suçu üstlenmesinden ve bunun sakıncalarından daha önce bahsetmiştik. Bu durum dikkate alındığında, maddi gerçeğin araştırılmadığı bir süreçte suçu üstlenen kişinin muhakeme sonucu masum olduğu ortaya çıkmayacağından, maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin uzlaşma kurumu tarafından ihlal edildiğini söylemek mümkündür⁴²².

Doktrindeki bir görüşe göre, mevcut ceza hukukumuzda maddi gerçeğin araştırılmasını ihlal eden sadece uzlaştırma kurumu değildir. Zira şikayete bağlı suçlar bakımından zaten maddi gerçeğin araştırılması amacından bir ölçüde vazgeçildiği, şikayet hakkı sahibinin iradesine öncelik verildiği ifade edilmiştir⁴²³.

Başka bir görüşe göre ise, uzlaşma kanun koyucunun kamu düzenini ve kamu barışını sağlamak amacıyla maddi gerçeğin araştırılması ilkesine getirdiği bir istisnadır. Yargının iş yükünün fazla olması ve muhakeme sürecindeki ispat

⁴¹⁸ Ünver, Hakeri, **a.g.e.**, s. 770.

⁴¹⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 133.

⁴²⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 65.

⁴²¹ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 248.

⁴²² Aynı yönde görüş için bkz. Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 65.

⁴²³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 134-135.

zorlukları, uyuşmazlığın bir an önce çözümlenmesinde kamu yararının bulunması gibi hususların bu düşüncayı desteklediği ileri sürülmüştür⁴²⁴.

e. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaşma

Bir suç işlendiğinden haberdar olunması üzerine yetkili mercilerce derhal araştırma yapılır, soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmaması halinde ise Cumhuriyet savcısı tarafından bir iddianame düzenlenir ve mahkemeye sunulur. Kamu davasını açmak Cumhuriyet savcısının görevidir ve kovuşturma evresinin başlaması da iddianamenin kabulüne bağlıdır yani hakkında iddianame düzenlenmemiş bir fiil ve fail hakkında muhakeme yapılması mümkün değildir⁴²⁵.

Doktrindeki çoğu yazar, uzlaşmanın kamu davasının mecburiliği ilkesini⁴²⁶ ihlal ettiğini çünkü kovuşturma makamlarının, sanığın bir karşı edimde bulunması şartıyla kovuşturma yapmaktan ya da mahkumiyet kararı vermekten vazgeçtiğini ileri sürmüştür. Karşı görüş ise, ceza muhakemesinde neye izin verildiğine değil, neyin yasak olduğuna bakmak gerektiğini, yani CMK'da kanunen yasaklanmamış olanın serbest olacağını, bu açıdan bakınca da uzlaşmanın açıkça yasak sayılmaması nedeniyle söz konusu ilkeyi ihlal etmediğini ileri sürmektedir⁴²⁷.

f. Doğrudan Doğrualık ile Sözlülük İlkesi ve Uzlaşma

Hakimin kararını, delillerle doğrudan doğruya ve bizzat temasa geçerek vermesi anlamına gelen ilke **doğrudan doğrualık (vasıtasızlık)** ilkesidir. CMK madde 217/1'de bu ilkeye yer verilmektedir. Duruşmada ne söylenmişse ancak bunların karara esas alınması anlamına gelen ilkeye de **sözlülük ilkesi** denilmektedir ve bu ilke kural olarak kovuşturma evresinde geçerlidir⁴²⁸. Bu ilkeye göre, özellikle sanığın sorgusu, delillerin dinlenmesi, son iddia ve savunmalar hep sözlü yapılacaktır ve duruşmada dile getirilmeyen hususların karar verme sürecinde

⁴²⁴ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 95-96.

⁴²⁵ Ahmet Gökcan v.d., **a.g.e.**, s. 123.

⁴²⁶ Nevzat, Toroslu,- Metin, Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 19. Bs., Ankara, Savaş, Eylül 2019, s. 369. Bahsi geçen eserde kamu davasının mecburiliği ilkesine istisna teşkil eden uzlaşmanın, kanunda yer almasının sebebinin adli yargının iş yükünü hafifletmek olduğu savunulmuştur.

⁴²⁷ Şahin, "Ceza Muhakemesinde Uzlaşma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 246.

dikkate alınması da mümkün değildir. Sözlülük ilkesinin izah edilmesi ihtiyacı ise doğrudan doğruyalık ilkesi ile arasında bağdan kaynaklanmaktadır. Zira sözlü muhakeme aynı zamanda doğrudan doğruyalık ilkesinin hakim olduğu bir muhakemedir⁴²⁹.

Kovuşturma evresinde uzlaştırmaya gidilmesi halinde; hakim, olayı aydınlatma, maddi gerçeğe ulaşma, kusur sorumluluğunun tespiti gibi yükümlülüklerini yerine getiremediği ve vereceği kararı sadece duruşmada tartışılan delillere dayandıramadığı için burada hem doğrudan doğruyalık hem de sözlülük ilkesine aykırı bir durum söz konusudur. Bu noktada, kanun koyucunun bazı uyuşmazlıkların, ceza muhakemesi yerine uzlaştırma ile çözüme kavuşturulmasını, kamu yararı bakımından gerekli gördüğü ve bu nedenle uzlaştırma ile bu ilkeler arasında doğabilecek problemleri göz önüne aldığı belirtilmektedir⁴³⁰. Kanaatimizce bu savın haklılık payı vardır.

⁴²⁸ Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 128-129; Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 251.

⁴²⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 136.

⁴³⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 137.

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN TARAFLARI VE UZLAŞTIRMANIN KOŞULLARI

I. UZLAŞMANIN TARAFLARI

A. Genel Olarak

Uzlaştırmanın en çok uygulanabileceği ve fayda sağlayabileceği gruplar, ilk kez suç işleyenler ile çocuk suçlular olarak sayılabilir. Örneğin Fransa'da 1945 tarihli bir düzenleme ile çocuklar açısından eğitim boyutu ön planda olan bir uzlaşma yöntemi ortaya konulmuştur¹. Başka bir örnek ise, **Pekin Kuralları** olarak da bilinen Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları'nın² 11.1 maddesindeki “*çocuk suçlularla ilgili olarak yetkili makamlarca genel mahkemede yargılamadan başka çarelerin olup olmadığı hususu da göz önüne alınmalıdır*” şeklindeki düzenlemedir³.

Önemle belirtmek gerekir ki, çocuklar için yapılan düzenlemelerin yetişkinler için yapılan düzenlemelerden farklı özelliklere sahip olması gereklidir, zira çocuk muhakemesinin amacı çocuğun korunması iken; yetişkinlerin muhakemesinde ilk amaç adaleti yerine getirme amacıdır. Buna ek olarak, suçtan zarar göreni çocuk olan suçlar yönünden uzlaştırmanın uygulanması hususunda da dikkatli davranılması gerekmektedir⁴.

B. Şüpheli ve Sanık

CMK madde 2'ye göre **şüpheli**, *soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişiyi*, **sanık** ise *kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişiyi* ifade etmektedir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, bir kişinin şüpheli ya da sanık olarak nitelendirilebilmesi muhakemenin hangi aşamada olduğuna bağlıdır. Buna ek olarak, ceza hukuku

¹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 20.

² 29/11/1985 tarih ve 40/33 sayılı kararla kabul edilen 'Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları' için bkz. Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin (Beijing) Kuralları), (Çevrimiçi) http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf, 28 Ocak 2019.

³ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 20.

⁴ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 36.

mevzuatımız dikkate alındığında ancak gerçek kişilerin şüpheli ya da sanık sıfatını alabileceklerini, tüzel kişiler yönünden böyle bir durumun söz konusu olmayacağını belirtmek gerekir⁵.

C. Mağdur, Suçtan Zarar Gören ve Katılan

Mağdur ve suçtan zarar gören, bireysel birer iddia süjesi olup, suçtan zarar gören kavramına bazı kanunlarda yer verilmiş olmasına karşın, bu kavramın hukuki tanımlaması açık şekilde yapılmamıştır⁶.

Mağdur, gadre yani haksızlığa uğramış kişi demektir⁷. Ceza hukuku anlamında suçtan direkt olarak zarar gören yani işlenen suçla korunan hukuki değeri ihlal edilen kişi **mağdur** olarak tanımlanmakta, işlendiği iddia edilen suçla haklı çıkarı zedelenen gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişisi ise **suçtan zarar gören** olarak nitelendirilmektedir⁸. Örneğin yağma suçunda suçun konusu menkul maldır, mağdur ise bu malın maliki yani suç konusunun ait olduğu şahıstır. Önemle ifade etmek gerekir ki sadece gerçek kişiler suçun mağduru olabilir. Tüzel kişiler ise ancak **suçtan zarar gören** sıfatını haiz olabilir⁹.

Suçtan zarar gören kavramı, mağdur kavramına göre daha kapsamlıdır. Zira suçtan zarar gören kimse, bir suçun işlenmesiyle hukuken korunan menfaatleri ihlal edilen kimsedir. Bir suç işlendiğinde suçun mağduru dışında başka şahıslar da zarar görmüş, mağduriyet yaşamış olabilirler. Suçtan zarar gören, tazmin edilebilen bir zarara uğrayan, yani iade ve tazmin isteme hakkına sahip olan ve ceza davasına katılabilen kişi olarak da ifade edilebilir. Örneğin kasten öldürme suçu işlendiğinde öldürülen kimse mağdur iken; suçtan zarar gören, ölen kişinin yanı sıra kanuni mirasçıları da kapsayan geniş bir ifadedir¹⁰.

Burada **katılan** kavramına da yer vermekte fayda vardır. **Katılan**, mağdurun veya suçtan zarar görenin kovuşturma evresinde sanıktan şikayetçi olması ve mahkemeden talep etmesi üzerine mahkeme tarafından davaya katılmasına karar verilen kişi demektir. Davada belirli hakların kullanılması, örneğin kanun yoluna

⁵ Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 239.

⁶ Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 241.

⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 6, dn. 23.

⁸ Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 241.

⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 6, dn. 23.

¹⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 23; Özgenç, **a.g.e.**, s. 6-7, dn. 24; Ahmet Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 241.

başvurma hakkı, kişinin katılan sıfatını haiz olmasına bağlıdır, aksi halde bu kişi kanun yoluna başvuramayacaktır¹¹.

D. Taraflardan Birinin Ölümü ve Mirasçılık

Uzlaştırmanın uygulanabilmesi için tarafların sağ olmaları gerekir. Soruşturma evresinde şüphelinin ölmesi halinde, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Ancak, tarafların uzlaştırma müzakerelerini tamamlayıp uzlaştırma raporunu imzalamalarından sonra şüphelinin ölümü gerçekleşirse, bu durumda uzlaştırma raporu İİK madde 38 anlamında ilam niteliğinde bir belge olduğundan edimin ifa edilmemesi durumunda, suçtan zarar gören bu belgeye dayanarak ilamlı icra yoluyla şüphelinin veya sanığın mirasçılarına başvurabilir. Bu noktada uyuşmazlık, ceza hukuku uyuşmazlığından çıkarak borçlar hukuku uyuşmazlığına dönüştüğü için şüphelinin mirasçılarının cezaların şahsiliği ilkesinden yararlanması mümkün değildir. Eğer uzlaştırma raporundaki edim, mirasçılar tarafından icra edilebilecek bir edimse, terekeye intikal eden borçtan, mirası kabul eden mirasçılarının müteselsil sorumluluğu söz konusu olacaktır¹².

Kovuşturma evresinde sanığın ölümü halinde ise TCK madde 64 gereği, kamu davasının düşürülmesine karar verilir. Ancak, niteliği itibarıyla müsadereye tabi eşya ve maddi menfaatler hakkında davaya devam olunarak bunların müsaderesine hükmolunabilir. Eğer uzlaştırma raporunun imzalanmasından sonra sanık ölürse, bu durumda da uzlaştırma raporu İİK madde 38 kapsamında bir ilam sayılacağından yukarıda bahsedilen usul uygulanabilecektir.

Mağdurun ölümü halinde ise TCK madde 131/2 istisna olmak üzere, şikayet hakkı mirasçılara geçmez zira bu hak şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardandır. Bu nedenle soruşturma evresinde mağdurun ölmesi halinde mirasçılara uzlaşma teklifi yapılamayacaktır. Ancak TCK madde 131/2 kapsamında mağdur, şikayet etmeden önce ölürse veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmişse ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş veya kardeşleri tarafından şikayette bulunulabilir. Buradan hareketle, şikayete hakları olan mirasçılar uzlaşma hususunda da hak sahibi olabileceklerdir¹³. Şikayete bağlı olmayan ancak uzlaşma

¹¹ Özbek, Cüni, Özcan **a.g.e.**, s. 23.

¹² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 57.

¹³ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s.78-81.

kapsamındaki bir suçun varlığı halinde, mağdurun uzlaştırma sürecinde ölmesi söz konusu ise, uzlaştırma işlemlerine son verilir.

Uzlaştırma raporunun düzenlenmesinden önce mağdur veya suçtan zarar görenin ölmesi durumunda CMUY madde 7/7 hükmü uygulanacaktır. Bu maddeye göre,

“Soruşturma evresinde mağdur veya suçtan zarar görenin ölümü hâlinde uzlaştırma işlemi sonlandırılır. Kovuşturma evresi için Kanunun 243 üncü maddesi hükmü saklıdır.”.

Bu hüküm gereği, uzlaştırma yapılmaksızın soruşturmaya devam edilecektir. Uzlaştırma raporunun düzenlenmesinden sonra mağdurun ya da suçtan zarar görenin ölmesi durumunda ise ortada İİK madde 38 kapsamında bir ilam söz konusu olduğundan, mirasçılarının bu belgeye dayanarak icra takibi ile işlem yapabilirler. Kovuşturma evresindeki uzlaştırmada mağdur ölürse, mağdurun ölmeden önce davaya katılan sıfatı ile dahil olup olmadığı önem kazanmaktadır. Mağdur, katılan sıfatını aldıktan sonra öldüyse, uzlaştırma işlemleri artık katılanın mirasçılarıyla yürütülebilecektir. Eğer katılan sıfatı almadan ölüm gerçekleşmişse bu durumda uzlaştırma işlemleri sonlandırılacaktır¹⁴.

E. Şüphelinin veya Sanığın Akıl Hastası Olması ile Reşit Olmaması

TCK madde 32 gereği akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilemeyeceğinden bunlar hakkında uzlaştırma hükümleri uygulanamaz. Bu kişiler hakkında ancak güvenlik tedbirlerine hükmolunabilir. Bu kişiler hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanamamasının nedeni ise uzlaştırmının güvenlik tedbirlerinin değil cezai sorumluluğun bir alternatifi olarak kanuni düzenlemelerde yer almasıdır¹⁵.

TCK madde 32/2 kapsamında akıl zayıflığı bulunanlar hakkında ise uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasında bir engel bulunmadığı, şüphelinin veya suçtan zarar görenin reşit olmaması durumunda CMK 253/4 ve CMUY 29/4 gereği

¹⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 57-58.

¹⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 58.

uzlaşma teklifinin onun kanuni temsilcisine yapılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir¹⁶.

II. UZLAŞTIRMANIN KOŞULLARI

5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde uzlaştırmamanın ön koşulu, şüpheli veya sanığın suçu kabullenmesi yani suçu ikrar etmesiydi. Ancak 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile ikrar yerine şüpheli ya da sanığın suçun sorumluluğunu üstlenmesi yeterli görülmüştür.

Şüpheli ya da sanığın, kendisine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmiş olması, ikrar anlamına gelmediği gibi uzlaştırmacının da bu yönde bir algı ile hareket etmemesi gerekmektedir. Zira tarafsız olması gereken uzlaştırmacı, bu şekilde davranarak masumiyet karinesini de ihlal etmiş olacaktır¹⁷. Aynı şekilde, soruşturma veya kovuşturma evresinde savcı veya hakim de bu yönde bir algı ile tarafsızlığına ve masumiyet karinesine leke düşürecek şekilde davranmaması gerekir.

5560 sayılı Kanun ve 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle, uzlaştırmamanın şartlarında kapsamlı değişiklikler yapılmış, uzlaştırma kapsamında olan suçlar genişletilmiş, ikrar şartı kaldırılmış, zararın tazmini yerine ise **edim** kavramı getirilmiştir. Bunlara ek olarak, 6763 sayılı Kanun'un 34. maddesiyle, CMK madde 253/3'teki, "...bir suçun uzlaştırmaya tabi olması için o suçla ilgili etkin pişmanlık hükümlerine yer verilmemesi..." gerektiği yönündeki düzenleme de ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle, hakkında etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar da uzlaştırma kapsamına alınmıştır¹⁸.

A. Suçla İlgili Muhakeme Şartlarının Bulunması

Ceza hukukumuzda bazı durumlarda soruşturma veya kovuşturmanın başlatılabilmesi veya belirli işlemlerinin yapılması, çeşitli koşulların gerçekleşmesine ya da engellerin bulunmamasına bağlı tutulmuştur. Bunlara **muhakeme şartları** denilmektedir. Muhakeme şartlarının yokluğu; soruşturmanın başlatılmasına, suç isnat edilmesine, davanın açılmasına, davanın ilerlemesine ya da hükmün verilmesine engel olabilir. Muhakemenin gerçekleştirilebilmesi için bulunması

¹⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 58.

¹⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 55.

¹⁸ Bahri Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 61.

gereken şartlara **olumlu muhakeme şartları** denir. Buna örnek olarak şikayete bağlı suçlarda şikayetin bulunması veya izin verilmesi gösterilebilir. Muhakemenin gerçekleştirilebilmesi için bulunmaması gereken şartlara ise **olumsuz muhakeme şartları** veya **muhakeme engelleri** denir. Olumsuz muhakeme şartlarına örnek olarak ise sanığın akıl hastası olmaması, suçun zamanaşımına uğramamış olması, aynı konuda verilmiş bir hükmün bulunmaması, sanığın gaip olmaması veya öndemenin gerçekleşmemiş olması gösterilebilir¹⁹.

Soruşturma evresinde, olumlu muhakeme şartlarının gerçekleşmesi veya engelin ortadan kalkması ihtimali bulunmaması halinde, kovuşturma olanağının bulunmaması sebebiyle CMK 172/2 gereği kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi gerekecektir. Şartın gerçekleşmesi ya da engelin ortadan kalkması ihtimali var ise bu durumda Cumhuriyet savcısı bu şartın gerçekleşmesini bekleyecektir, Kovuşturma evresinde ise şartın gerçekleşmesi ya da engelin ortadan kalkması ihtimali var ise CMK 223/8 gereği durma kararı verilecek ve şartın gerçekleşmesi beklenecektir. Eğer mahkeme, şartın gerçekleşme olasılığının kalmadığını tespit ederse bu durumda düşme kararı verecektir²⁰.

1. Şikayet

Şikayet, suçla ilgili muhakeme şartlarından birisi olup, suçtan zarar görenin şikayete bağlı bir suç nedeniyle soruşturma ve kovuşturma yapılması için yetkili makamlardan talepte bulunması demektir. Ceza hukukumuzda kural, suçların re'sen takip edilmesidir, bu nedenle şikayete bağlı olan suçlar TCK'da madde metinlerinde ayrıca belirtilmiştir.

Şikayetten feragat, şikayet hakkı doğduktan sonra, bu hakkın süresi içinde kullanılmayacağının beyan edilmesidir. Şikayetten vazgeçme ise şikayet hakkı kullanıldıktan sonra şikayetin geri alınması anlamına gelir. Soruşturma evresinde şikayetten vazgeçme bir muhakeme engelidir ve şikayetten vazgeçilmesi halinde soruşturma evresinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Kovuşturma evresinde şikayetten vazgeçme ise tek taraflı beyanla sonuç doğurmaz, bu aşamada sanığın da şikayetten vazgeçilmesini kabul etmesi gerekir, zira sanık şikayet edenin vazgeçme talebini kabul etmeyip aklanmak istediğini ifade ederse bu

¹⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 58.

²⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 58.

durumda muhakemeye devam edilecektir. Bu husus '*Kanunda aksi yazılı olmadıkça, vazgeçme onu kabul etmeyen sanığı etkilemez.*' denilerek TCK madde 73/6'da yer bulmuştur. Eğer sanık şikayetten vazgeçilmesini kabul ediyorsa bu durumda da TCK madde 73/4 gereği düşme kararı verilir.

Şikayete bağlı bir suç nedeniyle taraflar arasında uzlaştırmaya gidilebilmesi için, mağdurun ya da suçtan zarar görenin şikayetçi olması gerekir. Ancak şikayetten feragat ya da şikayetten vazgeçme söz konusu ise, bu durumda uzlaştırmaya başvurulamayacaktır. Şikayete bağlı suçlar ve şikayetin unsurları yukarıda detaylı şekilde verildiğinden burada tekrar edilmeyecektir.

2. İzin

İzin, kamu davası açılmasında kamu yararının bulunup bulunmadığı hususunda kanunun yetkili kıldığı merciinin yaptığı irade açıklamasıdır. Bu yolla kamu davasının mecburiliği ilkesi yumuşatılmak istenmiştir. İzin yetkili merci tarafından verildiği takdirde soruşturma ve kovuşturma işlemlerine adli mercilerce devam edilir²¹.

TCK'da düzenlenen suçlar, fiil veya fail esas alınarak izin şartına bağlı tutulabilir. Şüphelinin sıfatı esas alınarak suçun takibinin izin şartına bağlandığı durumlarda, o kişi yönünden bir çeşit dokunulmazlık söz konusu olur. Örneğin TCK madde 301'de düzenlenen Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama suçundan dolayı soruşturma yapılması Adalet Bakanı'nın iznine bağlıdır. Başka bir örnek ise Anayasa madde 129/6'daki "*Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.*" şeklindeki düzenlemedir²².

3. Dokunulmazlığın Bulunmaması

Kanunlarda yazılı ve belli mevkilerde olan kişiler yönünden eğer dokunulmazlık olduğu düzenlenmişse bu da bir muhakeme engeli oluşturmaktadır. Dokunulmazlığı olan kişiler hakkında ya hiç bir muhakeme işlemi yapılamaz ya da dokunulmazlık kaldırılmadan bazı muhakeme işlemleri yapılamaz. Örneğin

²¹ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.62-63.

²² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 59-60.

Cumhurbaşkanı göreviyle ilgili işlemlerden dolayı sorumlu değildir. Milletvekillerinin ve yabancı asker ve diplomatların da dokunulmazlıkları vardır²³.

Bu noktada Cumhurbaşkanı'nın göreviyle ilgili işlemlerden dolayı sorumlu olmaması halini şahsi cezasızlık sebebi olarak sayan görüşler de mevcuttur²⁴. Şahsi cezasızlık sebeplerini mevcut olduğu hallerde suçun icrası esnasında mevcut olan bazı nedenlerden ötürü, fail ya cezalandırılmamaktadır ya da cezasında indirim yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın göreviyle ilgili işlemlerden dolayı sorumlu olmaması halini şahsi cezasızlık olarak nitelersek, burada failin eyleminden ötürü cezalandırılmadığını ve uzlaştırma koşullarının varlığının aranmasına gerek olmadığını söylemek mümkün olacaktır. Bu durumda Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir. Ancak, belirtelim ki cezada indirim yapılmasını gerektiren bir şahsi cezasızlık hali söz konusu ise, uzlaştırma koşullarının sağlandığı durumlarda soruşturma aşamasında da uzlaştırmaya gidilebilmelidir²⁵.

4. Askerlik Hizmetinin Yapılmış Olması

Türk Silahlı Kuvvetleri'nden çıkarılmayı gerektiren suçlardan sanık, yedek subaylar ve yedek astsubaylar yönünden geçerli olmamak ve savaş halindeki düzenlemeler ayrı tutulmak üzere, 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu madde 20 gereğince, er ve erbaşlar ile yedek subayların ve yedek astsubayların askere girmeden veya silahaltına çağrılmadan önce işledikleri yukarı haddi iki yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlara ait davalarda soruşturma ve kovuşturma işlemleri askerliklerini bitirmelerine kadar geri bırakılır. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere askerlik hizmeti de bazı durumlarda bir muhakeme engelidir. Bu nedenle bu kişiler hakkında uzlaştırma uygulanması, askerliğin bitimine kadar ertelenmelidir²⁶.

5. Kusur Yeteneğinin Bulunması

TCK madde 31'e göre, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur ve bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması

²³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 61.

²⁴ Çetin Arslan, "Yasama Dokunulmazlığının Zamanaşımına Etkisi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.: 57, s. 45, dn. 27.

²⁵ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 400-402.

²⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 61.

yapılamaz sadece çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Bu maddede bahsedilen, suç tarihinde on iki yaşını tamamlamamış çocukların kusur yeteneğinin dolayısıyla da cezai ehliyetinin bulunmadığıdır. Ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında ceza muhakemesi işlemleri soruşturma evresinde sona ermekte ve ÇKK madde 11 gereği çocuklara özgü güvenlik tedbiri devreye girmektedir. Bu sebeple, ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklarda yaş küçüklüğü, bir muhakeme engelidir²⁷ ve bu kapsamdaki çocuklar hakkında uzlaştırma hükümleri de uygulanamayacaktır.

TCK madde 31/2'ye göre, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde bu kişilerin de ceza sorumluluğu yoktur. Aynı şekilde TCK madde 32/1'e göre, fiili işlediği sırada akıl hastalığı nedeniyle kusur yeteneği bulunmayan veya önemli derecede azalmış olan kişilerin de cezai ehliyeti yoktur. Buna ek olarak TCK madde 33 gereği fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümler, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanacağından bu kişilerin de cezai ehliyetleri yoktur. CMK madde 223/3 gereği sanık hakkında yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması durumlarında kişinin kusurunun bulunmaması dolayısıyla mahkemece ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir ancak bu husus güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.

6. Duruşma Ehliyetinin Bulunması

Duruşma ehliyeti, sanığın duruşmada veya duruşma dışında yapılan muhakemeye ilişkin açıklamaları algılama, gerekli açıklamaları yapma, makul ve anlaşılır bir şekilde savunmayı yürütebilme ve kendi çıkarlarını gözetebilme yeteneğidir. Suçu işlediği sırada kusur yeteneği ve dolayısıyla ceza sorumluluğu bulunan kişi, sonradan akıl hastası olarak duruşma ehliyetini kaybedebilir. Fiilden sonra duruşma ehliyetinin kaybedildiği durumlarda da şüpheli veya sanığın gözlem altına alınacağı yani duruşma ehliyetinin de bir muhakeme şartı olduğu anlaşılmaktadır. Failin ceza ehliyeti bulunmasına rağmen, duruşma ehliyeti ortadan kalkmışsa fail iyileşene kadar mahkemenin durma kararı vermesi iyileştiğinde ise

²⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 61.

duruşmaya kalındığı yerden devam edilmesi gerekir. Akıl hastalığının iyileşmesi mümkün değilse bu durumda mahkemece düşme kararı verilmelidir²⁸.

7. Suçun Zamanaşımına Uğramamış Olması

TCK madde 66 ve 67 birlikte değerlendirildiğinde, bir suç işlendikten sonra o suçun belirli bir süre içinde takip edilip yargılanması gerektiği aksi halde davanın zamanaşımına uğrayacağı anlaşılmaktadır. Doktrinde, suçun işlenmesinin üzerinden çok uzun sürenin geçmesi nedeniyle toplumun o suçu unutması, geç hükmedilen cezanın işlevini yerine getirememesi nedeniyle belli süre geçtikten sonra ceza soruşturmasının veya kovuşturmasının yapılmaması gerektiği, davanın zamanaşımına uğramasının sebepleri olarak gösterilmiştir²⁹. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere işlenen suçun zamanaşımına uğramış olması da bir muhakeme engeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

B. Şüpheli Hakkında Suça İlişkin Yeterli Delilin Bulunması

Soruşturma evresi, failin suç teşkil eden bir fiili gerçekleştirip gerçekleştirmediği hususundaki **şüphe** ile başlar. CMK madde 160'ta ifade edildiği üzere;

“Cumhuriyet savcısı, ihbar ya da başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.”

Ceza muhakemesinin amaçlarından birisi, maddî gerçeğe hukuka uygun şekilde ulaşmaktır. Fiili işlediğinden şüphelenilen kişi hakkında lehe ve aleyhe deliller toplandıktan ve kişi ile suç arasında ispatı mümkün bir bağ kurulduğunda ancak bir kişiye suç isnat edilebilir. Isnada esas olan delillerin toplanması ise soruşturma evresinde gerçekleştirilir. CMK madde 170/1 ve 170/2'deki

²⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 60.

²⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 61.

düzenlemelere göre, kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir ve soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda **yeterli şüphe** oluşturuyorsa ancak bu durumda Cumhuriyet savcısı iddianame düzenler.

Toplanan lehe ve aleyhe deliller dikkate alınarak, yapılacak muhakemede kişinin mahkum olma olasılığı, beraat etme olasılığından daha kuvvetliyse, bu durumda **yeterli delil**den ya da **yeterli şüpheden** söz edilir³⁰.

Uzlaştırma, daha önce de izah edildiği üzere cezalandırmaya alternatif olan bir uyuşmazlık çözümüdür. Dolayısıyla uzlaştırmanın uygulanabilmesi için önce Cumhuriyet savcısının şüpheli lehine ve aleyhine olan delilleri toplamış olması ve deliller çerçevesinde iddianame düzenlemek için gerekli olan yeterli şüpheyeye ulaşmış olması gerekir. Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde CMK 172/1 gereğince kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Bu durumda uzlaştırmaya başvurulmadan, uzlaştırma bürosu ve uzlaştırmacılar görevlendirilmeden önce yapılması gereken ilk şey, şüpheli lehine ve aleyhine olan delillerin toplanması ve bu delillerin değerlendirilmesiyle kamu davası açmaya yeter şüpheyeye ulaşıp ulaşılmadığının tespit edilmesidir. Bu görev de, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısına aittir³¹.

Cumhuriyet savcısı tarafından delillerin toplanması ve değerlendirilmesi sonrasında hukuki bir nitelendirme yapılarak somut olaydaki fiilin, kanunda düzenlenen hangi suçu karşıladığı ve bu suçun uzlaştırma kapsamında olup olmadığı belirlenmelidir. Hukuki nitelendirmenin yanlış olması durumunda, uzlaştırma kapsamında olmayan bir suç hakkında dosya uzlaştırma bürosuna gönderilebilecek ya da uzlaştırma kapsamında olan bir suç hakkında uzlaştırmaya başvurulmadan Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmiş olacaktır. Gerekli olduğu halde uzlaştırmaya başvurulmaksızın iddianame düzenlenmesi durumunda ise CMK madde 174/1-c gereği Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame mahkemece Cumhuriyet Başsavcılığı'na iade edilir³².

³⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 62.

³¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 62.

³² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 62.

CMK 253/3'te uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, uzlaştırma kapsamında olmayan bir başka suçla birlikte işlenmesi halinde uzlaştırma söz konusu olamayacağı düzenlenmekteydi. Ancak "17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle üçüncü fıkraya 'birlikte' ibaresinden sonra gelmek üzere 'aynı mağdura karşı' ibaresi eklenmiş" olduğundan, artık uzlaşma kapsamındaki suç ve uzlaşma kapsamında olmayan suçu işleyen kişinin, bu suçları aynı kişiye karşı işlememesi halinde uzlaştırma hükümlerinin uygulanabileceği anlaşılmaktadır. Bu hususa ilişkin detaylı açıklamaya bir sonraki başlık altında yer verilmiştir.

C. Suçun Uzlaştırma Kapsamında Olması

Önemle belirtmek gerekir ki, uzlaştırmaya tabi olan suçların belirlenmesi devletin sahip olduğu suç politikası kapsamında yapacağı bir tercihtir. Bu tercihin belirlenmesinde suçun, korunması gereken hukuki değerin ve suçun ağırlığının, ayrıca ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısının dikkate alınması gerekmektedir³³.

Hukukumuzda uzlaştırmaya tabi olan suçlar³⁴ TCK'da ve diğer kanunlarda yer alan soruşturması ve kovuşturması şikayete bağlı suçlar ile CMK'nın 253/1-b maddesinde sayılan suçlardır. Bunlara ek olarak, CMK madde 253/2'de belirtildiği üzere, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan suçlar hariç olmak üzere, diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırmaya gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir³⁵.

Soruşturulması ya da kovuşturulması şikayete bağlı olsa dahi cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda uzlaşma yapılamayacađı³⁶ CMK madde 253/3'te ayrıca belirtilmiş ve kapsam dışında bırakılmıştır. Uzlaştırma kapsamındaki bir suçun, uzlaşmaya tabi olmayan başka bir suçla birlikte işlenmesi halinde ise uzlaşma hükümlerinin uygulanamayacağı daha önce CMK madde 253/3'te belirtmekle birlikte; yukarıda da ifade ettiğimiz üzere madde metninde 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26ncı maddesiyle yapılan değişiklik sonrası, bu iki **suçun aynı mağdura karşı işlenmesi** koşulu getirilmiştir. Yani uzlaşma

³³ Özgenç, a.g.e, s. 99.

³⁴ Veli Özer, Özbek- Koray, Doğan- Pınar, Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, 10. Bs., Ankara, Seçkin, Eylül 2019, s. 546 v.d. Bahsi geçen eserde, uzlaşmaya tabi suçlar **uzlaşmalık suçlar** olarak adlandırılmıştır.

³⁵ Özgenç, a.g.e., s. 277; Özbek, Cüni, Özcan, a.g.e., s. 64.

³⁶ şahin, Göktürk Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 82.

kapsamındaki suç ve uzlaşma kapsamında olmayan suç aynı kişiye karşı işlenmedikçe uzlaşma hükümleri uygulanabilecektir.

Uzlaştırmmanın yalnızca şikayete bağlı suçlar yönünden uygulanması doktrinde büyük eleştirilere konu olmuş ve bunun üzerine kanun koyucu tarafından hem 5560 sayılı Kanun ile hem de 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle şikayete bağlı olmasa bile bazı suçlar uzlaştırma kapsamına dahil edilmiştir³⁷. Bazı suçlar ise şikayete tabi olmasına karşın, bu suçlar işlendiğinde uzlaştırmmanın uygulanması mümkün değildir. Örneğin, TCK madde 340 ve 341’de düzenlenen suçlar uzlaştırma kapsamı dışında kalmaktadır. Zira, burada şikayet hakkı ilgili devlete ait olup, devlet de CMK’nın 253/1 maddesi anlamında mağdur sayılmadığından uzlaştırmaya gidilemez³⁸.

Bunlara ek olarak, CMK 253/3’te belirtildiği üzere soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez. Her ne kadar doktrindeki bir görüşe göre, bu suçlarda da uzlaştırma sürecinden yararlanılabileceği, çünkü mağdurun istemesi ve uzlaştırmayı menfaatine uygun bulması durumunda uzlaştırmaya başvurmasının engellenmemesi gerektiği, yaşadığı travmatik tecrübeyi yargılama aşamasında ikinci kez hatırlayan mağdurun, açık yargılamada psikolojik olarak daha fazla zarar görebileceği savunulmuş³⁹ olsa da, kanundaki düzenlemenin isabetli olduğu kanaatindeyiz. Zira kadın cinayetlerinin yoğun olarak yaşandığı ülkemizde, cinsel dokunulmazlığın kanun tarafından korunması ve kişinin suçlu olup olmadığının yargılama ile tespit edilmesi daha uygun olacaktır.

Bir suçun temel hali ile nitelikli hali şikayete bağlı olması bakımından farklı özellikler taşıyabilir. Bu durumda isnat edilen suçun, suç tipinin temel halini mi nitelikli halini mi oluşturduğu dikkate alınmalıdır. Suçun hangi hali şikayete bağlıysa ancak o suç uzlaştırma kapsamındadır⁴⁰.

Belirli bir mağduru bulunmayan suçlarda, örneğin TCK madde 341’de düzenlenen yabancı devlet bayrağına karşı hakaret suçunda, uzlaştırmmanın nasıl

³⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 64.

³⁸ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 101; Özgenç, **a.g.e.**, s. 277.

³⁹ Özbek, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 157-158.

⁴⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 64-65.

gerçekleştirileceği hususu doktrinde tartışma konusu olmuş, bu hususta yeni çözümler üretilmesi gerektiği savunulmuştur. Zira belli bir mağduru bulunmayan bütün suçların uzlaştırmaya elverişli olmadığını ileri sürerek bu suçları uzlaştırma kapsamı dışına çıkarmanın, uzlaştırmının uygulanabilirliğine bir engel olduğu ileri sürülmüştür. Bu görüş, bahsedilen suçlarda geniş anlamda suçtan zarar gören olan kamuyu temsil eden makam olarak, Cumhuriyet savcılığının kamu adına uzlaştırmayı yürütmesinin uygun olacağını savunurken⁴¹, bir kısım yazar ise suçtan zarar görenin bireysel olarak belirlenemediği suçlarda esas zarar görenin kamu olduğunu bu sebeple de uzlaştırmının bu suçlarda uygulanamayacağını savunmaktadır⁴².

ÇKK madde 24, 5560 sayılı Kanunla '*Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.*' biçiminde değiştirilerek çocuklarla ilgili uzlaşma usulü de genel hükümlere tabi kılınmıştır. Ancak doktrinde farklı yazarlarca ifade edildiği ve katıldığımız üzere, çocuklarla yetişkinlerin uzlaşma hususunda aynı hükümlere tabi tutulmaları hukukun genel ilkeleriyle bağdaşmayan bir durumdur. Zira çocukların taraf olduğu bir muhakemede temel amaç, çocuğun korunması ve topluma kazandırılmasıdır. Bu nedenle çocuk muhakemesinde uzlaşma çocuk için bir rehber görevi görmektedir⁴³.

Uzlaşmanın '*iki yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı cezayı gerektiren ve mala karşı suçlar ile ceza süresine bakılmaksızın taksirle işlenen suçlarda*' uygulanmasının daha uygun olacağı, böylelikle yargının iş yükünün daha da azaltılabileceği de doktrinde savunulan bir görüştür⁴⁴. Buna ek olarak başka bir görüş de taksirle işlenen bütün suçların uzlaşmaya tabi tutulmasının dezavantajlarının dikkate alınması gerektiğini, aksi takdirde uzlaştırmının dikkatsizlikleri ve ihmalkârlıkları örten bir kurum haline gelebileceğini savunmaktadır⁴⁵.

CMK'da, taksirli suçların uzlaştırma kapsamında olduğunu ifade eden açık bir hüküm yoktur. Ancak taksirli suçlardan soruşturulması ve kovuşturulması şikayete tabi olanlar, uzlaştırma kapsamında yer alır. TCK madde 89/5'a göre,

⁴¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 275.

⁴² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 99-100.

⁴³ Çubukçuoğlu, **a.g.e.**, s. 71-72.

⁴⁴ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 31.

⁴⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 274.

bilinçli taksirle işlenen yaralama suçları re'sen kovuşturulduğundan, bu suçlar uzlaştırma kapsamı dışında tutulmuştu. Bahsedilen fıkra 5560 Sayılı Kanun'un 5. maddesi ile

'Taksirle yaralama suçunun soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlıdır. Ancak, birinci fıkra kapsamına giren yaralama hariç, suçun bilinçli taksirle işlenmesi halinde şikayet aranmaz'

şeklinde değiştirilmiştir⁴⁶. Böylelikle bilinçli taksirle yaralama suçları da şikayete tabi olmasa bile uzlaştırma kapsamına alınmıştır⁴⁷.

1. Şikayete Bağlı Suçlar

Ceza soruşturmasının başlayabilmesi açısından suçları re'sen soruşturulan veya kovuşturulan suçlar ve bir ceza muhakemesi şartının gerçekleşmesine bağlı olarak soruşturulan veya kovuşturulan suçlar şeklinde sınıflandırabiliriz. Muhakeme şartlarına izin ve şikayeti örnek verebiliriz⁴⁸. Ceza kanunundaki suçların büyük çoğunluğunu re'sen soruşturulan ve kovuşturulan suçlar oluşturur. Re'sen soruşturulan veya kovuşturulan bir suçun işlendiği şüphesini öğrenen yetkili mercilerin soruşturma işlemlerine başlayabilmeleri için suçtan zarar görenin soruşturmaya başlanması yönündeki irade beyanına ihtiyaçları yoktur. Kaldı ki böyle bir suçun işlenmesi söz konusu olduğunda, suçtan zarar görenin söz konusu suçtan ötürü soruşturma yapılmaması yönündeki irade beyanı da yetkili merciler tarafından dikkate alınmaz⁴⁹.

TCK'da, 5560 sayılı Kanunla değiştirilmeden önce uzlaşmanın sadece şikayete bağlı suçlar bakımından uygulanabileceği düzenlenmişti. Ayrıca değişiklikten önce ÇKK'da uzlaştırmanın kapsamı daha geniş tutulmuş, ÇKK madde 24/1'de uzlaştırmanın, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanması öngörülmüştü. ÇKK madde 24/2'de ise uzlaştırmanın, suç tarihinde on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, kasten işlenen ve alt sınırı üç yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda

⁴⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 274.

⁴⁷ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 100; Özgenç, **a.g.e.**, s. 276.

⁴⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 278.

⁴⁹ Yıldız, **a.g.e.**, s. 260-261; Özgenç, **a.g.e.**, s. 278.

uygulanması öngörölmüştü. Adli para cezası ise ister yalnız, ister soruşturma ve kovuşturması şikayete bağılı suç ile birlikte olsun veya alt sınırı iki yıl olan kasıtlı suç ile birlikte olsun, çocuklar için her zaman uzlaştıma kapsamındaydı. Şikayete bağılı olsun veya olmasın, bilinçli taksir de dahil taksirle işlenen tüm suçlar çocuklar için uzlaştırmaya tabiydi⁵⁰.

Doktrindeki yaygın görüşe göre, uzlaştımanın sadece soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağılı suçlar bakımından kabul edilmiş olması, uzlaştımanın uygulanma ihtimalini oldukça düşürmüştür. Bu görüş, uzlaştırmaya tabi suçların belirlenmesinde, suçla korunması hedeflenen hukuki değer, suç için öngörülen cezanın çeşidi ve miktarı gibi kriterlerin dikkate alınması gerektiğini savunmuş ve bu bağlamda ÇKK'daki düzenlemenin ilk halinin uzlaştımanın uygulanabilirliği bakımından daha uygun olduğı kanaatini savunmaktadır⁵¹. Ayrıca, mevzuattaki mevcut haliyle uzlaştımanın, şikayetten feragatten ve şikayetten vazgeçmeden farklı bir işlev görmediğini ve bu nedenle uzlaştımanın re'sen kovuşturulan bazı suçlar bakımından da kabul edilmesi gerektiğı ileri sürölmüştür⁵².

CMK'da yapılan değışiklikler neticesinde ise uzlaştırmaya tabi suçların kapsamı genişletilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar kapsam dışı bırakılmış ve bu husus kanunda ayrıca düzenlenmiştir. Basit cinsel saldırı, eşe karşı cinsel saldırı, cebir, tehdit ve hile olmaksızın on beş yaşını bitirmiş çocukla cinsel ilişki ve basit cinsel taciz suçları şikayete tabi suçlar olmalarına rağmen, bu suçlarda uzlaştıma uygulanamayacaktır⁵³, zira CMK madde 253/3'te '*Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağılı olsa bile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştıma yoluna gidilemez.*' hükmüne yer verilmiştir ve kanaatimizce söz konusu suçların uzlaştıma kapsamına dahil edilmemiş olması gayet isabetlidir.

⁵⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 273, dn. 222.

⁵¹ Yıldız, **a.g.e.**, s. 275-277; Özgenç, **a.g.e.**, s. 274.

⁵² Yenisey, **a.g.e.**, s. 252; Yıldız, **a.g.e.**, s. 277; Özgenç, **a.g.e.**, s. 274.

⁵³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 280, dn. 246.

TCK madde 73'e göre, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan suç hakkında, yetkili kimse altı ay içinde şikayette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz. Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikayet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği ya da öğrendiği günden başlar.

Şikayet, suçun mağduru olan şahsın yetkili mercilere o suçun soruşturulması ve kovuşturulması istemini ifade etmesidir. Suçların şikayet şartına bağlı tutulmalarının farklı nedenleri vardır. Bazı suçlar re'sen kovuşturmayı gerektirecek kadar önemli ve tehlikeli görülmediklerinden, toplumsal menfaatlerden ziyade kişisel menfaatlere ters düştüklerinden ve az cezaya tabi tutulduklarından ötürü şikayet şartına bağlı tutulmuştur. Hakaret suçu bu kategoriye örnek olarak gösterilebilir. Bazı suçlarda ise, suçun mağduru olan şahsın iradesi dışında suçun başkaları tarafından öğrenilmesinin ortaya çıkarabileceği sakıncalar dikkate alınarak şikayet şartı öngörülmüştür⁵⁴. TCK madde 105/1'de düzenlenen cinsel taciz suçu bu kategoriye örnektir⁵⁵. Bunların yanı sıra, aslında re'sen soruşturulabilir ve kovuşturulabilir olmakla birlikte, belirli akrabalık ilişkileri göz önünde bulundurularak istisnai olarak şikayete bağlı tutulan suçlar da mevcuttur⁵⁶. TCK madde 167/2'de yağma ve nitelikli yağma hariç, mala karşı suçların aynı konutta yaşayan belirli akrabalar arasında işlenmiş olması halinde bunların soruşturulması ve kovuşturulması şikayete tabidir⁵⁷.

2. Şikayete Bağlı Olup Olmadığına Bakılmaksızın TCK'daki Suçlar

CMK madde 253/1-b'de, hangi suçların şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, uzlaştırma kapsamında olduğu tek tek sayılarak belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre; TCK'da yer alan;

- "1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),
2. Taksirle yaralama (madde 89),
3. (Ek: 24/11/2016-6763/34 md.) Tehdit (madde 106, birinci fıkra),

⁵⁴ Özgenç, a.g.e., s. 278-279.

⁵⁵ Yıldız, a.g.e., s. 263; Özgenç, a.g.e., s. 279.

⁵⁶ Özgenç, a.g.e., s. 279.

⁵⁷ Yıldız, a.g.e., s. 261.

4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),
5. **(Ek:17/10/2019-7188/26 md.)(2) İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi),**
6. **(Ek: 24/11/2016-6763/34 md.) Hırsızlık (madde 141),**
7. **(Ek:17/10/2019-7188/26 md.)(2) Güveni kötüye kullanma (madde 155),**
8. **(Ek: 24/11/2016-6763/34 md.) Dolandırıcılık (madde 157),**
9. **(Ek:17/10/2019-7188/26 md.)(2) Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165),**
10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),
11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları...”

uzlatırma kapsamındadır. Ancak, tadadi olarak sayılan bu suçların nitelikli halinin işlenmesi halinde uzlaştırma hükümlerinin uygulanması olanağı bulunmamaktadır⁵⁸.

Önemle belirtmek gerekir ki, CMK madde 253/1’de “17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle (b) bendinin mevcut (4), (5) ve (6) numaralı alt bentlerinden sonra gelmek üzere sırasıyla alt bentler eklenmiş ve bent numaraları buna göre teselsül ettirilmiştir.”

Yani bu değişiklik ile katalog halinde sayılan suçlar arasına **İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi), Güveni kötüye kullanma (madde 155) ve Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165) suçları** eklenmiş ve uzlaştırmanın kapsamındaki suçlar genişletilmiştir.

3. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırmanın Kapsamı

Çocuklar bakımından uzlaştırma; CMK, ÇKK, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁵⁹ ve Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik⁶⁰ hükümleri çerçevesinde uygulanmaktadır. CMK’nın

⁵⁸ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 471, dn. 1003.

⁵⁹ R.G. Tarihi: 24.12.2006, R.G. Sayısı: 26386.

⁶⁰ Çocuk Koruma Kanunu’na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, R.G. 24.12.2006, 26386.

uzlaştırmaya ilişkin hükümleri, hem suça sürüklenen çocuklar için hem de uzlaştırmaya tabi bir suça maruz kalan suç mağduru çocuklar için uygulanır⁶¹.

ÇKK madde 24'te uzlaşma, çocuklara özgü olarak tanzim edilmişti. Fakat bu madde 5560 sayılı Kanunun 41. maddesiyle değiştirilerek oldukça farklı bir hale getirilmiştir⁶². Yeni düzenleme uyarınca CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanacağı öngörülmüştür⁶³.

Çocuk muhakemesinin en önemli hedefi, maddi gerçeğin ortaya çıkartılarak adaletin sağlanması değil, çocuğun korunmasıdır. Dolayısıyla çocuklara ilişkin uzlaşmanın çocuk muhakemesinin kendine has özellikleri göz önünde bulundurularak inşa edilmesi her bakımdan daha faydalı olacaktır⁶⁴. Uzlaştırma süreci, kişilerin etkin iletişim ve sorun çözme kabiliyetlerini kullanarak aralarındaki ihtilafları korkuya, baskıya ve cezalandırmaya dayalı olmayan bir ortamda çözüme kavuşturmalarını sağlar. Özellikle çocukların taraf olduğu uyuşmazlıklarda uzlaşmaya müracaat edilmesi oldukça yararlıdır. Zira çocuk ceza adaleti mekanizması, çocuklarla ilgili problemlerin çözülmesi için her zaman uygun bir zemin olmamaktadır. Bunun yanında uzlaştırma süreci, çocuklar için başlı başına önemli bir eğitim sayılır. Uyuşmazlıkların ifade edilmesinde ve çözüme kavuşturulmasında yeni metotların oluşturulması, sosyal ilişkilerin de gelişmesini sağlar⁶⁵.

ÇKK madde 3/1-a gereğince çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir. ÇKK madde 3/1-a.2 ise kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan

⁶¹ Mustafa Özbek, "Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk

Arabuluculuğu", **Turgut Akıntürk'e Armağan**, İstanbul 2008, s. 461-462.

⁶² Kunter, Yenisey, Nuhoğlu; bu hükmün hatalı olarak yürürlükten kaldırıldığını, ÇKK'daki uzlaşma kurumunda çocuk hukukuna özgü özelliklerin korunması gerektiğini belirtmektedir. (Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1245).

⁶³ 5560 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önce ÇKK madde 24'e göre; "(1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır. (2) Suç tarihinde on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır." Bahsedilen bu hüküm suça sürüklenen çocuklar açısından uzlaşmanın kapsamını genişletmiş ve onu şikayete tabi suçlar haricinde kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı (veya üç yılı) geçmeyen hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlarla, taksirle işlenen bütün suçlarda uygulanır hale getirmişti. (Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 81).

⁶⁴ Bkz. aynı yönde; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 81.

⁶⁵ Vahit Bıçak, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Bs., Ankara, Seçkin, Ekim 2018, s. 303.

ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu, 'suça sürüklenen çocuk' olarak tanımlamıştır.

TCK madde 31/1 gereği on iki yaşından küçükler, TCK madde 31/2 gereği on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış olmakla beraber işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayanlar veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmeyenler, TCK 32/1 gereği akıl hastalığı nedeniyle işledikleri fiillerin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerini önemli ölçüde kaybetmiş olan kişiler ve TCK madde 33 gereği on beş yaşından küçük sağır ve dilsizler ceza ehliyetine sahip değildirler. Bu kişiler hakkında soruşturma ya da kovuşturma yapılamayacağından, haklarında uzlaştırma hükümlerinin uygulanması da mümkün olmayacaktır⁶⁶.

CMK madde 253'te 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik neticesinde, mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaştırmanın kapsamına dahil edilmiştir. Ancak CMK madde 253/3 gereği, suça sürüklenen çocuklar tarafından işlense dahi cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve mağduru kamu hukuku tüzel kişisi olan suçlarla ilgili olarak uzlaştırmaya başvurulamaz. Aynı şekilde, suça sürüklenen çocuğun birlikte işlediği iddia olunan iki suçtan birinin uzlaştırma kapsamında olması, diğerinin uzlaştırma kapsamında olmaması halinde her iki suç açısından uzlaştırma uygulanmaz⁶⁷.

TCK madde 31/2 gereği fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde; bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur, diğer cezaların yarısı indirilir ve bu durumda her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

TCK madde 31/3 gereği ise fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi dört yıla; müebbet hapis

⁶⁶ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 296.

⁶⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 66.

cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur, diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu durumda her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.

Söz konusu düzenlemelerden de açıkça anlaşılacağı üzere on iki-on beş yaş grubunda olup da algılama yeteneği var olan ve davranışlarını yönlendirme yetenekleri bulunanlar ile on beş-on sekiz yaş grubunda olan kişilerin cezai sorumlulukları mevcuttur fakat bunlar hakkında kanunda belirtilen ceza indirimleri uygulanır. Bu kişilerin işledikleri suçlarda uzlaştırmamanın uygulanması mümkündür⁶⁸. Aynı şekilde sağır ve dilsiz kişilerin durumu da TCK madde 33 kapsamında değerlendirilecek yani on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahipse ya da fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamışsa, bu kişilerin cezai sorumlulukları olduğu fakat bunlar hakkında kanunda belirtilen ceza indirimleri uygulandığı belirtildiğinde, bu kişilerin işledikleri suçlarda da uzlaştırmamanın uygulanması mümkün olacaktır⁶⁹. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, şüpheli, sanık ya da mağdur ile suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifinin bu kişilerin kanuni temsilcilerine yapılması gerektiğini düzenleyen CMK madde 253/4'ün uygulanacağıdır.⁷⁰

Şüphelinin, sanığın veya suçtan zarar görenin reşit olmaması durumunda, CMK madde 253/4 gereği uzlaştırmacı uzlaşma teklifini bu kişilerin kanuni temsilcilerine yapmalıdır, yönündeki düzenleme eleştirilmiştir. Bu eleştirinin sebebi ise CMK'da **kanuni temsilci** teriminden ne anlaşılması gerektiğinin açıkça düzenlenmemiş olmasıdır. Zira sadece reşit olmayan kişilerin taraf olduğu uzlaştırmalarda bu kişiler yerine kanuni temsilcilerin teklife yetkili olduklarının ifade edilmesi doğru bulunmamış, reşit olmasına karşın başka nedenlerle kanuni temsilcisi aracılığıyla hukuki işlem yapabilecek kişilerin olduğu ve uzlaştırmaya hükümlerinde bahsi geçen “reşit olmama” ifadesinin bu kişileri kapsamadığı için eksik olduğu, bu nedenle CMK'nın kendi içinde çelişkili olduğu ileri sürülmüştür⁷¹.

⁶⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 54.

⁶⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 66.

⁷⁰ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 296.

⁷¹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 295.

Aynı görüş, Türk Medeni Kanunu⁷² madde 11’de “*Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar.*” düzenlemesinden yola çıkarak uzlaşma teklif edilecek kişi on sekiz yaşından küçük olsa bile evlenmişse ergin hale geleceğinden bu kişiye uzlaşma teklif edilebileceğini ve evlenme ile kazanılmış erginliğin de boşanma ile kaybedilmeyeceğini savunmaktadır.

Kanaatimizce yukarıdaki ilk eleştiri haklı olmakla birlikte, evlenme ile erginliğin kazanılması ve bu kişi on sekiz yaşından küçük olsa bile bu kişiye uzlaşma teklif edilmesinin mümkün olması gerektiği hususu yerinde bir tespittir.

4. Diğer Kanunlarda Özel Olarak Belirtilen Suçlar

TCK’da düzenlenmeyen suçlar da şikayete tabi olmaları koşuluyla uzlaştırma kapsamındadırlar. 05.12.1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu madde 71 ve 72’de düzenlenen suçlar, aynı kanunun 75. maddesinde belirtildiği üzere, şikayete bağlı suçlardır. Aynı şekilde 22.12.2016 tarihli ve 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nun ‘Marka hakkına tecavüze ilişkin cezai hükümler’ başlıklı 30. maddesinde düzenlenen suçların da soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlıdır⁷³.

Özel ceza kanunlarında bir suç re’sen takip edilen bir suç olarak düzenlenmişse, bu suç bakımından uzlaştırmanın uygulanabilmesi için CMK madde 253/2 gereği kanunda açıkça o suçun uzlaştırma kapsamında olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Özel ceza kanununda bir suç şikayete bağlı olarak düzenlenmişse, bu durumda o suçun uzlaştırma kapsamında olmadığı açıkça düzenlenmedikçe o suç uzlaştırma kapsamındadır. Örnek vermek gerekirse, 5941 sayılı Çek Kanunu madde 5/1 hükmünde düzenlenen karşılıksız çek keşide etme suçu nedeniyle, aynı maddenin 10. fıkrasında ifade edildiği üzere, uzlaşmaya ilişkin hükümler uygulanmaz⁷⁴.

Önemle belirtmek gerekir ki, CMK madde 253/2’de TCK dışında diğer kanunlarda düzenlenen suçlar bakımından şikayete bağlı olanlar hariç, uzlaştırmaya

⁷² R.G. Tarihi: 08.12.2001, R.G. Sayısı: 24607.

⁷³ İlkay Elbey, **Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2019, s. 57-58.

⁷⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 66-67.

başvurulabilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerektiği belirtilmişse de hukuk sistemimizde henüz bu kapsama giren bir hüküm yoktur⁷⁵.

5. Şikayete Bağlı Olmasına Karşın Uzlaşma Kapsamı Dışında Kalan Suçlar

CMK 253/3 gereği “*soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez.*”, yani TCK madde 102 ile 105 arasında düzenlenen suçlar bakımından uzlaştırmanın uygulanması mümkün değildir⁷⁶.

Ayrıca TCK madde 340/2 ve 341 hükümlerinde düzenlenen suçlarda, şikayet hakkı yabancı devlete tanınmış olduğundan ve bu suçlar kamu tüzel kişisine karşı işlenen suç niteliğini taşıdığından, bu suçlarda da uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir⁷⁷. Bu hususa ilişkin detaylı açıklama **Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması** başlığı altında verilmektedir.

Uzlaşma kapsamındaki bir suçun, uzlaşma kapsamında olmayan bir suç ile birlikte **aynı mağdura** karşı işlenmesi durumunda da uzlaşma hükümleri uygulanmaz. 17.10.2019 tarihli değişiklikten önce, uzlaşma kapsamında olan bir suç ile uzlaşma kapsamında olmayan bir suçun birlikte işlenmesi, uzlaşma hükümlerinin uygulanmaması için yeterli görülmüşken; Kanunda yapılan değişiklik sonrası uzlaşma kapsamında olan suç ile uzlaşma kapsamında olmayan suçun **aynı mağdura karşı işlenmiş olması** şartı getirilerek durumunda uzlaşma hükümleri uygulanamayacağı düzenlenmiştir⁷⁸.

⁷⁵ Mehmet Ata, Çam, **Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2018, s. 63-64.

⁷⁶ Soyaslan, **a.g.e.**, s. 370; Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 566.

⁷⁷ Mustafa Özdemir, **Türk Hukukunda Uzlaştırma Kurumu**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Temmuz 2019, s. 56.

⁷⁸ Bkz. CMK madde 253/3: “... (3) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olsa bile, (...) (1) cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez. (Ek cümle: 26/6/2009 - 5918/8 md.) **Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz. (1)(4)...**”

6. Uzlaşma Kapsamındaki Bir Suçun, Uzlaşma Kapsamında Olmayan Bir Suç ile Birlikte İşlenmesi

Uzlaşma kapsamındaki bir suçun, bir başka suçla birlikte işlenmesi söz konusu olabilir. Birlikte işlenen diğer suçun uzlaşmaya tabi olması durumunda herhangi bir tereddüt olmaksızın uzlaşmaya başvurulması mümkündür. Birlikte işlenen diğer suçun uzlaşmaya tabi olmaması durumunda ise uzlaşmanın uygulanıp uygulanamayacağı hususu CMK madde 253/3'te düzenlenmiştir.

17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle üçüncü fıkrada değişiklik yapılmadan evvel bu madde, '*... Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.*' şeklinde düzenlenmişti.

Bu düzenleme gereği böyle bir durumun varlığı halinde soruşturmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının, dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermemesi gerektiği, ancak soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan soruşturma sonucunda, uzlaştırma kapsamında kalan suç yönünden şüpheli hakkında kamu davası açılmasını gerektirir yeterli şüphe mevcutken, uzlaştırma kapsamında olmayan diğer suç yönünden kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememiş veya kovuşturma olanağı bulunmadığı için kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmişse; bu durumda CMK 173/1 gereği suçtan zarar görenin, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine itiraz etmemesi, bu süre geçtikten sonra ya da suçtan zarar görenin itirazının reddine ilişkin kararın verilmesinden sonra, CMUY madde 10/3 gereği uzlaştırma kapsamındaki suç bakımından uzlaştırma işlemlerinin yapılması için dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmeli gerektiği ifade edilmekteydi⁷⁹.

Hatta bu duruma ilişkin olarak Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 26.6.2019 tarih ve 2019/3552 E., 2019/11222 K. sayılı ilamında⁸⁰;

⁷⁹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 299-302.

⁸⁰ Lexpera, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/18-ceza-dairesi-e-2019-3552-k-2019-11222-t-26-6-2019>, 15 Kasım 2019.

“Sanık ... hakkında, suç tarihi itibarıyla, TCK'nın 102/1. maddesinde düzenlenen cinsel saldırı suçuyla birlikte işlenen konut dokunulmazlığını ihlal etme suçu CMK'nın 253/3. maddesi uyarınca uzlaşma kapsamında olmadığından, yapılan uzlaşma işlemleri bu nedenle de geçersiz olup cinsel saldırı suçundan düşme kararı verilmesi karşısında, konut dokunulmazlığını ihlal etme suçundan anılan maddelerde öngörüldüğü biçimde yöntemine uygun olarak uzlaşma önerisinde bulunulması ve sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiğinden, itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesi hukuka aykırıdır.”

denilerek bozma kararı verilmiştir.

Ancak “17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle üçüncü fıkraya ‘birlikte’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘aynı mağdura karşı’ ibaresi eklenmiş” olup, yeni düzenlemeye göre “... Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte **aynı mağdura karşı işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.**” denilerek, uzlaşma kapsamında olan ve uzlaşma kapsamında olmayan suçun aynı kişinin mağduriyetine sebep olması durumunda uzlaşma hükümlerinin uygulanmayacağı; mefhum-u muhalifinden, uzlaşma kapsamında olan suç bir mağdura, uzlaşma kapsamında olmayan suç başka mağdura karşı işlenmişse burada uzlaşma hükümlerinin uygulanabileceği anlaşılmaktadır. Zira CMK’da yapılması talep edilen değişikliğin gerekçesi olarak “...Böylelikle farklı mağdurlara karşı işlenen suçlar bakımından bu kısıtlama kaldırılmakta ve uzlaştırma kapsamında olması halinde diğer mağdurların şüpheliyle uzlaşabilmelerine imkân tanınmaktadır.” denilmiştir⁸¹.

Buna ilişkin uygulamanın nasıl olması gerektiği ile ilgili örnek vermek gerekirse; A, B’ye karşı hem silahlı tehditte bulunmuş hem de B’nin arabasını çalmış olsun. Burada hırsızlık suçu uzlaşma kapsamında bir suç olmasına karşın, silahlı tehdit suçu uzlaşma kapsamı dışındadır. 17.10.2019 tarihinde CMK’da yapılan değişiklikten önceki madde uygulanırsa, burada uzlaşma hükümleri uygulanamayacaktır⁸².

17.10.2019 tarihinde yapılan değişiklik sonrası ise her iki suç aynı mağdura karşı işlenmiş olduğu için uzlaşma hükümleri uygulanamayacak, ancak A, B’yi

⁸¹ TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi) <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=256570&pkunnumarasi=7188>, 15 Kasım 2019.

⁸² Yukarıda verilen görüş gereği, eğer sayılan koşullar gerçekleşmişse bu halde de uzlaşma hükümlerinin uygulanabileceği kanaatindeyiz.

silahla tehdit edip C'nin arabasını çaldı ise bu durumda uzlaşma kapsamında olan suç ve uzlaşma kapsamında olmayan suç aynı mağdurlara karşı işlenmediğinden uzlaşma hükümleri uygulanabilecektir.

Bunlara ek olarak, aralarında yer veya zaman birlikteliği bulunan veya aynı amaç kapsamında işlenen birden fazla suçun tamamı uzlaştırma kapsamında ise, her bir suç için ayrı ayrı uzlaştırma hükümleri uygulanması gerekecektir⁸³.

D. Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması

CMK madde 253/1'de ve CMUY madde 7/1'de, uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için suçtan mağdurun ya da suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması gerektiği belirtilmiştir. Ceza hukukunda, mağdur ya da suçtan zarar gören ancak gerçek kişi veya bir tüzel kişi olabilir. Fakat mağduru ya da suçtan zarar göreni, devlet veya başka bir kamu tüzel kişisi olan suçlarda, uzlaştırmadaki bahsi geçen genel hüküm gereği, uzlaştırma hükümleri uygulanamaz⁸⁴.

Buna ek olarak, ceza hukukunda sanık veya şüpheli ancak gerçek kişilerdir yani tüzel kişiler hiçbir şekilde sanık veya şüpheli olamazlar. Tüzel kişi aracılığı ile suç işlenmesi durumunda bile, sanık veya şüpheli, ilgili tüzel kişiliğin yönetim kurulu üyeleri veya yetkilileri olacaktır. Bu nedenle, uzlaştırmada da sanık veya şüpheli ancak gerçek kişi olacaktır⁸⁵.

Uzlaştırmanın tarafları, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görendir. Uzlaşmanın sağlanması ancak her iki tarafın özgür iradeleriyle anlaşması ile mümkün olabilecektir. Burada tarafların tek kişiden ibaret olması gerekmez zira bir suç, birden fazla fail tarafından işlenebileceği gibi suçun birden çok mağduru olabilir. Ancak burada taraflar açısından aranan koşul, suçun mağdurunun veya suçtan zarar göreninin gerçek kişi yahut özel hukuk tüzel kişisi olmasıdır çünkü suçun mağduru veya suçtan zarar göreni bir kamu tüzel kişisi ise uzlaştırma söz konusu olamaz. Örneğin, TCK madde 340/2 ve 341 hükümlerinde düzenlenen

⁸³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 67.

⁸⁴ Necmettin Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Yalova, Haziran 2019, s. 68, 69.

⁸⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 41.

suçlarda şikayet hakkı yabancı devlete tanındığı ve bahsi geçen maddelerde kamu tüzel kişisine karşı işlenen suçtan bahsedildiğinden bu suçlarda uzlaştırma uygulanabilmesi mümkün değildir⁸⁶.

6763 sayılı Kanun ile CMK'da yapılan değişiklikle, suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırmamanın kapsamı genişletilmiştir. Değişiklik sonrası CMK madde 253/1-c hükmüne göre, *“Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar”* uzlaştırma kapsamına alınmıştır.

Uzlaşmanın taraflarının gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinden ibaret olmasının sonuçlarından birisi, taraflardan birinin kamu gücünü elinde bulundurmaması nedeniyle tarafların eşit olmasıdır. Eğer taraflardan biri kamu tüzel kişisi olsa idi, burada kamu tüzel kişisi adına kime ya da hangi kuruma uzlaşma teklifi yapılacağı da ayrı bir tartışma konusu olabilecekti. Bununla birlikte, uzlaşma teklifini kabul ve uzlaşma halinde kamunun zarara uğrayıp uğramayacağı, zarara uğradığının belirlenmesi durumunda sorumlunun kim olacağı, bunun ceza veya tazminat hukuku bakımından ne gibi sonuç doğuracağı da tartışmalı hale gelecekti⁸⁷.

E. Birden Çok Fail veya Birden Çok Mağdur Olması Hallerinde Uzlaştırma

1. Birden Çok Kişi Tarafından İşlenen Suçlarda Uzlaştırma

Uzlaşma kapsamındaki bir suçun, birden çok kişi tarafından işlendiği durumlar söz konusu olabilir. Bu halde, uzlaşma teklifi yapılan şüpheli ya da sanıklardan bazılarının teklifi kabul ettiği, bazılarının ise etmediği durumlar ortaya çıkabilir. Buna ilişkin düzenleme CMK madde 255'te ve CMUY madde 7/2'de bulunmaktadır. Buna göre aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda uzlaştırma hükümlerinin her bir şüpheli ya da sanık için ayrı ayrı değerlendirileceği ve ancak uzlaşan kişinin uzlaşmadan

⁸⁶ Özdemir, **a.g.e.**, s. 56.

⁸⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 56.

yararlanabileceği düzenlenmiştir. Bu durumda uzlaşmaya tabi bir suçun sanıklar arasında iştirak iradesi bulunmadan dahi işlenmesi halinde uzlaşmanın sağlanabilmesi için mağdur ya da suçtan zarar görenin tüm şüpheli veya sanıklarla ayrı ayrı uzlaşması gerekmektedir⁸⁸.

Önemle ifade etmek gerekir ki şüpheli ya da sanıklardan biri ya da birkaçıyla uzlaşılması şikayetin geri alındığı manasına gelmemektedir. Zira diğer şüpheli ya da sanıklar hakkında soruşturma veya kovuşturma süreci devam edecektir⁸⁹. Başka bir ifadeyle; bu düzenlemelere göre, sanıklardan veya şüphelilerden bir kısmı mağdur ya da suçtan zarar görenle uzlaşır, bir kısmı uzlaşmazsa, uzlaşan şüpheliler ya da sanıklar cezai sorumluluktan kurtulacak, ancak uzlaşmayan şüphelilerin ya da sanıkların cezai sorumlulukları devam edecek, haklarındaki soruşturmaya veya kovuşturmaya devam edilecektir. Uzlaşmanın diğer şüpheli ya da sanıklara etki etmemesi ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin bir yansımasıdır. Ayrıca, uzlaşmanın tarafların özgür ve aydınlatılmış iradesine dayanması ile de bağdaşmaktadır⁹⁰. Bununla beraber, şüpheli ya da sanıklardan birinin ya da bir kaçının uzlaşma sağlamak istemesine rağmen diğerlerinin uzlaşmayı reddederek yargılamaya devam etmesi mümkün olabilecektir⁹¹.

Birden fazla şüpheli ya da sanık tarafından işlenen suçlarda ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine uygun olarak aralarında iştirak ilişkisi bulunsa bile uzlaşmanın kabul edilip edilmemesi her biri yönünden ayrı ayrı ele alınmalıdır. Yani sadece uzlaşan şüpheli ya da sanık uzlaşmadan yararlanabilecek ve bu durumda diğerlerinin uzlaşıp uzlaşmamasından etkilenmeyecektir⁹². Bunun sebebi ise kanun koyucunun uzlaşmada, şikayet kurumuna ilişkin bölünmezlik ve sirayet ilkelerinden farklı bir yaklaşımı tercih etmesinin bir neticesidir⁹³.

Birden fazla kişi tarafından işlenen bir suçta bir veya birkaç kişinin uzlaşmaya varıp, diğerlerinin uzlaşmaması durumunda mağdurun ya da suçtan zarar görenin mağduriyetinin ne şekilde giderileceğine ilişkin mevzuatta açık bir düzenleme yoktur. Doktrindeki bir görüşe göre suç konusu fiil, haksız fiil olduğundan uzlaşmaya varan

⁸⁸ Erdal Yerdelen vd., **a.g.e.**, s.302.

⁸⁹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s.151.

⁹⁰ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 180.

⁹¹ Erdal Yerdelen vd., **a.g.e.**, s.303.

⁹² Sezer, **a.g.e.**, s. 117.

⁹³ Erdal Yerdelen vd., **a.g.e.**, s.303.

tarafın suçtan doğan zararı tamamen gidermiş olması durumunda diğer şüpheli ya da sanıklar hakkında yargılama yapılarak mahkumiyet kararı verilmesi durumunda zararı karşılayan şüpheli ya da sanık diğerlerine fazladan yaptığı ödeme için rücu edebilecektir⁹⁴.

Başka bir görüşe göre, uzlaşmanın yapısı gereği mağdurun ya da suçtan zarar görenin zararının tazminat şeklinde ödenmesine karar verilmesi durumunda şüpheli ya da sanığın bunun ne kadarını ve ne şekilde ödeyeceğine karar verilmesi uzlaşan tarafların anlaşmasına bağlı olarak farklılık arz edecektir⁹⁵.

Kanaatimizce birden fazla şüpheli ya da sanığın bir suç işlemesi halinde sadece uzlaşan şüpheli ya da sanık uzlaşmadan faydalanacağı için tarafların zararın giderimi üzerinde serbestçe karar vermeleri mümkündür⁹⁶.

2. Birden Fazla Kişinin Mağduriyetine veya Zarar Görmesine Sebebiyet Veren Bir Suçtan Dolayı Uzlaştırma

Mağdur ya da suçtan zarar görenin birden çok kişi olması halinde uzlaşmanın sağlanabilmesi için tüm mağdur ve suçtan zarar görenlerin uzlaşmayı ayrı ayrı kabul etmesi gerekmektedir⁹⁷. Buna ilişkin düzenleme CMK madde 253/7'de ve CMUY madde 7/3'te yer almaktadır. Buna göre, "*birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.*". Yani mağdurlardan ya da suçtan zarar görenlerden birinin uzlaşmayı kabul etmesi, uzlaştırma yoluna gidilmesi için yeterli sayılmamıştır. Bahsi geçen hükümlerin uygulanabilmesi için işlenen suçun tek ve o suçtan mağdur olanların ise birden fazla olması gerekir. Ancak birden fazla suçun söz konusu olduğu fakat kanunun tek ceza öngördüğü suçlarda, birden fazla kişi mağdur olmuş ya da zarar görmüşse; bu durumda CMUY madde 7/4 gereği, her bir suçtan zarar

⁹⁴ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s. 100.

⁹⁵ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s.151.

⁹⁶ Aynı yönde görüş için bkz. Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s.304.

⁹⁷ Özbek, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 169.

gören ile ayrı ayrı uzlaştırma yapılması gerekir. Zira şikayet hakkı da her bir suçtan zarar gören tarafından diğerlerinden bağımsız olarak kullanılmaktadır⁹⁸.

Örnek olarak, bir trafik kazasında birden çok kişinin yaralandığı durumlarda şüpheli ya da sanığın birden fazla kişinin yaralanmasına sebep olduğu durumda ortada tek bir fiil vardır, yani tek bir fiil ile birden çok suçun işlenmesi söz konusudur. Burada aynı neviden fikri içtima⁹⁹ bulunmakta olup kanun koyucu TCK'da bunu özel olarak düzenleyerek aynı neviden fikri içtimaya gitmeden şüpheli ya da sanığın tek ceza ile cezalandırılmasını düzenlemiştir. Bu örnekte taksirle yaralama suçunun birden fazla mağduru olmasına rağmen şüpheli ya da sanığın fiili aslında birden

⁹⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 44.

⁹⁹ Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin 14.05.2019 tarih ve 2019/1768 E., 2019/8106 K. sayılı yakın tarihli ilamında fikri içtima, aynı neviden fikri içtima ve farklı neviden fikri içtima, örnekleriyle birlikte detaylı şekilde izah edilmiştir. Kararın ilgili bölümüne bu nedenle yer verilmiştir.

“... Fikri İçtima :

a) Aynı nev'iden fikri içtima;

TCK'nın 43/2. maddesine göre, aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanabilmesi için; aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi gerekir. Bu durumda faile tek bir ceza verilir. Ancak; bu ceza zincirleme suç hükümlerine göre artırılır.

Kanunun gerekçesinden örnek vermek gerekirse; “... bir sözle birden fazla kişiye sövülmüş olması durumunda, her bir mağdur bakımından ayrı sövme suçları değil, bir sövme suçu oluşur. Ancak, bu durumda suçun cezası birinci fıkrada belirtilen oranlarda artırılır.”

TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasına göre, 1 ve 2. fıkra hükümleri kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında uygulanmaz. Yani, hırsızlık suçunda koşulları varsa, zincirleme suç veya aynı neviden fikri içtima hükmü uygulanabilir.

b) Farklı nev'iden fikri içtima;

TCK'nın 44. maddesine göre, “İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.” Örneğin; fail, bıçağı kalbine saplayarak maktulu öldürürken, onun gömleğini de kesmiştir, yani bir fiille hem insan öldürme hem de, mala zarar verme suçunu işlemiştir. Bu durumda fail, yalnızca cezası daha ağır olan insan öldürme suçundan sorumlu olacaktır.

765 sayılı TCK'nın sisteminde; aynı neviden fikri içtima hükümleri yani, TCK'nın 43/2. maddesinin karşılığı yoktur.

Hırsızlık suçu, TCK'nın 43/son fıkrasında sayılan istisnalardan olmadığı için, aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanabileceği başlıca suçlardandır ve mağdur sayısınca hırsızlık suçunun oluşacağı görüşü de 765 sayılı TCK dönemine ait bir görüştür.

Aynı neviden fikri içtimanın, fikri içtimanın bir türü olmasına rağmen, TCK'nın 43. maddesinde düzenlenmesi yerine, Kanunda fikri içtimanın düzenlendiği TCK'nın 44. maddesine 2. fıkra olarak eklenmemesi; Kanun koyucunun, farklı neviden içtimadan ayrı olarak cezada bir miktar artırım yapılmasını, suç ve ceza siyaseti açısından daha uygun görmesinden ve / veya zincirleme suçta olduğu gibi aynı neviden fikri içtimada da bazı suçların istisna kapsamında kalmasını istemiş olmasından kaynaklanabilir.

Kanuna göre; hırsızlık suçu birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmişse, gerçek içtima hükümleri yerine, TCK'nın 43/2. maddesinde düzenlenen aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerekir. 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesini ve özellikle 2 fıkrada düzenlenen aynı neviden fikri içtima hükümleri, 5237 sayılı TCK'nın hazırlanmasında esas alınan üç temel ilkeden biri olan “Hümanizm İlkesi” ile 3. maddede düzenlenen “Suç ve Cezada Orantılılık İlkesi” ışığında yorumlanmalıdır. ...”. Lexpera, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/13-ceza-dairesi-e-2019-1768-k-2019-8106-t-14-5-2019>, 15 Kasım 2019.

fazla suça sebep olduğu için CMK madde 253/7 ve CMUY madde 7/3 kapsamında kalmamaktadır. Yani her bir mağdur açısından ayrı ayrı uzlaşma yoluna gidilebilecektir. Uzlaşma sürecinde uzlaşan mağdurlar yönünden şüpheli ya da sanığın yargılanması söz konusu olmamalıdır¹⁰⁰.

CMK madde 253/7'nin uygulanarak mağdurların hepsinin uzlaşmayı kabul etmesini şart koşturmak için işlenen suçun tek ve o suçtan mağdur olan ya da zarar görenlerin ise birden çok kişi olması gerekir, misal otomobili çalınan ve otomobil üzerinde müşterek mülkiyeti bulunan karı kocanın ayrı ayrı şüpheli ya da sanık ile uzlaşmayı kabul etmesi gerekmektedir, birinin kabul etmesi, uzlaşmaya gidilmesi için yeterli sayılmamaktadır¹⁰¹.

F. Uzlaştırmamanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması

CMK madde 253/4'te ve CMUY madde 7/10'da belirtildiği üzere, şüpheli, sanık, mağdur ya da suçtan zarar görene Cumhuriyet savcısının onayı ile görevlendirilen uzlaştırmacı uzlaşma teklifinde bulunur. Ayrıca, CMUY madde 7/11 uyarınca, uzlaştırmacı kendisine tevdi edilen görevi bizzat yerine getirmekle yükümlü olup, görevinin icrasını kısmen veya tamamen başka bir kimseye bırakamaz.

6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesindeki düzenlemeye göre uzlaşma teklifi; kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya hakim tarafından yapılabilirdi ancak artık bu hüküm kaldırılmış ve uzlaşma teklifini ancak uzlaştırmacının yapabileceği düzenlenmiştir. Aynı zamanda, kolluk görevlisinin, Cumhuriyet savcısının veya hakimnin uzlaştırmacı olarak görev yapmaları, uzlaştırma görüşmelerini yürütmeleri veya tarafların bir edim üzerinde anlaşmalarını sağlamaları da artık mümkün değildir¹⁰².

¹⁰⁰ Özdemir, **a.g.e.**, s. 83, 84.

¹⁰¹ Erdal Yerdelen vd., **a.g.e.**, s. 307.

¹⁰² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 48.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞTIRMA USULÜ VE UZLAŞMANIN SONUÇLARI

Soruşturma evresi ve kovuşturma evresi, hem tabi olduğu ilkeler hem de tabi olduğu makamlar yönünden birbirinden farklı olduğu için, tezimizde soruşturma evresinde uzlaştırma ve kovuşturma evresinde uzlaştırma olmak üzere iki ayrı kısımda inceleme yapılacaktır. Konuya ilişkin detaylı açıklamalara geçmeden önce ise **uzlaştırma bürosu** ve **uzlaştırmacı** hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

I. UZLAŞTIRMA BÜROSU VE UZLAŞTIRMACI

A. Uzlaştırma Bürosu

Uzlaştırmada, 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde esas kural Cumhuriyet savcısının uzlaştırma sürecini kendisinin yürütmesi iken, değişiklik sonrasında uzlaştırma bürolarına kayıtlı uzlaştırmacılara dosyanın atanması yeni bir kural olarak getirilmiştir¹.

Uzlaştırma bürosu, uzlaşma kapsamındaki suçları inceleyerek soruşturma bürolarının iş yükünü azaltan, uzlaşmanın kurumsallaşmasını ve uzlaşmanın bu alanda profesyonel kişilerce yürütülmesini sağlayan, uzlaşma iş ve işlemlerine özgülenmiş bürodur².

CMK madde 253/24'te ve CMUY madde 39'da uzlaştırma bürosunun kurulmasından ve yapısından bahsedilmiştir. Buna göre, her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde bir uzlaştırma bürosu kurulur ve büroda yeteri kadar Cumhuriyet savcısıyla personel görevlendirilir³. Uzlaştırma bürosunca yapılan iş ve işlemler ise Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet başsavcı vekili veya Cumhuriyet savcısının denetimi altındaki yazı işleri müdürünün yönetimindeki diğer görevliler tarafından yürütülür⁴.

¹ Raif Bıkmaz, Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü: Uzlaştırma Kurumu, İstanbul, Simya, Şubat 2018, s. 113.

² Güngör, **ag.e.**, s. 207.

³ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 123.

⁴ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 350.

B. Uzlaştırmacı

Uzlaştırmacı; Cumhuriyet savcısının onayıyla görevlendirilen, şüpheli ya da sanık ile mağdur yahut suçtan zarar gören arasındaki uzlaştırma müzakerelerini yöneten, uyuşmazlığın çözümüne yardımcı olan ve alanında uzman avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş kişileri ifade etmektedir⁵. Uzlaştırmacılar ücretli çalışabilecekleri gibi gönüllü olarak ücret almaksızın da görev yapabilirler⁶.

1. Uzlaştırmacının Nitelikleri

CMK madde 253/25'te belirtildiğı üzere uzlaştırmacıların nitelikleri, CMUY ile düzenlenmiştir⁷. Yönetmelik'te uzlaştırmacı olabilmek için belli bir mesleki tecrübe aranmamış, gerekli eğitimin koşullarına ise CMUY madde 50'de detaylı şekilde yer verilmiştir.

Yukarıda uzlaştırmacının tanımı sırasında ifade edildiğı üzere, uzlaştırmacı uzlaştırma hususunda bağımsız, tarafsız davranan avukatlar ya da CMUY'deki şartları taşıyan hukuk öğrenimi görmüş kişiler olabilir. Buna ek olarak, avukatların uzlaştırmacı olabilmeleri için baroya kayıtlı olma zorunlulukları olmakla birlikte, hukuk öğrenimi görmüş kişiler bakımından ise üniversitelerin hukuk fakültelerinden mezun olmak ya da hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat veya maliye alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış olmaları koşulu aranmakta idi⁸. Ancak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinde Değışiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik⁹ ile 31.12.2019 tarihinde CMUY'de yapılan değışiklikle polis akademisinde en az dört yıllık yükseköğrenim görmüş kişilerin de uzlaştırmacı olabilecekleri hakkında düzenleme yapılmıştır. Bu kişilerin uzlaştırmacı eğitimini tamamlaması ve yazılı sınavda başarılı olmaları uzlaştırmacı siciline kayıt olmaları için şart koşulmuştur¹⁰.

⁵ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 164.

⁶ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 15.

⁷ Özlem Öğütçü, **Uzlaştırma Rehberi**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2018, s. 27.

⁸ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 338-341.

⁹ R.G. Tarihi: 31.12.2019, R.G. Sayısı: 30995 (4. Mükerrer)

¹⁰ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 164-165.

2. Uzlaştırmacıların Sicile Kaydı, Sicilden ve Listedenden Çıkarılması

CMK madde 253/24'te uzlaştırmacıların, avukatların veya hukuk öğrenimi görmüş kişilerin yer aldığı Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen uzlaştırmacı listelerinden görevlendirildiğı düzenlenmiştir. CMUY madde 48'e göre, uzlaştırmacı siciline kayıt olabilmek için yukarıda bahsedilen niteliklerin yanı sıra kişinin Türk vatandaşı olması, tam ehliyetli olması, kasten işlenmiş bir suçtan mahkûm olmaması, terör örgütleriyle iltisaklı veya irtibatlı olmaması ve son olarak da disiplin yönünden meslekten ya da memuriyetten çıkarılmamış veya geçici olarak yasaklanmamış olması gerektiğı belirtilmiřtir¹¹.

Uzlaştırmacının, uzlaştırma sicilinden ve listesinden çıkarılması ise CMUY madde 49'da düzenlenmiştir. Buna göre; uzlaştırmacı olmak için aranan şartları taşımasına rağımen sicile kaydedilen ya da uzlaştırmacı olabilmek için aranan şartları daha sonra kaybeden, uzlaştırma göreviyle bağıdaşmayan tavır ve hareketlerde bulunan, CMK'da öngörölen yükümlölükleri büyük ölçüde ya da daimi olarak yerine getirmeyen, etik ilkelere aykırı şekilde davranan, performans değıerlendirmeleri sonucunda yetersiz bulunan, yenileme eğıitimi tamamlamayan veya listeden çıkarılmayı kendisi talep eden uzlaştırmacılar, bu sayılanlardan birinin gerçekteşmesi halinde Alternatif Çözömler Daire Başkanlığı tarafından sicilden ve listeden çıkarılırlar¹².

Sicilden ve listeden çıkarılmaya bir istisna olarak, etik ilkelere aykırı şekilde hareket eden uzlaştırmacılar yönünden, ihlalin niteliğıne göre sicilden ve listeden çıkarma yaptırımı yerine uyarma yahut bir yıla kadar geçici süreyle listeden çıkarma yaptırımı uygulanabileceğı aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenmiřtir¹³. Uzlaştırmacı hakkında eğıer uyarma yaptırımı uygulanacaksa, Alternatif Çözömler Daire Başkanlığı uzlaştırmacıyı yazılı olarak uyarır, şayet uyarıya uyulmazsa aynı maddenin üçüncü fıkrası gereğı uzlaştırmacının savunması alındıktan sonra sicil ve listeden çıkartılmasına dair karar verilir, bu karar da uzlaştırmacıya tebliğı edilir. Üçüncü fıkrada, sicil ve listeden çıkarılma işleminden önce, uzlaştırmacının yazılı savunmasının alındığı, yazılı savunmada bulunması için tarafına yapılan yazılı

¹¹ Güngör, **a.g.e.**, s. 215; Bıkmaz, **a.g.e.**, s. 226-227.

¹² Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 196; Canpolat, Sabuncuoğılu, **a.g.e.**, s. 128.

¹³ Canpolat, Sabuncuoğılu, **a.g.e.**, s. 127.

bildirimin tebliğinden itibaren on gün içinde savunmasını vermek zorunda olduğu, eğer yazılı bildirim tebliğden imtina ederse yahut bu süre içinde savunmada bulunmazsa uzlaştırmacının savunma hakkından vazgeçmiş sayıldığı düzenlenmiştir¹⁴.

Bunlardan ayrı olarak maddenin son fıkrasına göre, uzlaştırmacı her zaman sicilden ve listeden çıkarılmasını isteyebilir ve bu kişiler sınav koşulları dışındaki koşullara sahiplerse yeniden sicile kayıt yaptırabilirler¹⁵.

3. Uzlaştırmacıların Uyması Gereken Etik İlkeler

a. Genel olarak

Uzlaştırmacının hem onarıcı adalet anlayışından kaynaklanan etik ilkelere hem de CMUY’de düzenlenen etik ilkelere uyması gerekmektedir, zira uzlaştırmacı yaptığı görev nedeniyle uzlaştırma kurumunda önemli bir yere sahip olup, adalete hizmet etmektedir¹⁶. Bunun yanı sıra uzlaştırmacının etik ilkelere uymasının yasal zorunluluğu da bulunmakta olup CMUY’de uzlaştırmacının bu ilkelere uygun hareket edip etmediğinin denetlenmesi ve bu ilkelere uyulmaması halinde uygulanacak yaptırımlar da ayrıca hüküm altına alınmıştır.

Uzlaştırmacıların onarıcı adalet anlayışı kapsamında uyması gereken etik ilkelere, **Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)** tarafından yayımlanan **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**’nda detaylı şekilde yer verilmiştir¹⁷.

Tarafların menfaatleriyle ilgili olan etik ilkeler başlığı altında; uzlaşmanın gönüllü katılım ve aydınlanmış onam ile sağlanması, davanın niteliğine bakılmaksızın ayırimcılık yapılmadan uygulanması gerektiği, tüm tarafların ilgili yardım kuruluşlarına erişebilirliğinin sağlanması gerektiği (onarıcı adalet yöntemlerinin uygulanması için hizmet veren kurumlar bunlara dahildir), süreçte savunmasız tarafların korunmasının sağlanması, geleneksel uyuşmazlık çözümü ya

¹⁴ Bıkmaz, **a.g.e.**, 228.

¹⁵ Güngör, **a.g.e.**, s. 216.

¹⁶ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 127.

¹⁷ United Nations Office on Drugs and Crime: Handbook on Restorative Justice Programmes, Criminal Justice Handbook Series, New York 2006, s. 36-38, (Çevrimiçi) https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf, 31 Temmuz 2019; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 82-85; Yenisey, **a.g.e.**, s. 183-184.

da dava çözüm yöntemlerine erişilebilirliğin sağlanması, muhakeme öncesi ortaya çıkan bilgilere ayrıcalık tanınmasının gerektiği (kamu yararı niteliği olanlar hariç), insan haklarına ve bireylerin saygınlığına saygı gösterilmesi gerektiği, kişi güvenliğinin korunmasının sağlanması, suçtan zarar gören tarafların ihtiyaçlarının ve duygularının ciddiye alınması, kayıplarının kabullenilmesi ve suçtan zarar görenlerin tazminat talep etme haklarının korunması hususlarına yer verilmiştir. Aynı başlık altında başkalarının zararlarından sorumlu olan taraflarla ilgili etik ilkelere bahsedilen bölümde ise (ceza yaptırımlarıyla karşı karşıya olanlar dahil); bu kişilerin resmi olarak mecbur tutulmadan önce tazminat teklif etme haklarının sağlanması, adil yargılanma haklarının (sonraki yasal işlemlerde masumiyet karinesi de dahil) temini, zorunlu olduğu takdirde başvurulması gereken onarıcı yükümlülüklerin, öncelikle failin kapasitesine ve ikinci olarak da verilen zararın ağırlığına orantılı olması, onarıcı yükümlülüklerin tazmin edecek kişinin onuruna saygılı olması gerektiği noktalarına vurgu yapılmıştır. Toplumun menfaatleriyle ilgili etik ilkeler bahsinde de suçun önlenmesi, zararın azaltılması ve toplumdaki uyumu koruyan tedbirlerle toplum güvenliğinin sağlanmasının teşvik edilmesi gerektiği, kültürel çeşitliliğe saygı duyularak toplum ahlakı ile hukuk kurallarına saygıyı destekleyerek toplumsal dayanışmanın geliştirilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu etik ilkelerin devamında ise yargı sistemiyle birlikte çalışan kurumlarla ilgili etik ilkelere, yargı sistemiyle ilgili etik ilkelere ve onarıcı adalet yöntemlerini uygulayan kurumlarla ilgili etik ilkelere ilişkin kurallar aktarılmıştır¹⁸.

Yukarıda sayılan söz konusu etik ilkelere bakıldığında, mevzuatımızda bu ilkelerin birçoğuna yer verildiği ve Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen yaklaşımın, yasal düzenlemelerimize benzer şekilde aktarıldığı görülecektir.

b. CMUY Kapsamında Uzlaştırmacıların Uyması Gereken Etik İlkeler

Yukarıda bahsi geçen ilkelerin yanı sıra, CMUY madde 6'da yer verilen etik ilkelere de bahsetmek gerekmektedir¹⁹.

¹⁸ Onarıcı Adalet Programları El Kitabı'nda yer verilen etik ilkeler, orijinal metin esas alınarak tez sahibi tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve yorumlanmıştır.

¹⁹ Filiz, Şenol, **Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 17-19; Çam, **a.g.e.**, s. 144-146.

CMUY madde 6'da sayılan etik kurallar, Avrupa Komisyonu'nun desteğiyle hazırlanan ve 2 Temmuz 2004 tarihinde yapılan bir konferansla uygulamaya koyulan **Arabuluculara Yönelik Avrupa Etik Kuralları**²⁰ esas alınarak belirlenmiştir²¹. Bu maddeye göre uzlaştırmacı;

"a) Görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirir, tarafların ortak yararlarını gözetir, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasına özen gösterir.

b) Adalete hizmet etme bilinciyle, görevini etkin, zamanında ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefler.

c) Görevini yerine getirirken taraflara nazik ve saygılı davranır. Tarafların birbirlerine saygılı davranmaları ve müzakerelere iyi niyetle katılmaları konusunda tarafları bilgilendirir.

ç) Masumiyet karinesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınamaz.

d) Görevini yerine getirirken taraflar arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapamaz, itibar ve güveni sarsıcı davranışlarda bulunamaz.

e) Taraflardan biriyle herhangi bir kişisel veya iş ilişkisinin bulunması, uzlaştırmacının sonucuna yönelik doğrudan veya dolaylı, malî veya diğer menfaatinin bulunması ya da taraflardan biri için uzlaştırma dışında bir yetkiyle görev yapması gibi bağımsızlığı veya taraflarla arasındaki menfaat çatışmasını etkileyebilecek ya da bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapamaz veya göreve devam edemez.

f) Görev yaptığı olayla ilgili olarak daha sonra vekil veya müdafii olarak görev üstlenemez.

g) Tarafsızlığından kuşku duyulmasına yol açacak şekilde kendisine veya bir başkasına doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir menfaat temin edemez.

ğ) Görevinin saygınlığını ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen veya şüpheye düşüren her türlü davranıştan kaçınır."

²⁰Mustafa Özbek, **Arabuluculara İlişkin Avrupa Etik Kuralları**, (Çevrimiçi) <http://ankaratahkim.com/ARABULUCULARA%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%20AVRUPA%20ET%C4%B0K%20KURALLARI.pdf>, 03 Kasım 2019.

Ayrıca **Avrupa Arabulucular Davranış (Etik) Kuralları** metnine ulaşmak için bkz. (Çevrimiçi) http://www.arbuluculuk.adalet.gov.tr/Sayfalar/proje_belgeleri/trabdavranis.pdf, 03 Kasım 2019.

²¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 85.

Mevzuatımızda 2016'da yapılan değişiklik sonrasında, uzlaşma teklifi ve müzakere süreci uzlaştırmacıya verilmiş olup bunun yanısıra CMUY'de uzlaştırmacının uyması gereken etik ilkeler ayrı bir maddede ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. CMUY'nin içerisinde söz konusu etik ilkelere uyulmaması halinde uzlaştırmacılara uygulanacak yaptırımlara da ayrıca yer verilmiştir²².

Adaletle hizmet etme bilinciyle hareket etmesi gereken uzlaştırmacı bakımından, CMUY'de etik ilkelere ayrı bir yer verilmiş olması nedeniyle aşağıda bu ilkeler başlıklar halinde irdelenmiştir.

(1) Bağımsızlık ve Tarafsızlık

Uzlaştırmacı, söz konusu uyuşmazlığın çözümünde ne iddia makamının, ne savunma makamının, ne de hakimin görevini üstlenmiştir. Uzlaştırma sürecinde tarafları biraraya getirerek uyuşmazlığın çözümüne katkı sunan kişiler olup bu görevi de ancak dürüstlük kurallarına riayet ederek ve taraflardan bağımsız olduklarında yapabilirler. Uzlaştırmacının bağımsızlığı ilkesi, uzlaştırmacıyı görevlendiren mahkeme ve savcılık hatta uzlaştırma bürosu bakımından da geçerlidir²³.

CMUY madde 6/1-e'ye göre uzlaştırmacı, "...bağımsızlığı veya taraflarla arasındaki menfaat çatışmasını etkileyebilecek ya da bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapamaz veya göreve devam edemez." Önemle belirtmek gerekir ki, açıklama ödevi, uzlaştırmacının uzlaştırma süreci boyunca devam eden yükümlülüklerinden birisidir²⁴.

CMK madde 253/14'te "*Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya talimat verebilir.*" hükmü yer almaktadır. Paralel bir düzenleme de CMUY madde 31/2'de mevcuttur. Kanunda ve yönetmelikte **talimat** ifadesi kullanılmış olduğundan bazı yazarlarca uzlaştırmacının bağımsızlık ilkesinin ihlal edildiği savunulmuştur²⁵.

Tarafsızlık; olaylara ve kişilere karşı objektif davranmayı, taraflardan herhangi birini kayırmamayı, şahsi değer yargılarından sıyrılmayı ve karar verirken

²² Detaylı bilgi için bkz. Zafer İçer, "Ceza Muhakemesinde Uzlaştırmacının Özellikleri ve Uyması Gereken Etik İlkeler", **Legal Hukuk Dergisi**, C. 16, S. 182, 2018, s. 695-716.

²³ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 213-214.

²⁴ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 128; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 85.

²⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 86.

önyargılarından uzak durmayı gerekli kılmaktadır. Tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleri birbirleri ile bağlantılı hatta iç içedir. Ancak kısaca tarafsızlık ilkesi **muhakeme içi etkilere**, bağımsızlık ilkesi ise **muhakeme dışındaki etkilere** karşı koruyucu nitelik taşımakta olup uzlaştırmada uzlaştırmacının taraf tutmayıp her iki tarafa da eşit davranması, objektifliğini koruması gibi durumlar tarafsızlık ilkesinin tezahürüdür²⁶.

Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinde tarafların ortak yararlarını gözeterek her zaman tarafsız davranmalı ve taraflardan hiçbirinin etkisi altında kalmadan onları uzlaştırmaya özen göstermelidir²⁷. Bu yönüyle bir yandan da hakimlik olarak nitelendirilebilmektedir²⁸. Uzlaştırmacı, uzlaştırmacının tarafı olmadığından kendisinin ürettiği bir çözüm üzerinde tarafların anlaşmasını sağlamak için taraflar üzerinde baskı kurmamalıdır, zira uzlaştırmacının görevi tarafları bilgilendirip taraflar arasında iletişim kurulmasını sağlayarak uyuşmazlığın çözülmesi sağlamaktır²⁹.

CMK madde 253/10 ve CMUY madde 28'deki düzenlemelere göre; CMK'da belirlenen hakimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak da dikkate alınır. CMK madde 22'ye göre hakim;

“...a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,

b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,

c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise,

d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlât edinme bağlantısı varsa,

e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa,

f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa,

²⁶ Akbulut, Aksan, a.g.e., s. 214-215.

²⁷ Özbek, Cüni, Özcan, a.g.e., s. 86.

²⁸ Güngör, a.g.e., s. 100.

²⁹ İslam Safa Kaya-Huzeyfe Karabay, **İletişim ve Müzakere ile Birlikte Uzlaştırmacı Sınavına Hazırlık: Konu Anlatımlı Soru Bankası**, Ankara, Adalet, Temmuz 2019, s. 56-57.

g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,

h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse,..."

davaya bakamaz. CMK madde 24'te ise "*Hâkimin davaya bakamayacağı hâllerde reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheyeye düşürecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir.*" denilmiş, devamında ise hakimin reddi talebinde bulunabilecekler kişiler olarak "*Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya bunların müdafii, katılan veya vekili*" sayılmıştır. Bu hükümler uzlaştırmacılar için de geçerli olup³⁰ uzlaştırmacının dosyadan çekilmesi veya reddi usulü mevzuatta detaylı şekilde düzenlenmemiş, yalnızca CMUY madde 28'de "*Kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı hâller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak dikkate alınır.*" denmişse de, bu hususlardaki karar merciinin uzlaştırma bürosu olduğu belirtilmektedir³¹.

Uzlaştırmacı müzakerelere başlamadan evvel taraflara; uzlaştırmanın temel ilkelerini, uzlaştırmacıyla tarafların işlevlerini yani uzlaştırma sürecini ve uzlaşmanın sonuçlarını, kendisinin tarafsızlığını ve sürecin gizlilik yükümlülüğüne tabi olduğunu açıklayıp tarafların süreci anlamalarını sağlar³². Uzlaştırmacı bu görevlerini yerine getirirken tarafsızlığı ile ilgili şüpheyeye yol açacak herhangi bir söz ya da davranıştan kaçınmalı³³, bu hususa azami önemi göstermelidir.

Uzlaştırmacı tarafsızlık ilkesinin bir gereği olarak, tarafları yönlendirmemeli aksine tarafların çözüm önerisi getirmeleri için tarafsız, huzurlu ve güvenli bir ortam sağlamalı yani uzlaştırma sürecini kolaylaştırıcı bir rol üstlenmelidir. Uzlaştırmacı tarafları anlamak için empati kurmalı fakat kendini onlarla özdeşleştirmemeli, taraflara eşit mesafede olup uzlaştırma süreci boyunca söz ve hareketlerine dikkat etmeli, uyuşmazlığın çözümü için bir çare üretip tarafları bunu kabul etmeye zorlamamalıdır, zira uzlaştırmacının bu süreçteki görevi tarafları bilgilendirip taraflar arasında sağlıklı bir iletişim sağlamaktır. Ayrıca uzlaştırmacı, bu süreçte suçtan zarar görenin haklarının korunmasına özen göstermeli ve ihtiyacı olması halinde

³⁰ İçer, **a.g.e.**, s. 706.

³¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 93.

³² Güngör, **a.g.e.**, s. 100-101.

³³ Ögütçü, **a.g.e.**, s. 27.

uzman desteği almasına yardım etmelidir³⁴. Bu şekilde davranması ise tarafsızlık ilkesine aykırılık teşkil etmeyecektir.

Uzlaştırmacı, tarafsızlık ilkesinin bir uzantısı olarak uzlaştırma sürecinde taraflara eşit şekilde davranmalı, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmalarına dikkat etmelidir. Müzakerelerde taraflara söz hakkı tanınırken eşit süre verilmeli, işlenen suçla ilgili olarak şüpheli ya da suçtan zarar görenin anlatımlarını dinlerken veya soru sorarken eşitlik bozulmamalıdır³⁵. Eşitlik ilkesi kapsamında uzlaştırmacı görevini ifa ederken taraflar arasında herhangi bir sebeple ayırım yapamaz, itibar ve güveni sarsıcı davranışlarda bulunamaz.

Uzlaştırmacının etik ilkelere riayet edip etmediği CMUY madde 67/2'ye göre denetime tabidir ve CMUY madde 68/4 gereği suç işlediği tespit edilen uzlaştırmacı hakkında CMUY madde 49 ve 54 uyarınca işlem yapılır. Bu hususa ilişkin bilgiler daha evvel **Uzlaştırmacının Temel İlkeleri** başlığı altında izah edildiğinden bu kısımda tekrar değinilmemiştir.

(2) Görevini Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü

Uzlaştırmacı, adalete hizmet ettiğini bilerek görevini itinalı biçimde yapmalı, bunu yaparken de CMUY'deki ifadesiyle “...görevini etkin, zamanında ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmetin kalitesini yükseltmeyi” hedeflemelidir. Uzlaştırmacı, kamu görevlisi olarak uzlaştırma görevini ihmal etmeyip bu görevin gerektirdiği emeği ve zamanı harcayarak uzlaştırmayı sürüncemede bırakmaksızın uzlaştırma sürecini yönetmelidir³⁶.

Uzlaştırmacı, tarafları bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirirken gereken özeni göstermeli, tarafların uzlaştırma sürecinin mahiyetini, uzlaştırmacının gönüllülüğe dayandığını, kendisinin tarafsız olduğunu, uzlaştırma müzakerelerinin gizli olarak yürütüldüğünü, tarafların da gizlilik kuralına uymakla yükümlü olduklarını, uzlaştırmacının ücretsiz olduğunu, uzlaşmanın hukuki sonuçlarını ve uzlaştırmacının, kendilerinin uzlaştırmadaki işlevini anladıklarından emin olmalıdır. Varsa tarafların sorularını yanıtlamalı, onların endişe ve korkularının gidererek kendilerini rahat ve

³⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 87-89.

³⁵ Osman Yılmaz, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma Müessesesi ve Uzlaştırma Süreci**, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Mayıs 2019, s.90.

³⁶ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 216.

güvende hissetmelerini sağlamalıdır. Uzlaştırma sürecinin uzlaşmayla sonuçlanabilmesi için uzlaştırmacı taraflara baskı yapmamalı, onları etkilememeli, tarafların özgür iradeleriyle hareket etmelerini engelleyecek tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır³⁷.

Bunlara ek olarak, eğer uzlaştırma sürecine katılmakta veya müzakereler sırasında kendini ifade etmekte zorluk çeken bir taraf varsa, bu durumda uzlaştırmacı gerekli tedbirleri almalı, fiziki koşullarda ya da iletişim kurmakta yaşanan sorunların aşılması için gerekli iyileştirmeleri yapmalıdır. Uzlaştırmacı, tarafların açıklamak isteyebileceği hususları ve taraflar arasındaki güç dengesizliklerini, somut olayın özellikleri ile tarafların taleplerini dikkate alarak uzlaştırma sürecini uygun biçimde yürütmelidir³⁸. Bu kapsamda uzlaştırmacı, eğer faydalı görürse veya şartların gerektirmesi halinde taraflarla ayrı ayrı toplantılar da yapabilir.

Ayrıca, her ne kadar CMK ya da CMUY’de açık bir düzenleme bulunmasa da, uzlaştırmada taraflardan biri suça sürüklenen çocuk veya suç mağduru çocuk ise uzlaştırmacı, ÇKK kapsamında yer alan ve uzlaştırma sürecinde ihtiyaç duyulan tüm tedbirlerin alınmasında duyarlı olmalı, çocuklarla çalışacaksa bu konuda gerekli uzmanlık eğitimlerini almalı ya da ihtiyaç olduğunda gerekli uzmanların sürece katılımını sağlayacak şekilde birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilmesini uzlaştırma bürosundan talep ederek **takım uzlaştırması** yapılmasını isteyebilmelidir³⁹.

Uzlaştırmacı, taraflar arasında kararlaştırılabilecek hukuka ve ahlaka uygun olması gereken edim konusunda taraflara bilgi vermeli; uzlaştırma raporunun doğru şekilde hazırlanmasını, taraflarca verilen kararların bilerek ve özgür iradeleriyle alınmasını, tarafların tamamının anlaşmanın hükümlerini anlamasını ve taraf iradelerinin rapora eksiksiz şekilde aktarılmasını sağlamalıdır. Ayrıca, uzlaştırmacı üstlendiği kamu görevinin mahiyetine uygun olarak, görevinin saygınlığını azaltan ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen her türlü davranıştan da uzak durmalıdır⁴⁰.

³⁷ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 85.

³⁸ Çakır, **a.g.e.**, s. 59, 83, 90.

³⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 88-89.

⁴⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.

(3) Taraflara Saygılı Davranma ve Taraflara Karşı Ön Yargılı Olmama Yükümlülüğü

Ceza muhakemesi hukukunda uzlaştırma hassas bir süreç olduğundan uzlaştırmacının bu hassasiyetleri göz önünde tutarak görevini yerine getirirken taraflara nazik ve saygılı davranması gerekmektedir⁴¹. Uzlaştırmacı, hem müzakerelerde güvenli ve rahat bir ortam oluşturmali hem de taraflarin zarar görme ihtimallerini dikkate alarak taraflarin birbirlerine karşı da saygılı davranmalarına özen göstermelidir⁴².

Bunlara ek olarak, masumiyet karinesi gereği uzlaştırmacı, şüphelinin veya sanığın suçluluğu hakkında önyargılı olamaz, şüpheliye veya sanığa karşı olumlu ya da olumsuz bir tavır takınamaz⁴³.

(4) Uzlaştırmacının Aynı Olayda Vekil veya Müdafii Olarak Görev Üstlenmeme Yükümlülüğü

Uzlaştırmacı, görev yaptığı olayla ilgili olarak şüpheli, sanık, katılan, mağdur ya da suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunmuşsa, bu teklif reddedilmiş olsa bile, daha sonra soruşturma veya kovuşturma evresinde bu kişilerden hiçbirisinin vekili veya müdafii olarak görev yapamaz⁴⁴. Ayrıca doktrindeki bir görüşe göre, uzlaştırmacı çıkar çatışması ortaya çıkmaması adına, uzlaştırma süreci devam ederken taraflardan birinin başka birisiyle olan davasında bile avukatlık yapmamalıdır⁴⁵. Yine yönetmeliklerde alenen belirtilmemiş dahi olsa bu ilke uzlaştırmacının aynı bürodaki meslektaşlarını, eşini ve kardeşlerini de kapsamalıdır⁴⁶.

Soruşturma ya da kovuşturma evresi tamamlandıktan sonra uzlaştırmacının - eğer avukat ise- şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görenin, tarafları farklı olan başka davalarında vekilliğini üstlenmesinin önünde yasal bir engel yoktur. Ancak doktrinde, uzlaşma sağlanamaması üzerine sonradan aynı taraflar arasında,

⁴¹ Bıkmaz, **a.g.e.**, s. 70.

⁴² Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 216-217.

⁴³ Sezer, **a.g.e.**, s. 133.

⁴⁴ İçer, **a.g.e.**, s. 714.

⁴⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 90.

⁴⁶ Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s.85.

uzlaştırmaya konu olan suçun özel hukuka ilişkin sonuçlarıyla ilgili olarak hukuk davası açıldığı takdirde uzlaştırmacının, taraflardan birinin vekilliğini üstlenmesinin uygun olmayacağı ileri sürölmüştür. Zira, uzlaştırmacının kendisine verilen bilgileri yahut öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlü olduğu, bu yükümlölüğün uzlaştırma başarılı ya da başarısız sonuçlansa da uzlaştırma sürecinin bitiminden sonra da devam ettiği ve toplumun uzlaştırma kurumuna olan güveninin korunması için uzlaştırmacının bu tür durumlarda taraf vekili olmaması gerektiği savunulmuřtur⁴⁷. Doktrindeki bu görüşe, hem avukatlık meslek etiği gereği hem de uzlaştırmacının tabi olduğu etik ilkeler gereği katılmaktayız.

(5) Gizlilik Yükümlölüğü

Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamaları, kendisine aktarılan veya başka bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlüdür, zira uzlaştırma süreci gizli olarak yürütölür⁴⁸. Daha önce de belirttiğimiz gibi uzlaştırmacı hem soruşturmanın gizliliğine hem de uzlaştırma sürecinin gizliliğine uygun davranmak zorundadır⁴⁹. Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden uzlaştırmacı, hem CMUY kapsamında yaptırımla karşı karşıya kalabilir hem de TCK madde 285'te düzenlenen gizliliğin ihlali suçunu işlediği gerekçesiyle cezalandırılabilir⁵⁰. TCK madde 285'te tanımlanan suçların, kamu görevlisi tarafından görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde, cezanın yarısına kadar artırılacağını da belirtmek gerekir, zira uzlaştırmacı da bir kamu görevlisidir ve bu madde uzlaştırmacılara uygulanabilecektir.

Bunlara ek olarak, tarafların özel toplantılarda uzlaştırmacıya verdiği gizli bilgiler, bilgiyi veren taraftan izin alınmadıkça veya kanunen zorunlu olmadıkça diğer tarafa açıklanamayacak olup uzlaştırmacının gizlilik yükümlölüğüne aykırı hareket etmesi durumunda, TCK madde 258'de düzenlenen göreve ilişkin sırrın açıklanması suçunun da işlendiğini söylemek mümkündür⁵¹.

⁴⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 91.

⁴⁸ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 404

⁴⁹ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 178.

⁵⁰ İçer, **a.g.e.**, s. 710.

⁵¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s.91.

Uzlaştırmacının gizlilik yükümlülüğü uzlaştırma olsun olmasın sürecin herhangi bir şekilde sona ermesinden sonra dahi devam etmektedir⁵².

II. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA

A. Suçun Uzlaştırmacının Koşullarını Taşıyıp Taşımadığının Tespiti

CMUY madde 9'da da belirtildiği üzere, *“Soruşturmasına başlanılan ve uzlaştırma kapsamında kalan suçlara ilişkin gerekli araştırma ve soruşturma işlemleri, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır”* ve CMK'nın 160 ve devamı maddeleri gereğince toplanması gereken tüm deliller toplanır. Soruşturma yapılabilmesi için kişinin kusur yeteneğinin olup olmadığı hususuna bakılmaz, zira fiil suç teşkil edip de kusurun bulunmaması nedeniyle ceza verilemeyen durumlarda, soruşturma evresinde güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına karar verilebilmesi için soruşturmanın yapılması gerekmektedir⁵³.

Soruşturmaya konu olan suçun uzlaşma kapsamında olması ve iddianame düzenlenmesi için yeterli şüphenin bulunması durumunda, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı gönderme kararı vererek dosyayı, uzlaştırma bürosuna gönderir yani yeterli şüphe bulunmuyorsa uzlaşma yoluna gidilemeyecektir⁵⁴.

Suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin Cumhuriyet savcısı tarafından tespiti ve suçun uzlaştırma kapsamında olup olmadığı gibi suçun uzlaştırma koşullarını taşıyıp taşımadığının tespiti hususunda bir önceki bölümde detaylı açıklama yapıldığından bu kısımda tekrar edilmeyecektir.

B. Soruşturma Dosyasının Uzlaştırma Bürosuna Gönderilmesi ve Dosyanın İncelenmesi

Dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının gönderme kararıyla olur. Söz konusu kararda, suça konu olaya ve delillere ilişkin değerlendirme ve suç fiilinin hukuki nitelendirilmesi yer alır⁵⁵.

⁵² Bıkmaz, **a.g.e.**, 68.

⁵³ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 116.

⁵⁴ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 97.

⁵⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s.74.

CMUY madde 10/3 gereği “Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olduğu ve kapsama girmeyen suç hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararının verildiği hâllerde dosya, bu karara karşı itiraz süresinin geçmesi veya itirazın reddedilmesi üzerine büroya gönderilir.”. Aynı maddenin 4üncü fıkrasındaki “Soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından gönderme kararı verildikten sonra Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendirilen Cumhuriyet başsavcı vekilinin görüldü işlemini müteakip uzlaştırma bürosu tevzi havuzuna düşen dosya, Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendirilen Cumhuriyet başsavcı vekili tarafından uzlaştırma bürosuna tevzi edilmesi ile kendiliğinden büro kayıt numarası alır.” düzenlemesi ise Cumhuriyet başsavcısının ilgili kararı görmesi nedeniyle bir denetim mekanizması olarak değerlendirilmektedir⁵⁶.

Eğer yapılan soruşturma sonucunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememişse ya da kovuşturma imkanı bulunmuyorsa, bu durumda soruşturmayı yürüten savcı, dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermeden neticelendirir⁵⁷.

Bunlardan ayrı olarak, karşılıklı hakaret suçu gibi her iki tarafın da mağdur ve şüpheli olduğu durumlarda, tek bir gönderme kararı ile dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderileceği ve her iki tarafa gönderilecek teklif formlarında muhatap olarak hem mağdur hem de şüpheli kutucuklarının işaretlenmesi gerektiği belirtilmektedir⁵⁸.

Cumhuriyet başsavcısı tarafından dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi kararına görüldü ibaresinin konulması, Cumhuriyet başsavcısının dosyanın tamamını incelediği ve suçun uzlaştırma kapsamında olduğunu onayladığı anlamına gelmektedir. Böylelikle dosya, uzlaştırma bürosuna gönderilmeden evvel, fiilin uzlaştırma kapsamında bir suç olup olmadığı ve soruşturmada kamu davası açılması için yeterli şüphenin oluşup oluşmadığı bir ön denetime tabi kılınmış, yani uzlaştırma kapsamında olmayan ya da uzlaştırma sürecinin başlatılması henüz uygun olmayan dosyaların uzlaştırma bürosuna gönderilmesinin önüne geçilmiştir⁵⁹.

⁵⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 74.

⁵⁷ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 284; Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 158.

⁵⁸ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 105.

⁵⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 74.

Uzlaştırma bürosu dosyayı, uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısına iletir ve CMUY madde 11 gereği,

*“Uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan inceleme sonucunda;
a)Büroya gönderme kararında kabul edilen fiilin uzlaştırma kapsamında olmadığının anlaşılması,*

b) Gönderme kararına konu olan dosya içeriğinden şüpheli hakkında kamu davası açılması için yeterli şüphenin tespitine yönelik, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan deliller toplanmadan dosyanın büroya gönderildiğinin anlaşılması,..”

durumlarından birinin varlığı halinde, bahse konu dosya iade kararı ile soruştırma bürosuna geri gönderilir. Bu durumda görüldü yapan Cumhuriyet başsavcısı veya başsavcı vekili tarafından delillerin soruştırma bürosu tarafından toplanmasının gerekip gerekmediğine ilişkin karar verir. Bu uygulamadan anlaşılacağı üzere, burada ikinci bir hukuki denetim mekanizması devreye girmektedir⁶⁰.

C. Uzlaştırmacı Görevlendirilmesi

Uzlaştırma bürosuna gönderilen dosyanın, uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından incelenmesi neticesinde eğer gönderme kararına konu suçun uzlaştırma kapsamında kaldığı tespit edilirse, uzlaştırmacı görevlendirmesi Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı tarafından belirlenen listeye göre ilgili Cumhuriyet savcısının onayıyla yapılır⁶¹.

Uzlaştırmacılara verilecek dosya, Cumhuriyet savcısı ya da onun gözetimindeki uzlaştırma bürosu personeli tarafından UYAP tevzi esaslarına göre otomatik olarak belirlenir, dolayısıyla savcılı kendi seçtiğı ya da istediğı uzlaştırmacıyı görevlendiremeyecektir⁶².

CMUY madde 15’e göre uzlaştırmacıya verilebilecek aylık azami dosya sayısı, uzlaştırma bürosuna gelen dosya sayısı ve listede kayıtlı uzlaştırmacı sayısı gibi hususlar göz önüne alınarak Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı tarafından belirlenebilir⁶³. Eğer ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı yargı çevresinde

⁶⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 74, 75.

⁶¹ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 107.

⁶² Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 198-199.

⁶³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 75.

yeterince uzlaştırmacı bulunmuyorsa, en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı listesinden görevlendirme yapılması mümkündür.

Uzlaştırmacıların sayısı ise uyuşmazlığın niteliği göz önünde bulundurularak uzlaştırma bürosu tarafından tespit edilmelidir, zira CMUY madde 36/3'te **birden fazla uzlaştırmacının görevlendirilebileceğinden** ve bu durumda uzlaştırmacı ücretinin bu kişilere ayrı ayrı ve eşit olarak ödenmesi gerekeceğinden bahsedilmektedir.

Dosya uzlaştırmacıya tevdi edildikten sonra ise uzlaştırmanın taraflarına bu husus telefon, SMS veya diğer elektronik araçlarla bildirilir. Eğer taraflara ulaşılamıyor ise dosyayı gönderen polis merkezinden, savcılık kâtiplerinden, muhtarlıklardan iletişim bilgileri talep edilerek bu bilgilere ulařılabilir⁶⁴. Daha sonra ise uzlaştırmaya ilişkin evrak uzlaştırmacıya tutanakla teslim edilip alındı belgesi dosyasına eklenir.

D. Uzlaştırmacıya Belgelerin Verilmesi ve Gizlilik Bildirimi

CMK madde 253/11'e ve CMUY madde 16'ya göre soruşturma dosyasında yer alan uzlaştırmaya konu olan suç veya suçlara ilişkin belgeler içinden, uzlaştırma için gerekli olduğu Cumhuriyet savcısınca uygun görölmüş olanların birer örneği, uzlaştırma bürosu personeli tarafından uzlaştırmacıya verilir ve uzlaştırma bürosu uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır⁶⁵. Uzlaştırmacıya verilen belgeler, veriliş tarihi ve soruşturmanın gizliliği hususundaki bildirim, hem uzlaştırmacının hem de büro personelinin imzasının bulunduğu tutanakla tespit edilir. Bu belgeleme, uzlaştırma bürosunun uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatmak ve uzlaştırmacının, uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmak zorunda olduğu sürenin başlangıcını tespit etmek açısından büyük önem arz eder⁶⁶. Ayrıca, uzlaştırmacının taraflara uzlaşma teklifinde bulunabilmesi için suç işlenmesinin üzerinden bir aylık süre geçmesi gerektiği için (CMUY madde 12/5),

⁶⁴ Öğütçü, **a.g.e.**, s. 41.

⁶⁵ Soyaslan, **a.g.e.**, s. 347.

⁶⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 76.

uzlaştırmacının uzlaştırma evrakını teslim alırken bu hususa da dikkat etmesi gerekir⁶⁷.

Sağlıklı bir uzlaştırma süreci yürütülebilmesi için, Cumhuriyet savcısı uzlaştırma süreci başlamadan evvel, uzlaştırma konusu suçla ilgili olaylar hususunda soruşturma dosyasında yer alan bilgi ve belgelerin uzlaştırma için gerekli olanlarından birer örneğini yani uzlaştırma evrakını uzlaştırmacıya verir⁶⁸. Dosyanın tamamının verilmemesindeki gerekçe ise gizlilik ilkesinin hakim olduğu soruşturma evresinde uzlaştırmacıya tüm dosya evrakının verilmesiyle bu ilkenin zarar görebileceği ihtimalidir. Örneğin, soruşturma dosyasında başka bir suçla ilişkin belgeler de bulunabileceğinden bu belgelerin tamamının uzlaştırmacıya verilmesi isabetli olmayacaktır⁶⁹. Hangi belgelerin ne zaman verildiği ve soruşturmanın gizliliği hakkındaki bildirim uzlaştırma bürosu personeliyle uzlaştırmacının imzaladıkları bir tutanakla kayıt altına alınır⁷⁰.

Uzlaştırmacı, soruşturma dosyasını ve mevcutsa sosyal inceleme raporunu inceleyerek; suç teşkil eden fiili, suçun işlenme şeklini ve uyuşmazlığın niteliğini değerlendirmelidir. Uzlaştırmacı, soruşturma dosyasını ve raporunu inceleyerek uyuşmazlık, uyuşmazlığın tarafları, uyuşmazlığa kaç kişinin karıştığı ve uyuşmazlığın özel koşulları hakkında bilgi edinebilir. Zira soruşturma dosyası ve rapor, uzlaştırmacının uzlaştırma sürecini nasıl başlatacağını ve hangi yöntemleri izleyeceğini belirlemesinde yararlanabileceği ilk veridir⁷¹.

CMK madde 253/13'te de belirtildiği üzere uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütölür, bu nedenle hem CMK madde 253/13'te hem de CMUY madde 31'de kimlerin uzlaştırma müzakerelerine katılabileceği tek tek sayılmıştır. Buna göre *"Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, sanık, katılan, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil katılabilir..."*.

CMUY madde 5/7 gereği;

"Uzlaştırmacı görevi sebebiyle kendisine verilen bilgi ve belgelerin gizliliğini korur. Taraflardan birinin verdiği gizli bilgi ve belgeleri verenin iznini almadan veya kanunen

⁶⁷ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 189.

⁶⁸ Bıkmaz, **a.g.e.**, s. 117.

⁶⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 76.

⁷⁰ Cengiz Apaydın, **Uzlaştırma ve Müzakere: Konu Anlatımlı Soru Bankası**, İstanbul, Seçkin, şubat 2018, s. 62.

⁷¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 78.

zorunlu olmadıkça diğer tarafa açıklayamaz. Gizliliği koruma yükümlülüğü uzlaştırmacının görevi sona erdikten sonra da devam eder.”.

Gizlilik ilkesi, yalnızca uzlaştırma görüşmelerinde değil soruşturma evresinin tamamında geçerli bir ilke olduğundan, sadece tarafların müzakerelerde sunduğu belgeleri değil, uzlaştırmacıya uzlaştırma bürosu tarafından verilen bilgi ve belgeleri de kapsar⁷².

E. Taraflara Uzlaşma Teklifinde Bulunulması

CMK madde 253/4'te soruşturmaya konu olan suçun uzlaştırma kapsamında olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması durumunda, dosyanın Cumhuriyet savcısı tarafından uzlaştırma bürosuna gönderileceği, uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirilen uzlaştırmacının da şüpheli ile mağdur ya da suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunacağı, şüphelinin ya da mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması durumunda ise uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılacağı düzenlenmiştir. Uzlaşma teklifinin usulüne ilişkin detaylı düzenlemeye CMUY madde 29'da yer verilmiştir⁷³. Bu maddeye göre;

“(1) Uzlaştırmacı; şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır.

(2) Müştekinin veya suçtan zarar görenin özel hukuk tüzel kişisi olması hâlinde vekâletnamede özel yetki var ise vekile de uzlaşma teklifinde bulunulabilir.

(3) Uzlaştırmacı, uzlaşma teklifini büro aracılığıyla açıklamalı tebligat, istinabe veya Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) yoluyla da yapabilir.

(4) Uzlaşma teklif formunun istinabe suretiyle imzalatılması gereken hâllerde, teklif formu tarafın bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılığı istinabe bürosu aracılığıyla imzalatılır.

(5) Uzlaştırmacı tarafından yapılacak uzlaşma teklifi, Ek-4'te yer alan uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarının bulunduğu Uzlaşma Teklif Formu'nda yer alan bilgilerin açıklanması ve teklif formunun hazır bulunan ilgiliye imzalatılarak verilmesi suretiyle yapılır. Uzlaştırmacı tarafından

⁷² Güngör, a.g.e., s. 99.

⁷³ Öğütçü, a.g.e., s. 33.

bilgilendirme yükümlülüğünün yerine getirildiğine ve uzlaşma teklifinde bulunulduğuna ilişkin formun imzalı örneği uzlaştırma evrakı içine konulur.

(6) Uzlaştırmacının uzlaşma teklifinde bulunacağı şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar gören ya da kanunî temsilcilerine iletişim araçlarıyla ulaşılamaması hâlinde açıklamalı uzlaşma teklifi büro aracılığıyla yapılır. Bu işlem uzlaştırmacının, büroya başvurarak teklif formunu vermesi üzerine gerçekleştirilir.

(7) Uzlaşma teklifinde bulunmak için çağrı; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, bu çağrı uzlaşma teklifi anlamına gelmez.”.

Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, uzlaşma teklifi taraflara uzlaşmanın içeriğini ve uzlaşmayı kabul etmenin ya da reddetmenin hukuki sonuçlarını izah eden uzlaşma teklif formunun verilmesiyle ve hazır bulunanlara bu bilgilerin veriliş formun taraflarca imza altına alınması suretiyle gerçekleşir. Eğer uzlaştırmacı iletişim araçları ile taraflardan birine ya da birkaçına ulaşamadıysa açıklamalı uzlaşma teklifi uzlaştırma bürosu tarafından yapılır. Burada önemle belirtilmesi gereken hususlardan biri de yukarıda verilen maddenin 7. fıkrasındaki düzenlemedir, zira maddede bahsi geçen iletişim araçları ile **çağrı** yapılabilir ancak bu uzlaşma teklifi yerine geçmez⁷⁴.

Uzlaşma teklifinin usulüne uygun yapılabilmesi için gerekli olan koşullar hakkında da bilgi verilmesi uygun olacaktır.

1. Tarafların Fiil Ehliyetine Sahip Olması

Bir kimsenin gerçekleştirdiği fiilden dolayı sorumlu tutulabilmesinin ön şartı, bahsi geçen fiilin fail tarafından iradi olarak gerçekleştirilmesi ve bu fiilin haksızlık oluşturduğunun ayırdında olmasıdır⁷⁵. İsnad yeteneği olmayan kişilerin özgür iradelerinden bahsedilemeyeceği için bu kişilere uzlaşma teklifinde bulunulmaması gerekmektedir.

CMUY madde 29/1'e göre,

*“Uzlaştırmacı; şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görenin **reşit***

⁷⁴ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 110-112.

⁷⁵ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 388.

olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır.”

Uzlaşma teklif edilecek şüphelinin, kısıtlanması gereken bir kişi olduğu durumlarda, uzlaşma teklif edilecek kişinin ayırt etme gücüne sahip olup olmadığı, uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı ve görevlendirilen uzlaştırmacı tarafından araştırılmalı ve buna göre uzlaşma teklifinin muhatabı belirlenmelidir⁷⁶.

Burada TMK madde 403 ve devamı maddeleri uyarınca şüpheliye öncelikle vasi atanması gerekecektir. Velayet altında bulunmayan bir küçüğün varlığı, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle işlerini göremeyen veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gereken ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokan bir erginin varlığı, savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşam tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden bir erginin varlığı, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olan bir erginin varlığı veya yaşlılığı, engelliliği, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat edip kısıtlanma talebinde bulunan bir erginin varlığı TMK’da vesayeti gerektiren haller olarak sayıldığından, bu haller içinde olup da bu durumun bilinmemesi sebebiyle hakkında vesayet veya kısıtlılık kararı verilmemiş kişiler için öncelikle vesayet makamına bildirimde bulunulmalı ve eğer şüpheli vesayet altına alınırsa vasisine, vesayet altına alınmasına gerek görülmezse de kendisine uzlaşma teklifi yapılmalıdır⁷⁷.

Adli kolluk, uzlaşma teklif edemeyeceği gibi, uzlaştırma da yapamaz zira daha önce de bahsedildiği üzere bu görev uzlaştırmacının görevidir. Suça sürüklenen çocuklar bakımından ise soruşturma, ÇKK madde 15/1 gereği çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağından, çocuklara yönelik uzlaşma teklifini de kolluk yahut Cumhuriyet savcısı değil, uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı yapacaktır. ÇKK madde 15/2 kapsamında çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabileceğinden, kanuni

⁷⁶ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s.108.

⁷⁷ Bıkmaz, **a.g.e.**, s. 121; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 95-96.

temsilciye yapılacak uzlaşma teklifi sırasında çocuk sosyal çalışma görevlisinden destek alabilir⁷⁸. ÇKK madde 3/1-e'ye göre sosyal çalışma görevlisi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade etmektedir.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış kişilerin, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mevcut olması durumunda, bu kişilerin kanuni temsilcilerine uzlaşma teklif edilebilir⁷⁹.

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 20/1 maddesindeki düzenleme gereği, ÇKK kapsamındaki çocuklar hakkında,

“... mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılabilir. Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında çocuğun, veli veya vasisi ya da müdafii veya bu kimselerin avukatları da mahkeme veya çocuk hâkimine müracaat ederek çocuk hakkında sosyal inceleme yapılmasını talep edebilirler.”

Buna ek olarak, aynı maddenin devam eden fıkralarına göre; fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş ancak on beş yaşını doldurmamış olan çocuklarla on beş yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yaptırılması zorunlu tutulmuştur. Bu kişilerin fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığını takdir yetkisi de münhasıran çocuk mahkemelerine, çocuk ağır ceza mahkemelerine, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde ise aile ya da asliye hukuk mahkemeleri ile ceza mahkemelerine verilmiştir⁸⁰.

Sosyal incelemeyi yapan bilirkişi, çocuğun bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, aldığı eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi hakkında bir rapor düzenler

⁷⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 95.

⁷⁹ Güngör, **a.g.e.**, s. 146-154.

⁸⁰ Bkz. Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik madde 20.

ve hakim bu yaş grubuna giren çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığını takdir ederken, görevlendirdiği bilirkişinin hazırlamış bulunduğu raporda yer verilen gözlem, tespit ve değerlendirmeleri göz önünde bulundurur. Bahsedilen bu hallerde hakim veya mahkeme, sosyal inceleme raporu ile birlikte çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin belirlenebilmesi amacıyla adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk halinde uzman hekimden görüş alır. Buna karşılık, fiili işlediği sırada on beş yaşını bitirmiş fakat on sekiz yaşını doldurmamış bulunan çocuklar için, sosyal inceleme raporu alınması zorunlu tutulmamıştır⁸¹.

Fili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olan suça sürüklenen çocuk veya suç mağduru çocuk reşit olmadığından, temyiz kudretine sahip olsa da uzlaşma teklifi kanuni temsilcisine yapılacaktır. Buradan yola çıkılarak, mağdur çocuğun şahsa sıkı sıkıya bağlı olan şikâyet hakkına sahip olmasına rağmen, uzlaşma teklifinin muhatabı olamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır⁸². Bu noktada TMK madde 16'nın devreye girdiğini söylemek mümkündür. Buna göre,

“Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir.”

Kanun koyucunun konuya ilişkin olarak hem TMK hem CMK ve hem de CMUY'deki düzenlemeleri dikkat alındığında, algılama yeteneği yeterince gelişmemiş ve uzlaşmanın anlam ve neticelerini yeterince kavrayamayacağını öngördüğü çocukları korumak istediği anlaşılmaktadır⁸³.

Vekil ya da müdafinin, uzlaştırma müzakerelerine katılmalarının mümkün olduğu CMK ve CMUY'de düzenlenmişken; uzlaşma teklifinin yapılabileceği kişiler arasında sayılmaması hususu, doktrinde kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olarak değerlendirilmiştir⁸⁴. Zira CMUY madde 29/2 de *“Müştekinin veya suçtan zarar görenin özel hukuk tüzel kişisi olması halinde vekâletnamede özel yetki var ise vekile de uzlaşma teklifinde bulunulabilir.”* denilerek vekile ya da müdafie yapılacak

⁸¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 96-97.

⁸² Çetintürk, **a.g.e.**, s. 517-521.

⁸³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 97.

⁸⁴ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 298.

uzlaşma teklifinin, sadece özel hukuk tüzel kişinin suçtan zarar gören sıfatını haiz olduğu durumlara bağlandığı başka bir ifadeyle, uzlaşma teklifinin bizzat şüpheli, mağdur ya da suçtan zarar görene yapılması gerektiği, ancak bu kişileri reşit olmaması halinde kanuni temsilcilerine teklif yapılabileceği, CMK madde 13'te vekil ve müdafii açıkça sayılmasına karşın CMK madde 253/4'te özellikle sayılmadığı ifade edilmiştir⁸⁵.

Bu hususa ilişkin olarak Yargıtay'ın konu hakkında görüş değişikliğine gittiğini söylemek mümkündür. Zira, Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 04.04.2007 tarih ve 2007/777 E., 2007/4908 K. sayılı ilamında⁸⁶;

*“Sanığın üzerine atılı televizyon yoluyla sövme suçu nedeniyle, uzlaşma işlemlerinin; 5271 sayılı CMK.nun 253 ve 254. madde-fıkralarında öngörülen yöntem izlenmek suretiyle yerine getirilmesinin zorunluluğu karşısında, değişiklikten önceki düzenlemeye de aykırı biçimde, **teklifin sanık müdafii ile katılan vekiline yöneltilmesi suretiyle eksik ve usulüne uygun olmayan işleme dayalı olarak hüküm kurulması,...**”*

şeklinde teklifin müdafii ve vekile yapılmasını hukuka aykırı bularak bozma kararı verdiği fakat, Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 15.01.2019 tarih ve 2018/3188 E., 2019/1323 K. sayılı ilamında⁸⁷ yukarıda verilen karar gerekçe gösterilerek talep edilen kanun yararına bozma isteğine ilişkin olarak;

*“... Kişinin uzlaştırmaya hususundaki beyanı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olup, hak sahibinin açık beyanı ya da açıkça (varlığı halinde) vekaletnamede bu hususta vereceği yetki ile vekili kullanabilecektir. İnceleme konusu somut olayda, uzlaştırmaya bürosu tarafından müşteki vekiline uzlaşma teklifi yapılmıştır. 26/10/2016 tarihli **vekaletnamede müşteki tarafından vekiline uzlaştırmaya hususunda yetki verdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle yapılan uzlaştırmaya teklifi geçerli olup iddianamenin iadesi gerekçesi yerinde olmadığından mercii tarafından itirazın kabulüne karar verilmesinde isabetsizlik bulunmamaktadır. ...**”*

denilerek kanun yararına bozma isteğinin reddine karar verdiği görülmüştür. Bu karardan da anlaşılacağı üzere, Yargıtay artık vekâletnamede uzlaştırmaya

⁸⁵ Erdal Yerdelen v.d., a.g.e., s. 298.

⁸⁶ Suça Sürüklenen Çocuk ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma, (Çevrimiçi) <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/ihtiyac/grprplr/3grupkitap.pdf>, 15 Kasım 2019.

⁸⁷ Lexpera, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/18-ceza-dairesi-e-2018-3188-k-2019-1323-t-15-1-2019>, 15 Kasım 2019, s.18.

ilişkin olarak vekile yetki verilmesi halinde uzlaşma teklifinin vekile yapılmasını kanuna aykırı olarak değerlendirmemektedir.

2. Uzlaşma Teklifinin Açıklamalı Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması

Uzlaştırmacı; şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar gören ya da kanuni temsilcilerine uzlaşma teklifini bizzat yapmalıdır. Eğer uzlaştırmacının teklif yapacağı kişi tutuklu ise Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik⁸⁸ madde 19 gereği,

“Tutuklu, vekaletname aranmaksızın müdafî ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duymayacağı, ancak; görüşmenin görevlilerce izlenebileceği bir ortamda, açık görüş usulüne tabi olarak görüşür. Bu kişilerin müdafî ile yazışmaları denetime tabi tutulmaz.”.

Eğer uzlaşma teklifi yapılacak kişi hükümlü ise bu durumda da aynı Yönetmelik madde 20 gereği, hükümlünün uzlaştırmaya tabi bir suçun tarafı olması, uzlaştırma yoluna gidilmesi ve hükümlünün rıza göstermesi durumunda; *“uzlaştırmacı olarak atanan kişi ile görevlendirme belgesinin ibrazı üzerine, bu iş için ayrılan görüşme yerlerinde, mesai gün ve saatleri içerisinde, konuşulanların duyulamayacağı, ancak güvenlik nedeniyle görülebileceği bir biçimde, açık görüş usulüne uygun olarak görüştürülür.”*⁸⁹.

CMK madde 253/4'te ve CMUY madde 29/3'te belirtildiği ve yukarıda izah edildiği üzere, uzlaştırmacı, uzlaşma teklifini uzlaştırma bürosu kanalıyla açıklamalı tebligat, istinabe veya Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) yoluyla da yapabilir⁹⁰. CMUY madde 29/4'te uzlaşma teklif formunun istinabe suretiyle imzalatılması gereken durumlarda, teklif formunun tarafın bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılığı istinabe bürosu kanalıyla imzalatılacağı düzenlenmiştir.

Uzlaştırmacı tarafından yapılacak uzlaşma teklifi, uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçlarının bulunduğu Uzlaşma Teklif Formu'nda yer alan bilgilerin açıklanması ve teklif formunun hazır bulunan ilgiliye imzalatılarak verilmesi yoluyla yapılır ve uzlaştırmacı tarafından bilgilendirme

⁸⁸ R.G. Tarihi: 17.06.2005, R.G. Sayısı: 25848.

⁸⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 98.

⁹⁰ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 168.

yükümlülüğünün yerine getirildiğine ve uzlaşma teklifinde bulunulduğuna ilişkin formun imzalı örneği uzlaştırma evrakı içine konulur. Uzlaştırmacının uzlaşma teklifinde bulunacağı şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar gören ya da kanunî temsilcilerine iletişim araçlarıyla ulaşılamaması durumunda ise açıklamalı uzlaşma teklifi uzlaştırma bürosu vasıtasıyla yapılır ve bu işlem ancak uzlaştırmacının, uzlaştırma bürosuna başvurarak teklif formunu vermesi üzerine gerçekleştirilir. Uzlaşma teklif formu, uzlaştırma bürosu aracılığıyla Tebligat Kanunu ve Tebligat Tüzüğü hükümlerine uygun olacak şekilde tebliğ mazbatalı zarf içerisinde gönderilmelidir⁹¹. Bunlara ek olarak, CMUY madde 29/7’de uzlaşma teklifinde bulunmak için çağrının; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabileceği ancak bu çağrının uzlaşma teklifi anlamına gelmediği düzenlenmektedir⁹².

Şüpheli, sanık, suçtan zarar gören ya da bunların reşit olmaması durumunda kanuni temsilcileri, kendilerine doğrudan açıklamalı tebligat, istinabe veya SEGBİS yoluyla uzlaşma teklifinde bulunulmasından itibaren üç gün içinde kararlarını teklifi yapan uzlaştırmacıya bildirmedikleri takdirde, CMUY madde 30 gereği uzlaşma teklifi reddedilmiş sayılır⁹³ ve ayrıca diğerlerine uzlaşma teklifinde bulunulmaz. Ancak CMK madde 255 uyarınca aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanacağından, bu durumda istisnai olarak diğerlerine uzlaşma teklifinde bulunulabilir.

3. Uzlaşma Teklifinin Yapılma Sırası ve Zamanı

Uzlaştırmacı, öncelikle şüpheli ya da sanığa uzlaşma teklif edebileceği gibi, önce mağdura, suçtan zarar görene ya da katılana da sorabilir zira uzlaşma teklifinin ilk önce kime yapılması gerektiği hususunda CMK’da ve CMUY’de kesin bir kural yoktur. Doktrinde ise uzlaşma teklifinin önce suçtan zarar görene yapılmasına yönelik en önemli eleştiri, uzlaşmaya hazır olduğunu açıklayan suçtan zarar görenin; şüphelinin veya sanığın uzlaştırmaya katılmayı reddetmesi durumunda hayal kırıklığı yaşayacak olması şeklinde ifade edilmiştir⁹⁴. İlk önce şüpheliye veya sanığa uzlaşma teklif edilmesi durumunda ise, şüphelinin veya sanığın bu girişimle, suçtan

⁹¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 99.

⁹² Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s.134-135.

⁹³ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 173.

⁹⁴ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 504-505.

zarar görenin menfaatlerine üstünlük tanındığı endişesiyle kendini koruma psikolojisine girmesi ve uzlaşmayı reddetme ihtimali olduğu ileri sürülmüştür⁹⁵.

5560 sayılı Kanun değişikliği öncesinde uzlaşma teklifinin önce şüpheliye yapılması düzenlenmişti. Şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde mağdura uzlaşma teklif edilebiliyordu. Ancak 5560 sayılı Kanun ile öncelik sonralık ilişkisi ortadan kaldırılmış olup herhangi bir sıra gözetilmeden taraflardan herhangi birine uzlaşma teklif edilmesi mümkün hale getirilmiştir⁹⁶.

Uzlaşma teklifinin kabul edilmesini sağlamak için, teklifin doğru zamanda yapılması da önemlidir. Daha önceki bölümde de ifade edildiği üzere uzlaştırma müzakerelerine tarafların katılımı, mukayeseli hukukta da önemli bir husustur. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1989-1997 yılları arasında arabuluculuğa katılmayı kolaylaştıran ve engelleyen etkenler hususunda edinilen tecrübelerle dayanılarak yapılan bir çalışmada, çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Şöyle ki, genellikle mala karşı işlenen suçlarda, suçun işlenmesinden kısa süre sonra taraflarla temas kurulması durumunda tarafların zararlarının hemen giderilmesi amacıyla arabuluculuğa katılmaya daha fazla istekli oldukları ancak kişilere karşı işlenen suçlarda yahut kasten ya da taksirle yaralama suçlarında taraflarla suçun işlenmesinden uzun süre sonra yani suçun taraflar üzerindeki etkileri hafifledikten, taraflarda yarattığı olumsuz duyguların şiddeti azaldıktan ve özellikle suçtan zarar gören sakinleştikten sonra temas kurulması durumunda tarafların arabuluculuğa katılmaya daha istekli oldukları ortaya çıkmıştır. CMUY'de uzlaşma teklifinin ne zaman yapılması gerektiğine ilişkin düzenlemeye ise madde 12/5'te yer verilmiştir. Buna göre, uzlaşma teklifi suçun işlendiği tarihten itibaren bir aylık süre geçmeden yapılamaz. Görüldüğü gibi taraflara hemen uzlaşma teklif edilmeyerek belli bir sakinleşme (soğuma) süresi tanınması uygun olmuştur⁹⁷.

⁹⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 100.

⁹⁶ Güngör, **a.g.e.**, s. 227.

⁹⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 101.

4. Uzlaşma Teklifinin Yapılamaması ve Hakkında Yakalama Emri Bulunan Şüpheli veya Sanığa Uzlaşma Teklifi

CMK madde 253/6'ya göre “*Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma veya kovuşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye, sanığa veya kanunî temsilcisine ulaşılamaması hâlinde soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili uzlaştırma yoluna gidilmez.*”. Bu düzenleme ve buna paraleli olarak CMUY madde 7/12 ile mağdur veya suçtan zarar görene ya da kanuni temsilcilerine ulaşılamaması yüzünden uzlaştırma müzakerelerinin başlatılamaması durumunda, sürecin uzamasının engellenmesi hedeflenmiştir⁹⁸.

Taraflara ulaşılamaması veya yurt dışında olmaları durumunda uzlaştırma yoluna gidilememesi kuralı, şüpheli veya sanık hakkında yakalama emri bulunması durumunda da gözetilmelidir⁹⁹.

Mevzuatta, şüpheli veya sanık hakkında, ancak ona ulaşılamadığı hallerde yakalama emri çıkarılabildiği düzenlendiğinden, uzlaştırma kapsamında kalan bir suçun şüphelisi veya sanığı hakkında, ona ulaşılamaması nedeniyle yakalama emri çıkarılmışsa uzlaştırma yoluna gidilmesinde menfaat yoktur. Böyle bir durumda uzlaştırmacının, CMK madde 253/6'ya göre uzlaştırmamanın mümkün olmadığını tutanağa bağlaması da yerinde olmayacaktır, zira şüpheli ya da sanığın yakalama emri üzerine yakalanarak ifadesi alınmadan dosyanın sonuçlandırılması mümkün olmayacaktır. Yakalanamamış ve ifadesi alınamamış olan şüpheli yahut sanığın uzlaşmak istemediğini peşinen kabul etmek isabetli olmayacak, yakalama emrinin infazına kadar uzlaştırma yoluna gitmemek, yakalama emrinin infazından sonra, şüpheli veya sanığın adresinin tespit edilmesinin ardından dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermek daha uygun olacaktır. Soruşturma evresinde, şüpheli hakkında yakalama emri var ise Cumhuriyet savcısı bir süre yakalama emrinin infaz edilmesini bekleyip şüphelinin ifadesini almaya çalışmalı, fakat dosyanın

⁹⁸ İpek, Parlak, **a.g.e.**, s.102; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 101.

⁹⁹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 307.

sürüncemede kalmaması ve zamanaşımına uğramaması için de belli bir süre sonra iddianame düzenlemelidir¹⁰⁰.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 05.10.2017 tarih ve 2017/18693 E., 2017/21549 K. sayılı ilamında¹⁰¹;

“... Dosya kapsamı ve kanun yararına bozma istemi incelenerek birlikte değerlendirildiğinde, sanığın TCK'nın 106/1-1 maddesine göre tehdit suçundan cezalandırılması istemiyle açılan davada, CMK'nın 253 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaştırma hükümleri gereğince uzlaştırma işlemlerinin yapılması zorunlu ise de, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/6. maddesinde ‘Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanunî temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.’ şeklindeki istisnai durum karşısında, üzerine atılı hem bu tehdit suçu, hem de başka suçlar nedeniyle hakkında yakalama kararı bulunan şüpheli hakkında uzlaştırma işlemlerinin yapılabilmesi olanağının bulunmaması karşısında, mahkemece uzlaştırma işlemi için iddianamenin iadesine karar verilmesinin usul ve kanuna aykırı bulunması nedeniyle karara karşı yapılan itirazın bu yönden kabulü yerine, yazılı şekilde reddine karar verilmesinin usul ve yasaya aykırı bulunduğu anlaşılmaya göre, İstanbul Anadolu 7. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 22/06/2017 tarihli kararının kanun yararına bozma isteminin yerinde olduğu anlaşılmaktadır”

denilerek hakkında yakalama kararı olan şüpheli hakkında uzlaştırma işlemlerinin yapılabilmesi olanağının bulunmadığından soruşturmanın, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin sonuçlandırılması gerektiği ve Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin mahkemece yukarıda bahsedilen sebebe dayanılarak iade edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁰².

5. Uzlaşma Teklifinin İçeriği ve Tarafların Bilgilendirilmesi

CMUY madde 29/5 gereği uzlaştırmacı tarafından yapılacak uzlaşma teklifinin, uzlaşmanın içeriği ile uzlaşmayı kabul ya da reddetmenin hukuki

¹⁰⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 102-103.

¹⁰¹ Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/4-ceza-dairesi-e-2017-18693-k-2017-21549-t-5-10-2017>, 03 Kasım 2019.

¹⁰² Detaylı bilgi için bkz. Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 307-308.

sonuçlarının bulunduğu Uzlaşma Teklif Formu'nda yer alan bilgilerin açıklanması ve teklif formunun hazır bulunan ilgiliye imzalatılarak verilmesi suretiyle yapılması gerektiğinden, uzlaştırmacı tarafından bilgilendirme yükümlülüğünün yerine getirildiğine ve uzlaşma teklifinde bulunulduğuna ilişkin formun imzalı örneğinin uzlaştırma evrakı içine konulmalıdır¹⁰³.

Şüpheli ile suçtan zarar görenin uzlaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin¹⁰⁴ kanuni bir dayanağı da Anayasanın madde 40'tır. Buna göre,

“Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.”

Bu nedenle, şüpheli ve suçtan zarar gören aralarındaki uyuşmazlığı uzlaştırma yoluyla çözmeye hakları olduğunu, uzlaştırmacının sunduğu faydaları ve sonuçlarını öğrenmeli, bu hususlarda bilgi edinebilmelidir. Bu bilgilendirme, sadece usulen yani hazırlanan matbu formların taraflara verilmesi gibi şekli bir yöntemle değil, tarafların özgür iradelerini ortaya koyabilecek kadar aydınlatılmalarıyla, uzlaştırmacının mahiyetini, tarafların haklarını ve yükümlülüklerini, uzlaşmanın hukuki sonuçlarını gerçekten anlamalarının sağlanmasıyla ancak sürece katkıda bulunabilir¹⁰⁵.

Uzlaştırmacı, soruşturma dosyası ve varsa sosyal inceleme raporunu inceleyip suçtan zarar gören ve şüpheli veya sanık ya da onların kanuni temsilcisi ya da vekili ile ön görüşme yapmak üzere onları ayrı ayrı ya da bir arada Yönetmelikteki usule uygun şekilde davet eder. Ön görüşme sonunda uzlaştırmaya başvurulması için gereken şartlar sağlanamazsa, bu durumda dosya, yazılı bir raporla birlikte uzlaştırma bürosuna iade edilir¹⁰⁶.

Uzlaştırmacı, taraflarla yaptığı ön görüşmede; ceza adaleti sisteminin yani soruşturma, kovuşturma evrelerinin ve uzlaştırma sürecinin nasıl işlediği ve hangi şartların sağlanması gerektiği, savcılık tarafından şüpheliye veya sanığa karşı yapılan suçlamanın ne olduğu, uzlaştırma kapsamında şüpheliye veya sanığa ve

¹⁰³ Ögütçü, **a.g.e.**, s. 32-33.

¹⁰⁴ Bkz. Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 174-176.

¹⁰⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 105.

¹⁰⁶ Güngör, **a.g.e.**, s. 242.

suçtan zarar görene tanınan hakların ne olduğu, mahkemedeki muhakeme süreciyle uzlaştırma arasında ne gibi farklar olduğu, muhakeme ve uzlaştırma sürecinden sonra ne gibi sonuçların ortaya çıkacağı, uzlaştırma süreci için bir ücret ödenip ödenmeyeceği hususlarında tarafları bilgilendirmelidir¹⁰⁷. Bu bilgilendirmenin gereği gibi yapılmasının, uzlaşma teklifinin olumlu sonuçlanmasında büyük etkisi olduğu ifade edilmektedir¹⁰⁸.

Ayrıca, uzlaştırmacının bilgilendirme yükümlülüğü başlığı altında incelediğimiz hususlarda da bilgilendirme yapılması gerekir. Örneğin; şüphelinin ya da sanığın uzlaştırmayı kabul etmesinin suçu ikrar anlamına gelmediği yalnızca suçun sorumluluğu kabullendiği anlamına geleceği, uzlaştırma müzakerelerinin gizli yürütüleceği ve uzlaştırma kapsamında elde edilen açıklama, bilgi, belge ve olguların daha sonra soruşturma veya kovuşturma evrelerinde yahut bir hukuk davasında delil olarak kullanılamayacağı, uzlaşmanın sağlanması halinde soruşturmaya ya da kovuşturmaya konu olan suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı, açılan bir dava varsa bu davadan feragat edilmiş sayılacağı gibi.

Bilgilendirme yapılmasının ardından ise, taraflar yönünden bazı hususların da belirlenmesi gerekmektedir. Şüpheli veya sanık yönünden; şüphelinin veya sanığın suç teşkil eden fiilin sorumluluğunu üstlenip üstlenemediği, şüphelinin veya sanığın uzlaşma önerisini kabul edip etmediği, şüphelinin veya sanığın sebep olduğu zarar veya mağduriyetin giderimi için istekli olup olmadığı, şüphelinin veya sanığın suç teşkil eden fiil ile uyuşmazlığı birbirinden ayırıp ayıramadığı ve şüphelinin veya sanığın uyuşmazlığa ilişkin şahsi fikirlerinin ne olduğu belirlenmelidir. Suçtan zarar gören yönünden ise; uzlaştırma sürecine aktif olarak katılıp katılmayacağı, mağdurun veya suçtan zarar görenin uzlaştırmadaki konumu ve menfaatleri, suçtan zarar görenin korkularının neler olduğu ve uyuşmazlığa ilişkin şahsi düşüncelerinin neler olduğu ile suçtan zarar görenin suç teşkil eden fiille uyuşmazlığı birbirinden ayırıp ayıramadığı belirlenmelidir¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 106.

¹⁰⁸ İçer, **a.g.e.**, s. 701.

¹⁰⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 106-107.

6. Uzlaşma Teklifinin Reddi ve Kabulü

Taraflarca uzlaşma teklifine üç günlük süre içerisinde cevap verilmemesi yani teklifin zımnen reddedilmesi¹¹⁰ ya da teklifin taraflardan herhangi biri tarafından açıkça reddedilmesi durumunda, CMK madde 255 hariç tutulmak üzere, diğer tarafa teklifte bulunmaya gerek kalmadan uzlaştırma girişimi sonuçsuz kalmış sayılır¹¹¹.

CMK madde 253/18 uyarınca “*uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.*”. Buna ek olarak CMK madde 253/13'te ise “... *Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.*” denilerek, uzlaştırma müzakerelerine katılmama durumu da red sebebi olarak sayılmıştır¹¹².

Uzlaşma sağlanamazsa, Cumhuriyet savcısı soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, CMK madde 171/2 gereği kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verebilir ve suçtan zarar gören, bu karara CMK madde 173 hükümlerine göre itiraz edebilir.

Uzlaşma teklifinin reddedilmesi durumunda uzlaştırmanın sonuçsuz kalacağı düzenlenmiş ise de buna bir istisna getirilmiştir. CMK 253/16 ve CMUY madde 17/2'de yer verilen istisnaya göre, uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheliyle suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belgeyle (**uzlaşma belgesi**) en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler¹¹³.

CMUY madde 5/1 dikkate alınarak, uzlaşma teklifinin ancak taraflarının özgür ve aydınlatılmış iradeleriyle kabul edilmesi koşulu ile geçerli olabileceğini ve taraflardan herhangi birinin anlaşma yapılana kadar iradelerinden vazgeçebileceğini söyleyebiliriz. Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için ise suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekirken aralarında iştirak ilişkisi olsun

¹¹⁰ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 176.

¹¹¹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 197.

¹¹² Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 176-177.

¹¹³ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 114.

veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda ise ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanabileceği için CMUY 7/2 uyarınca uzlaştırma hükümlerinin her bir şüpheli ya da sanık için ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Önemle belirtmek gerekir ki, uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, CMK 253/8'e göre soruştırma konusu suçla ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel olmayacaktır¹¹⁴.

F. Uzlaştırma Müzakereleri

Uzlaştırma müzakereleri ve müzakere usulü; CMK madde 253/13, 253/14, 253/15 ve 253/20'de, bunun yanı sıra CMUY'nin beşinci bölümünde **ortak hükümler** başlığı altında yer alan madde 31 ve uzlaştırma müzakerelerinin gizliliğini düzenleyen madde 32'de düzenlenmiştir. Müzakere süreci ve usulüne ilişkin bilgi vermeden evvel, uzlaştırmacının müzakerelerdeki rolü hakkında genel bir bilgi verilmesi uygun olacaktır.

1. Uzlaştırmacının Müzakerelerdeki Rolü

Uzlaştırmacı, hazırlık aşamasını tamamladıktan sonra tarafları usulüne uygun olarak davet eder ve taraflar arasındaki uzlaştırma müzakerelerini yönetir. CMUY madde 5'te uzlaştırma müzakerelerine katılanların müzakereler sırasında, CMK'nın tanıdığı temel güvencelere sahip oldukları da ayrıca belirtilmiştir. Uzlaştırmacı müzakerelere başlamadan önce taraflara, uzlaştırmanın temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını, uzlaştırma sürecini ve neticelerini, uzlaştırmacı ile tarafların uzlaştırmadaki işlevlerini, gizlilik yükümlölüğünü açıklar ve onların süreci anlamalarını saęlar¹¹⁵.

Bunlara ek olarak, tezin daha önceki kısmında detaylı olarak yer verdiğimiz üzere uzlaştırmacı; mevzuatta sayılan etik ilkelere uygun davranarak uzlaştırma sürecini yürütür.

Ayrıca, arabuluculuk ile uzlaştırmanın farklarından bahsettiğimiz kısımda ifade ettiğimiz üzere uzlaştırmacının, uzlaştırma müzakerelerinde yönlendirici değil, kolaylaştırıcı ve taraflar arasında sağlıklı iletişimi sağlayıcı bir rolü vardır. Bunun

¹¹⁴ Bahri Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 65.

¹¹⁵ Bıkmaz, **a.g.e.**, 118.

yanı sıra uzlaştırmacı taraflardan hangisinin hatalı olduğunu bulmaya çalışmamalı, tarafların iradesini etkileyebilecek sözlerden ve davranışlardan kaçınmalıdır¹¹⁶.

2. Uzlaştırma Müzakerelerine Katılabilecek Kişiler

CMK madde 253/13 ve CMUY madde 31/1 uyarınca; uzlaştırma müzakereleri gizli yürütüldüğünden, uzlaştırma müzakerelerine ancak şüpheli, sanık, katılan, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Hem Kanun'da hem de Yönetmelik'te müzakerelere kimlerin katılabileceği tek tek sayılmıştır, bu da gizlilik hususuna ne kadar önem verildiğinin bir başka göstergesidir¹¹⁷. Bununla beraber Kanunda ve Yönetmelikte bu kişiler tek tek sayıldığından, sayılanlar dışındakiler müzakerelere katılamaz¹¹⁸.

Müzakereler, taraflarla birlikte veya ayrı ayrı gerçekleştirilecek toplantılarla yürütülebilir ve uzlaşma sağlanabilmesi için birden fazla müzakere yapılabilir. Müzakereler, görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle de gerçekleştirilebilir¹¹⁹.

Uzlaştırmacı bir tarafla tekli görüşme yaptıysa, bu görüşmeden sonra diğer tarafa görüşmenin kapsamı hakkında bilgi vermeli, tarafların ortak bir toplantıda görüşmelerini teşvik etmeli, görüşmelerin olumlu devam etmesi halinde ortak toplantı aşamasına geçilebileceğinin üstünde durmalıdır¹²⁰.

3. Uzlaştırma Müzakerelerinin Gizliliği

Uzlaştırma müzakerelerinin gizli yürütüldüğü, CMK madde 253/13'te ifade edilmiş iken, müzakerelerin gizliliğine ilişkin detaylı düzenlemelere CMUY madde 32'de ayrı bir maddede yer verilmiştir. Buna göre;

“(1)...Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamaları, kendisine aktarılan veya diğer bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlüdür.

(2) Aksi kararlaştırılmamışsa, taraflar, müdafî ve vekiller de birinci fıkrada belirtilen gizlilik kuralına uymakla yükümlüdür.”.

¹¹⁶ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 572-573.

¹¹⁷ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 555.

¹¹⁸ Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 163-164.

¹¹⁹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 216-218.

¹²⁰ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 181-182.

Başka bir vesile ile daha önce değindiğimiz üzere,

“Uzlaştırmacı görevi sebebiyle kendisine verilen bilgi ve belgelerin gizliliğini korur. Taraflardan birinin verdiği gizli bilgi ve belgeleri verenin iznini almadan veya kanunen zorunlu olmadıkça diğer tarafa açıklayamaz. Gizliliği koruma yükümlülüğü uzlaştırmacının görevi sona erdikten sonra da devam eder.”

Bu düzenlemeler dikkate alındığında gizlilikten anlaşılması gerekenin, uzlaştırma müzakereleri sırasında ileri sürülen bilgi ve belgelerin tarafların rızası olmadığı takdirde üçüncü kişiye açıklanmaması, ifşa edilmemesidir¹²¹.

Kişinin kendini suçlamaya zorlanamaması ilkesi (**Nemo Tenetur ilkesi**) ve susma hakkı gözetilerek uzlaştırma müzakerelerinin gizli yürütülmesi gerektiği hem CMK’da hem de CMUY’de düzenlenmiştir¹²². Gizlilik yükümlülüğünün bir sonucu olarak, uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamalar herhangi bir soruşturma, kovuşturma ya da davada delil olarak kullanılamayacağı gibi, müzakerelere katılanlar bu bilgilere ilişkin tanık olarak da dinlenemez¹²³. Ancak daha önce mevcut olan bir belge ya da olgunun, uzlaştırma müzakerelerinde ileri sürülmesi, bunların soruşturma ve kovuşturma sürecinde ya da bir davada delil olarak kullanılmasına engel değildir. Yani burada bilgi, belge ya da olgunun uzlaştırma müzakerelerinden önce mi, yoksa müzakereler sırasında mı ortaya çıktığı yönünden farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

CMUY’de hem soruşturma evresindeki hem de kovuşturma evresindeki uzlaştırma raporuna ilişkin hükümlerde ayrı ayrı; uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde uzlaştırma raporunda ne suretle uzlaşıldığının ayrıntılı biçimde açıklanması şart koşulmuş fakat uzlaştırma müzakereleri sırasında suçun işlenmesine ilişkin olarak yapılan açıklamalara raporda yer verilemeyeceği düzenlenerek bu şarta istisna getirilmiştir. Bunlara ek olarak, CMUY madde 45’te bahsi geçen denetim ve performans kaydında, **uzlaştırmacının müzakerelerin gizliliğine riayet etmesi** bir performans kriteri olarak yer almış ve CMUY madde 67 kapsamında da denetime tabi tutulmuştur. Bu düzenlemelerden, kanun koyucunun **müzakerelerin gizliliği** hususuna verdiği önem tekrar ortaya çıkmaktadır¹²⁴.

¹²¹ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 530; Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 139-140.

¹²² Güngör, **a.g.e.**, s. 245-246.

¹²³ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 140.

¹²⁴ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 530.

4. Uzlaştırma Müzakerelerinin Aşamaları

Uzlaştırma süreci hazırlık, uzlaştırmacının giriş konuşması, tarafların açılış konuşmaları, ortak tartışma, özel toplantılar, sonuçlandırma ve uzlaşma sağlanması gibi farklı aşamalardan oluşabilmektedir¹²⁵. Tezimizde müzakere aşamaları hazırlık, ortak toplantı ve sonuç aşaması olarak üç başlık altında toplanmıştır.

a. Hazırlık Aşaması

Uzlaştırmacı, uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirildikten sonra dosyayı inceler ve CMUY'ye uygun şekilde taraflara uzlaşma teklifinde bulunur. Tarafların uzlaşma teklifini kabul ederek müzakerelere katılmayı kabul ettiklerinin beyan edilmesi üzerine hazırlık aşaması başlar. Suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanığın, uzlaştırmacının ortak toplantı aşamasından önce bireysel olarak hazırlanmaları gerekir. Bu aşamada, taraflar uzlaştırmaya ilişkin temel kurallar ve ilkeler hakkında bilgilendirilir, taraflardan temel kural ve ilkelere uyma hususunda teyit alınır, tarafların birbirlerinden ve süreçten beklentileri tartışılarak öncü toplantılar yapılır¹²⁶.

Uzlaştırmacı, uzlaştırma bürosu tarafından kendisine teslim edilen dosyadaki belgeleri incelerken; suçu, suçun şiddetini, ortaya çıkan zararı ve zararın türlerini, suçtan zarar gören ve şüpheli ya da sanığın ifadelerinden yaşam tarzlarını, kişiliklerini, CMUY madde 5/6 gereği yaşlarını, olgunluklarını, eğitimlerini, sosyal ve ekonomik durumları gibi belirgin farklılıklarını, göz önüne almalıdır. Suçun türü, tarafların sayısı gibi unsurlar, tarafları ortak toplantıya hazırlamak açısından zorluk yaratabileceği için, birden fazla şüpheli ya da sanık ile suçtan zarar görenin taraf olduğu ve birden çok suçu konu alan dosyalarda, birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilmesi mümkündür. Uzlaştırmacıların sayısı, uyuşmazlığın niteliği göz önünde bulundurularak uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilir¹²⁷.

Uzlaştırmacı hazırlık aşamasında tarafları; uzlaşmanın mahiyeti ve tarafların verecekleri kararların hukuki sonuçları, tarafların hakları, uzlaşmanın amacı, özellikle uzlaşmanın amacının sadece zararın giderilmesi değil, tarafların barışması

¹²⁵ Bıkmaz, **a.g.e.**, s. 123.

¹²⁶ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 212-214.

¹²⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 165.

ve şüphelinin ıslah edilmesi olduğu hususlarında bilgilendirir¹²⁸. Uzlaştırmacının bunu yapmasındaki amaç, tarafların ortak toplantı aşamasına hazır olup olmadıklarını belirlemektir.

CMUY madde 5/4 gereği şüpheli, sanık, mağdur, suçtan zarar gören veya bu kişilerin kanuni temsilcileri Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise CMK madde 202'ye göre görüşmelerde tercüman bulundurulur.

Ortak toplantıya hazırlık için taraflarla birden fazla hazırlık toplantısı yapılması gerekebilir¹²⁹ zira taraflar hazır olduklarını beyan etmeden, ortak toplantı yer ve zamanı belirlenemeyecektir. Şayet, hazırlık için yapılan özel toplantıların sonunda taraflar arasında güven sağlanamazsa ya da tarafların bir araya gelmesi fiziki yahut psikolojik olarak tehlike arz ediyorsa veya tarafların isteği uzlaştırma sürecini bir araya gelmeden yürütmek şeklindeyse, bu durumlarda ortak toplantı yapılamaz. Bu hallerde uzlaştırmacının, müzakereyi özel toplantılarla devam ettirmesi gerekebilir¹³⁰.

Tarafların toplantıya katılmak istememesi durumunda, uzlaştırmacı tarafları zorlamamalıdır, zira tarafların uzlaşma görüşmelerine katılmaları kendi iradeleriyle ve gönüllü olarak gerçekleşmelidir aksi halde özgür iradeyle karar vermeleri söz konusu olamaz. Bu gibi durumlarda uzlaştırmacı taraflarla ayrı yerlerde, ayrı zamanlarda görüşerek onları ortak noktada buluşturmaya çalışabilir çünkü uzlaştırma bir yargılama süreci olmadığından taraflarca kabul edilen ve hukuka aykırı olmayan her yöntem ile uzlaşma sağlanabilir¹³¹.

Hazırlık aşamasının sonunda, taraflar uzlaştırma müzakerelerine ortak toplantılarla devam etmeyi kabul ederlerse, toplantı yer ve zamanı tarafların isteklerine en uygun şekilde belirlenmelidir¹³².

CMUY madde 35'te uzlaştırmacının yapılacağı yer ve zaman detaylı şekilde düzenlenmiştir. Buna göre;

“(1) Uzlaştırma müzakereleri;

¹²⁸ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 185-186.

¹²⁹ Öğütçü, **a.g.e.**, s. 31.

¹³⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 177.

¹³¹ Güngör, **a.g.e.**, s. 243-244.

¹³² Ünsal Sığı, Hakan Karabacak, **Arbulucu ve Uzlaştırmacı El Kitabı**, İstanbul, Optimist, Mayıs 2019, s. 28.

- a) Adliye binalarında uzlaştırma müzakereleri için oda tahsis edilmişse bu yerlerde,
b) Kamu kurum ve kuruluşlarında bu amaçla ayrılan yerlerde,
c) Tarafların kabul etmesi şartıyla uzlaştırmacının faaliyetlerini yürüttüğü büroda,
ç) Tarafların menfaatlerine uygun, kendilerini huzurlu hissedecekleri güvenli bir ortamda veya taraflarca kabul edilen bu işe uygun başka yerlerde, gerçekleştirilebilir.
(2) Uzlaştırma müzakerelerinin adliye binalarında gerçekleştirilmesi hâlinde toplantı odalarının düzenlenmesi, gerekirse güvenliğin sağlanması, uzlaştırma toplantıları için tahsis sıra ve saatlerinin belirlenmesi Cumhuriyet başsavcılığı tarafından yerine getirilir.”.

Uzlaştırma müzakerelerinden sağlıklı sonuçlar alınabilmesi için müzakerelerin tarafsız bir yerde yapılması tavsiye edilmekle birlikte, müzakerelerin belli bir yerde yapılması gerektiği hususunda mevzuatta bir sınırlama yapılmamıştır. Uzlaştırma müzakerelerinin ne zaman ve nerede yapılacağı konusunda mağdurun ya da suçtan zarar görenin psikolojisi dikkate alınmalı, bu kişilerin taleplerine öncelik verilmelidir¹³³.

b. Ortak Toplantı Aşaması

Hazırlık aşamasının başarılı şekilde yürütülmesinin, ortak toplantının başarısı üzerinde doğrudan etkisi olduğu ve bu nedenle uzlaştırmacının hazırlık aşamasını, öncelikle tarafları ortak toplantıya hazırlamak şeklinde kurgulaması gerektiği belirtilmektedir¹³⁴.

Ortak toplantı aşamasında mağdur ve şüpheli ya da sanık görüş ve iddiasını açıklamak üzere uzlaştırmacı tarafından toplantıya davet edilir. İlk olarak mağdurun söz alması muhtemel olup, buna ilişkin bir düzenleme olmadığından tam tersi de olabilir¹³⁵. Burada mağdura seçim imkânı tanınmasının, mağdurun konumuna saygı gösterilmesi anlamına geleceği ifade edilmektedir¹³⁶.

Bazı uzlaştırma müzakereleri taraflar bir araya getirilmeksizin yani **mekik uzlaştırması** şeklinde ve iletişim vasıtalarıyla yürütülebilir. Fakat bu değerlendirmenin, taraflarla yapılan hazırlık toplantılarından sonra yapılması gerektiği, dosyadan ilk bakışta edinilen yüzeysel bilgilerle müşterek toplantı yapılması yoluna gidilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Müzakerenin dolaylı

¹³³ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 218-219.

¹³⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 176.

¹³⁵ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 238.

¹³⁶ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 550.

yollarla devamına karar verilirse uzlaştırmacı, mekik uzlaştırması şeklinde bilgi, öneri ve teklifleri karşılıklı olarak taraflara iletir ve zararın giderilmesi için ödenmesi gereken tazminat veya diğer edimler, taraflar bir araya getirilmeden belirlenir¹³⁷.

Uzlaştırmacının ortak toplantı aşamasındaki görevleri; toplantı yerini ve zamanını belirleyerek hazırlık yapması, toplantıya sadece CMK'da ve CMUY'de sayılanların katılımını sağlaması, toplantının saygı çerçevesinde ve güvenli bir atmosferde yürümesini sağlaması, tarafların ortak yararlarını gözetmesi, tarafları bu süreçteki işlevleri ve görevleri ile toplantının temel kuralları hakkında bilgilendirmesi, görevini dürüstlük kurallarına uygun olarak bağımsız ve tarafsız şekilde yerine getirmesi, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasını sağlaması, tarafların suçun ortaya çıkmasındaki nedenleri, sonuçlarını ve etkilerini konuşabilmelerini sağlaması, taraflar arasındaki iletişimin gelişmesine yardımcı olması, iki taraflı kabul edilebilir hukuka ve ahlaka uygun edim ya da edimler ile bunların nasıl ifa edileceğinin belirlenmesinde taraflara yardımcı olmak ve üzerinde uzlaşmaya varılan hususları mevzuata uygun biçimde uzlaştırma raporuna yazarak usulüne uygun şekilde uzlaştırma işlemlerini sonlandırmak olarak sıralanabilir¹³⁸.

Uzlaştırmacının ortak toplantının başında, kısa bir açılış konuşması yapması; ortak toplantı aşaması için güvenli bir toplantı ortamına zemin hazırladığından, tarafları temel kurallara uymaya sevk edeceğinden ve tarafların rahatlamasına yardımcı olacağından, uzlaştırma müzakerelerinin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu konuşmada genel olarak bir hoş geldiniz ve teşekkür girişiyle söze başlanır, akabinde uzlaştırmacı kendini tanıtır ve tarafları birbirlerine takdim eder. Bu kısımda uzlaştırmacı, tarafları uzlaşmaya yöneltecek, tarafların ortak yönlerini ön plana çıkaran bir konuşma yapmalıdır¹³⁹. Daha sonra, toplantının taraflar arasında gerçekleşeceğini, uzlaştırmacı olarak çok fazla konuşmayacağını, yalnızca süreci usulüne uygun şekilde yönetmekle görevli olduğunu ve gerektiğinde müdahalede bulunacağını, her tarafın kendisi açısından konuyu anlatacağını ve soruları varsa karşı tarafa sorabileceğini, toplantıda çözüm ve zararın giderilmesi için gerekenlerin karşılıklı olarak konuşulacağını, üzerinde anlaşmaya varılan hususların uzlaştırma raporuna yazılacağını, bu raporun taraflarca imzalanacağını, tarafların herhangi bir zamanda toplantıya ara vermeyi isteyebileceklerini izah eder. Ardından, görevini ve

¹³⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 177-178.

¹³⁸ Canpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 237-238; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 180-181.

¹³⁹ Bıkmaz, **a.g.e.**, s. 125.

uzlaştırmamanın tarafsızlık, gizlilik ve iradilik gibi temel ilkelerini açıklar, tarafları hakları, uzlaşmanın mahiyeti ve verecekleri kararların hukuki sonuçları hakkında bilgilendirir, toplantıya katılan avukat ya da kanuni temsilcilere, temsil ettikleri tarafı destekleme, toplantıda bulunma amaçları ve görevleri hatırlatılır. Konuşma tamamlandığında da kısa ve açık uçlu sorularla tarafların konuşmasını başlatılır¹⁴⁰.

Ortak toplantının ilk kısmında, suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanık, uzlaştırma konusu suçun nasıl gerçekleştiği, neden gerçekleştiği, suçun kendileri üzerindeki sonuç ve etkileri hakkında konuşurlar, birbirlerine soru sorup cevap verirler¹⁴¹. Bu kısma **hikâye anlatma** adı verilmiştir. Bu aşamada tarafların birbirine saygılı davranmaları ve uzlaştırmacının da iki tarafa eşit şartları sağlayarak zaman tanınması, soru sormalarını ve cevap almalarını sağlaması gerekmektedir. Bu kısım sona erdikten sonra da **telafi safhası** başlar yani suç nedeniyle doğan zararın nasıl giderileceği hususunda görüşmeye başlanır. Suçtan zarar görenin ihtiyaçları ve şüpheli ya da sanık tarafından bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla zararın giderilmesine yönelik edimler belirlenir¹⁴².

c. Sonuç Aşaması

• Anlaşma Olmadan Sona Erme

Uzlaştırma, mekik uzlaştırmacılığıyla bile devam ettirilemiyorsa, uzlaşmaya konu suçla ilgili zararların ne şekilde giderileceği hususunda anlaşmaya varılamıyorsa veya taraflardan herhangi biri müzakereye devam etmek istemiyorsa, uzlaştırma işlemleri sonlandırılır ve uzlaştırmacı, bu durumu uzlaştırma raporuna yazarak usulüne uygun şekilde uzlaştırma bürosuna teslim eder¹⁴³.

• Anlaşmayla Sona Erme

Tarafların zararın telafisi için bir edim veya edimler üzerinde anlaşmaya varmaları halinde uzlaştırma müzakereleri; anlaşmaya varılan hususların ve edimin

¹⁴⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 187.

¹⁴¹ Sığı, Karabacak, **a.g.e.**, s. 32.

¹⁴² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 188-191.

¹⁴³ Cumhur Şahin, Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 8.bs., Ankara, Seçkin, Ocak 2019, s. 219.

nasıl ve ne zaman ifa edileceğinin uzlaştırma raporuna yazılması ve taraflarca imzalanmasıyla son bulur¹⁴⁴.

- **Tarafın Adreste Bulunmaması, Yurtdışında Olması veya Herhangi Bir Nedenle Tarafa Ulaşılamaması Nedeniyle Sona Ermesi**

Taraflardan birine resmi makamlara beyan edilen ve soruşturma yahut kovuşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması ya da yurt dışında olması veya yapılan araştırmaya rağmen adresin belirlenememesi gibi başka bir nedenle ulaşılmıyorsa, bu hususun tutanakla tespit edilmesinin ardından uzlaştırmacı tarafından uzlaştırma işlemlerine son verilir¹⁴⁵.

G. Uzlaştırma Süresi

CMK madde 253/12 gereği *“Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. ...”* ancak bu sürede sonuçlandırılmazsa CMUY madde 24 uyarınca *“... durumu açıklayan bir dilekçeyle büroya başvurusu hâlinde bürodan sorumlu Cumhuriyet savcısının onayı alınmak koşuluyla uzlaştırma bürosu bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilir”* idi¹⁴⁶, yani uzlaştırmacının dosyayı teslim aldıktan sonra işlemleri sonuçlandırmak için azami süresi elli gündü.

Ancak CMK’da 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle değişiklik yapılarak, 12. fıkra;

“Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Uzlaştırma bürosu bu süreyi her defasında yirmi günü geçmemek üzere en fazla iki kez daha uzatabilir.”

şeklinde düzenlenmiştir. Yani artık uzlaştırmacının uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmak için azami elli gün olan süresi **yetmiş güne çıkarılmıştır**.

Kanunda yapılan bu değişiklik sonrası, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile 31.12.2019 tarihinde CMUY’de uzlaştırma süresini düzenleyen madde 17 ve madde 24’te de değişiklik yapılmıştır. Yeni düzenlemeye göre;

¹⁴⁴ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 573.

¹⁴⁵ Bkz. CMK madde 253/6 ve CMUY madde 31/7.

¹⁴⁶ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 187.

“ Uzlaştırmacı, uzlaştırma evrakını teslim aldıktan sonra otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. (Değişik cümle:RG-31/12/2019-30995 4.Mükerrer) Bu süre içerisinde sonuçlandıramazsa durumu açıklayan bir dilekçeyle büroya başvurması hâlinde bürodan sorumlu Cumhuriyet savcısının onayını almak koşuluyla uzlaştırma bürosu¹⁴⁷ bu süreyi her defasında yirmi günü geçmemek üzere en fazla iki kez daha uzatabilir.”

denilerek CMK’ya paralel olarak CMUY’deki azami elli günlük uzlaştırma süresi de azami yetmiş gün olarak belirlenmiştir.

Kanun ve Yönetmelikte belirtilen bu süre içerisinde tamamlanması gereken, yalnızca uzlaştırmaya ilişkin işlemler ve rapor hazırlanmasıdır. Başka bir ifadeyle, uzlaşma sonucu kararlaştırılan edimin bu süre içerisinde ifa edilmesi zorunlu olmayıp, edim daha uzun bir vadeye de bırakılabilir. Uzlaştırmacının, uzlaştırma dosyasının kendisine verilmesinden itibaren otuz günlük -uzatılması halinde azami yetmiş günlük- sürede uzlaştırma işlemlerini tamamlayarak raporu uzlaştırma bürosuna iletemediği durumda hukuki durumun ne olacağı hususunda, CMK ve CMUY’de bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre, uzlaştırma işlemlerinin sonucunun soruşturma veya kovuşturma dosyasının içerisine girmesi gerektiğinden; eğer rapor sunulmamışsa, hakim ya da Cumhuriyet savcısı rapor sonucunu beklemeli ve uzlaştırma raporu dosyaya sunulmadan karar vermemeli, raporun akıbetini araştırmalıdır zira bu yolun izlenmesiyle hakim ya da Cumhuriyet savcısı artık başka bir uzlaştırmacı görevlendirebilecek duruma gelmiş olacaktır¹⁴⁸.

Aynı görüşe göre, bu süreler geçtikten sonra, fakat henüz iddianame düzenlenmeden veya kovuşturma evresinde hüküm verilmeden önce, uzlaştırmacının raporunu sunması durumunda, bunun kabul edilmesi ve raporun içeriğine göre işlem yapılması gerektiği zira raporun süresi içerisinde sunulmamış olmasının, reddedilmesi için haklı bir gerekçe olamayacağı çünkü CMK madde 253/12 ve CMUY madde 17/1’ ve madde 24’te düzenlenmiş olan sürelerin hak düşürücü değil, düzenleyici süreler olduğu ileri sürülmüřtür¹⁴⁹.

Kanaatimizce, bu sürelere uyulmaması durumunda herhangi bir hak kaybına uğranılacağına ya da bir yaptırım uygulanacağına ilişkin mevzuatta açık bir

¹⁴⁷ CMUY madde 24’te “uzlaştırma bürosu” yerine “büro” ifadesi kullanılmıştır. Bunun dışında CMUY madde 17 ile 24’ün metinleri aynıdır.

¹⁴⁸ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 189.

¹⁴⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 109; Öğütçü, **a.g.e.** s. 138.

düzenleme bulunmamasından ötürü bahsi geçen görüş doğrultusunda hareket edilmesi uygun olacaktır.

H. Uzlaşmada Edim

1. Zararın Tespiti ve Giderilmesi

Uzlaşma, uzlaştırma kapsamındaki bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile suçtan zarar gören arasındaki uyuşmazlığın, zararın kısmen veya tamamen giderimi, eski hale iadesi ya da hukuka uygun maddi veyahut manevi diğer bir edim karşılığında ya da uzlaşmayı sağlayacak diğer bir usulle anlaşmaları suretiyle sonlandırılmasıdır. Zararın giderilmesi aşamasında, suçtan zarar görenin ihtiyaçları ve şüpheli ya da sanığın yapabilecekleri; tarafların yaşı, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumları ve somut olaya özgü koşullar göz önüne alınarak belirlenir. Taraflar müzakerelerde, ortaya çıkan zararı ve bunun ne şekilde giderilmesini istediklerini ya da giderebileceklerini konuşabilirler¹⁵⁰.

Zarar, kişinin sahip olduğu maddi veya manevi varlıklarında bir eksilmeyi veya bunların hasara uğramasını ifade eder. Uzlaşma sonucu üzerinde anlaşılan edim maddi zararı karşılamaya yönelik olabileceği gibi manevi zararı karşılamaya yönelik de olabilir. **Maddi zarar**, mağdurun maruz kaldığı haksız fiilden önceki ekonomik durumuyla, haksız fiilden sonraki ekonomik durumu arasındaki farkı, bir başka deyişle mağdurun iradesi dışında malvarlığında meydana gelen azalmayı, eksilmeyi ifade etmektedir¹⁵¹. Haksız fiilin malvarlığına yönelik zararı **maddi zarar** olarak adlandırılır ve maddi zararın ekonomik ve somut bir değeri bulunduğundan, kanıtlanabilir ve hesaplanabilir durumdadır¹⁵². **Manevi zarar** ise, haksız fiile bağlı olarak kişilik hakkının ihlal edilmesi nedeniyle bir kişinin acı ve elem duyması; manevi tazminat ise bu durumda acı, elem ve ızdırabın telafisi amacıyla tanınan bir giderim anlamına gelmektedir¹⁵³. Manevi zarar, suçtan zarar görenin kişilik haklarına saldırı oluşturan örneğin hakaret, yaralama, tehdit gibi suçlarda görülür. Manevi zararın maddi ve hesaplanabilir bir yönü olmadığından zararın kapsamını ve miktarını belirlemek zordur. Zararın giderilmesi, maddi veya manevi tazminat, bir meslek edindirme kursuna katılma, sözlü ya da yazılı özür dileme şeklinde veya

¹⁵⁰ Öğütçü, **a.g.e.**, s. 41.

¹⁵¹ Güngör, **a.g.e.**, s. 252.

¹⁵² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁵³ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 139.

bunlardan birkaçının birlikte belirlenmesi şeklinde olabilir. Suçtan zarar görenin zararının olabildiğince karşılanabilmesi ve bu suretle uzlaşma sağlanabilmesi için uzlaştırmacının, üzerinde anlaşılabilir edim türleri ve bunlardan bazılarının birlikte kararlaştırılabileceği konusunda tarafları bilgilendirmesi gerekir¹⁵⁴.

Ayrıca zararın tespiti bakımından uzlaştırmacının yetkilerinden de bahsedilmesi gereklidir. Uzlaştırmacının, soruşturma ya da kovuşturma evresi gibi bir muhakeme süreci olmadığı ve uzlaştırmacının aslında taraflar arasında sağlıklı iletişimi sağlamak amacıyla görev aldığı, muhakeme yapma hatta yönlendirme yetkisi olmadığı da dikkate alındığında; uzlaştırmacının suçtan zarar görenin zararını belirlemek ya da bilirkişi veya keşif incelemesi yaptırmak, uzman görüşü almak gibi bir görevi ve yetkisi olmadığını kolaylıkla ifade edebiliriz. Ancak doktrindeki bir görüşe göre, uzlaşma konusu olay teknik bilgiyi gerektirecek nitelikte ise uzlaştırmacının bilirkişiye başvurabilmesi gerektiği, bilirkişi için yapılacak masrafların ise uzlaşma masrafları içinde yargılama gideri olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır¹⁵⁵. Kanaatimizce, uzlaştırmacı ancak soruşturma ya da kovuşturma dosyası kapsamında kendisine verilen bilgi, belgelerden ve uzlaştırma sürecinde tarafların sunacakları bilgi ve belgelerden yararlanılabileceğinden ve hakim gibi yargılama yapacağı bir süreçten söz etmek mümkün olmadığından bu görüş isabetli değildir.

2. Uzlaşmada Giderilebilecek Zararlar

Uzlaştırma sürecinde taraflar zararın miktarı konusunda serbest olarak anlaşabilecekleri gibi hiçbir maddi ya da manevi edim kararlaştırmayabilirler¹⁵⁶. Kanun ve Yönetmelik'te zararın tazmin edilme yöntemi hususunda bir sınırlama yoktur yani maddi zararın maddi tazmin yöntemleriyle ya da manevi zararın manevi edimlerle giderilmesi şart koşulmamıştır¹⁵⁷. Manevi zararın ne şekilde giderileceği tarafların isteklerine göre değişebilir. Manevi zarar karşılığı bir miktar para yani manevi tazminat ya da ekonomik değeri olan bir şeyin verilebilmesi söz konusu olabileceği gibi, failin ekonomik değerle ölçülmeyen başka bir edimde bulunulması

¹⁵⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 110-111.

¹⁵⁵ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 573.

¹⁵⁶ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 40.

¹⁵⁷ Güngör, **a.g.e.**, s. 253.

da mümkündür. Örneğin, özür dileme, barışma konuşması yapma, özür yazısı yayınlama, hayır amaçlı bir kuruma bir miktar paranın bağışlanması gibi¹⁵⁸.

3. Edim Türleri ve Zararın Giderilmesine Yönelik Edimler

a. Edim Türleri

Edim, borçlar hukukuna ilişkin bir terim olduğu için CMK'da ya da CMUY'de açıkça tanımlanmamıştır. Genel olarak **edim**, iki taraf arasında ortaya çıkan bir borç ilişkisinde borçlunun ifa ile yükümlü olduğu bir davranış biçimini ifade etmektedir¹⁵⁹. Edim borcun konusu olduğundan, haksız fiiliyle başkasına zarar veren kişinin edimi; verdiği zarar bedelini ödemek veya eski hale getirmek ya da alacaklıya manevi yönden yarar sağlayan ifalardan oluşur. **Yapma veya yapmama edimlerinde**, borçlunun alacaklıya karşı borçlanmış olduğu şey, **edim eylemidir**. Borçlu edimini tam ve ayıpsız olarak yerine getirirse, borcunu ifa etmiş ve böylece borç ilişkisini sona erdirmiş olur. **Verme edimlerinde** ise, edim sonucu öne çıkar ve borçlu edimin sonucunu borçlanır (Şüphelinin, hırsızlık suçunun konusu olan otomobili mağdura iade etmesi gibi). Edim genellikle alacaklı yararına bir davranış olmasına karşın, üçüncü bir kişi yararına da olabilir (şüphelinin kamu yararına hizmet veren bir kuruma para bağışlaması gibi)¹⁶⁰.

- **Olumlu veya Olumsuz Edimler**

Borçlunun belirli bir icrai davranışta bulunmasının gerekli bulunduğu edimler **olumlu edimdir**. Borçlunun belirli bir davranıştan kaçınmasının zorunlu olduğu edimler ise **olumsuz edimdir**¹⁶¹.

- **Ani, Sürekli veya Dönemli Edimler**

Ani edim, edimin konusunu oluşturan davranışın bir defada yapıp borcun sona erdirilmesini sağlayan edim; borcun birbirini takip eden birden fazla davranışla ifa edilmesi ile borcu sonra erdiren edim ise **sürekli edimdir**. Borcun tamamının bir defada yani def'aten ödenmesi ani edimdir. Borcun kişinin hayatı boyunca ya da

¹⁵⁸ Ögütçü, **a.g.e.**, s. 41-42.

¹⁵⁹ Güngör, **a.g.e.**, s. 251.

¹⁶⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 113-114.

¹⁶¹ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 236; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 114.

hayatının belirli bir dönemi boyunca irat şeklinde ödenmesi ise sürekli edimdir. Edimin belirli sayıda belirli sürelerle yenilenen davranışlarla ifa edilmesi örneğin borcun taksitler halinde ödenmesi ise **dönemli edim** veya **aralıklı edim** olarak adlandırılmıştır¹⁶².

- **Şahsi veya Maddi Edimler**

Edimin konusunun bir şahsi davranış biçiminde gerçekleşmesine **şahsi edim** denir. Örneğin, failin bizzat heykel ya da yağlı boya resim yaparak suçtan zarar görenin zararı karşılığında, yaptığı heykeli ya da resmi mağdura vermesi. **Maddi edim** ise kural olarak kişinin malvarlığından yerine getirdiği yani borçlunun borcunu bir emek harcayarak şahsen yerine getirmek zorunda olmadığı edim türüdür¹⁶³. Örneğin şüphelinin zarar verdiği otomobili tamir ettirmesi ya da ekonomik değeri olan bir mal ile ödemesi. Belirtmek gerekir ki, şahsi edim şahsa bağlı olduğundan borçlunun ölümüyle borç da sona erer, mirasçılara devrolmaz fakat maddi edim, ölüm halinde miras ile intikal eder ve edimin ifası mirasçılara devredilir¹⁶⁴.

- **Verme, Yapma, Yapmama Edimleri**

Yapma ediminin konusu, alacaklı yararına bir hizmetin, işin, eserin yapılmasıdır yani borçlu fiilen belli bir işi yapmayı borçlanır ve mağdura verilen zarar, fail tarafından aynen ifa yoluyla yerine getirilebilir. Örneğin, terzinin bir kıyafet dikmesi gibi. Yapma edimlerinde kişinin bedensel ya da zihinsel bir emeği söz konusu olduğundan bu edimler aynı zamanda şahsi edim niteliğindedir¹⁶⁵. **Yapmama edimi** ise alacaklı yararına bir davranıştan kaçınmak, bir işi yapmamak veya yapılan davranışa katlanmak şeklinde yerine getirilebilir. **Verme** borcunda ise maddi bir şeyin alacaklıya verilmesi ile borç ifa edilir¹⁶⁶. Bir paranın ya da malın teslimi verme borcuna örnektir¹⁶⁷.

¹⁶² Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 236; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 114.

¹⁶³ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 232.

¹⁶⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 114-115; Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 236.

¹⁶⁵ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 230.

¹⁶⁶ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 236.

¹⁶⁷ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 230.

b. Zararın Giderilmesine Yönelik Edimler

CMUY madde 33'te edimin konusuna ilişkin düzenleme yer almaktadır. Buna göre, taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi konusunda anlaşmaya vardıkları takdirde, maddenin devamında belirtilen edimlerden bir veya birkaçını ya da bunların dışında belirlenen hukuka ve ahlaka uygun başka bir edimi kararlaştırabilirler. Buradan da anlaşılacağı üzere edimin konusu hususunda bir sınırlamaya gidilmemiş sadece hukuka ve ahlaka uygun olması şart koşulmuştur¹⁶⁸. Zira Borçlar Kanunu madde 27 uyarınca *“Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.”*

CMUY madde 33'te sayılan edimler ise şunlardır;

- “a) Fiilden kaynaklanan maddî veya manevî zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,*
- b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddî veya manevî zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,*
- c) Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,*
- ç) Mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi,*
- d) Topluma faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılımın sağlanması,*
- e) Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.*

Bu maddenin ikinci fıkrasında ise tarafların uzlaştırma süreci sonunda edimsiz olarak da uzlaşabilecekleri düzenlenmiştir.

Bu maddede örnek yoluyla edimin konularının ne olabileceği düzenlenmiş ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere CMK'da veya CMUY'de **edim** tanımlanmamıştır. Suç işlenmesi nedeniyle suçtan zarar gören ile fail arasında kurulan borç ilişkisinin Borçlar Kanunu kapsamında ***haksız fiilden doğan bir borç ilişkisi*** olduğunu, Borçlar Kanunu madde 49 uyarınca kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar verenin, bu zararını gidermekle yükümlü olup zarar verici fiili

¹⁶⁸ Ögütçü, a.g.e., s. 41.

yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa dahi ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar verenin de, bu zararı gidermekle yükümlü sayıldığını belirtmek, bu başlık kapsamında yeterli görülmüştür¹⁶⁹.

- **Fiilden Kaynaklanan Maddi veya Manevi Zararın Tamamen ya da Kısmen Giderilmesi**

Mala karşı işlenen suçlarda, verme borcu doğuran edimlerle daha sık karşılaşılmakta iken; şahsa karşı suçlarda yapma veya yapmama şeklindeki edimlerin daha çok tercih edildiği gözlenmiştir. Örneğin hırsızlık suçlarında şüphelinin veya sanığın, çalınan malı suçtan zarar görena aynen iadesi ya da karşılığını nakden tazmini gibi edimler kararlaştırılabilirken; hakaret suçlarında şüphelinin veya sanığın suçtan zarar görendan özür dilemesi ya da belli bir davranıştan kaçınmaya, belli bir davranışı yapmamaya veya bir şeye katlanmaya söz vermesi gibi edimler kararlaştırılabilmektedir¹⁷⁰.

Uzlaşmaya konu edimin, belirli bir miktar para ödenmesi olarak kararlaştırılması halinde, kararlaştırılan tutarın zararı kısmen veya tamamen karşılayıp karşılamadığı mahkeme ya da Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenmez. Ancak ölçülülük ilkesine aykırı olduğu aşikâr olan durumlarda, mahkeme ya da Cumhuriyet savcısı CMK madde 253/17 gereği uzlaştırmancının özgür iradeye dayanıp dayanmadığını ve edimin hukuka uygun olup olmadığını denetler¹⁷¹.

CMK madde 253/19'da edimin, bir defada yani def'aten, taksitle veya irat şeklinde yani süreklilik arz ederek yerine getirilebileceğine ve edimin ifa edilmesi edilmemesi durumunda hukuki durumun ne olacağına yer verilmiştir. Edimin ifa edilmesi ve edilmemesi durumlarında hangi kararların verileceği hususuna uzlaşmanın hukuki sonuçlarını inceleyeceğimiz kısımda detaylı olarak yer verilecektir.

Edim taksitle bağlanmışsa; uzlaşma raporunda taksit miktarları ile taksit aralıklarının ne kadar süre olduğu ve ödeme tarihleri açıkça belirtilmelidir. Eğer, edim süreklilik arz eden bir ödeme şeklinde yani irat şeklinde tazmin edilecekse,

¹⁶⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁷⁰ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 241.

¹⁷¹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 144; Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 241-242.

suçtan zarar görenin hayatı boyunca veya hayatının belirli bir dönemi boyunca belirli aralıklarla ödeme yapacağı kararlaştırılır. Fakat bu noktada, edimin ifa edilip edilmediğinin denetlenmesi, bunun sonucuna göre hakim ya da Cumhuriyet savcısının uzlaştırma hakkında ne zaman karar vermesi gerektiği ve kararın ne olacağı hususlarında doktrinde tartışma bulunmaktadır. Şöyle ki, edimin ifasının sonraya bırakılması durumunda hakimin veya Cumhuriyet savcısının vereceği **kamu davasının açılmasının ertelenmesi** ve **hükmün açıklanmasının geri bırakılması** kararları beş yıl sürelidir. Her ne kadar CMK'da ve CMUY'de **edimin süreklilik göstermesi** hali düzenlenmişse de edimin beş yılı aşan bir süre için taksitli bağlanması durumunda verilecek kararların ne olacağı hususu düzenlenmemiştir. Bu nedenle doktrindeki bir görüş, erteleme veya geri bırakma kararlarındaki denetim süresinin beş yıl yerine, edim süresi gözetilerek alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Karşı eleştiri olarak ise bu uygulamanın, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının yapısını bozabileceği ayrıca hayat boyu sürececek bir ödeme sürecinin adliye tarafından takip edilmesinin mümkün olmadığı savunulmuştur. Başka bir görüş ise, edimin süreklilik arz etmesi durumunda, beş yıl içerisinde kararlaştırıldığı gibi ifa gerçekleşmişse Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığı kararının verilmesi ve uyuşmazlığının sonlandırılması gerektiğini ileri sürmüş, beş yıldan sonra edimin ifa edilmemesi durumunda ise suçtan zarar görenin ilam niteliğindeki uzlaştırma raporuna veya uzlaşma belgesine dayanarak icra yoluyla alacağını tahsil edebileceğini savunmuştur¹⁷². Kanaatimizce ikinci görüş, uygulama açısında daha pratik bir yol olup, hak kaybına da sebebiyet vermeyeceğinden isabetlidir.

- **Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Haklarına Halef Olan Üçüncü Kişi ya da Kişilerin Maddî veya Manevî Zararlarının Tamamen ya da Kısmen Giderilmesi**

CMUY madde 33/1-b'de¹⁷³ bahsi geçen "... üçüncü kişi ya da kişiler..." genellikle sigorta şirketleri olacaktır. Sigorta şirketi, mal sigortalarında 6102 sayılı

¹⁷² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 404; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 119.; Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 242-243.

¹⁷³ CMUY madde 33/1-b: "Taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde aşağıdaki edimlerden bir ya da birkaçını veya bunların dışında belirlenen hukuka ve ahlaka uygun başka bir edimi kararlaştırabilirler: ... b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddî veya manevî zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi, ...".

Türk Ticaret Kanunu¹⁷⁴ madde 1472¹⁷⁵ ve sorumluluk sigortalarında TTK madde 1481¹⁷⁶ uyarınca sigortalıya halef olur yani hukuken sigortalının yerine geçerek sigortalının, zarardan sorumlu olan kişiye karşı sahip olduğu dava ve talep haklarını kazanır. Eğer suçtan zarar gören uzlaşma kapsamındaki bir suçtan zarar görmüş ve kendi sigorta şirketinden tazminat alıp daha sonra da şüpheli ile uzlaşmak istiyorsa; söz konusu zararın sigortacı tarafından ödenmesiyle sigorta şirketi, faile kusuru oranında rücu etme hakkına sahip olduğundan sigortacının da uzlaştırma müzakerelerinde yer alması gerekmektedir. Şayet sigortacı uzlaştırma müzakerelerine dahil edilmeksizin taraflar arasında uzlaşma sağlandıysa, uzlaştırma raporunun imzalandığı andan itibaren suçtan zarar gören şüpheliyi ibra etmiş olacaktır. Böylelikle suçtan zarar gören, sigortacısına geçen haklarını ihlal edici davranışta bulunarak sigortacının kusurlu şüpheliye rücu imkânını elinden almış olur. Bu durumda artık suçtan zarar gören sigortacıya karşı sorumlu olacaktır¹⁷⁷.

- **Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Haklarına Halef Olan Üçüncü Kişi ya da Kişilerin Maddî veya Manevî Zararlarının Eski Hale Getirilmesi**

Eski hale getirmede amaç, eşyada meydana gelen bozulma, yıpranma gibi eşyanın değerini azaltan fiillerin etkisinin giderilmesidir. Eksilmeler giderilmiş ve eski hale döndürülmüş ise artık ortada bir zararın bulunmadığı kabul edilmektedir. Haksız fiil sonucu meydana gelen zarar; her zaman bir mal ya da eşyada fiziki bir bozulma veya yıpranma şeklinde olmayabilir, eski hale getirme de her zaman mal ve eşyadaki fiziki bozulmanın eski hale getirilmesi şeklinde olmayabilir. Buna verilen

¹⁷⁴ R.G. Tarihi: 14.2.2011, R.G. Sayısı: 27846.

¹⁷⁵ TTK madde 1472- "Halefiyet: (1) Sigortacı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir. (2) Sigortalı, birinci fıkraya göre sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur. Sigortacı zararı kısmen tazmin etmişse, sigortalı kalan kısımdan dolayı sorumlulara karşı sahip olduğu başvurma hakkını korur."

¹⁷⁶ TTK madde 1481- "Halefiyet: (1) Sigortacı, sigorta tazminatını ödedikten sonra hukuken sigortalı yerine geçer. Sigortalının gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel tutarında sigortacıya ait olur. (2) Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı gereğince, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir. (3) Sigortalı veya zarar gören, birinci fıkra gereğince sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur."

¹⁷⁷ Erdal Yerdelen v.d., a.g.e., s. 243; Özbek, Cüni, Özcan, a.g.e., s. 119-120.

örnek, bir ürünün başka bir ürünle karıştırılmasına neden olacak etiket, isim ve logo kullanılmasının, haksız fiile maruz kalan ürünün marka değerinde bir azalmaya neden olmasıdır. Verilen zararın giderilmesi için, maddi ve manevi tazminat talep edilmesinin yanında taklit ürünlerin toplatılması, yanıltıcı beyanların düzeltilmesi gerekebilir. Bunun için de eski hale getirme davası ikame edilebilir¹⁷⁸.

Eğer söz konusu suç uzlaştırma kapsamına giriyorsa ve uzlaşma sonucu taraflar haksız fiil nedeniyle uğranılan zararın **eski hale getirme** yolu ile giderilmesinde anlaşmışlarsa bu durumda, eski hale getirme davası açılmasına lüzum kalmadan zararın giderilmesi söz konusu olabilecektir.

- **Bir Kamu Kurumu veya Kamu Yararına Hizmet Veren Özel Bir Kuruluş İle Yardıma Muhtaç Kişi ya da Kişilere Bağış Yaparak Zararın Giderilmesi**

CMK'ya ve CMUY'ya göre, uzlaşılan edimin suçtan zarar görene ifa edilmesinin yanı sıra, başka bir kişi veya kişilere de edimin ifa edilmesine olanak tanınmıştır. Suçtan zarar gören, şüpheli ya da sanığın suça konu eyleminin yarattığı sonuçlardan pişmanlık duyması, sosyal bir sorumluluk üstlenmesi ve topluma bir yarar sağlaması için bu yolu tercih edebilir¹⁷⁹. Böylelikle şüpheli ya da sanığa hatalarını düzeltme ve sorumluluk alma fırsatı verilebilir, bunun yanında şüpheli ya da sanığın toplumla tekrar bütünleşmesi de sağlanabilir¹⁸⁰.

Uzlaştırma raporunda, bağış yapılacak kişi veya kişilerin isimlerinin, bağışlanacak para miktarının veya eşyanın niteliğinin ve bağışlama tarihinin belirtilmesi gerekmektedir. Bağışın belli bir miktarda para ile yapılması zorunlu olmayıp, belirli bir taşınır, taşınmaz ya da bunların kullanım hakkı gibi bir değer verilmesi yoluyla yapılmasında bir engel yoktur¹⁸¹.

- **Mağdur, Suçtan Zarar Gören, Bunların Gösterecekleri Üçüncü Şahıs veya Bir Kamu Kurumu ya da Kamu Yararına Hizmet Veren Özel Bir Kuruluşun Belirli Hizmetlerinin Geçici Süreyle Yerine Getirilmesi**

¹⁷⁸ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 247-248; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 120-121.

¹⁷⁹ Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 212.

¹⁸⁰ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁸¹ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 236-237.

Edimin, yalnızca mağdur veya suçtan zarar görenin yararına değil, onların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş yararına da belli bir hizmetin yerine getirilmesi suretiyle ifası mümkündür¹⁸². Bu noktada, bağış yaparak zararın giderilmesinden farklı olarak, bu edimden akdi veya aynı bir bağış yapılmamakta, mağdur veya suçtan zarar gören kişi dışında üçüncü bir kişi veya kuruma bizzat şüpheli ya da sanık tarafından hizmet edilmektedir. Bir diğer fark ise mağdura bağış yapılması mümkün değilken; bu maddede belirtilen edim konusu hizmet, mağdurun veya suçtan zarar görenin yararına verilebilir¹⁸³.

Doktrinde, edimin ifasını para ile yapamayacak şüpheli ya da sanık yönünden uzlaştırma hükümlerinin başarıyla uygulanabilmesi ve onarıcı adaletin amacına hizmet edebilmesi için, edimin bir hizmet ifası yoluyla yerine getirilmesi olanağı faydalı görülmektedir¹⁸⁴.

Belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi yoluyla zararın tazmini yolu seçilmiş ise; hangi hizmetin verileceği, hizmetin ne zaman, ne sıklıkta ve ne zamana kadar verileceği belirlenmeli ve uzlaştırma raporuna ya da uzlaşma belgesine yazılmalıdır.

- **Topluma Faydalı Birey Olmayı Sağlayacak Bir Programa Katılarak Zararın Giderilmesi**

Taraflar, şüphelinin ya da sanığın topluma kazandırabilmesi amacıyla, onun bizzat toplum hizmetinde çalışarak topluma faydalı birey olmasını sağlayacak kamu yararına hizmet eden programlara katılması şeklinde bir edim üzerinde anlaşmaya varabilirler. Kanunda ve Yönetmelik'te bu programlardan ne anlaşılması gerektiğine dair bir izahat bulunmasa da bu programlar hakkında doktrindeki birkaç örneği sıralamak mümkündür. Buna göre, okuma yazma bilmeyen şüphelinin ya da sanığın okuma yazma kursuna gitmesi, alkol veya uyuşturucu maddelerin etkisiyle işlenen suçlar bakımından şüphelinin ya da sanığın bir rehabilitasyon programına katılması,

¹⁸² Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 216-217.

¹⁸³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 122-123.

¹⁸⁴ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 237.

suça sürüklenen çocuklar bakımından meslek ve sanat edinmelerini sağlamak amacıyla bir eğitim kurumuna gitmeleri bu edime örnek olarak gösterilebilir¹⁸⁵.

- **Suçtan Zarar Görenden Özür Dilenmesi Yoluyla Zararın Giderilmesi**

Uzlaşmada edimin **özür dileme** olarak da belirlenebileceğinden bahsetmiştik. Bu tür edimlerde şüpheli ya da sanık, suçtan zarar görene verdiği zarar ve yaptığı haksızlıktan doğan tüm sorumluluğu üstlenerek, pişmanlık duyduğunu ve yaptığı yanlışın dolayı suçtan zarar görenin onu bağışlanmasını istediğini ifade eder¹⁸⁶.

Sadece CMK ve CMUY'de değil, ayrıca mevzuatta başka kanunlarda da özür dileme şeklindeki giderim şekillerine rastlamak mümkündür. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un, **Uyarı, Para Cezası, Durdurma ve İptal** başlıklı 33. maddesinde özür dileme, yaptırımlar arasında ayrı olarak sayılmıştır¹⁸⁷.

Özür dileme, suçtan zarar görene sözlü olarak ifade edilebileceği gibi özür mektubu yoluyla da ifade edilebilir. Başkasının şüpheli ya da sanık adına özür dilemesi söz konusu değildir zira bu edim ancak şüpheli ya da sanık tarafından şahsen yerine getirebilir¹⁸⁸.

Eğer uzlaştırma müzakereleri sırasında şüpheli ya da sanık özür dilemişse, artık edim ifa edilmiş olduğundan uzlaştırma raporunda edimin özür dileme şeklinde yerine getirildiği yazılıp rapor uzlaştırma bürosuna sunulmalıdır. Sözlü olarak özür dilenecek ise ileride bir sorunla karşılaşılmasın adına özürün ne şekilde ve hangi sözcüklerle ifade dilleceğinin uzlaştırma raporunda yazılmasında fayda vardır. Özür dilenmesi bazı durumlarda, özellikle basın yoluyla yapılan hakaretin konu olduğu uzlaştırmalarda, sonraki bir tarihe bırakılabilir. Bu durumda da özür dilenmesi bir edim olarak uzlaştırma raporunda yer alabilir ve özür dilenmesi suretiyle edimin ifa edilmesi sonrasında da Cumhuriyet savcısı uzlaştırma hükümlerine göre kamu

¹⁸⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 124.

¹⁸⁶ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 567; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 124.

¹⁸⁷ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 257; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁸⁸ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 238.

davası açılmasına yer olmadığına, hakim ise kamu davasının düşmesine karar verir¹⁸⁹.

- **Edimin Fail Yararına Üçüncü Kişi Tarafından Yerine Getirilmesi**

Uzlaştırma müzakereleri sonunda varılan anlaşmanın konusunu oluşturan edim, eğer şüpheli ya da sanık tarafından şahsen ifası zorunlu olan nitelikte değilse şüpheli ya da sanık yararına üçüncü bir kişi tarafından da yerine getirilebilir. Özür dilenmesi, şahsen ifa edilmesi gereken bir edim olup, bu edimin üçüncü kişi tarafından yerine getirilmesi mümkün değildir. Ancak taraflar uzlaştırma müzakereleri sonucu maddi tazminat ödenmesi hususunda anlaşmışlarsa bu durumda ekonomik durumu elvermeyen şüpheli ya da sanık yararına bu edimin üçüncü kişi tarafından (örneğin şüphelinin ya da sanığın bir yakını tarafından) yerine getirilmesi mümkündür¹⁹⁰. Ancak bu durumda üçüncü kişi edimi ifa etmezse, şüpheli ya da sanık edimin yerine getirilmemesinin hukuki sonuçlarından sorumlu olacaktır¹⁹¹.

4. Uzlaşmaya Konu Edimin Hukuka ve Ahlaka Aykırı Olmaması

Uzlaştırma raporuna ya da uzlaşma belgesine konu edim belirlenirken, uzlaştırma müzakerelerinin sonunda varılan anlaşmanın en önemli hedefinin, taraflar arasındaki ilişkinin onarılması olduğu dikkate alınmalıdır. Bunun yanı sıra Borçlar Kanunu madde 27 gereği, kararlaştırılan ve uzlaştırma raporuna yazılan edim; makul, hukuka, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına ve ölçülülük ilkesine uygun olmalı ve kararlaştırılan edimin ifasının imkânsız olmaması gerekmektedir. Ayrıca uzlaştırmacı, edimin belirlenmesi sırasında, uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesindeki edimin Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından denetleneceği ve hukuka ve ahlaka uygun bulunmaması durumunda raporun onaylanmayabileceği, hususlarında tarafları bilgilendirmeli ve uyarmalıdır¹⁹².

Uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesi tanzim edildiğinde, edimin belirli veya belirlenebilir olması da önemlidir zira edimin ifa edilmemesi halinde CMUY

¹⁸⁹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁹⁰ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 233-234.

¹⁹¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, 125-126.

¹⁹² Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 237-238.

madde 20/5 uyarınca uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesinin İİK madde 38’de yazılı ilam niteliğinde belge olması ve icra takibine konu edilebileceği durumlar söz konusu olabilecektir. Bu sebeple edimin, içeriği somut bir şekilde belirtilmeli, ifa edileceği tarih, yer ve konu nesnel olarak belirlenebilir olmalıdır¹⁹³.

CMUY madde 20/2 uyarınca edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi durumunda şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir ve bu durumda, edimin yerine getirilip getirilmediğinin takibi uzlaştırma bürosu tarafından yapılır. Kovuşturma evresinde ise edimin ifa edilip edilmediğinin takibi infaz savcılığınca yerine getirilir. Edim, şüpheli ya da şüpheli yararına üçüncü kişi tarafından ifa edildiğinde, ifa belgelendirilmeli ve bu belge geciktirilmeksizin uzlaştırma bürosuna ibraz edilmelidir¹⁹⁴.

Uzlaştırmanın tarafı suça sürüklenen çocuk ise bu durumda çocuğun, suçtan zarar görenin zararını mutlaka bir miktar para ödeyerek tazmin etmesi uzlaştırmanın amacına uygun olmayacaktır zira çocuklar tarafından işlenen suçlarda uzlaştırmanın en önemli amacı çocuğu topluma kazandırmaktır. Bundan ayrı olarak, cezanın şahsiliği ve kusursuz ceza olmaz ilkelerinin ihlal edilmemesi için uzlaşmaya konu edimin, fail tarafından bizzat yerine getirilebilecek nitelikte olması mühimdir¹⁹⁵. Bu nedenle suça sürüklenen çocukların, suçtan zarar görenin zararını gidermek amacıyla diğer giderim yollarını kullanmasına olanak tanınması önem arz etmektedir¹⁹⁶.

Anayasa Mahkemesi’nin 01.10.2009, 106/124 sayılı kararında;

“Her suçtan mutlaka bir zararın doğup doğmadığı ceza hukuku öğretisinde tartışmalı bir konu olsa da, suçtan önceki durumun mümkün olduğunca sağlanması (restitutio in integrum), bu mümkün değilse suçtan doğan zararın tazmini evrensel bir hukuk ilkesidir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda hükmün açıklanmasının geri bırakılabilmesi için itiraz konusu kurallarla öngörülen şartlardan birisi de ‘suçtan doğan zararı giderilmesi’dir. Ancak bu şart mutlak bir şart olmayıp, suça sürüklenen çocuğun ve ailesinin maddî ve ekonomik durumu elverdiği takdirde uygulanacak bir kuraldır. Çocuğun veya ailesinin maddî ve ekonomik durumu elverişli olmadığı

¹⁹³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 115-116.

¹⁹⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁹⁵ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 576.

¹⁹⁶ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 130; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 115-116.

takdirde zararın giderilmesi ve tazmin yükümlülüğünün yerine getirilmesi şartı aranmayacaktır”

denilerek suça sürüklenen çocuklar bakımından, maddi tazminat yolu ile zararın giderilmesinin mutlak bir şart olmadığı ifade edilmiştir.

İ. Uzlaştırma Raporu ve Uzlaşma Belgesi

CMUY madde 4/1-m’ye göre, “*uzlaştırma işlemleri sonuçlandırıldığında uzlaştırmacı tarafından düzenlenen rapora” uzlaştırma raporu*; CMUY madde 4/1-n’ye göre ise “*uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra tarafların uzlaşmaları sonucunda aralarında düzenlemiş oldukları belgeye*” de **uzlaşma belgesi** denir.

Uzlaştırma müzakereleri olumlu veya olumsuz olarak sonuçlandığında uzlaştırmacı, CMUY madde 18/1’de belirtildiği şekilde “*Yönetmelik Ek-3’te yer alan Uzlaştırma Raporu Örneği’ne uygun, tarafların edimlerini ayrı ayrı, şüphe ve tereddüte yer vermeyecek ve mümkünse sıra numarası içerecek şekilde taraf sayısından bir fazla olarak hazırlar*” ve uzlaştırma raporunu taraflara imzalatır. Daha sonra uzlaştırmacı CMK madde 253/15, CMK madde 253/24 ve CMUY madde 18/1’e göre “*uzlaştırma raporunu, kendisine verilen belge örneklerini ve varsa yapmış olduğu masrafları gösteren belge, gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyanı UYAP’ta düzenlenecek tutanak ile uzlaştırma bürosuna teslim eder*”.

Uzlaştırma raporunda tarafların ne şekilde uzlaşmaya vardıkları detaylı biçimde açıklanır ancak müzakereler sırasında suçun işlenmesiyle ilgili olarak taraflarca yapılan açıklamalara hiçbir şekilde yer verilemez¹⁹⁷. Uzlaştırma raporunun istinabe suretiyle imzalatılması gereken durumlarda ise uzlaştırma raporu, tarafın bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılığı istinabe bürosu vasıtasıyla imzalatılır ve uzlaştırma süreci sonunda soruşturma dosyaları, uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcıları tarafından sonuçlandırılır. CMUY’de sadece uzlaştırma raporunun istinabe yoluyla imzalatılabildiği düzenlendiğinden, bunun haricindeki bir

¹⁹⁷ Sezer, **a.g.e.**, s. 125.

işlem için istinabe yoluna gidilemeyeceği anlaşılmaktadır¹⁹⁸. Müzakereler sırasında SEGBİS kullanılabilsse bile istinabe yoluna başvurulamaz¹⁹⁹.

Uzlaştırma bürosu, soruşturma dosyasını, raporu ve varsa yazılı anlaşmayı uzlaştırma bürosundan sorumlu Cumhuriyet savcısına gecikmeksizin sunar. CMK 253/17 ve CMUY madde 18/4 uyarınca “*Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka ve ahlaka uygun olduğunu belirlerse uzlaştırma raporunu veya uzlaşma belgesini mühür ve imza altına almak suretiyle onaylar, soruşturma dosyasında muhafaza eder.*” Ancak, Cumhuriyet savcısı uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmaması, edimin hukuka ve ahlaka uygun olmaması nedeniyle uzlaştırma raporunu veya uzlaşma belgesini onaylamazsa, gerekçesini uzlaştırma raporuna veya uzlaşma belgesine yazar. Eğer edimin hukuka ve ahlaka uygun olmaması nedeniyle uzlaştırma raporu ya da uzlaşma belgesi onaylanmamışsa, kanuni sürelerle uyulması koşuluyla, Cumhuriyet savcısı edimin değiştirilmesini isteyebilir²⁰⁰.

Mevzuattaki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, kanun koyucu Cumhuriyet savcısına uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını, edimin makul, hukuka, ahlaka ve ölçülülük ilkesine uygun olduğunu ve ifasının imkânsız olmadığını denetleme görevi vermiş ve sadece edimin hukuka ve ahlaka uygun olmaması nedeniyle raporu onaylamaması durumunda edimin değiştirilmesini isteyebileceğini, başka bir ifadeyle; edimin tarafların özgür iradesine dayanmaması halinde Cumhuriyet savcısının raporu iade edemeyeceğini düzenlemiştir. Uzlaştırma sürecinde tarafların iradesi eğer cebir veya tehdit ile sakatlanmışsa, taraflar özgür iradeleriyle hareket edememişse veya zarar uzlaşmaya uygun olarak giderilmemişse, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermeyerek kamu davası açılması için iddianame düzenleyecektir. Ayrıca, uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısının uzlaştırma süreci ve sonucu hakkındaki denetimi, yukarıda sayılan hususlarla sınırlı olup, kararlaştırılan edimin miktar veya türünü içerecek şekilde denetiminin kapsamını genişletme imkânı yoktur²⁰¹.

Uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısının uzlaştırma raporunu veya uzlaşma belgesini onaylaması hem uzlaştırma raporunun ya da uzlaşma

¹⁹⁸ Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 135.

¹⁹⁹ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 87-88.

²⁰⁰ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 262.

²⁰¹ Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 172; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 140-141.

belgesinin kesinleştğini tespit eden bir şerh niteliğindedir hem de uzlaştırma raporunun usule, şekle ve kamu düzenine uygunluğu bakımından rapora geçerlilik veren ve İİK kapsamında ilam niteliğinde sayılan belge haline getiren adli bir işlemdir²⁰².

Uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesi şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, varsa avukatları, kanuni temsilcileri ve uzlaştırmacı tarafından imzalanmalıdır. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, uzlaştırma raporunu ya da uzlaşma belgesini imzalayamayacaklarından, bunların kanuni temsilcilerinin imzası alınmalıdır. Fakat belirtmek gerekir ki, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlıların elde ettiği karşılıksız kazanma ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada kanuni temsilcinin rızası gerekli olmadığından, uzlaşma sonucunda karşılıksız kazanma sağlanacak bir durum olduğu takdirde küçük ve kısıtlı, uzlaştırma raporunu veya uzlaşma belgesini bizzat imzalayabilir. Taraflar uzlaştırma müzakerelerinde avukatla temsil ediliyorlarsa ve avukatın vekâletnamesinden, uzlaştırma raporunu ya da uzlaşma belgesini imzalama yetkisi olduğu anlaşılıyorsa, avukatın uzlaştırma raporunu müvekkili ile birlikte ya da tek başına imzalaması mümkündür²⁰³.

Eğer uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra taraflar uzlaşmışsa yani **harici uzlaşma** gerçekleşmişse, bu durumda uzlaşan taraflar, Yönetmelik'in ekinde yer alan Ek-3 sayılı Uzlaştırma Raporu Örneğine olabildiğince uygun bir uzlaşma belgesi düzenlemelidirler. Cumhuriyet savcısı, uzlaşma belgesini yine CMUY madde 18/4 ve 18/5'te belirtilen kriterlere göre değerlendirir²⁰⁴. Ancak takibi şikâyetle bağlı suçlarda, mağdur veya suçtan zarar görenin şüpheli ile anlaşıp şikâyetinden vazgeçmesi durumunda bu belgenin düzenlenmesine lüzum yoktur²⁰⁵.

Uzlaşma gerçekleştikten, uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesi imzalandıktan ve Cumhuriyet savcısı tarafından onaylanıp mühürlendikten sonra, tarafların uzlaşmadan vazgeçmesi mümkün değildir. Bu nedenle, suçtan zarar görenin onaylama ve mühürleme işleminden sonra uzlaşma konusu edimin yerine getirilmesini kabul etmemesi durumunda bile, şüpheli kararlaştırılan edimi uzlaştırma

²⁰² Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 141.

²⁰³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 129-130.

²⁰⁴ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 270.

²⁰⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 142.

raporunda ya da uzlaşma belgesinde belirtildiği şekilde yerine getirerek sorumluluktan kurtulabilecektir. Edimin, bizzat mağdura tazminat ödenmesi şeklinde gerçekleştirilmesi gerekiyorsa ve suçtan zarar gören ifayı kabul etmekten kaçınırsa, alacaklı temerrüde düşmüş olacaktır. Bu durumda da şüpheli, HMK madde 382 gereğince sulh hukuk mahkemesinden tevdi mahalli belirlenmesini talep edebilir ve tevdi mahalline yapılan ödeme geçerli kabul edilip şüpheli edimi ifa etmiş sayılır²⁰⁶. Bu şekilde yapılmış bir ödemeye de uzlaşma sağlanmış sayılacağından, Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermesi gerekmektedir²⁰⁷.

J. Uzlaşmanın Sonuçları

CMK 253/19 gereği, uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yani bir defada yerine getirmesi halinde; uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir ve soruşturma evresi sonlandırılır. CMUY madde 20/1 uyarınca, gerekli görülmesi halinde suça sürüklenen çocuk hakkında ÇKK'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması Cumhuriyet savcısı tarafından çocuk hakiminden istenebilecektir.

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi durumlarında ise CMK 253/19 ve CMUY madde 20/2 uyarınca; CMK madde 171'de sayılan şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Eğer bu karar verildikten sonra uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmişse, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Şayet, uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmezse, yani şüpheli tarafından edim süresinde ifa edilmez ya da borçlanılan edimin tamamı ifa edilmezse, hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen şüphelinin kasıtlı bir suç işlemiş olması aranmaksızın, CMK 253/19 ve CMUY madde 20/4 gereği kamu davası açılır. Bu noktada doktrinde, şüpheli ya da sanığın edimi elinde olmayan sebeplerle yerine getirememesi halinde (hastalık, ekonomik zorluklar gibi) kamu davasının açılması ya da hükmün açıklanmasının adil olmayacağı, diğer ülke uygulamalarında olduğu gibi Cumhuriyet savcısı veya hakim kararlarıyla uzlaştırma raporu ya da uzlaşma belgesi üzerinde değişiklik yapılmasının mümkün hale getirilmesi önerilmiştir²⁰⁸.

²⁰⁶ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 154; Özdemir, **a.g.e.**, s. 84.

²⁰⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 142-143.

²⁰⁸ Çetintürk, **a.g.e.**, s. 582.

Edimin yerine getirilmemesi halinde ise CMUY madde 20/5 uyarınca, uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesi, İİK madde 38'de yazılı ilam niteliğinde belgelerden sayılır ve böylelikle mağdur ya da suçtan zarar gören artık zararın tazminini sağlamak için ilamlı icra takibi yoluna başvurabilir. Bu durumda ilamlı icra takibine geçilmiş olması, şüpheli ya da sanık bakımından ceza yargılamasının başlamasına ya da devamına etki etmeyecektir²⁰⁹. Mağdur ya da suçtan zarar gören, edimin ifa edilmemesi durumunda bir tazminat davası açamayacağından, bu noktada uzlaştırmacının bilgilendirme yükümlülüğünün, uzlaştırma sürecinde ne kadar büyük önem arz ettiği tekrar ortaya çıkmaktadır.

Şüphelinin ya da sanığın reşit olmaması ya da kısıtlı olması durumunda, uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapıldığından, uzlaşma sonucu kararlaştırılan edim, eğer özür dilemek gibi şüpheli ya da sanığın şahsen ifa etmesi gereken bir edim değilse, kanuni temsilcisi tarafından yerine getirilmelidir²¹⁰. Eğer uzlaştırma raporunda imzası olan kanuni temsilci, edimi yerine getirmezse, bundan reşit olmayan ya da kısıtlı olan şüpheli sorumlu olacaktır zira TMK madde 343/2 gereği '*Çocuk, borçlarından ana ve babanın çocuk malları üzerindeki haklarına bakılmaksızın kendi malvarlığı ile sorumludur.*' ve aynı Kanun'un 451. maddesi gereği '*Ayırt etme gücüne sahip olan vesayet altındaki kişi, vasinin açık veya örtülü izni veya sonraki onamasıyla yükümlülük altına girebilir veya bir haktan vazgeçebilir.*'. Ayrıca, TMK madde 462/8 gereği, acele hallerde vasinin geçici önlemler alma yetkisi saklı kalmak üzere; dava açma, sulh olma, tahkim ve konkordato yapılması hususlarında vesayet makamının, yani kamu vesayeti söz konusu ise sulh hukuk mahkemesinin, özel vesayet söz konusu ise aile meclisinin izni gereklidir. Reşit bir kişi hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri bir sebeple ivedi bir işini kendisi görebilecek veya bir temsilci atayabilecek durumda değilse ya da bir işte yasal temsilcinin menfaati ile küçüğün veya kısıtlının menfaati çatışıyorsa veyahut yasal temsilcinin görevini yerine getirmesine bir engel varsa ya da TMK'da gösterilen diğer hallerden biri mevcutsa; TMK madde 426 gereği vesayet makamı, ilgilisinin isteği üzerine veya re'sen temsil kayyımı atayabilir ve yetkiler de kayyım tarafından kullanılır²¹¹.

²⁰⁹ Huzeyfe Karabay, **Türk Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Haziran 2019, s. 149.

²¹⁰ Erdem, Eser, Özşahinli, **a.g.e.**, s. 334.

²¹¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 127-128.

1. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinin sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması durumlarında CMK madde 172 uyarınca kovuşturmaya yer olmadığına karar verir ve bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir²¹².

Maddede bahsi geçen ***kovuşturma olanağının bulunmaması*** ifadesinden kasıt ise muhakeme şartlarının bulunmaması (*örneğin uzlaştırmaya başvurulması ve uzlaşılması*) ve Cumhuriyet savcısının takdir yetkisini kullanmasıdır²¹³. CMK madde 170/1 gereği kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir ve aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler. Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisi ise CMK madde 171'de düzenlenmiş olup buna göre, cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir.

Uzlaşma anlaşmasında edimin def'aten yerine getirilmesi yerine taksitle yerine getirilmesi, ileriki bir tarihe bırakılması veya süreklilik arz etmesi durumlarında, uzlaştırma raporunda bu hususlar açık ve detaylı şekilde yazılır. Bu hallerde, taraflar uzlaşmış ve Cumhuriyet savcısı uzlaştırma raporunu ya da uzlaşma belgesini onaylamış olsa da edim henüz ifa edilmediğinden uzlaştırma süreci sonlanmamıştır. Bu gibi durumlarda CMK madde 253/19 uyarınca CMK madde 171'de sayılan şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir ve erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı

Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisinin düzenlendiği CMK madde 171'de, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı ve koşulları düzenlenmiştir. Buna göre; CMK madde 253/19 hükümleri saklı kalmak üzere,

²¹² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 189-190.

²¹³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 204.

Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören ise bu karara CMK madde 173 hükümlerine göre itiraz edebilir²¹⁴.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için, uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere;

- şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkum olmamış bulunması,
- yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,
- kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,
- suçun işlenmesiyle suçtan zarar görenin veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,

koşullarının birlikte gerçekleşmesi aranmaktadır. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilirken, erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde ise kamu davası açılır. Ayrıca, erteleme süresince zamanaşımı da işlemez yani şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek uzlaştırma bürosuna verdiği tarihe kadar durmuş olan dava zamanaşımı, erteleme kararı ile birlikte durmaya devam eder²¹⁵.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, failin şahsiyetinin ve işlediği suçun öneminin dikkate alınarak o kişi hakkında kamu davası açılmasından bazı şartlarla vazgeçilebilmesidir²¹⁶.

Hukukumuzda ilk defa ÇKK ile getirilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu, 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrasında CMK

²¹⁴ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 190-191.

²¹⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 206-207.

²¹⁶ Özgenç, **a.g.e.**, s. 266.

madde 171/2 ve devamında²¹⁷ düzenlenmiştir. ÇKK madde 19'a göre²¹⁸, CMK'daki şartların gerçekleşmesi halinde kamu davasının açılması ertelenebilir, ancak çocuklar bakımından erteleme süresi üç yıl olacaktır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin şartlarından **şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması** kavramının belirsiz olduğu ve burada savcıya geniş takdir yetkisi tanındığı ifade edilmiştir²¹⁹. Suçtan zarar gören, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına CMK madde 173²²⁰ hükümlerine göre itiraz edebilir.

²¹⁷ CMK madde 171/2 ve devamı: “(2) 253 üncü maddenin on dokuzuncu fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören, bu karara 173 üncü madde hükümlerine göre itiraz edebilir. (3) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için, uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere; a) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması, b) Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi, c) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması, d) Suçun işlenmesiyle suçtan zarar görenin veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir. (4) Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmayla yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. (5) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.”

²¹⁸ ÇKK madde 19: “Kamu davasının açılmasının ertelenmesi Madde 19- (Değişik: 6/12/2006-5560/39 md.) (1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından erteleme süresi üç yıldır.”

²¹⁹ Özgenç, , a.g.e., s. 267.

²²⁰ CMK madde 173: “Cumhuriyet savcısının kararına itiraz- Madde 173 – (1) Suçtan zarar gören, kovuşturmayla yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine itiraz edebilir.(2) İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir. (3) (Değişik: 18/6/2014-6545/71 md.) Sulh ceza hakimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir; kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder; itiraz edenı giderlere mahkum eder ve dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, kararı itiraz edene ve şüpheliye bildirir. (4) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/26 md.) Sulh ceza hakimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir.(5) Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hallerde bu madde hükmü uygulanmaz. (6) (Değişik: 2/1/2017-KHK-680/11 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7072/10 md.) İtirazın reddedilmesi halinde aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için 172 nci maddenin ikinci fıkrası uygulanır.”

Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin şartlarından biri de suçun işlenmesiyle suçtan zarar görenin veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesidir²²¹. Bu yönüyle uzlaşma ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Zira uzlaşmada da kamu davasının açılmasının ertelenmesi de şartlara bağlıdır. Fakat uzlaşmada tarafların iradesine üstünlük tanınmışken, kamu davasının açılmasının ertelenmesi savcının takdirine bırakılmıştır²²².

Kamu davasının açılmasının ertelenmesinden sonra erteleme süresi içinde yeniden suç işlenmemesi halinde, aynı uzlaşmada olduğu gibi kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Dolayısıyla uzlaşma ile kamu davasının açılmasının ertelenmesi benzer bir şekilde sonuçlanmaktadır. Ancak uzlaşmada herhangi bir süre öngörülmemişken, kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığı kararının verilebilmesi için kanunda öngörülen sürenin iyi halle geçirilmesi gerekmektedir²²³.

3. Uzlaştırmının Sonuçsuz Kalması Halinde Tekrar Uzlaştırmaya Gidilememesi

Uzlaşma teklifine süresi içerisinde cevap verilmemesi ya da teklifin reddedilmesi durumlarında uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kalmış sayılacağı, CMUY madde 34/2'de düzenlenmiştir. Bu durumlarda CMK madde 253/18 ve CMUY madde 7/5 uyarınca, tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez²²⁴.

Fakat CMK madde 253/16'ya göre, uzlaşma teklifinin reddedilmesine karşın, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren bir uzlaşma belgesi ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler. CMUY madde 19 gereği, uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesi sonrasında, şüpheli ile suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları durumunda; taraflarca niteliğine uygun düştüğü oranda Uzlaştırma Raporu Örneği'ne uygun bir uzlaşma belgesi düzenlenir ve Cumhuriyet savcısı, bu belgeyi CMUY madde 18/4'te ve 18/5'te belirtilen kriterlere uygun olarak inceleyerek değerlendirir. Kovuşturma evresinde ise CMUY

²²¹ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 190.

²²² Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 96; Özgenç, **a.g.e.**, s. 267-268.

²²³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 268; Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 96-97.

²²⁴ Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 191.

madde 26'ya göre, uzlaştırmanın uygulanabileceği durumlarda, yapılan uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen hůkũm verilmeye kadar sanık ile suçtan zarar gũren veya katılanın aralarında uzlaşmaları halinde; taraflarca niteliğine uygun dũřtũđũ ölçũde Uzlaştırma Raporu Ȗrneđi'ne uygun bir uzlaşma belgesi dũzenlenir ve mahkemeye sunulursa, hakim bu belgeyi CMUY madde 25/4'te ve 25/5'te belirtilen kriterlere gũre inceler ve değerlendirir.

4. Uzlaşma Halinde Aynı Suç Nedeniyle Tazminat Davası Açılamaması ve Davadan Feragat Edilmiş Sayılması

CMK madde 253/19 ve CMUY madde 7/6 uyarınca, uzlaşmanın sağlanması halinde; soruşturma veya kovuşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz ve açılmış olan dava varsa bu davadan feragat edilmiş sayılır yani uzlaşmanın sonuçları sadece ceza hukuku bağlamında değil, Ȗzel hukuk bağlamında da tesir edici niteliktedir²²⁵.

Uzlaşmanın sağlanması halinde, řũpheli ya da sanığın hem cezai sorumluluğu ortadan kalkar hem de suçtan zarar gũrenin uzlaştırma konusu suç nedeniyle Ȗzel hukuka ilişkin tazminat hakkı ortadan kalkar. Bu durumda suçtan zarar gũren ancak uzlaşma konusu edimi talep etme hakkına sahip olacaktır²²⁶.

²²⁵ şahin, GȖktũrk, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s. 82.

²²⁶ Ȗzbek, Cũni, Ȗzcan, **a.g.e.**, s. 46.

III. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA

A. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Haller

CMK madde 2/1-f'te tanımlandığı üzere, *iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreye* kovuşturma evresi denir. Kovuşturma evresinde uzlaştırma ancak istisnai haller bakımından uygulanmakta olup buna ilişkin usul ve esaslar ise CMK madde 254'te ve CMUY madde 22 ve devamında düzenlenmiştir. CMK 254'e göre mahkeme tarafından uzlaştırma aşağıda belirtilen usule göre yapılır²²⁷:

(1) *Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, kovuşturma dosyası, uzlaştırma işlemlerinin 253 üncü maddede belirtilen esas ve usûle göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir.*

(2) *Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksid bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin onbirinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır.*

Kovuşturma evresinde uzlaştırmının uygulanmasını gerektiren haller ise CMUY madde 22/1'de sayılmıştır. Buna göre;

- a) *Kovuşturma konusu suçun hukukî niteliğinin değişmesi nedeniyle uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması,*
- b) *Soruşturma evresinde uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak kovuşturma evresinde anlaşılması,*
- c) *Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tâbi bir suçun varlığı,*
- ç) *Kovuşturma evresinde kanun değişikliği nedeniyle suçun uzlaşma kapsamına girmesi.*

²²⁷ Güngör, a.g.e., s. 282-287.

durumlarında uzlaştırma uygulanır²²⁸

Maddede bahsi geçen **Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tabi bir suçun varlığı** halinden kasıt; soruştırma evresinde bazı soruştırmaların, başka makamlar tarafından doğrudan mahkemeye intikal ettirilmesi sebebiyle -yani Cumhuriyet başsavcılığı tarafından soruştırma evresi tamamlanıp iddianame hazırlanmaksızın mahkemeye gönderilmesiyle- uzlaştırmanın uygulanması mümkün olmadığı durumlardır. Özel bir soruştırma usulünün söz konusu olduğu 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu madde 53/c hükmü buna bir rnektir²²⁹.

Soruştırmanın tamamlanmasına kadar uzlaştırma kapsamında olmayan bir suçun, iddianamenin kabulünden sonra yani kovuştırma evresindeyken, yürürlüğe giren bir kanun değişikliği ile uzlaştırma kapsamına alınmış olması durumunda; kovuştırma evresinde uzlaştırma usulünün uygulanması gerekecektir²³⁰. Daha önce de bahsettiğimiz üzere 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile uzlaşma kapsamındaki suçlar genişletilmiştir. Örneğin daha önce uzlaştırma kapsamında olmayan tehdit, hırsızlık ve dolandırıcılık suçları uzlaşma kapsamına dahil edilmiştir. Bu nedenle 6763 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra, mahkemeler derdest olan davalarda bu suçların konu olduğu dosyalara uzlaştırma usulünü uygulamak durumunda kalmıřlardır²³¹.

B. Kovuştırma Dosyasının Uzlaştırma Bürosuna Gönderilmesi ve Dosyanın İncelenmesi

CMK madde 254/1 gereği, kamu davası açıldıktan sonra kovuştırma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, kovuştırma dosyası, uzlaştırma işlemlerinin CMK madde 253'te belirtilen esas ve usule göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere mahkeme tarafından uzlaştırma söz konusu olduğunda da uzlaştırma işlemleri

²²⁸ anpolat, Sabuncuoğlu, **a.g.e.**, s. 117-118; Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 194-195.

²²⁹ zbek, Cni, zcan, **a.g.e.**, s. 149.

²³⁰ Cumhuriyet, şahin, **a.g.e.**, s. 222-223.

²³¹ zbek, Cni, zcan, **a.g.e.**, s. 150.

uzlaştırma bürosunca ve uzlaştırma bürosunun görevlendirdiği uzlaştırmacı tarafından yürütölür²³².

CMUY madde 22/2 uyarınca mahkeme tarafından gönderilen dosya, uzlaştırma bürosuna kaydedildikten sonra büro numarası alır. Bu aşamada mahkeme ya da hakim soruşturma evresindeki gibi, dosyanın tamamını değil, uzlaştırma konusu suç ya da suçlara ilişkin belgelerden uzlaştırma için gerekli olan ve hakim tarafından uygun görölenleri uzlaştırma bürosuna gönderir. Gönderme ara kararında ise uzlaştırma işlemlerinin yapılacağı kişiler ile uzlaştırmaya tabi suçlar açıkça belirtilir.

Suç ve sanık sayısının birden fazla olması halinde; hangi sanığın hangi fiilden yargılandığı, hangi suçlardan sebebiyle uzlaştırmanın uygulanmasının istenildiği ve suçun mağduru ara kararda detaylı biçimde yer almalıdır. Zira bu hususların araştırılması, uzlaştırma bürosunun görevi deđildir²³³.

Birden fazla sanığın ve suçun bulunması durumunda ise CMK madde 255 gereği aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanabileceği için mahkemenin gönderme ara kararında, hangi sanığın hangi fiili sebebiyle yargılandığı, suçun mağduru ve hangi suçlardan dolayı uzlaştırma işlemlerinin yapılması istenildiği konuları ayrıntılı olarak yer almalıdır. Zira hangi sanığın hangi suçun faili olduğu, suçun hangi mağdura karşı işlendiği gibi hususların araştırılması ve değerlendirilmesi uzlaştırma bürolarının görev ve yetkisinde deđildir²³⁴.

Nihayetinde CMUY madde 22/4 gereği, uzlaştırma bürosu personeli tarafından kayıt işlemleri tamamlandıktan sonra dosya, uzlaştırma bürosundan sorumlu Cumhuriyet savcısına tevdi edilir²³⁵. Ara karar ve ekinde gönderilen evrak, uzlaştırma bürosundan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından incelenir ve inceleme sonucunda Cumhuriyet savcısı mahkemenin gönderme ara kararında uzlaştırma işleminin yapılacağı kişilerin veya uzlaştırmaya tabi suçların açıkça belirtilmediğini tespit ederse CMUY madde 22/5 kapsamında bu eksikliklerin giderilmesini mahkemeden talep edebilir. Cumhuriyet savcısı tarafından suçun açıkça uzlaşma

²³² Kaymaz, Gökcan, **a.g.e.**, s. 195.

²³³ Karabay, **a.g.e.**, s. 127.

²³⁴ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 151-152.

²³⁵ Güngör, **a.g.e.**, s. 295-296.

kapsamında olmadığıın tespit edilmesi durumunda ise CMUY madde 22/6 uyarınca mahkemeden ara kararın yeniden değerlendirilmesi istenebilir. Fakat mahkeme, Cumhuriyet savcısının bu talebine rağmen ilk gönderme kararında ısrar ederse, uzlaştırma bürosundan sorumlu savcının gidebileceği bir itiraz yolu Kanun'da ya da Yönetmelik'te düzenlenmediğinden uzlaştırma işlemlerinin yapılması gerekir²³⁶.

C. Uzlaştırmacı Görevlendirilmesi ve Uzlaştırmacıya Belgelerin Verilmesi

CMUY madde 22/7 uyarınca uzlaştırmacı görevlendirilmesi, Cumhuriyet savcısının onayıyla yapılır ve dosya uzlaştırmacıya tevdi edildikten sonra CMUY madde 22/8 gereği taraflara bu husus telefon, SMS veya diğer elektronik araçlarla bildirilir.

Soruşturma evresinde olduğu gibi mahkeme tarafından gönderilen dosyalarda da uzlaştırmacı görevlendirilmesi CMUY madde 12, 13 ve 14 dikkate alınarak yapılır. Bu maddelerin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken bir husus, mahkeme tarafından gönderilen dosyada görevlendirilen uzlaştırmacının muhatabının **uzlaştırma bürosu** olmasıdır. Başka bir ifadeyle, kovuşturma evresinde uzlaştırma usulünün uygulanması mevzubahis olsa bile uzlaştırmacı, uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının talimatlarına uymak ve bilgi ve belgeleri de uzlaştırma bürosundan alarak, uzlaştırma raporunu ve belgelerini de uzlaştırma bürosuna teslim etmek zorundadır. Yani uzlaştırmacı ile hakim arasında kovuşturma evresinde uzlaştırmada herhangi bir bağ bulunmamaktadır²³⁷.

CMUY madde 23 uyarınca;

“(1) Mahkeme tarafından gönderilen dosya büro personelince uzlaştırmacıya tutanakla teslim edilir ve alındı belgesi dosyasına eklenir.

(2) Hangi belgelerin verildiği ve verilme tarihi büro personelinin ve uzlaştırmacının imzasını içeren bir tutanakla tespit edilir.”

Gizliliği koruma yükümlülüğü uzlaştırmacının temel ilkelerinden biri olduğu için uzlaştırmacının bu yükümlülüğü hem kovuşturma evresinde hem de daha sonra aynı şekilde devam edecektir.

²³⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 152.

²³⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 153.

D. Uzlaştırma Süresi

Kovuşturma evresinde uzlaştırma süresini düzenleyen CMUY madde 24, soruşturma evresinde uzlaştırma süresini düzenleyen CMUY madde 17/1'in aynısıdır, yani uzlaştırmacı, uzlaştırma evrakını teslim aldıktan sonra otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Ancak CMK'da 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26ncı maddesiyle değişiklik yapılmış ve CMK'da yapılan değişiklik sonrası 253üncü maddenin 12. fıkrası;

“Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Uzlaştırma bürosu bu süreyi her defasında yirmi günü geçmemek üzere en fazla iki kez daha uzatabilir.”

halini almıştır. Yani artık uzlaştırmacının uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırma için azami elli gün olan süresi, **yetmiş güne çıkarılmıştır**.

CMK'da yapılan bu değişikliği, 31.12.2019 tarihinde CMUY'de yapılan değişiklik takip etmiş ve buna göre uzlaştırma süresinin azami yetmiş gün olduğu düzenlenmiştir.

E. Uzlaştırma Raporu

Uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerinin sonuçlandırıldığı tarihten itibaren CMUY Ek-3'te bulunan Uzlaştırma Raporu Örneği'ne uygun olarak, tarafların edimlerini ayrı ayrı, şüphe ve tereddüte yer vermeyecek ve olabiliyorsa sıra numarası da içerecek şekilde taraf sayısından bir fazla olacak şekilde hazırladığı raporu, kendisine verilen belge örneklerini, bununla beraber varsa yapmış olduğu masrafları gösteren belge, gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyanı UYAP üzerinde düzenlenecek tutanak ile CMUY madde 25 gereği uzlaştırma bürosuna teslim eder²³⁸.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi durumunda, tarafların imzalarını da içeren uzlaştırma raporunda, ne suretle uzlaşıldığı detaylı olarak açıklanır²³⁹. Ancak uzlaştırma müzakereleri sürecinde suçun işlenmesiyle ilgili yapılan açıklamalara

²³⁸ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 261.

²³⁹ Güngör, **a.g.e.**, s. 256-257.

raporda yer verilmez²⁴⁰. Akabinde uzlaştırma bürosundan sorumlu Cumhuriyet savcısı dosyayı ve uzlaştırma raporunu üst yazıyla mahkemeye gönderir.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının yaptığı denetimi, kovuşturma evresinde mahkeme yapar ve uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını, edimin hukuka ve ahlaka uygun olduğunu belirlerse uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesini mühür ve imza altına alarak kovuşturma dosyasında muhafaza eder. Eğer mahkeme, uzlaştırma raporunu veya uzlaşma belgesini, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmaması, edimin hukuka ve ahlaka uygun olmaması nedeniyle onaylamazsa bu durumda gerekçesini yazar. Ve ancak edimin hukuka ve ahlaka uygun olmaması nedeniyle raporu onaylamaması durumunda CMUY madde 24'teki süreye uyulması koşuluyla edimin değiştirilmesi için dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderebilir²⁴¹.

Kovuşturma evresinde uzlaştırmanın uygulanabileceği durumlarda, yapılan uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen hüküm verilinceye kadar sanık ile mağdur, katılan veya suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları halinde CMUY madde 26 uyarınca; taraflarca CMUY Ek-3'te yer alan Uzlaştırma Raporu Örneği'ne uygun bir uzlaşma belgesi düzenlenir ve mahkemeye sunulursa, hakim bu belgeyi CMUY madde 25/4, 5'te belirtilen kriterlere göre inceler ve değerlendirir.

Mahkeme tarafından uzlaştırma raporu onaylanır veya onaylanmaz, düzeltme yapılarak onaylama seçeeneği kanunda bulunmamaktadır. Çünkü bu rapor, içeriği itibariyle tarafların iradelerini yansıtmaktadır ve mahkemenin de tarafların iradelerinin yerine düzenlemeler yapabilmesine imkân bulunmaktadır²⁴².

²⁴⁰ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 262.

²⁴¹ Güngör, **a.g.e.**, s. 300.

²⁴² Çetintürk, **a.g.e.**, s. 430

F. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmmanın Hukuki Sonuçları

CMK madde 254 ve CMUY madde 27'ye göre, uzlaşma gerçekleştiği takdirde, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yani bir defada yerine getirmesi durumunda, mahkeme **davanın düşmesine** karar verir.

Eğer edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi söz konusu ise bu durumlarda sanık hakkında, CMK madde 231'deki şartlar aranmaksızın, mahkemece **hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına** karar verilir ve geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi durumunda, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak mahkemece davanın düşmesine karar verilir. Şayet, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmezse mahkeme tarafından, CMK madde 231/11'deki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır. Sanığın edimini yerine getirmemesi durumunda, uzlaştırma raporu CMUY madde 27/5 uyarınca İİK madde 38'de yazılı ilam niteliğinde belgelerden sayılır ve ilamlı icraya konu edilebilir.

1. Düşme Kararı

CMK madde 223/1 'e göre düşme kararı bir hükümdür ve aynı maddenin sekizinci fıkrası gereği TCK'da öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir. TCK'da sayılan düşme nedenleri ise sanığın ölümü, af, dava zamanaşımı, şikâyetten vazgeçme, önödeme olarak sayılmıştır. Bunlara ek olarak muhakeme şartlarında açıkladığımız olumsuz muhakeme şartları ve bu kapsamda uzlaştırma da düşme nedenleridir²⁴³.

Kovuşturma evresinde uzlaştırmmanın başarılı bir şekilde sonuçlanarak tarafların uzlaşmaları ve uzlaşılan edimin de defaten ifa edilmesi halinde; uzlaştırma raporuna bu da yazılır ve rapor uzlaştırma bürosuna verilir. Uzlaştırma bürosu uzlaştırma raporunu mahkemeye gönderir ve mahkemece rapor incelenir. Uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine, hukuka ve ahlaka uygun olduğu, ölçülülük

²⁴³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 208-209.

ilkesine aykırı olmadığı tespit edilirse mahkeme uzlaştırma raporunu onaylar ve mühürler. Akabinde de kovuşturma dosyasında uzlaştırmanın gerçekleşmiş olması nedeniyle CMK madde 254/2 gereğince düşme kararı verir ve kovuşturma evresi sonlandırılır. Özetle düşme sebepleri olması durumunda yargılama mercileri uyuşmazlığın çözülemeyeceğine hükmeder²⁴⁴.

2. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı

CMK madde 231/5'e göre,

“Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl(2) veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.”

Bu düzenleme de 5560 sayılı Kanun'un getirdiği bir yenilik olup ilk kez ÇKK ile tanzim edilmiş olan kurum, böylelikle yetişkin ceza hukukuna da girmiştir ve 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla²⁴⁵ yapılan değişikliklerle bu kurumun uygulama alanı genişletilmiştir²⁴⁶.

CMK madde 231/5'teki düzenlemeden, uzlaştırma hükümlerine öncelik tanındığı anlaşılmaktadır²⁴⁷. Zira CMK madde 254/2 gereği, uzlaştırma dolayısıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi durumunda, CMK madde 231 hükmünde aranan şartların gerçekleşmesi aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir²⁴⁸. Ayrıca, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin ifa edilememesi durumunda; CMK 231/11'de bahsedilen **denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi ya da denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranılması** koşulları aranmaksızın, mahkeme tarafından hüküm açıklanacağı düzenlenmiştir.

²⁴⁴ Güngör, **a.g.e.**, s. 302.

²⁴⁵ R.G. Tarihi: 08.02.2008, R.G. Sayısı: 26781.

²⁴⁶ Özgenç, , **a.g.e.**, s. 269.

²⁴⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 209.

²⁴⁸ Yenisey, Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 774; Sezer, **a.g.e.**, s. 132.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması için aranan şartlar CMK madde 231/6'da düzenlenmiştir. Buna göre;

“a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,

b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,

c) Suçun işlenmesiyle suçtan zarar görenin veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, gerekir. (Ek cümle: 22/7/2010 - 6008/7 md.) Sanığın kabul etmemesi halinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez.”.

Bu düzenlemede, söz konusu kararın verilebilmesi için aranan koşullar sayılırken sanığın bu kurumdaki rolüne de yer verilmiştir, zira sanık kabul etmediği sürece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez zira sanık, aklanma hakkını kullanmayı ve muhakemeye devam edilmesini tercih edebilir. Bu noktada sanığın aktif rol üstlendiği bir diğer kurum olan uzlaşma ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Uzlaşma ile benzer olan bir başka nokta ise suç nedeniyle uğranılan zararın tazmin edilmesi hususudur. Zira sanığın, suçun işlenmesiyle suçtan zarar görenin veya kamunun uğradığı zararı aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin yoluyla tamamen giderememesi halinde, suçtan zarar görene veya kamuya verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödeyerek tamamen gidermesi şartı ile de sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir. Burada bahsedilen zararın maddi bir nitelik taşıması ve bu yöndeki iddianın belirlenebilir olması gerekir²⁴⁹.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının sonuçları ise madde 231/7, 231/8, 231/10 ve devamında düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre, *“açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hükümde, mahkûm olunan hapis cezası ertelenemez ve kısa süreli olması durumunda seçenek yaptırımlara çevrilemez”*. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi durumunda ise sanık, beş yıl süreyle denetim süresine tabi tutulur. Bu husus yönünden hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uzlaşma ile farklılık gösterdiğini belirtmek gerekir

²⁴⁹ Özgenç, a.g.e., s. 270-271.

zira uzlaşmada şüpheli ya da sanık herhangi bir denetim süresine tabi değildir²⁵⁰. Denetim süresi içinde, kişi hakkında kasıtlı bir suç sebebiyle bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez. Bu süre içerisinde bir yıldan fazla olmamak kaydıyla mahkemenin belirleyeceği süre ile sanığın denetimli serbestlik tedbiri olarak; a) Bir meslek veya sanat sahibi olmaması durumunda, meslek veya sanat sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etmesine, b) Bir meslek ya da sanat sahibi olması durumunda, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek ya da sanatı icra eden başka birinin gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına, c) Belli yerlere gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek konusunda yükümlü kılınmasına veya takdir edilecek bir başka yükümlülüğü yerine getirmesine, karar verilebilir. Denetim süresi içerisinde dava zaman aşımı durur. Denetim süresi içerisinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülükler uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, davanın düşmesi kararı verilir. Suçun işlenmesiyle suçtan zarar görenin veya kamunun uğradığı zararın, suçtan önceki hale getirme, aynen iade veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, koşulu derhal yerine getirilemediği durumda; sanık hakkında suçtan zarar görene veya kamuya verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödemek suretiyle tamamen gidermesi koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir. Sanığın denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülükler aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklar. Fakat mahkeme, kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getiremeyen sanığın durumunu değerlendirip cezanın yarısına kadar belirleyeceği bir kısmının infaz edilmemesine ya da koşullarının varlığı halinde hükümdeki hapis cezasının ertelenmesine veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine karar vererek yeni bir mahkûmiyet hükmü de kurabilir.

Bunlara ek olarak, CMK madde 231/12'de belirtildiği üzere hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı itiraz yolu da açıktır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması bir hüküm olmadığından istinaf hibi olağan kanun yolu öngörülmemiştir²⁵¹. Ayrıca CMK madde 231/10'daki gibi bir düşme kararı verilir ise bu karara karşı da üst yargı yoluna başvurulabilir²⁵².

²⁵⁰ Özgenç, a.g.e., s. 272.

²⁵¹ Güngör, a.g.e. s. 325.

²⁵² Özgenç, a.g.e., s. 271.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile uzlaşma arasındaki ilişkiden bahsederken üzerinde durulması gereken önemli bir düzenleme de CMK madde 254/2'dir²⁵³. Bu maddeye göre,

“(2) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def’aten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır.”

Bunlardan ayrı olarak, doktrinde uzlaşmanın şekillenmesinde suçtan zarar görenin büyük rol oynadığı ancak hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında suçtan zarar görenin hiçbir rolü olmadığı ifade edilerek²⁵⁴ karşılaştırma yapılmıştır ancak kanaatimizce her iki kurum birbiri ile karşılaştırılabilecek konumda olmayıp, esasen kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları uzlaşma kurumunun işlerliğini kolaylaştıran unsurlardır²⁵⁵.

IV. UZLAŞMANIN DİĞER SONUÇLARI

A. Zamanaşımı Yönünden Sonuçları

CMUY madde 34'e göre; şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulan tarih itibariyle, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek uzlaştırma bürosuna verdiği tarihe kadar, dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez. Daha önce de değindiğimiz üzere, uzlaşma teklifine süresi içerisinde yanıt verilmemesi veya teklifin taraflardan biri tarafından reddedilmesi durumunda uzlaştırma girişimi sonuçsuz kalmış sayılır ve soruşturma veya kovuşturma işlemlerine devam edilir. Buna ek olarak, CMUY madde 34/3 uyarınca, tarafların veya kanuni temsilcilerinin yahut vekillerinin uzlaştırma müzakerelerine katılmaktan

²⁵³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 271.

²⁵⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 272.

²⁵⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Soygüt Arslan, **a.g.e.**, s. 97.

imtina etmesi ve müzakereler sırasında taraflardan birinin yazılı veya sözlü olarak uzlaşmadan vazgeçtiğini bildirmesiyle; düzenlenen uzlaştırma raporunun uzlaştırma bürosuna verildiği tarih itibariyle dava zamanaşımı ve kovuşturma koşulu olan dava süresi yeniden işlemeye başlar.

Soruşturma evresinde uzlaştırmada; edimin taksite bağlanması, ileriki bir tarihe bırakılması veya süreklilik arz etmesi durumlarında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verildiğinde, bu erteleme süresi boyunca dava zamanaşımı işlemez. Diğer bir anlatımla, şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulan tarih itibariyle, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenlemesiyle uzlaştırma bürosuna verdiği tarihe kadar durmuş olan dava zamanaşımı, erteleme kararı ile birlikte durmaya devam eder. Bu durumda dava zamanaşımının durması, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına konu olan uzlaştırma raporundaki edimin ifası için kararlaştırılmış olan süreye kadar devam eder. Söz konusu sürelerin kesilmemiş sadece durmuş olduğu, bu nedenle uzlaştırmacının sonuçsuz kaldığı veya uzlaştırmacının raporunu sunduğu andan itibaren söz konusu sürelerin baştan başlamayacağı, kaldıkları yerden tekrar işlemeye devam edecekleri, duran sürelerin dava zamanaşımı süresi olduğu dikkate alınmalıdır²⁵⁶.

Kovuşturma evresinde uzlaştırmada ise; edimin taksite bağlanması, ileriki bir tarihe bırakılması ya da süreklilik arz etmesi durumlarında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verildiğinde, bu erteleme süresi boyunca dava zamanaşımı işlemez. Yani sanık, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulan tarih itibariyle, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenlemesiyle uzlaştırma bürosuna verdiği tarihe kadar duran dava zamanaşımı, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile birlikte durmaya devam eder²⁵⁷. Bu durumda dava zamanaşımının durması, uzlaştırma raporundaki edimin ifası için kararlaştırılmış zamana kadar devam eder. Bahsi geçen sürelerin kesilmemiş olduğu, sürelerin durmuş olduğu, yani uzlaştırmacının sonuçsuz kaldığı veya uzlaştırmacının raporunu sunduğu andan itibaren söz konusu

²⁵⁶ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 206-207.

²⁵⁷ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 223-227.

sürelerin baştan başlamayacağı, kaldıkları noktadan işlemeye devam edeceklerini, duran sürelerin dava zamanaşımı süresi olduğunu belirtmek gerekir²⁵⁸.

B. Tazminat Alacağının Sona Ermesi

CMK madde 253/19 ve CMUY madde 7/6 uyarınca, “*uzlaşmanın sağlanması halinde; soruşturma veya kovuşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz ve açılmış olan dava varsa bu davadan feragat edilmiş sayılır.*”.

Uzlaşmanın sağlanması halinde, şüpheli ya da sanığın hem cezai sorumluluğu ortadan kalkar hem de suçtan zarar görenin uzlaştırma konusu suç nedeniyle özel hukuka ilişkin tazminat hakkı ortadan kalkar²⁵⁹. Bu durumda suçtan zarar gören ancak uzlaşma konusu edimi talep etme hakkına sahip olacaktır²⁶⁰. Üzerinde uzlaşmaya varılan edimin zararı tam olarak karşılamaması halinde dahi artık mağdur ya da suçtan zarar gören, eksik kalan kısım için yeni bir dava ya da takip başlatamaz. Fakat uzlaştırma raporundaki ya da uzlaşma belgesindeki edimi talep etme hakkı devam etmektedir. CMK madde 253/19’da sadece tazminattan bahsedildiği için suçtan zarar görenin diğer haklarını talep hakkı devam etmektedir. Şöyle ki, uzlaşma sağlansa dahi koşulları mevcutsa; TMK madde 25/1’de yer alan *saldırıya karşı davalar* hükmüne göre, mağdur ya da suçtan zarar gören hakimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir²⁶¹.

Hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından onaylanmış olan uzlaştırma raporu ve uzlaşma belgesi, İİK madde 38’de sayılan ilam niteliğinde belgelerden kabul edilir ve mağdur veya suçtan zarar gören bu rapor veya belgeyle ilamlı takip başlatabilir. Şüpheli veya sanığın ölmesi durumunda ise bunların mirasçılara karşı takip yapılabilir zira üzerinde uzlaşmaya varılan edim artık özel hukuk hükümlerine uygun olarak takip edilebilen bir borç doğurmuştur²⁶².

²⁵⁸ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 210-211.

²⁵⁹ Güngör, **a.g.e.**, s. 316-318.

²⁶⁰ Özbek, Cüni, Özcan, , **a.g.e.**, s. 46.

²⁶¹ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 213.

²⁶² Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 81.

C. Edimin İfa Edilmemesi Halinde Ceza Davası ve İcra Takibinin Birlikte Yürümesi

Soruşturma evresinde üzerinde uzlaşmaya varılan ve ifası takside bağlanan, ileri tarihli olan veya süreklilik arz eden edim, şüpheli tarafından ifa edilmezse şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı kaldırılarak iddianame düzenlenecektir. Bunun yanı sıra, artık suçtan zarar görenin elinde İİK madde 38 anlamında ilam niteliğinde belge sayılan bir uzlaştırma raporu ya da uzlaşma belgesi bulunduğundan suçtan zarar gören bu belgeye dayanarak ayrıca ilamlı icra yoluyla edimin ifasını da talep edebilecektir²⁶³.

Kovuşturma evresinde ise, uzlaştırma raporu ya da uzlaşma belgesiyle belirlenen taksitli, ileri tarihli veya süreklilik arz eden edimi ifa etmeyen sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kaldırılarak hükmün açıklanmasına karar verilecektir²⁶⁴ ve bunun yanında az önce bahsettiğimiz gibi suçtan zarar görenin uzlaştırma raporu ya da uzlaşma belgesine dayanarak ilamlı icra ile şüpheliye karşı takip başlatması mümkün olacaktır²⁶⁵.

D. Tekerrüre Esas Olamama

Tekerrür, TCK madde 58’de düzenlenmiştir. Buna göre; önceden işlenen suç sebebiyle verilen hükmün kesinleşmesinden sonra, yeni bir suçun işlenmesi halinde tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmemektedir. Tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı beş yıldan fazla süreyle hapis cezası mahkûmiyeti halinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl; beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezası mahkumiyeti halinde ise bu cezanın infaz edildiği tarih itibarıyla üç yıl geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmaz.

Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, tekerrür halinde, sonraki suça ilişkin kanun maddesinde seçimlik olarak hapis cezası ve adli para cezası öngörülmüşse, hapis cezasına hükmolunur. Dördüncü fıkra ise kasıtlı suçlarla taksirli suçlar ve sırf askeri suçlarla diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmayacağı ve kasten yaralama, kasten öldürme, dolandırıcılık, yağma, uyuşturucu veya uyarıcı

²⁶³ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 214.

²⁶⁴ Güngör, **a.g.e.**, s. 315.

²⁶⁵ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 214.

madde üretim ve ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçları hariç olacak şekilde; yabancı ülke mahkemelerinden verilen hükümlerin tekerrüre esas olmayacağı düzenlenmiştir. Ayrıca beşinci fıkra gereği, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz.

Aynı maddenin devamındaki fıkralarda ise tekerrür halinde hükmolunan cezanın, mükerrirlere özgü infaz rejimi uyarınca çektirileceği bunun yanında, mükerrir hakkında cezanın infazı sonrasında da denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağı, mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin; suçu meslek edinen kişi, itiyadi suçlu veya örgüt mensubu suçlu için de uygulanmasına hükmedileceği düzenlenmiştir.

Uzlaşmanın sağlanması durumunda, soruşturma evresinde kovuşturmayaya yer olmadığı; kovuşturma evresinde ise düşme kararı verildiğinden, ortada bir mahkûmiyet kararı yoktur. Bu nedenle, uzlaştırmaya konu olan suç, tekerrüre esas teşkil etmez²⁶⁶. Ayrıca, şüpheli ya da sanığın geçmiş bir mahkûmiyetin bulunması, uzlaştırmaya engel değildir²⁶⁷.

E. Müsadere

Müsadere, yasanın öngördüğü durumlarda hakim kararıyla bir malın devlet mülkiyetine geçmesidir. Müsadereye gerek olup olmadığının tespiti için muhakeme yapılması gerekir ancak işlenen suça ilişkin bir ceza davası varsa ayrı bir müsadere davası açılmaz. Ayrı dava açılması gereken hallerde, bu davayı savcı açar ve muhakeme esas davaya bakan mahkemede yapılır²⁶⁸.

Kural olarak, müsadereye ilişkin karar, mahkeme tarafından esasla birlikte verilmelidir. Fakat bazı durumlarda müsadere için ayrıca başvuru yapılması gerekebilir. Örneğin, önödemede olduğu gibi kamu davasının açılmadığı bir durumda ya da kamu davası açılmış olup da esasla beraber bir karar verilmediği

²⁶⁶ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 252.

²⁶⁷ Özbek, Cüni, Özcan, , **a.g.e.**, s. 212-213.

²⁶⁸ Erdener Yurtcan, **Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının Başvuru Kitabı**, 8. bs., Ankara, Adalet, Şubat 2018, s. 506.

durumda; karar verilmesi için CMK madde 256/1 gereği Cumhuriyet savcısı veya katılan, davayı görmeye yetkili mahkemeye başvurabilir²⁶⁹.

Uyuşmazlığın uzlaşmayla sonuçlanması bir mahkûmiyet kararı olmadığından konunun müsadere ile ilgili kanun hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi uygun olacaktır. Bir güvelik tedbiri olan müsadere ile ilgili TCK'da ikili ayırım yapılmış ve madde 54'te **eşya müsaderesi**, madde 55'te ise **kazanç müsaderesi** düzenlenmiştir.

Madde 54'e göre;

“1- İyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsaderesine hükmolunur. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda müsadere edilir... 4- Üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya, müsadere edilir...”

Birinci fıkranın her iki cümlesindeki eşyanın müsadere edilebilmesi amacıyla, eşyanın suçun işlenilmesine tahsis edildiğinin, suçun işlenilmesinde kullanıldığının veya suçtan ortaya çıktığının ya da suçun işlenmesi amacıyla hazırlandığının hükmen sabit görülmesi zorunlu kılınmıştır. Buna karşın, aynı maddenin dördüncü fıkrasında tarif edilen eşyanın müsadere edilmesi için mahkûmiyet şartı aranmamıştır²⁷⁰.

Madde 55'te düzenlenen kazanç müsaderesi hükümlerine göre ise;

“(1) Suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsaderesine karar verilir. Bu fıkra hükmüne göre müsadere kararı verilebilmesi için maddi menfaatin suçun mağduruna iade edilememesi gerekir.

(2) Müsadere konusu eşya veya maddi menfaatlere elkonulmadığı veya bunların merciine teslim edilmediği hallerde, bunların karşılığını oluşturan değerlerin müsaderesine hükmedilir.

²⁶⁹ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, s. 349.

²⁷⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s. 376.

(3) (Ek: 26/6/2009 – 5918/2 md.) Bu madde kapsamına giren eşyanın müsadere edilebilmesi için, eşyayı sonradan iktisap eden kişinin 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun iyiniyetin korunmasına ilişkin hükümlerinden yararlanamıyor olması gerekir.”

CMK'nın madde 256 ile 259 arasında ise müsaderenin usulüne ilişkin kurallar düzenlemiştir. Madde 256'ya göre;

“(1) Müsadere kararı verilmesi gereken hâllerde, kamu davası açılmamış veya kamu davası açılmış olup da esasla beraber bir karar verilmemişse; karar verilmesi için, Cumhuriyet savcısı veya katılan, davayı görmeye yetkili mahkemeye başvurabilir.

(2) Kamu davası açılmış olup da iade edilmesi gereken eşya veya malvarlığı değerleri ile ilgili olarak esasla birlikte bir karar verilmemiş olması durumunda, mahkemece re'sen veya ilgililerin istemi üzerine bunların iadesine karar verilir.”

Madde 259'a göre ise, suç konusu olmayıp yalnızca müsadereye tâbi olan eşyanın müsaderesine, sulh ceza hakimi duruşma yapmadan karar verir.

Uzlaşma, taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözümlerken ceza muhakemesi bakımından da muhakeme ve ceza ilişkisi de son bulur. Uzlaşmaya varılması durumunda şüphelinin ya da sanığın uyuşmazlık konusu fiili işleyip işlemediği hususunda muhakemeden vazgeçilmektedir. Bu sebeple, uzlaşmanın sağlandığı durumlarda ceza soruşturmasının kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile ve kamu davasının düşme kararı ile sonuçlanması durumunda, TCK madde 54/1'deki eşyanın da müsadere edilmesi mümkün olmayacaktır. Zira uzlaşma söz konusu olduğunda, müsaderenin zorunlu şartı olan mahkûmiyet kararından bahsedilemeyecektir. Ancak, mahkemenin uzlaşmaya dayalı olarak hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı vermesi gereken durumlarda, müsadereye de karar verilebilir. Fakat unutulmamalıdır ki, uzlaşma gereği edim ifa edildiğinde, mahkemece düşme kararı verilmesi gerektiğinden, müsadereye ilişkin hüküm de düşme kararı ile birlikte ortadan kalkmış olacaktır.

Öte yandan, TCK'nın madde 54/4'te tanımlanan **üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşyaların** müsadere edilebilmesi için bir suçla bağlantısının tespiti gerekmemektedir. Bu yüzden, uzlaşma sağlanması durumunda, bahsi geçen eşyaların müsadere edilmesine bir engel yoktur. Bu durumda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildikten sonra

CMK'nın madde 256 ve devamı maddeleri uyarınca müsadere davasının açılması gerekmektedir. Mahkeme tarafından düşme kararı ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi halinde ise TCK madde 54/4 kapsamındaki müsadere davasının tefrik edilmesi ve müsadere konusunun CMK 256 ve devamı maddelerine göre sonuçlandırılması uygun olacaktır²⁷¹.

Doktrindeki bir görüşe göre, önödemedede olduğu gibi uzlaşma halinde de müsadere kararı verilebileceğine ilişkin kanunda düzenleme yapılması gerekirken; diğer bir görüşe göre ise uzlaşmaya ilişkin düzenlemelerde müsadereye ilişkin bir hüküm yazılmaması gerektiği ancak TCK madde 54/4'te belirtilen bulunması, taşınması yasak olan bir eşya söz konusu ise müsadereenin mümkün olabileceği savunulmuştur²⁷².

F. Uzlaştırmacı Ücreti ve Giderleri

Taraflarca uzlaşmanın sağlanması halinde hem taraflar hem de devlet yargılama giderlerinden tasarruf etmiş olacaktırlar²⁷³. Zira uzlaştırmacıya ödenecek ücret ve uzlaştırma sürecinde yapılan giderler CMK ve CMUY'de **yargılama gideri** olarak düzenlenmiştir. CMK madde 253/22 gereğince;

“(22) (Değişik birinci cümle: 24/11/2016-6763/34 md.) Uzlaştırmacıya Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen tarifeye göre ücret ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.”

CMUY madde 36/2'ye göre uzlaştırmacı ücreti, uzlaştırmacının şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin sosyal ve ekonomik durumu, eğitimi ve yaşı gibi bariz farklılıklarının değerlendirmesinde ve tarafları uzlaştırmadaki yeteneği, süreçte sergilediği çaba, tarafların sayısı, uyuşmazlığın kapsam ve nitelikleri dikkate alınarak tarifiedeki alt ve üst sınırlar içerisinde belirlenir. Birden çok uzlaştırmacının görevlendirildiği durumlarda ise uzlaştırmacı ücreti CMUY madde 36/3 uyarınca, her bir uzlaştırmacıya ayrı ayrı ve eşit olarak ödenir.

²⁷¹ Özgenç, , **a.g.e.**, s. 366-377.

²⁷² Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi: Çalıştay Raporu (30-31 Ekim 2008, İstanbul), s. 11, (Çevrimiçi) <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/clstplnt/rapor.pdf>, 31 Temmuz 2019.

²⁷³ Erdal Yerdelen v.d., **a.g.e.**, s. 281.

Uzlaştırmacı ücreti, her bir dosya için belirlenmektedir yani bir uzlaştırma dosyasında birden fazla suç nedeniyle uzlaştırma yapılmış olsa dahi ücret bir dosya üzerinden hesaplanacaktır fakat bu noktada savcının ücret takdirinde uzlaştırılan suç sayısının göz önüne alınması gerektiği ifade edilmiřtir²⁷⁴. CMUY madde 37'ye göre uzlaştırma sonunda düzenlenecek raporun sunulmasından sonra makul bir sürede uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının sarf kararı ile ödenir ve uzlaştırmacı ücretinin belirlenmesinde, uzlaştırma raporunun tamamlandığı tarihte yürürlükteki tarife esas alınır. Buna ek olarak CMUY madde 38/5'te uzlaştırmacının çalışması karşılığında bir ücret talep etmeyebileceği de ayrıca düzenlenmiştir.

Uzlaştırmacı tarafından yapılan masraflar, ilgili yılın Uzlaştırmacı Asgari Ücret Tarifesinin 8. maddesinde belirlenen miktarın alt sınırını geçmeyecek biçimde ayrıca ödenir ve uzlaştırmacı ücreti ile diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayıldığından bu giderler ilgili ödenekten karşılanır. Uzlaştırmanın gerçekteşmemesi durumunda uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleriyle ilgili CMK'nın yargılama giderlerine ilişkin hükümleri uygulanır. Uzlaşmanın gerçekteşmesi durumunda ise uzlaştırmacı ücretleri ve diğer uzlaştırma giderleri Devlet Hazinesince karřılanır²⁷⁵.

Uzlaşma sağlanamamışsa, yargılama giderlerinin şüpheli ya da sanıktan alınıp alınmayacağı hususu, kamu davasının açılıp açılmamasına ile kamu davasının sonucuna bağlıdır. şöyle ki, ilgili hakkında kamu davası açılmaz ya da düşme veya beraat kararı verilirse, uzlaştırma ücretleri ve giderleri Devlet Hazinesi üzerinde bırakılacaktır. Kamu davası açılması neticesinde cezanın ertelenmesi hükmün açıklanmasının geri bırakılması, güvenlik tedbiri veya mahkumiyet gibi hükümlerden biri verilmesi durumunda yargılama giderleri ilgili üzerinde bırakılacaktır²⁷⁶.

CMK madde 324'e göre, harçlar ve tarifesine göre ödenmesi icap eden avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde muhakemenin yürütölmesi amacıyla Devlet Hazinesi tarafından yapılan her türlü harcama ve taraflarca yapılan ödemeler yargılama giderleridir ve verilen hüküm ve kararda yargılama giderlerinin hangi taraflara yükletileceği gösterilir. Giderlerin miktarı ile iki

²⁷⁴ Akbulut, Aksan, **a.g.e.**, s. 243.

²⁷⁵ Güngör, **a.g.e.**, s. 221-223.

²⁷⁶ Sezer, **a.g.e.**, s. 137; Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 214-215.

taftan birinin diğetine ödemesi gereken paranın miktarını mahkeme başkanı veya hakim belirler. Türkçe bilmeyen ya da engeli olan şüpheli, sanık, suçtan zarar gören veya tanık için görevlendirilen çevirmenin gideri ise yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, cezanın ertelenmesi, ceza ya da güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi durumlarında bütün yargılama giderleri CMK madde 325 gereği sanığa yüklenir. Muhakemenin değişik evrelerinde yapılan veya işlem ve araştırmalar sebebiyle giderler ortaya çıkmış ise ancak sonuç sanık lehine ortaya çıkmışsa bu durumda bu giderlerin sanığa yüklenmesinin hakkaniyete aykırılık teşkil edeceği anlaşıldığında mahkeme, bu giderlerin kısmen veya tamamen Devlet Hazinesine yüklenmesine hüküm verir. Eğer hüküm kesinleşmeden sanık ölürse, mirasçılarının yargılama giderlerini ödeme yükümlülüğü yoktur.

G. Adli Sicil ve Arşiv Kaydı Oluşmaması

Uzlaştırma neticesinde bir mahkumiyet kararı verilmediğinden şüpheli veya sanığın aleyhinde adli sicil kaydı oluşmaz. Fakat üzerinde uzlaşmaya varılan edimin vadeli, taksitli veya süreklilik arz eder özellikte olması sebebiyle soruşturma evresinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi, kovuşturma evresinde ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Bu kararlar, yalnızca hakim ve Cumhuriyet savcılarının vazifeleri dolayısıyla görebilecekleri bir sisteme kaydedilir, ancak bu kayıt bir adli sicil kaydı niteliğinde değildir²⁷⁷. Ayrıca uzlaştırmanın olumsuz neticelenmesi halinde, uzlaştırma sırasında toplanan bilgi ve belgeler yargılama esnasında tarafların aleyhine kullanılamayacaktır²⁷⁸.

²⁷⁷ Özbek, Cüni, Özcan, **a.g.e.**, s. 212.

²⁷⁸ Kaya, Karabay, **Ceza Hukuk Sistemlerinde Uzlaştırma**, s. 194.

SONUÇ

Toplumdaki adaleti sağlamak için mevcut yasaların yetersizliği ve geleneksel ceza muhakemesinin zamanla ihtiyaçlara cevap verememesinden dolayı sorgulanır hale gelmesi, onarıcı adalet anlayışının ortaya çıkmasında büyük rol oynamaktadır. Zira suçluyu cezalandırmak üzerine kurulmuş ceza muhakemesi sistemleri, tarafların yani hem mağdurun hem de failin birer insan olduğunu göz ardı etmiş, suçlulardan toplumu korumak üzerine temellendirilmiştir.

Geleneksel ceza muhakemesinde devlet kendi belirlediği cezayı uygulamakta ve bu ceza ile failin gerçekleştirdiği eyleminden ders çıkarmasını ve caydırıcı olmayı hedeflemektedir. Geleneksel yöntemde devlet sert yüzünü göstermekte ve sürecin tüm aşamalarında kendisini öne çıkarmaktadır.

Onarıcı adalet anlayışının temelinde ise mağdur-fail uzlaşması yer almakta olup, tarafların onuruna saygı duyulması ve hiçbir anlamda taraflara ayrımcılık yapılmaması, tarafların sürece aktif olarak katılımının sağlanması gibi hususlar dikkate alınarak failin ve mağdurun insani yönleri ve menfaatleri ile mağdurların tatmin edilmesi ön plana çıkarılmaktadır.

Kökeni Anglo-Sakson hukukuna dayanan alternatif uyuşmazlık çözümleri, onarıcı adalet anlayışının ortaya çıkması ve yaygınlaşması ile günümüzde birçok ülkenin hukukuna farklı biçimlerde girmiştir. Türk hukuk sisteminde ise Avukatlık Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve Vergi Usul Kanunu gibi çeşitli kanunlarda yer bulan alternatif uyuşmazlık çözümleri, ceza hukuku sistemimizde de yer bulmuştur.

Alternatif uyuşmazlık çözümlerinden biri olan uzlaşma, önce Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş, daha sonra 5560 sayılı Kanun ile Türk Ceza Kanunu'ndan çıkarılarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer almıştır. Aradan geçen on yılın ardından ise uzlaşma hakkında tekrar kanun değişikliği yapılmış, bu kez 6763 sayılı Kanun ile madde başlığı uzlaştırma olarak değiştirilmiştir. Bu kanun değişikliklerini, bir yıl sonra yürürlüğe giren Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği takip etmiştir. Tüm bu düzenlemeler sonrasında artık ceza hukukumuzda belli suçlar bakımından uzlaştırmaya başvurulması zorunlu hale getirilmiş, böylelikle uzlaştırma daha etkin ve yaygın şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

Ceza hukukumuzda uzlaşmanın girmesiyle, mahkemelerdeki iş yükünün azalacağı ve derdest davaların daha kısa sürede neticeleneceği, yargılama masraf ve giderlerinin düşeceği öngörülmüştür. Ancak bu yaklaşımla, uzlaşmanın asıl amacının onarıcı adalet anlayışına dayanarak uyuşmazlığın tarafları arasında ve geniş anlamda toplumda barış sağlayacağı hususu geri planda bırakılmıştır. Halbuki uzlaşma kurumunun hedefi, bozulan toplumsal ilişkilerin onarılmasının yanı sıra, mağdurların ve failin anlaşmasını sağlamaktır.

Geleneksel ceza muhakemesinde fail, ceza almamak adına işlediği suçu inkar etme yolunu seçebilecekken; onarıcı adalet anlayışının hakim olduğu uzlaşmada ise işlediği suçtan doğan zararların sorumluluğunu üstlenerek, verdiği zararın giderimi için özür dileme, taraflarca kararlaştırılmış belli bir miktar para ödeme ya da belli bir edimin ifası gibi yöntemlerle mağdura verdiği zararı giderme yolunu seçebilir. Ayrıca taraflar arasında bir uyuşmazlık meydana geldiğinde, söz konusu uyuşmazlığın çözümü için mahkemelere başvurulması yerine uzlaştırmacı yardımıyla uyuşmazlığın giderilmesi, adliyelere dahi uğramadan uzlaştırma sürecinin tamamlanması mümkün hale gelmiştir. Bu gelişmeler uzlaşmanın olumlu yönleri olarak değerlendirilebilir.

Bununla beraber, mağdurlar artık ceza muhakemesinde süje olmaktan çıkmışlar, uyuşmazlığın çözümünde söz sahibi haline gelmişlerdir. Böylelikle, mağdurlar uğradıkları zararları faile birebir aktarabilme imkânına kavuşmuşlar, bu zararların ne şekilde giderileceği ve uyuşmazlığın nasıl çözümleneceği konusunda düşüncelerini tartışma ve ifade etme fırsatına sahip olmuşlardır. Ayrıca, taraflar uzun süren bir muhakeme yerine uzlaşmayı tercih ederek hem üzerinde anlaşmaya vardıkları edimin yerine getirilmesiyle uyuşmazlığı çözümlenmekte, hem de şüpheli ya da sanık ceza almaktan kurtulabilmekte, toplumdan dışlanmadan tekrar topluma kazandırılabilir. Bu şekilde suçtan zarar gören, şüpheli, sanık ve geniş anlamda toplum tatmin edilmekte, toplumsal barış ile düzen sağlanabilmektedir.

Doktrinde her ne kadar bazı yazarlarca uzlaşmanın kapsamının dar olduğu ve bu nedenle uygulama alanı hususunda sorunların olduğu, bunun da uzlaşma kültürünün yayılmasına engel olduğu iddia edilmişse de, kanaatimizce kanun değişiklikleri ile suçun ağırlığı göz önüne alınmaksızın her nevi suçun uzlaşmaya tabi kılınması, uzlaşmanın kapsamının genişletilmesi çok sakıncalıdır. Bu nedenle

ülkenin hukuki, kültürel, sosyal ve ekonomik unsurları dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerektiği görüşündeyiz.

Ayrıca uzlaşmanın, tarafların özgür ve aydınlatılmış iradeleri ile gerçekleşip gerçekleşmediği hususunun tespitinde hakimlere ve savcılara büyük görev düşmektedir. Bu konudaki inceleme görevinin usulen, yani yapılmış olmak için değil, titizlikle ifa edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü tarafların herhangi bir baskı, tehdit ya da vaat ile iradelerini yansıtamaması, uzlaşmanın amacına aykırı olacaktır ve uzlaşmayı suistimale açık hale getirebilecektir.

Uyuşmazlığın tarafları ile hakim, savcı ve uzlaştırmacı gibi uzlaştırmamanın uygulayıcıları, uzlaştırmamanın anlamını ve amacını bilmelidir ki, ancak bu şekilde uzlaştırmadan olumlu sonuçlar elde edilebilir. Bu nedenle uzlaşmanın amacına uygun şekilde uygulanabilmesi için hakimlerin, savcılarının, uzlaştırmacıların ve uzlaştırma bürosu personelinin meslek içi eğitimlerine azami özen gösterilmeli ve sürecin başından sonuna kadar yapılan işlemlerin ve işlem yapan kişilerin denetlenmesi yani denetim mekanizmasının doğru işletilmesi gerekmektedir. Bunların yanı sıra uzlaştırmacının, tarafsız ve bağımsız bir faaliyet yürüttüğünü, gizlilik ilkesine tabi olduğunu, tarafların arasındaki uyuşmazlığın çözümü için görev yaptığını bilmesi ve tarafların uzlaşma hususunda özgür iradeleriyle hareket ettiklerinden emin olması gerekmektedir.

Uzlaşmanın öneminin toplum tarafından bilinmesi, toplumun, muhakeme ve alternatif uyuşmazlık çözümleri arasındaki farkları, bunların olumlu ve olumsuz yönlerini bilmesi toplumsal açıdan çok faydalı olacaktır. Bu sebeple uzlaşma, geniş katılımlı toplantılar, seminerler, televizyon, radyo ve internet yayınları, broşürler gibi araçlar ile topluma daha iyi bir şekilde anlatılmalıdır. Böylelikle, kişiler bilinç düzeyleri arttığı ölçüde değerlendirme yapabilecek ve kendileri için uygun olan yöntemi seçebileceklerdir. Ülkemizde uzlaştırmamanın zaruri uygulanmasının bir faydası da taraflar uzlaşmayı kabul etmeseler dahi uyuşmazlığı bu yol ile çözebileceklerini öğrenir hale gelmişlerdir.

Kanaatimizce ülkemizde kişilerin uzlaştırma ile zorunlu olarak tanışmalarından ziyade, güçlü bir toplum bilinci yaratmak üzere bireylerin okul çağlarından başlamak suretiyle tüm yaş gruplarını kapsayacak şekilde eğitimler

verilmesi, toplumun her alanında bir uzlaşma kültürü oluşturulması çok daha faydalı sonuçlar doğuracaktır.

Belirtmeliyiz ki, 6763 sayılı Kanun öncesinde uzlaşma teklifinin adli kolluk kuvvetlerince karakollarda yapılması, bu tekliflerin adeta usulen yapılması, personelin bilgi eksiklikleri ve yanlış yönlendirmeleri, yetersiz denetim yapılmış olması ve yanlış anlaşılmalara gibi sebeplerle, uzlaşma kurumundan aslında uzun bir süre verimli bir şekilde faydalanılamamıştır. Yine bu kurumun uygulayıcıları olan Cumhuriyet savcılarının, ilave çabalar ile yürüttükleri uzlaştırmaya müzakerelerinden mesleki kariyer açısından fayda görmeyeceklerini düşünmeleri, bu süreçleri iş yükü olarak değerlendirmeleri de uzlaşmanın hakkı ile uygulanamamasının sebeplerindendir. Ancak sisteme yönelik eleştiriler sonucunda yapılan mevzuat değişiklikleriyle adli kolluk kuvvetlerinin uzlaştırmaya sürecinin dışında bırakılması ve Cumhuriyet savcılarının uzlaşma kurumunun doğrudan uygulayıcısı konumundan çıkarılarak denetleyici konumuna getirilmesi; uzlaşmanın Cumhuriyet savcıları için bir yük olmaktan çıkarak, uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacı ve uzlaştırmaya büroları tarafından yürütülen daha profesyonel bir yapıya kavuşması ile sonuçlanmıştır.

Bunlara ek olarak, uzlaştırmaya müzakerelerinin adliyelerde gerçekleştirilmesinin, tarafsız ve güvenilir bir yer olması sebebiyle uzlaşma kurumuna olan güvenin artmasını sağlayacağı kanaatindeyiz. Ancak kimi adliyelerin fiziki şartlarından dolayı oda sıkıntısı yaşanmakta ve hali hazırda bu ihtiyaç giderilememektedir. Bu nedenle de uzlaştırmacıların müzakerelerde kullanacakları alanların belirlenmesi ve fiziki koşulların iyileştirilmesi gerektiği görüşündeyiz. Zira, müzakerelerin gizlilik esasına dayalı olarak yürütüleceği ve tarafların kendilerini güvende ve rahat hissedecekleri yerlerde müzakerelere iştirak etmelerinin daha sağlıklı sonuçlar vereceği kanaatinde olduğumuzdan, fiziki koşulların sürecin yürütmesi açısından önemli bir yer teşkil ettiğini belirtmek isteriz.

Son olarak Ceza Muhakemesi Kanunu madde 253'te suça sürüklenen çocuklar bakımından 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğin, hukukun temel ilkeleriyle çok bağdaşmadığını ifade etmek gerekir. Zira çocukların bir toplumun geleceği bakımından ne kadar önemli olduğu düşünüldüğünde, suça sürüklenen çocuklar için uygulanacak hükümler ile yetişkinlere uygulanacak hükümlerin farklı olması gerektiği açıktır, zira yetişkinler ile çocuklara uygulanacak hükümlerin aynı

olması, adalete değil adaletsizliğe sebep olacaktır. Çünkü ocuk muhakemesinde amaç maddi gerçeğin ortaya çıkarılması değil, çocuğun korunmasıdır. Toplumdaki suç işleyen ocuk sayısının artmasını ceza ile değil, suç işlenmesinden önce eğitim yolu ile ve suç işlenmesinden sonra rehabilitasyonlar ile sağlamak mümkün olacaktır. Bu nedenle de suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru olan çocuklar bakımından daha koruyucu ve topluma kazandırılmalarını sağlayıcı düzenlemeler yapılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ağ, Nuri: **Uzlaştırma Hükümlerinin Uygulanması ve Uygulamadaki Aksaklıklara Yönelik Çözüm Önerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2018.
- Akbulut, Berrin-Aksan, Murat: **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Ankara, Seçkin, Eylül 2019.
- Apaydın, Cengiz: **Uzlaştırma ve Müzakere: Konu Anlatımlı Soru Bankası**, İstanbul, Seçkin, Şubat 2018.
- Arslan, Çetin: “Yasama Dokunulmazlığının Zamanaşımına Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.: 57, s. 35-94.
- Bekar, Elif: “Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İÜHFM (ISSN: 1303 – 4375), C.: LXXV S.: 1, Legal Yayıncılık, 2017s.15-60.
- Bıçak, Vahit: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. bs., Ankara, Seçkin, Ekim 2018.
- Bıçak, Vahit: “Türk Ceza Hukukunda Adalet Anlayışı: Onarıcı Adalet Yaklaşımıyla Ceza Adalet Sisteminin Yeniden İnşası”, **Adalet Şurası**, 10-11 Ocak 2018, Ankara, Haziran 2018, s. 117-135.

- Bıkmaz, Raif: **Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü: Uzlaştırma Kurumu**, İstanbul, Simya, Şubat 2018.
- Can, Neslihan: “Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.: 24, S.: 2, Aralık 2018, s. 766-783.
- Canpolat, Can-Sabuncuoğlu, Zeyyat: **Uzlaştırma**, 2. bs., İstanbul, Legal, Mayıs 2019.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. bs., İstanbul, Beta, Eylül 2019.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı**, 5. bs., İstanbul, Beta, Şubat 2017.
- Çakır, Necmettin: **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Yalova, Haziran 2019.
- Çam, Mehmet Ata: **Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2018.
- Çetintürk, Ekrem: **Onarıcı Adalet ve Ceza Sisteminde Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, Ocak 2017.

- Çubukçuoğlu, Ali Savaş: **Onarıcı Adalet Bağlamında Ceza Hukukunda Uzlaştırma Kurumu ve Kapsamı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.
- Çulha, Rıfat-Demirağ, Fahrettin-Nuhoğlu, Ayşe-Oktar, Salih-Tezcan, Durmuş-Yenisey, Feridun: **Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı**, Ed., Ayşe Nuhoğlu, 4. bs., Ankara, Bilge, Mart 2019.
- Daly, Kathleen- Hayes, Hennessey: Restorative Justice and Conferencing in Australia, **Australian Institute of Criminology, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice**, 2001.
- Donay, Süheyl: **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, Beta, Şubat 2015.
- Dölling, Dieter: Dieter Dölling, “İşlenen Suç Nedeniyle Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation)”, Çev.: Sulhi Dönmezer, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma**, İstanbul 2005.
- Dursun, Selman: “Avrupa Konseyi’nin Uzlaştırmaya Dair Tavsiye Kararları ve Türk Uzlaştırma Düzenlemeleri”, **Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu**, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, 2018, s. 51-64.

- Elbey, İlkey: **Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2019.
- Erdem, Mustafa Ruhan-Eser, Ferda-Özşahinli, Pakize Pelin: **Uzlaştırmacı Sınavına Hazırlananlar için 100 Soruda Uzlaştırma Uzlaştırmacının El Kitabı**, 3. bs., Ankara, Seçkin, Aralık 2017.
- Feyzioğlu, Metin: "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1999, 48.1, s. 135-163.
- Gökçen, Ahmet-Balcı, Murat-Alşahin, Emin-Çakır, Kerim: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. bs., Ankara, Adalet, Ekim 2018.
- Güngör, Mümin: **Ceza Yargılamasında Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, Temmuz 2019.
- Hakeri, Hakan-Ünver, Yener: **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, 17. bs., Ankara, Adalet, Eylül 2019.
- Ildır, Gülgün: **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler)**, Ankara, Seçkin, Haziran 2003.

- İçer, Zafer: “Ceza Muhakemesinde Uzlaştırmacının Özellikleri ve Uyması Gereken Etik İlkeler”, **Legal Hukuk Dergisi**, C.16, S.182, 2018, s. 695-716.
- İpek, Ali İhsan-Parlak, Engin: **Ceza Muhakemesinde Uzlaşma**, 3. Baskı, Ankara, Adalet, Mart 2016.
- Kafes, Veli: “Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.: 60, Ankara 2011, s. 83-156.
- Kaplan, Mahmut: “Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları”, **Akdeniz Ünivesitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt 5, sayı 1, Haziran 2015, s. 59-86.
- Karabay, Huzeyfe: **Türk Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Haziran 2019.
- Karakehya, Hakan: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Kasım, 2007.
- Kaya, İslam Safa-Karabay, Huzeyfe: **Ceza Hukuku Sistemlerinde Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, Temmuz 2019.

- Kaya, İslam Safa-Karabay, Huzeyfe: **İletişim ve Müzakere ile Birlikte Uzlaştırıcı Sınavına Hazırlık: Konu Anlatımlı Soru Bankası**, Ankara, Adalet, Temmuz 2019.
- Kaymaz, Seydi-Gökcan, Hasan Tahsin: **Uzlaşma ve Önödeme**, 2. bs, Ankara, Seçkin, Eylül 2007.
- Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun-Nuhoğlu, Ayşe: **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. bs., İstanbul, Beta, Ekim 2010.
- Larsen, Jacqueline Joudo: "Restorative Justice in the Australian Criminal Justice System", **Research and Public Policy Series 127**, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2014.
- Odyakmaz, Zehra: "İdari Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yolları", **Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Sempozyumu**, Ankara, 2006, s. 63-83.
- Öğütçü, Özlem: **Uzlaştırma Rehberi**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2018.
- Özbay, İbrahim: "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.:X, S.:3-4, Erzincan, Aralık 2006, s. 459-475.

- Özbek, Mustafa: “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin ‘Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk’ Konulu Tavsiye Kararı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.:7, S.:1, İzmir, 2005, s. 127-166.
- Özbek, Mustafa: “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c.54, s. 3, Ankara, Eylül 2005, s. 289-321.
- Özbek, Mustafa: “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.:56, S.:4, Ankara 2007, s. 123-205.
- Özbek, Mustafa: “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”, **Turgut Akıntürk’e Armağan**, İstanbul, Beta, 2008, s. 449-466.
- Özbek, Mustafa Serdar- Cüni, Orhan- Özcan, Merve: **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı**, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Ocak 2018.
- Özbek, Veli Özer-Doğan, Koray-Bacaksız, Pınar: **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, 10. Bs., Ankara, Seçkin, Eylül 2019.
- Özdemir, Mustafa: **Türk Hukukunda Uzlaştırma Kurumu**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Temmuz

2019.

Özgenç, Nuri Berkay:

**Türk Hukukunda ve Mukayeseli
Hukukta Uzlaşma**, İstanbul, Legal
Yayıncılık, Mayıs 2015.

Öztürk, Bahri-Tezcan, Durmuş-
Erden, Mustafa Ruhan-Sirmagezer,
Özge-Saygılar Kırıt, Yasemin-
Alanakcan, Esra-Özaydın, Özdem-
Erden Tütüncü, Efser-Altınok
Villemin, Derya-Tok, Mehmet Can:

**Nazari ve Uygulamalı Ceza
Muhakemesi Hukuku**, 13. Bs., Ankara,
Seçkin, 2019.

Pekcanıtez, Hakan:

**75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru
Armağanı**, Ankara, Türkiye Barolar
Birliği, Ocak 2004.

Sevdiren, Öznur:

“Türk ve Alman Ceza Muhakemesi
Hukuku’nda Çocuk Suçluluğu
Bakımından ‘Diversiyon’ Düşüncesinin
Gelişimi, **Türkiye Adalet Akademisi
Dergisi**, S.: 5, Nisan 2011, s. 257-284.

Sezer, Ahmet:

**Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul
Hukukunda Uzlaşma**, Ankara, Adalet,
Haziran 2010.

Sıgır, Ünsal-Karabacak, Hakan:

Arabulucu ve Uzlaştırmacı El Kitabı,
İstanbul, Optimist, Mayıs 2019.

Soyaslan, Doğan:

Ceza Muhakemesi, 7. bs., Ankara,
Yetkin, 2018.

- Soygüt Arslan, Mualla Buket: **Türk Ceza ve Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ocak 2008.
- Soysal, Tamer: “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma**, İstanbul, Arıkan, 2005, s. 203-242.
- Şahin, Cumhur: “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan**, c.6, s. 1, 2, Konya 1998, s. 221-291.
- Şahin, Cumhur-Göktürk, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 10. bs., Ankara, Seçkin, Ağustos 2019.
- Şahin, Cumhur-Göktürk, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 8. bs., Ankara, Seçkin, Ocak 2019.
- Şenol, Filiz: **Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.
- Toroslul, Nevzat-Feyzioğlu, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 19. bs., Ankara, Savaş, Eylül 2019.
- Uğur, Hüsamettin: “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine”, **TBB Dergisi**, S.: 73, 2007, s. 256-288.

- Ünver, Yener-Hakeri, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. bs., Ankara, Adalet, Eylül 2018.
- Yenisey, Feridun: **Ceza Muhakemesi Hukunda Uzlaşma**, İstanbul, Arıkan, Ekim 2005.
- Yenisey, Feridun-Nuhoğlu, Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. bs., Ankara, Seçkin, Eylül 2018.
- Yerdelen, Erdal- Özbek, Mustafa
Serdar-Altuntaş, Şeyda- Boz, Burak-
Erdem, Dilek Özge-Yılmaz, Berna
Ayşen: **Ceza Muhakemesi Hukukunda
Uzlaştırma**, Ankara, Adalet, 2018.
- Yıldırım, Ebubekir: **6763 Sayılı Kanunla Yapılan
Değişiklikler Işığında Türk Hukuk
Sisteminde Uzlaştırma Kurumu**,
Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.
- Yıldız, Ali Kemal: "Uzlaşma-Şikayet İlişkisi (YTCK m. 73)",
Ceza Hukukunda Uzlaşma, Ed.
Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s. 259-
280.
- Yılmaz, Osman: **Ceza Muhakemesi Hukukunda
Uzlaşma Müessesesi ve Uzlaştırma
Süreci**, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon,
Mayıs 2019.
- Yurtcan, Erdener: **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, 9.
bs., Ankara, Seçkin, Nisan 2019.
- Yurtcan, Erdener:

Elektronik Kaynaklar

Avrupa Arabulucular Davranış (Etik) Kuralları	(Çevrimiçi) http://www.arabuluculuk.adalet.gov.tr/Sayfalar/proje_belgeleri/trabdavranis.pdf , 03 Kasım 2019.
Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 'Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk' başlıklı R(99)19 sayılı tavsiye kararı	(Çevrimiçi) https://rm.coe.int/1680706970 , 20 Temmuz 2019.
Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Ceza İşlerinde Arabuluculuk Konulu R(99) 19 Sayılı Tavsiye Kararı	(Çevrimiçi) https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/RecR(99)19%20T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf , 20 Temmuz 2019.
Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin (Beijing) Kuralları)	(Çevrimiçi) http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakaralar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf , 8 Temmuz 2019.
Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi Çalıştay Raporu	(Çevrimiçi) http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/clstplnt/rapor.pdf , 31 Temmuz 2019.
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu	(Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm , 31 Temmuz 2019.

Fransız Cumhuriyeti Resmi İnternet sitesi	(Çevrimiçi) https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1824 , 03 Kasım 2019.
Fransız Cumhuriyeti Resmi İnternet sitesinde Uzlaşma Düzenlemesine İlişkin Kanun Metni	(Çevrimiçi) https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idSectionTA=LEGISCTA000006167418&cidTexte=LEGITEXT000006071154 , 03 Kasım 2019.
Lexpera-Yargıtay Kararları	https://www.lexpera.com.tr/
Mağdurların Cezai Takibatlardaki Durumu Hakkındaki 15 Mart 2001 tarihli Konsey Çerçeve Kararı (2001/220/JHA)	(Çevrimiçi) http://www.abgm.adalet.gov.tr/yayinlar/adaletcevirileri/adaletcevirileri.html , çevrimiçi, 31 Temmuz 2019.
Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı	(Çevrimiçi) http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhakarikanuntasarisi.pdf , çevrimiçi, 31 Temmuz 2019.
National Alternative Dispute Resolution Advisory Council	Dispute Resolution Terms , (Çevrimiçi) https://www.ag.gov.au/LegalSystem/AlternativeDisputeResolution/Documents/NADRAC%20Publications/Dispute%20Resolution%20Terms.PDF , 31 Temmuz 2019.

Official Journal of the European Communities, (Acts adopted pursuant to Title VI of the Treaty on European Union) Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA)

(Çevrimiçi) <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libcategories/EN/43/0/-1/-1>, 31 Temmuz 2019.

Özbek, Mustafa:

Arabuluculara İlişkin Avrupa Etik Kuralları, (Çevrimiçi) <http://ankaratahkim.com/ARABULUCULARA%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%20AVRUPA%20ET%C4%B0K%20KURALLARI.pdf>, 03 Kasım 2019.

Simpson, David B.

“Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözümleri Ve Bunun Türk Hukuk Sistemi ile Uygunluğu”, Çev. Ayşe Tezel. (Çevrimiçi) <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=Amerikan%20Hukuk%92unda%20%D6zel%20%C7al%FD%FEmalar:%20%20Amerikan%20Hukuk%20Sisteminde%20Anla%FEmazl%FDklar%FDn%20Alternatif%20%C7%F6z%FCmleri%20ve%20Bunun%20T%FCrk%20Hukuk%20Sistemi%20ile%20Uygunlu%F0u&kimlik=586665454&url=makaleler/simpson-1.html>, 03 Kasım 2019.

Suçta Sürüklenen Çocuk ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma,

(Çevrimiçi) <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/ihtiyac/grprplr/3grupkitap.pdf>, 15 Kasım 2019.

Şiddet Suçlarının Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi	(Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/magdur_haklari_incelemeraporu.pdf , 31 Temmuz 2019.
TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi	(Çevrimiçi) https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188 , 15 Kasım 2019.
Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri	(Çevrimiçi) http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc , 14 Temmuz 2019.
Türk Ceza Kanunu 73. Maddesi İle Ceza Muhakemesi Kanunu 253, 254 Ve 255.Maddelerinde Düzenlenen Uzlaşmanın Uygulanması Hakkında Yönerge	(Çevrimiçi) http://www.ordubarosu.org.tr/Print.aspx?ID=12397&Tip= , 9 Temmuz 2019.
Türk Dil Kurumu Sözlükleri	http://sozluk.gov.tr/
Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan CMUK TASARISI Hakkında Komisyon Tarafından Hazırlanan Genel Gerekçe	(Çevrimiçi) http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/2004_cmuk_taslak.pdf , 31 Temmuz 2019.
United Nations Office on Drugs and Crime: Handbook on Restorative Justice Programmes, Criminal Justice Handbook Series, New York 2006	(Çevrimiçi) https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf , 31 Temmuz 2019.

Uzlaştırma Durum Analizine İlişkin

(Çevrimiçi)

7. Grup Çalışma Raporu

[http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/ihtiyac/
grprplr/7grup.pdf](http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/ihtiyac/grprplr/7grup.pdf), 8 Temmuz 2019.